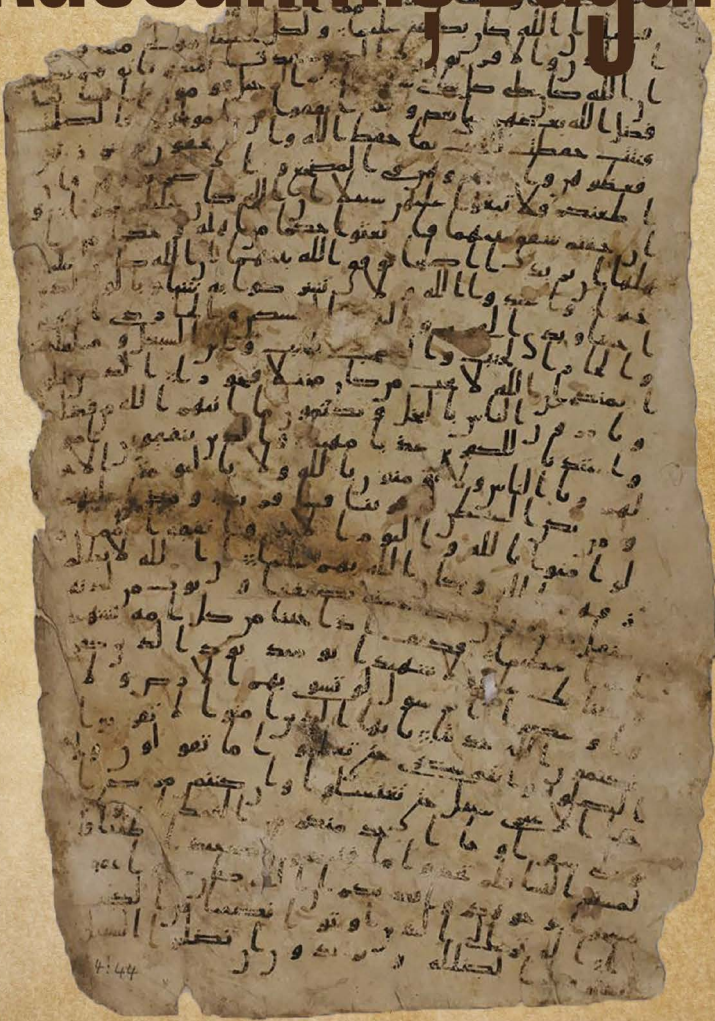

NİSA 34. ÂYET BAĞLAMINDA

Kutsanmış Dayak

HMA YAYIN

Ramazan Demir

Nisa 34. Ayeti Bağlamında

KUTSANMIŞ DAYAK

Ramazan Demir

2022

KÜNYE BİLGİLERİ

Yayın No: 03

**Nisa 34. Âyeti Bağlamında
KUTSANMIŞ DAYAK**

Yazar:

Ramazan DEMİR

Yayın Yönetmeni - Mizanpaj + Kapak

Hasan Mustafa ARSLAN

1. Baskı

ŞUBAT 2022

ISBN : 978-605-68047-2-4

HMA YAYIN

Yayıncı Sertifika No: 53107

Kartaltepe Mh. Çiçekdağı Sk. No:3/8 Bakırköy-İstanbul

Tel: 0 (850) 480 8089 **e-mail:** hma@hamuar.com

www.tuvavadisi.org

Genel Dağıtım:

Copyright © 2022, HMA Hasan Mustafa Arslan 2021

Bu eserin tüm hakları HMA Yayınları'na aittir.

Yayıncının izni olmaksızın tümüyle veya kısmen yayınlanamaz,

kısmen de olsa fotokopi, film vb. tekniklerle çoğaltılamaz ve

elektronik ortamlarda yayınlanamaz. Kaynak gösterilerek iktibas yapılabilir

İçindekiler

Başlarken	5
1 - Erkekler Kadınların Çobanıdır	13
2 - Üstünlük Yarışı	49
3 - Ailenin Malları Sadece Erkeğin midir?	83
4 - Sâlihalar	109
5 - Gaybı Korumak	141
6 - İsm-i Mevsûller ve Kur'an'ın Üslûbu	161
7 - Korkular Üzerine Fıkıh İnşa Etmek	189
8 - Güzellikle	201
9 - Ev Hapsi mi Rehabilitasyon mu?	221
10 - Labirentten Çıkış	243

Başlarken...

Kur'an'ı baştan sona ilk defa tefsir edenin ve böylelikle çağlar boyunca devam eden tefsir geleneğini başlatanın Ebü'l-Hasen Mukâtil b. Süleymân b. Beşîr el-Ezdî el-Belhî (ö. 150/767) olduğu söylenmektedir. Hacim olarak oldukça mütevazî olan bu ilk tefsirle başlayan süreç günümüze kadar devam etmiş, sonuçta sayıları yüz binleri geçen devasa bir tefsir müktesebâtı oluşmuştur. Yazılan tüm tefsirler birinin belli bir yere kadar getirdiği araştırmayı kaldığı yerden devam ettirerek yapılandırılan bir temel üzerine değil 'diğerlerinin yanlış, kendisinin doğru' olduğu zannıyla yapılandırılan bir temel üzerine bina edilmiştir. Yani her tefsir müellifi en doğru tefsir olma iddiası ile kendi tefsirini yazdığı için Kur'an hakkında biri diğerini nakzeden birçok tefsir ortaya çıkmıştır. **Hem geçmişte hem de günümüzde insanların büyük çoğunluğu İslâm'a dair inançlarını direkt olarak Kur'an'dan değil biri diğerini nakzeden böyle tefsirler üzerinden edinmiştir.**

Bu tefsirlerin tamamı uzlaştırılması mümkün olmayacak şekilde biri diğerini nakzedecek neticelere ulaşmış olsa da yöntem (usûl) olarak hepsi birbirinin aynısıdır denebilir. Zira bütün tefsirlerin ana yapısını oluşturan temel unsur -kelimelere anlam belirlemek de dahil- vazgeçilmez kabul edilen rivayetlerdir. Hatta öyle ki tamamen birbirine zıt olan görüşlerin temelinde bile aynı rivayetler vardır. Yani **her konuda ihtilâf eden tefsirciler, Kur'an'ın**

rivayet üzerinden anlaşılması gerektiği hususunda tam bir ittifak hâlinde dirler. İster rivayet temelli ister dirâyet temelli olsun tefsirler dâima rivayetler merkeze alınarak hazırlanmıştır.

Tefsir konusu çok eskilere dayansa da uzak olmayan bir geçmişte başlayan Kur'an'a meâl yazma geleneğinde de durum tıpkı tefsirlerde olduğu gibidir. Meâl müelliflerinin her biri en doğru meâli yazma iddiası ile eline kalemi almış, sonuçta yine biri diğerini nakzeden binlerce meâl ortaya çıkmıştır. Sadece Türkçe yazılan meâl sayısının üç yüz elliye yakın olduğu göz önüne alındığında diğer dillerdeki meâllerin sayısının ne kadar çok olabileceği tahmin edilebilir...

Tüm meâller ve tefsirler “Kur'an'ın daha iyi, kolay ve daha doğru anlaşılmasına hizmet etmek” iddiası ile kaleme alınmıştır. Böylesine güzel bir iddia üzerinden hareket edilmiş olursa bile sonuçta âyetler üzerine biri diğerinden farklı şey söyleyen onlarca hatta yüzlerce meâl ve tefsir ortaya çıkmıştır. Bu da Kur'an'ı meâller ve tefsirler üzerinden anlamaya çalışan sıradan insanın onu hakkıyla anlamaya gücünü yetiremediği ve birçok seçenek arasından hangisinin daha doğru olduğuna karar vermek zorunda kaldığı zor bir süreci temellendirmiştir.

Sıradan insanın Kur'an'ı anlamak için meâllere ve tefsirlere başvurmasının sebebi Kur'an'ı kendi başına anlayacak ilmi yeterliliğe sâhip olmamasıdır. Hangi meâlin ve tefsirin daha doğru olduğunu tespit etmek ise ileri derecede ilim sahibi olursa dahi başlı başına büyük hatta cevabı olmayan bir meseledir. Bu noktada sıradan insanın meâl ve tefsir seçimi ilim ve bilgi üzerinden değil başka sâikler üzerinden olacaktır ve nitekim her zaman da böyle olmuştur. Genel halk kitlesi geçmişte de günümüzde de kimin rüzgârı kuvvetli esiyorsa o yöne savrulmuştur. Ne yazık ki sıradan insanın İslâm'a inancı her zaman çoğunluk, siyasi etki, söylem güzelliği, sunum kalitesi, tavsiye, ikna, peşin kabul ve ön yargılar üzerinden oluşmuştur ve bu hâlen böyledir. Aslına bakılırsa sıradan insanın sırtına bunlardan daha fazlasını yüklemek haksızlık olacaktır. Sıradan insan birtakım yanlışları görse de doğrusunu ortaya koyacak kudrette olmadığını bildiği için kendisine sunulana ‘razı’ olan insandır, yani boyun bükendir.

Yanlış a boyun eğmemeyip kişinin kendi yolunu belirlemesi hiç de kolay bir şey değildir. Bu her şeyden önce içinde yaşanılan toplumun değer yargılarına, Kur'an hakkındaki peşin kabullere kısacası tüm anlayışlara karşı çıkmayı, sıra dışı olmayı gerektirmektedir. Fakat sıra dışı olmak tek başına, Kur'an'ın ne olduğunu, âyetlerin ne söylediğini anlamaya yeterli değildir. Kur'an'ı direkt anlamak için elde edilen ilmî yeterlilik bile kişiyi bir yere kadar götürebilir. Çünkü geçmişten gelen ve günümüzde de yazılmaya devam eden bu kadar meâl ve tefsir içinde bir âyetin "ne dediğini" anlamaktan ziyade "ne demediğini" anlamak daha çok önem kazanmaktadır. Kaldı ki en doğruya en yakını tespit etmek, ancak hepsi de doğru olma iddiasındaki birçok seçeneğin tek seçeneğe indirilmesi ile mümkündür.

Kabul etsek de etmesek de yaşadığımız şu ân, geçmişten gelen birikimler üzerine inşa edilmiştir ve edilmektedir. Eşyâ olsun veya düşünce olsun fark etmez; bir şeyin son durumunun tam anlaşılması o şeyin son duruma gelirken geçirdiği aşamaların veya süreçlerin bilinmesi ile mümkündür. Çünkü her şeyi 'geçmiş' sekillendirmektedir. Fakat bunun böyle olması geçmişin doğru olduğu anlamına gelmez. Pekâlâ yanlış bir oluşum insanların büyük çoğunluğu tarafından doğru kabul edilmiş hatta hep uygulanıp binlerce yıldır yapılagelen bir şey de olabilir. Bunlar asla 'doğru' olmanın ölçüsü değildir. Söz konusu Kur'an olunca bir şeyin doğruluğu, asla insanların onu kabulü üzerinden veya yüzyıllardır insanların anlayıp/anlamayıp uyguladığı/uygulamadığı ölçüler üzerinden olamaz.

Ne yazık ki hem günümüzde hem de geçmişte Kur'an âyetlerinin söylediğinin veya söylemediğinin doğruluğu veya yanlışlığı hep öncekilerin yaptığı çalışmalar ölçü alınarak belirlenmiştir. Hem de bu, sıradan insanlar tarafından değil bizzat müfessirler ve meâl yazarları yani ulemâ tarafından yapılmıştır. **Kur'an'ın "ataların izinden gitmek" şeklinde formüle ettiği bu kör taklit, sıradan insanlar tarafından değil daha çok ulemâ tarafından yapılagelmıştır.** Sıradan insan ise güven duyduğu bu tefsir ve meâl ulemâsının izinden gitmiştir. Çünkü sıradan insanın geçmiş bilgisi çok sınırlı olduğu için istese bile Kur'an âyetleri hakkında öncekilerin izini sürüp peşlerinden gitmesi mümkün değildir. Sı-

radan insan, Râzî ile Vâhidî arasındaki savaştan asla haberdar değildir; Mu'tezile, Mürcie, Kaderiyye, Cehmiyye vs. gibi isimleri belki de hiç duymamıştır. Hiçbir zaman gündemden düşmeyen Şii, Sünni, Ehl-i Sünnet gibi kavramların içeriğinin ne olduğunu bile bilmemektedir. Tefsir, fıkıh ve mezhep ekollerinin temelini oluşturan geçmişteki olayları ya hiç duymamıştır ya da duymuş olsa bile içeriğini bilmemektedir. Halife seçimleri, Cemel ve Sıffin savaşları, Hakem olayı, Osman'ın öldürülmesi, Hâricî isyanları, Emevî ve Abbâsî dönemleri -ki bu olayların hepsi dinî fırkaların temelini oluşturan olaylardır- hiç bilmediği konulardır. Bu konulardan insanları haberdar eden ve bu olaylar üzerinden sıradan insanların inancını şekillendiren yine ulemâdır ve kısmen de tasavvuf ehlidir. Sıradan insan Mâtürîdîlik, Eş'ârîlik gibi kelâm yani felsefe ekollerinin ise sadece adını bilmektedir. Üzerinden kamplara bölündüğü "Hanefî, Şâfiî, Hanbelî, Mâlikî" mezheplerinin içeriğinden hiç haberdar dahi değildir. Bu konular üzerinden insanları bölen yine ulemâdır. **Yani sıradan insan ataların izinden değil ulemânın izinden gitmektedir. Ataların izinden giden bizzat ulemânın kendisidir.**

Sonuçta ataların izinden gitmeyi vazgeçilmez bir gelenek olarak temel alan ulemâ, insanlığın önüne biri diğerini nakzeden, biri diğerinden daha doğru olduğu iddiasında bulunan yüz binlerce tefsir, binlerce meâl koymuştur. Üniversitelerde, medreselerde, tekke ve zaviyelerde "İslâm" denilerek öğretilen şey ataların izinden gitmekle oluşmuş işte bu müktesebattır.

Bu durumla karşı karşıya kalan her mümin, Kur'an âyetleri hakkında araştırma yaparken çalışmaya mecburen âyetlerin ne dediğinden daha çok ne demediğinden başlamak zorunda kalmaktadır. Çünkü anlaşılacak istenen her âyetin çevresinde kendisinin en doğrusu olduğu iddiasında bulunan birçok söylem oluşmuştur. Hatta öyle ki bu söylemler Kur'an'ın kitap değerini, öğreti değerini ve hatta inanç değerini bile tespit eder hâle gelmiştir.

Bu şekilde, etrafında birçok doğrunun(!) olduğu, biri diğerine şiddetle karşı çıkan birçok söylemin geliştiği âyetlerin en meşhurlarından biri de Nisâ Sûresi 34. âyettir. Daha doğrusu âyetteki o kritik ifadedir. **Geçmişte yazılmış tefsirlerin neredeyse tamamında ve günümüzde yazılmış olanların büyük bir kısmında**

“kadınları dövün” anlamı verilmiş olan **وَاضْرِبُوهُنَّ** (vadribuhunne) ifadesi günümüzde kadınların dövülüp dövülmeyeceği tartışmasının ötesine geçerek Kur’an’ın tarihsel bir metin olup olmadığı tartışmalarının nesnesi olmuştur. Kaldı ki âyetteki **وَاضْرِبُوهُنَّ** (vadribuhunne) ifadesine verilen “kadınları dövün” anlamı âyetin; ne kendisi ne Kur’an’daki bağlamları temel alınarak ne de Kur’an’ın önerdiği yaşam biçimi temel alınarak ulaşılmış bir anlam olmamasına, tarih boyunca toplumlar tarafından yapılagelen uygulamaların dayattığı bir anlam olmasına rağmen, bu ifade, müminlerin Kur’an’a olan inancının yönünü belirleyecek hâle getirilmiştir.

Bizzat kendisi “ataların izinden gitmeyi” temel almış ve oldukça eskiye dayanan bir geçmişi olmasına rağmen günümüzde farklı bir isimle gündeme gelen ‘tarihselcilik’ söylemleri, Kur’an’daki bu ve başka birçok meseleden yola çıkarak, âyetlerin bir kısmının geçmişte kaldığını ve günümüzde uygulanmasının imkânsız olduğunu dile getirmektedir. Tarihselci söylemin delil olarak ileri sürdüğü tüm argümanları bu çalışmada ele almak teknik olarak mümkün değildir. Bu çalışma, bir yandan Nisâ 34. âyeti merkeze alınarak âyetin kühnünü ‘anlama’ çabası taşırken diğer yandan tarihselci söylemin kendisine temel aldığı ‘geçmiş müfessirlerin’ bu âyet ile ilgili söylediklerini anlama çabasını yansıtacaktır. Elbette ki ne geçmişteki müfessirlerin tamamını ne de günümüzdeki tarihselci söylemi dillendirenlerin tamamını bu bağlama taşımak mümkündür. Bu yüzden çalışmanın merkezine, tarihselci söylemi günümüzde en fazla savunan Prof. Dr. Mustafa Öztürk’ün meâlî ve geçmiş müfessirlerin en itibarlılarından olan Fahreddin er-Râzî’nin tefsiri koyulacaktır.

Nisâ 4/34

الرِّجَالُ قَوَّامُونَ عَلَى النِّسَاءِ بِمَا فَضَّلَ اللَّهُ بَعْضَهُمْ عَلَى بَعْضٍ وَبِمَا أَنْفَقُوا مِنْ أَمْوَالِهِمْ فَالصَّالِحَاتُ قَانِتَاتٌ حَافِظَاتٌ لِّلْغَيْبِ بِمَا حَفِظَ اللَّهُ وَالَّتِي تَخَافُونَ نُشُوزَهُنَّ فَعِظُوهُنَّ وَاهْجُرُوهُنَّ فِي الْمَضَاجِعِ وَاضْرِبُوهُنَّ فَإِنْ أَطَعَكُمْ فَلَا تَبْغُوا عَلَيْهِنَّ سَبِيلًا إِنَّ اللَّهَ كَانَ عَلِيمًا كَبِيرًا

Kocalar; karılarının âmiri / reisi konumundadır. Çünkü Allah erkeklere kadınlardan daha fazla hak ve yetki vermiş bulunmakta, ayrıca erkekler evlenirken eşlerine me-

hir vermekte, evlendikten sonra da hane halkının geçim masraflarını üstlenmekteler. İyi kadınlar kocalarına karşı itaatkardırlar. Ayrıca onlar Allah'ın korunmasına yönelik emri uyarınca iffet ve namuslarını korurlar. Dik başlılık ve hırçınlığından yıldıgınız yuvayı yıkacağından kaygılandığınız karılarınıza gelince, onlara ilkin öğüt verin. Öğüt fayda etmezse onları yataklarında yalnız bırakabilirsiniz. Bununla da yola gelmezlerse onlara tokat atabilirsiniz. Ama eğer itaat ederlerse onları cezalandırmak için baha-ne aramayın. Şüphesiz Allah çok yücedir; büyüktür. (Mustafa Öztürk meâli)

Âyete bu şekilde meâl veren M. Öztürk, âyette geçen **وَاضْرِبُوهُنَّ** (vadribuhunne) ifadesine “onlara (kadınlara) tokat atabilirsiniz” mânâsı verdikten sonra yazılı veya görsel olarak bu ifade bağlamında şu tarihselci söylemi geliştirmiştir:

“Kur'an günümüzden bin dört yüz yıl önce inmiştir ve doğal olarak potansiyel hedef kitlesi Mekke ve civarındaki toplumlardır. Kur'an'daki tüm emirler, yasaklar, vaatler ve kıssalar üzerinden verilen dersler ve hikmetler, o toplumlar temel alınarak oluşturulmuştur. Hatta Kur'an'da kullanılan anlatım üslûbu bile o toplumun anlayışlarına göre oluşturulmuştur. Kendi zamanına göre devrim niteliğinde açılımlar getiren Kur'an, hakîkaten ilkel bir anlayışa sâhip Cahiliye Arap insanını çok kısa zamanda dünyanın liderliğine taşımıştır. Fakat Allah resûlünün vefatıyla beraber Kur'an'ın inme süreci de durmuştur. Ama insanlık durmamış, gelişmeye ve değişmeye devam etmiştir. Kur'an'ın içinde her zaman ve mekânda geçerli evrensel âyetler olmasının yanında tarihte bir daha uygulama alanı bulamayacak olan, günümüze taşınma imkânı olmayan âyetler de bulunmaktadır. Meselâ, köleliğin son derece olağan olduğu bir topluma inen Kur'an, köleliği hepten kaldırmamış, bir realite olarak kabul ettiği köleliğe düzenlemeler getirmekle yetinerek âdeta bir hukuka bağlamıştır. O gün için kölelik hukuku ile ilgili devrim niteliğinde düzenlemeler getiren âyetler, insanlığın gelişerek köleliğin tamamen ortadan kalkmasıyla aktüel değerini yitirmiş, tüm uygulama zeminini kaybetmiştir. Dolayısıyla o âyetler tarihte kalmış uygulamalardır. Yani bir nevi nesih

edilmiş âyetlerdir. İşte tıpkı bunun gibi, kadının insan dahî sayılmadığı Arap toplumunda kadınlara mîras hakkı tanınması, sınırsız olan evliliği dörde kadar düşürerek keskin bir hat çizmesi gibi düzenlemeler getirmesi de o zamana göre oldukça ilerici bir düzenlemedir. Kocasının yatağını sayısız kadınla bölüşmek zorunda kalan o günün kadınları için evliliğin dörtle sınırlandırılması sevinçle karşılanmıştır ama günümüzde oldukça iyi eğitim alan, son derece geniş sosyal haklara kavuşmuş, ekonomik olarak kocasına tamamen bağımlı olmayan modern kadın için bırakın dört kadını ikinci bir kadın bile tahammül edilemez bir durumdur. Yine bunlar gibi, kaba kuvvet ve güce dayalı sosyal yapıya sâhip o günün Arap toplumları için erkeğin kadına hükmetmesi ve yeri geldiği zaman terbiye etme amacıyla sebepli veya sebepsiz onu dövmesi normal bir durumken kişisel gelişimini sağlamak için geniş imkânlarla sâhip günümüz modern kadınlarına tek bir tokat atmak bile evliliğin yıkılmasına sebep olmaktadır. O gün toplumlardaki sosyal yapının temelinde güç ve kuvvet varken kadınların kocaları tarafından dövülmeye razı olmaları son derece normaldi. Fakat günümüzde ne kadını dövmek mümkündür ne de buna ihtiyaç vardır. Dolayısıyla bu âyetler tarihsel yani uygulama zemini kalmamış âyetlerdir.”

Aşağı yukarı bu şekilde kendisini ifade eden tarihselci bakış açısı; Kur'an'da kölelik, cariyelik veya kadının dövülmesi gibi şeylerin olduğuna ve hatta Kur'an'ın bunlara düzenleme getirip bir hukuka bağladığına dair ileri sürdüğü en kuvvetli delil olarak hem Kur'an'ın ilk muhataplarının hem de onlardan sonraki yüzyıllarda yıllık süreçte yaşayan Müslüman toplumların pratik tecrübelerini görmektedir. Ayrıca geçmiş âlimlerin hemen hepsinin birçok tarihsel meselede devasa fıkıhlar üretmiş olması da Kur'an'ın bu uygulamalara cevaz verdiğine yeterli delildir denilmektedir. Onların bu tarihsel söylemine karşı çıkarak “Kur'an'da kölelik yoktur, kadınları dövmek yoktur.” diyenlere ise; tarih boyunca yazılmış tefsirler, oluşturulmuş fıkıhlar gösterilmektedir. **Tarihselci söylem hem rivayetlerin doğruluğundan hem de geçmiş ulemânın yanlış yapmadığından son derece emindir.**

Bundan sonrasında bize düşen; tarihselci söylemi dillendirenlerin ve izinden giderek açıklamalarını delil olarak ileri sürdükle-

ri ulemânın Kur'an kelimelerine anlam verirken ne kadar hassas davranıp davranmadıklarını görüp anlamaya çalışmaktır. Bunu yaparken sadece polemik konusu olan âyetteki *واضْرِبُوهُنَّ* (*vadribu-hunne*) ifadesi değil âyetin tamamı ve bağlantıları ele alınacaktır.

Ramazan Demir
İstanbul, 07.01.2021

1- Erkekler Kadınların Çobanıdır

İster Kur'an kelimeleri isterse başka kelimeler olsun her söz kesinlikle bağlamıyla anlam kazanır. Bağlamından koparılan her söz, anlamın değil suistimalin konusu olmaktan kendini kurtaramaz. Kur'an'da geçen her kelimenin bağlamı sadece içinde bulunduğu âyette bulunmaz. Kur'an'da geçen her kelimenin kendinden önce ve sonra geçen kelimelerle, kelimelerin oluşturduğu her cümlemin kendinden önceki ve sonraki cümlelerle, cümlelerin oluşturduğu her pasajın kendinden önceki ve sonraki pasajlarla, en nihâyetinde de pasajların sûrelerle ve her sûrenin de diğer sûrelerle bağlamı vardır. Kur'an'dan bir âyeti, âyetten de bir cümleyi, cümleden de bir kelimeyi cımbızlayarak anlamaya çalışmak kesinlikle ilkesiz bir yaklaşımdır. **İşte bu yönüyle hangi âyet veya hangi kelime anlaşılmalı ve ona göre kelimenin anlamı tespit edilmelidir.**

Fiziksel yapı olarak Kur'an, insan türünün bildiği hiçbir yazılı metne benzememektedir. Yeryüzündeki tüm kitaplar; başı, ortası ve sonu olacak şekilde dizayn edilmiştir. Kur'an ise başı, ortası ve sonu olmayan bir kitaptır. Böylesi bir kitabın 'esbâb-ı nüzul' rivayetleri üzerinden başı, ortası ve sonu olan bir kitap şekline sokulmaya çalışılması hem beyhûde bir çaba olacaktır hem de Kur'an'ı rivayetlere mahkûm etmekten başka bir sonuç doğurmayacaktır.

Bu yüzden çalışmamızda, “Şu âyet şundan önce mi indi yoksa sonra mı ya da şu sebeple indi...” şeklindeki yaklaşım biçimini dikkate almayacağız. Her ne kadar cümle cümle gidecek olsak da her cümlenin Kur’an ile bağıını kurmaya çalışacağız. Bu arada bir şeyi daha vurgulama zorunluluğu vardır. **Eski-yeni ulemânın hepsi Kur’an’ın ilk hâlinin noktasız ve harekesiz olduğunu, noktalamaların ve harekelemelerin Kur’an’ın inişinden çok sonra başladığını ve bu sürecin 300-400 yıl gibi bir zamanda tamamlandığını bilmekte ve kabul etmektedir.** Yine ulemâ tarafından, aslı noktasız ve harekesiz olan Kur’an’ın noktalanmasının birbirlerinden farklı şekillerde olduğu ve bu farklı şekillerden dolayı günümüzde kabul görmüş 20 değişik kıraat olduğu da kabul edilmektedir. Hatta birçok müfessir, yerine göre bu kıraatlerden herhangi birini ve hatta bunların dışında da bazı kıraatleri seçme özgürlüğünü göstermiştir. Türkiye’de kabul gören ve okunan kıraat Âsım b. Behdele (ö.745/127)’ye atfedilen *Hafs kıraatidir*.¹

Normal şartlarda yapılması gereken, Kur’an’ın ilk hâlinin yani noktasız ve harekesiz hâlinin temel alınmasıdır. Sonradan oluşturulmuş kıraatlerin ve müfessirlerin bu kıraatler üzerinden kelimelere verdikleri mânâların doğruluğu veya yanlışlığı ilk hâli üzerinden değerlendirilmelidir. Fakat buna rağmen, Kur’an’ın tarihsel olduğu söylemi *Âsım b. Behdele kıraati* temel alınarak geliştirilmiştir. Bu çalışmada da aynı kıraat üzerinden gidilecek, ancak âyetlerin el yazmalarında nasıl geçtiği bilgisine de ayrıca yer verilecektir. Diğer yandan acaba Kur’an’ın tarihsel olduğunu söyleyen ulemâ ‘hakîkatte’ temel aldığını söylediği *Âsım b. Behdele kıraatine* sadık kalmış mıdır, yoksa Kur’an’ın tarihsel olduğunu ispat etmek uğruna kıraat falan umursamadan ne olursa olsun kelimelere zihnindeki mânâları mı giydirmiştir? Yani Kur’an tarihsel gözüksün diye âyetlere, bile isteye ve hiçbir ilke gözetmeden mi mânâ vermiştir, yoksa bir ilkeye göre mi hareket etmiştir?

1 Aslına bakılırsa Türkiye’de okunan kıraat kısaca *Ali el-Kârî* olarak bilinen ve geçimini mushaf yazarak sağlayan *Ebü'l-Hasen Nürüddîn Ali b. Sultân Muhammed el-Kârî el-Herevî* (ö.1014/1605)’ye ait bir kıraattir.

Nisâ 4/34

الدَّحَالُ قَوْمٌ عَلَى السَّيِّئَاتِ مَا فَضَّلَ اللَّهُ بَعْضَهُمْ عَلَى بَعْضٍ وَبِمَا انْفَقُوا مِنْ أَمْوَالِهِمْ وَالصَّالِحَاتِ قَانِتَاتٌ لِّلْغَيْبِ بِمَا حَفِظَ اللَّهُ وَالَّتِي تَخَافُونَ نُشُوزَهُنَّ فَعِظُوهُنَّ وَآمُحُوهُنَّ فِي الْمَضَاجِعِ وَاصْزُبُوهُنَّ فَإِنِ أَطَعْنَكُمْ فَلَا تَبْغُوا عَلَيْهِنَّ سَبِيلًا إِنَّ اللَّهَ كَانَ عَلِيمًا كَبِيرًا

(Kahire Meşhedi Nüshası)

الرَّجَالُ قَوَّامُونَ عَلَى النِّسَاءِ بِمَا فَضَّلَ اللَّهُ بَعْضَهُمْ عَلَى بَعْضٍ وَبِمَا انْفَقُوا مِنْ أَمْوَالِهِمْ فَالصَّالِحَاتُ قَانِتَاتٌ لِّلْغَيْبِ بِمَا حَفِظَ اللَّهُ وَالَّتِي تَخَافُونَ نُشُوزَهُنَّ فَعِظُوهُنَّ وَاهْجُرُوهُنَّ فِي الْمَضَاجِعِ وَاصْزُبُوهُنَّ فَإِنِ أَطَعْنَكُمْ فَلَا تَبْغُوا عَلَيْهِنَّ سَبِيلًا إِنَّ اللَّهَ كَانَ عَلِيمًا كَبِيرًا

(Âsım b. Behdele Kırâati)

Kocalar, karılarının amiri / reisi konumundadır. Çünkü Allah erkeklerle kadınlardan daha fazla hak ve yetki vermiş bulunmakta, ayrıca erkekler evlenirken eşlerine mehir vermekte, evlendikten sonra da hane halkının geçim masraflarını üstlenmektedirler. İyi kadınlar kocalarına karşı itaatkardırlar. Ayrıca onlar Allah'ın korunmasına yönelik emri uyarınca iffet ve namuslarını korurlar. Dik başlılık ve hırçınlığından yıldığınız yuvayı yıkacağından kaygılandığınız karılarınıza gelince, onlara ilkin öğüt verin. Öğüt fayda etmezse onları yataklarında yalnız bırakabilirsiniz. Bununla da yola gelmezlerse onlara tokat atabilirsiniz. Ama eğer size itaat ederlerse onları cezalandırmak için bahane aramayın. Şüphesiz Allah çok yücedir, büyüktür. (Mustafa Öztürk meâli)

الرَّجَالُ قَوَّامُونَ عَلَى النِّسَاءِ (er-ricalu kavvamuna ale'n Nisâ) ... **“Kocalar, karılarının amiri / reisi konumundadır.”**

Âyette geçen الرَّجَالُ (er-rical) kelimesine “kocalar”, النِّسَاءُ (en-nisâ) kelimesine de “karılar” anlamı veren M. Öztürk meâlinde şu dipnotu düşmüştür:

Bu âyetteki ‘er-rical’ ve ‘en-nisâ’ kelimeleri genel anlamda kadın-erkek arasındaki ilişkiye değil karı-koca ilişkisine işaret etmektedir. Nitekim bu husus âyetin devamından da anlaşılmaktadır.

(M. Öztürk Meâli s.118. dipnot no.12)

M. Öztürk, âyette geçen قَوَّامُونَ (*kavvamune*) kelimesine ise “amir/reis” anlamını vermiştir. Kök harfleri ق و م (*kvm*) olan kelime bu âyette geçtiği şekliyle Kur’an’da 2 defa daha geçmektedir. Bakalım M. Öztürk kelimenin geçtiği diğer yerlerde hangi mânâyı tercih etmiştir:

Nisâ 4/135

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا كُونُوا قَوَّامِينَ بِالْقِسْطِ شُهَدَاءَ لِلَّهِ وَلَوْ عَلَىٰ أَنْفُسِكُمْ أَوِ الْوَالِدِينَ
وَالْأَقْرَبِينَ إِنْ يَكُنْ غَنِيًّا أَوْ فَقِيرًا فَاللَّهُ أُولَىٰ بِهِمَا فَلَا تَتَّبِعُوا الْهَوَىٰ أَنْ تَعْدِلُوا
وَإِنْ تَلَوْا أَوْ تَعْرَضُوا فَإِنَّ اللَّهَ كَانَ بِمَا تَعْمَلُونَ خَبِيرًا

Ey Müminler! Kendinizin, ana-babanızın veya akrabanızın aleyhine de olsa, bütün gücünüz ve samimiyetinizle hep adalet ve hakkaniyetten yana olun, Allah için doğru şahitlik yapın. Şahitlik konusunda insanların zengin veya fakir olmasını dikkate alarak adalet ve hakkaniyetten sapmayın. (Yani zenginin gözüne girmek yahut yoksula merhamet etmek uğruna hak ve hakikati söylemekten kaçınmayın). Şahitlikte öncelikle dikkate alınması gereken husus, insanların konumları/durumları değil, Allah’ın adaletten ayrılmama emridir. Kaldı ki Allah zenginin de fakirin de durumunu sizden çok daha iyi bilmektedir. Şu hâlde arzu ve isteklerinize uyup da adaletten ayrılmayın. Şahit olarak gerçeği çarpıtırmanız veya şahitlikten kaçınırsanız bilin ki Allah yaptığınızı her şeyden haberdardır. (M. Öztürk meâli)

M. Öztürk’ün bu âyete verdiği meâlda kullandığı kelimelerin birçoğunun âyette kelime olarak karşılığı yoktur. O, bu meâli, söylenenden söylenmeyene ulaşarak yani yorumla yapmıştır. Zaten meâlinin kapağında içerik için, ‘Anlam ve Yorum Merkezli Çeviri’ ifadesi bulunmaktadır. Ancak bu yorumlarını hangi metoda ve gerekçelere dayandığına dair tek bir satır açıklama bulunmamaktadır. Yani bu yorumların doğru ya da yanlış olduğunu neye göre tespit ettiğini kendisinden başka kimse bilmemektedir. M. Öztürk’ün herhangi bir metot belirtmemiş olduğunu bir kenara bırakarak Nisâ 34. âyetle ‘amir/reis’ anlamını verdiği قَوَّامُونَ (*kavvamune*) kelimesine bu âyetle ne mânâ verdiği bakalım:

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا كُونُوا قَوَّامِينَ بِالْقِسْطِ ...

Ey Müminler... bütün gücünüz ve samimiyetinizle hep adalet ve hakkaniyetten yana olun... (M. Öztürk meâli)

Doğrusunu söylemek gerekirse M. Öztürk'ün hangi kelimeye hangi anlamı verdiğini, bir kelimenin anlamının nerede başlayıp nerede bittiğini tespit etmek bile neredeyse imkânsızdır. Fakat kurulan uzun cümlede قَوَّامِينَ (kavvamine) kelimesine “reis/amir” şeklinde bir mânâ yüklenmediği kesindir. Mealde bu kavrama “bir şeyden yana olmak için o şeyin lehine samimice bütün gücü kullanmak” mânâsının verildiği anlaşılmaktadır.

Bu kelime şu âyette bir kez daha geçmektedir:

Mâide 5/8

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا كُونُوا قَوَّامِينَ لِلَّهِ شُهَدَاءَ بِالْقِسْطِ وَلَا يَجْرِمَنَّكُمْ شَنَا نُ قَوْمٍ عَلَىٰ أَلَّا تَعْدِلُوا إِعْدِلُوا هُوَ أَقْرَبُ لِلتَّقْوَىٰ وَاتَّقُوا اللَّهَ إِنَّ اللَّهَ خَبِيرٌ بِمَا تَعْمَلُونَ

Ey Müminler! Allah hakkı için, her dâim adalet ve hakkaniyet sâhibi olun. (Kafirlerle duyduğunuz öfke gibi) bir zümreye yönelik öfke ve nefretiniz, adaletsiz davranmanıza yol açmasın. Gerek dosta gerek düşmana karşı hep adaletli olun. Çünkü Allah'a karşı saygı ve sorumluluk bilincine en uygun davranış budur. Allah'ın emirlerine kayıtsız kalmaktan sakının; Çünkü Allah yaptığınız işlerden tümüyle haberdardır. (M. Öztürk meâli)

M. Öztürk bu âyette geçen قَوَّامِينَ (kavvamine) kelimesine diğer âyette verdiği mânâdan daha anlaşılır bir şekilde sadece “sâhip” mânâsı vermiştir. Meâlindeki kelimelerin âyetteki karşılıklarını belirtirsek daha iyi anlaşılacaktır:

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا	كُونُوا	قَوَّامِينَ	لِلَّهِ	شُهَدَاءَ	بِالْقِسْطِ
Ey imân edenler	Her dâim olun	Sâhip	Allah hakkı için	Adalet	Hakkaniyet

Ey Müminler! Allah hakkı için, her dâim adalet ve hakkaniyet sâhibi olun. (M. Öztürk meâli)

Aslına bakılırsa bir önceki âyetle bu âyetin ilk cümlesi neredeyse aynıdır. Hatta cümle yapısı bile aynıdır. Her iki âyetin ilk cümleleri arasında bir karşılaştırma yapacak olursak:

Nisâ 4/135

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا كُونُوا قَوَّامِينَ بِالْقِسْطِ ...

Ey Müminler... bütün gücünüz ve samimiyetinizle hep adalet ve hakkaniyetten yana olun... (M.Öztürk meâli)

Mâide 5/8

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا كُونُوا قَوَّامِينَ لِلَّهِ شُهَدَاءَ بِالْقِسْطِ ...

Ey Müminler! Allah hakkı için, her dâim adalet ve hakkaniyet sâhibi olun... (M.Öztürk meâli)

Bir kavrama hem “bir şeyden yana olmak için, o şeyin lehine samimice bütün gücü kullanmak”; hem sadece “sâhip” mânâsı verip, Nisâ 34. âyetine gelince ise “amir/reis” mânâsı veren müellife şu sorunun sorulmasını kaçınılmaz hâle getirmektedir. Üç âyetle de aynı formda geçen قَوَّامِينَ (kavvamine) kelimesine verilen üç farklı mânâ nereden elde edilmiştir? Acaba hakîkaten sözlüklerde kelimenin bu şekilde farklı mânâları var mıdır?

Hemen her müfessirin başvuru kaynaklarından biri olan Râgıb El-İsfahânî, yukarıya aldığımız her üç âyetin ilk cümlesini alarak قَوَّامِينَ (kavvamine) kelimesinin “bir şeyi koruma, bakma ve muhafaza etme” (Müfredat KVM mad.) anlamına geldiğini söylemiş, “amir ve reis” gibi bir mânâdan hiç söz açmamıştır. Hatta bu kelimenin başka bir formu olan قَيِّمًا (kayyim) kelimesinin Kur’an’da geçtiği yerleri alarak kelimenin mânâsının “kendisine dönüp gelen, işleri dosdoğru hâle getiren, doğru, dâimi, sabit ve sağlam” olduğunu söylemiştir.

Âyetin i’râbını yapanlar قَوَّامِينَ (kavvamine) kelimesinin ‘mübâlağa ile ism-i fâil’ olduğunu söylemektedir. Bu durumda kelime, sülâsî mücerred (üç harfli yalın) fiilden türemiş bir kelime olmaktadır. Dolayısıyla bu kelime, türediği fiilin kök anlamını üzerinde taşımak zorundadır. Arapça bilmeyenler açısından meselenin daha iyi anlaşılması için Türkçe üzerinden örnekler verelim. Çünkü

Arapça terimlerle konuşulduğunda Arapça bilmeyenler bahsedilen hususun sadece Arapçaya has bir durum olduğunu sanmaktadır. Oysa mübâlağa ism-i fâil her lisanda kullanılmaktadır:

Mübâlağa ile İsmi fâil	İsmi fâil	Fîl
İçici (çokça içen)	İçen	İçti
Üzücü (çokça üzen)	Üzen	Üzdü
Yazıcı (çokça yazan)	Yazan	Yazdı
Uykucu (çokça uyuyan)	Uyuyan	Uyudu
Okuyucu (çok okuyan)	Okuyan	Okudu

Dikkat edilirse ‘mübâlağa ile ism-i fâiller’ bir işin çokça yapıldığı zamanlarda kullanılmaktadır. Türkçede bu, hem kelimele-
rin önüne “çok” kelimesi konularak ifade edilir hem de yukarıda
belirttiğimiz gibi “çok” ifadesi konulmadan da ifade edilir. Arap-
çadaki ‘mübâlağa ile ism-i fâil’ olan kelimeler belli kurallarla ve
belli kalıplarla gelirler. Mübâlağa ile ism-i fâillerin gramer kitap-
larındaki tanımı ve kalıpları şu şekilde ifade edilmektedir:

Bir varlıkta, bir niteliğin aşırı derecede bulunduğunu gösteren, fiilden türeyen, sıfat cinsinden isimlerdir. Bunlara “mübâlağa siygası” (صِيغَةُ الْمُبَالَغَةِ) da denir. Kelimenin mânâsının başına “çok, pek, fazla, gayet, dâimî” kelimelerinden biri getirilir.

(Sarf / Yrd. Doç. Dr. M. Meral Çörtü, s.470)

Bu tanımdaki “fiilden türeyen” kısmına dikkat çekmek isteriz. Zira bu kelimeler her fiilden değil, sadece ‘sülâsî mücerred’ yani ek almamış yalın fillerden türetilmektedir. Ek almış dört ve beş harfli fiillerin ism-i fâilleri yapılabilmekteyken onlardan mübâlağa ile ism-i fâil türetilmemektedir. Dolayısıyla bu kelimeler fiilin yalın kökü üzerinden türetilen kelimeler oldukları için mânâları-
nın da fiilin yalın kökündeki mânâlar üzerinden tespit edilmesi gerekmektedir. قَوَّامِينَ (kavvamine) kelimesinin yalın kök fiilinin mânâları ise şu şekildedir:

قِيَامًا – قَامَ: “ayağa kalkmak, ayakta durmak, dikilmek, ortaya çıkıp devam etmek, yapmak, icra etmek, idaresini üstlenmek, himaye etmek, korumak, ilgilenmek, yerine getirmek.

(Yrd. Doç. Dr. İlyas Karşlı / Yeni Sözlük s.1827)

Hemen belirtelim ki sözlüklerde kelimeye yüklenen “idaresini üstlenmek” mânâsı reis olmak, amir olmak mânâsında değil “bir şeyi olduğu hâl üzere tutmak, devamlılığını sağlamak” mânâsındadır. Her hâlükârda kelimenin reis olmak, baş olmak, amir olmak gibi bir mânâsı yoktur. Peki, قَوَّامِينَ (kavvamine) kelimesine verilen “amir/reis” anlamına nasıl ulaşılmıştır?

Bu konudaki kaynak, elbette sorgulanamaz addedilen ulemâdır. Râzî, Nisâ 34. âyetin ilk cümlesi hakkında şunları söylemiştir:

Nisâ 4/34

الرِّجَالُ قَوَّامُونَ عَلَى النِّسَاءِ بِمَا فَضَّلَ اللَّهُ بَعْضَهُمْ عَلَى بَعْضٍ وَبِمَا أَنْفَقُوا مِنْ أَمْوَالِهِمْ فَالصَّالِحَاتُ قَانِتَاتٌ حَافِظَاتٌ لِّلْغَيْبِ بِمَا حَفِظَ اللَّهُ وَالَّتِي تَخَافُونَ نُسُوزَهُنَّ فَعِظُوهُنَّ وَاهْجُرُوهُنَّ فِي الْمَضَاجِعِ وَاضْرِبُوهُنَّ فَإِنْ أَطَعْتَكُمْ فَلَا تَبْغُوا عَلَيْهِنَّ سَبِيلًا إِنَّ اللَّهَ كَانَ عَلِيمًا كَبِيرًا

Erkekler kadınlar üzerine hâkimdirler. Çünkü Allah onlardan bazısını (erkekleri), bazısından (kadınlardan) üstün kılmıştır. Çünkü onlar mallarından infak ederler. İyi kadınlar itaatli olanlardır. Allah kendilerini nasıl koruduysa onlar da öylece mahremiyeti koruyanlardır. Şerlerinden, serkeşliklerinden korktuğunuz kadınlara gelince, onlara (önce) öğüt verin. (Vazgeçmezlerse) kendilerini yataklarında yalnız bırakın. (Yine kar etmezse) döviün. Size itaat ederlerse aleyhlerinde bir yol aramayın. Çünkü Allah çok yücedir, çok büyüktür. (F. Er-Râzî / Tefsir-i Kebir c.8.s17)

Erkeğin Mirastaki Üstünlüğü, Kadının İnfak ve Mehir Üstünlüğü ile Dengelenmiştir

Bil ki Allah Teala, “Allah’ın, kiminizi kiminizden üstün kılmaya vesile yaptığı şeyleri temenni etmeyin” (Nisâ 32) buyurup, biz de bu âyetin sebab-i nüzulünün, kadınların, Hak Teala’nın erkekleri kendilerine miras hususunda üstün kılması konusunda ileri-geri konuşmaları olduğundan bahsedince, bundan dolayı

Allah Teala bu âyette, her ne kadar birbirlerinden istifade hususunda kadın-erkek müsavi olsalar da erkekler kadınlara hâkim oldukları için, erkekleri mirasta kadınlara üstün kıldığını, bundan dolayı erkeklere, kadınların mehirlerini vermelerini ve onların geçimlerini temin etmelerini emrettiğini bu âyette zikretmiştir. Böylece iki taraftan birinde olan üstünlük, diğer bir tarafın üstünlüğü ile denk olmuş olur. Binaenaleyh sanki arada herhangi bir üstünlük yok gibidir. İşte âyetin kendinden öncekilerle münasebetinin izahı budur.

(F. Er-Râzî / Tefsir-i Kebir c.8.s17).

Ortaya bir metot koyulmadan âyetlerdeki kelimelere verilen mânâlarla ilgili hiçbir gerekçe belirtmemesi ve hatta buna ihtiyaç bile duymaması, Kur'an'ı daha anlaşılır hâle getirmek değil geçmiş müfessirler eliyle zaten karmakarışık hâle getirilmiş meseleleri daha karmaşık bir şekle sokarak, âyetleri 'tarihsel' hâle getirmektir.

Râzî, Nisâ 34. âyetin ilk cümlesine الرَّجَالُ قَوَّامُونَ عَلَى النِّسَاءِ (er-ri-calu kavvamuna ale'n Nisâ) "Erkekler kadınlar üzerine hâkimdirler." mânâsını vermiş, miras hususundaki erkek üstünlüğünün, mehir ve geçim sağlama görevinin erkeğe verilmesi ile dengelendiğini ifade etmişti. İki eşit taraftan biri olan erkek nüşûz ettiğinde kadın mecburen onunla anlaşma yoluna gitmeli demiş; buna mukabil iki eşit taraftan biri olan kadın nüşûz ederse öğüt verilmeli, yataklarda yalnız bırakılmalı, ardından dövülmeli şeklindeki ifadelerinin neresinin eşitlik ve denge olduğunu açıklamamıştır.

Nisâ Sûresi 34. âyetin ilgili kısımlarına gelindiğinde bunlara tekrar dönülecektir. Burada Râzî ve M. Öztürk'ün âyetin ilk cümlesine verdikleri الرَّجَالُ قَوَّامُونَ عَلَى النِّسَاءِ (er-ri-calu kavvamuna ale'n Nisâ) "Erkekler kadınlar üzerine hâkimdirler/amirdirler/reistirler." mânâsı üzerinde durmamız daha doğru olacaktır. Râzî âyette geçen قَوَّامُونَ (kavvamune) kelimesine meâlinde "hâkim" mânâsını vermiştir ama açıklamalarında kelimenin mânâsı ile ilgili şunları da söylemiştir:

Kavvam; “iş bi-hakkın yapan kimse demektir. Kadının işlerini hakkıyla yerine getirip, onu korumaya itina gösteren kimse için de هَذَا قِيمُ الْمَرْأَةِ وَ قَوَّامُهَا denir.

(F. Er-Râzî / Tefsir-i Kebir c.8.s17)

Râzî bu açıklamasıyla قَوَّامُونَ (kavvamune) kelimesine verdiği “hâkim” anlamının aslında kelimenin anlamlarından olmadığını, o mânâyâ yorum yaparak ulaştığını söylemektedir.

Bu durum karşısında şu sorular sorulmalıdır.

Erkeklerin kadınlar üzerine hâkim, amir veya reis olmaları ne anlama gelmektedir? Yani bu hâkimlik veya reislik nerede başlayıp nerede bitmektedir? Eğer bu hâkimlik veya reislik Yüce Allah’ın emirleri veya yasakları hususunda kadın zaten bir mümindir; evli olması veya olmaması hiçbir şeyi değiştirmeyecektir. Üstelik bu hususta birinin diğerine amir olmasına gerek yoktur. Çünkü İslâm’ın tüm emir ve yasakları ‘zorlama’ üzerine değil ‘gönüllülük’ üzerinedir. Daha da önemlisi zorlamayla yapılacak İslâmî uygulamaların sonucunun münafıklık olacağını her imân eden bilmektedir. Yok eğer bu emirlik veya hâkimlik ‘toplumsal sorumluluklarla’ alâkalıysa burada da ne erkek ne de kadın ölçüdür, kimin nerede ne zaman ne yapması gerektiğini Yüce Allah zaten belirlemiştir. Bu konularda amir-memur ilişkisine gerek yoktur. Geriye aile ile ilgili sorumluluklar kalmaktadır. Bu konuda da herhangi bir dikteye gerek yoktur. Kadın, insan türünden başka bir varlık değildir ve her şeyden önce o da bir insandır. Eğer Nisâ 34. âyetin başındaki erkeklerin hâkimliği; bulaşık ve çamaşırın yıkanması, evin süpürülmesi, yemeğin yapılması hususlarındaysa bu gerçekten çok tuhaf bir amirlik olacaktır. Çünkü bu durumda buna evlilik veya karı-koca ilişkisi değil işçi-işveren ilişkisi denilecektir. Yok eğer bu amirlik ‘yatak ilişkileri’ ile alâkalı ise o ilişkilerde amir-memur ilişkisi aramak sevgi ve saygı temelinde anlaşılması gereken bir işi malum evlerde parasıyla yapılan bir işe çevirmek anlamına gelecektir.

Âyette geçen قَوَّامُونَ (kavvamune) kelimesine hem de kelimenin sözlük mânâları içinde olmamasına rağmen “Erkek kadının amiri,

reisi, hâkimidir.” şeklinde bir mânâ verilirken hangi toplum, hangi kadın, hangi erkek ve hangi bağlam temel alınmıştır? Bu amirlik veya hâkimliğin tarifi ve sınırları nedir?

Yaptığı her işi bir ilkeye göre yapan Yüce Allah, resûllerinin imamlığı ile ilgili çok keskin ve net tanımlamalar getirmişken tanımsız bir şekilde birinin diğerine amir, reis veya hâkim olabileceğini söylemek Kur’an metodu ile asla bağdaşmayan bir şeydir. Kaldı ki amir, reis ve hâkim kelimelerinin her üçü de yine Arapça kelimelerdir.

Az önce âyette geçen قَوَّامُونَ (*kavvamune*) kelimesinin ‘mübâlağa ile ism-i fâil’ olduğunu belirtmiştik. Kelimenin daha iyi anlaşılması için ‘mübâlağa ile ism-i fâil’ olan kelimelerin özellikleri ve vezinleri hakkında daha geniş bilgi vermek yerinde olacaktır.

Mübâlağa Kelimesinin Tanımı

1. Mübâlağa; iş yönünden kişinin amacına ulaşmasıdır. (Halil b. Ahmet/ ö.791)
2. Hedeflenen şeyin en sonuna ulaşmasıdır; bu ister zaman ister mekân olsun veya hedeflenen bir iş olsun fark etmez. (R. El-İsfahânî / Müfredat BLG md)
3. Mübâlağa, cümlede herhangi bir kısıtlamaya gitmeksizin en zirvedeki ulaşılabilecek en uçtaki anlama ulaşmak. (Ebu Hilal el-Askerî)

Mübâlağa İle İsm-i Fâilin Tanımı

Bir varlıkta, bir niteliğin aşırı derecede bulunduğunu gösteren, filden türeyen, sıfat cinsinden isimlerdir. Bunlara “mübâlağa siygası” (صَيَغُ الْمُبَالَغَةِ) da denir. Kelimenin mânâsının başına “çok, pek, fazla, gâyet, dâimî” kelimelerinden biri getirilir.

(Sarf / Yrd. Doç. Dr. M. Meral Çörtü s.470)

Mübâlağalı Vezinlerin İsm-i Fâilden Farkı

Mübâlağalı ism-i fâillerin siygası şekil yönünden olduğu gibi, anlam yönünden de ism-i fâilden farklıdır. Şöyle ki; أَكَلٌ fiilinden ism-i fâil أَكَلٌ vezninde gelirken, mübâlağa vezni, أَكَلٌ şeklinde gelir. İsm-i fâilin, bu vezne dönüştürülmesindeki amaç, anlamda çokluk ve abartı oluşması içindir. Arap dili ve belâgatında “ziyade (fazla) harf, ziyade mânâyâ delalet eder” kuralını da unut-

mamak gerekir. Mübâlağa veznine dönüştürülmeden önce ism-i fâil, çokluk ve mübâlağa olmaksızın fâilin işine delalet eder. أَكَلَّ veznine çevrildiğinde ise mübâlağa ifade eder.

Yiyen... أَكَلَّ ... (ism-i fâil)

Çok yiyen... أَكَلَّ ... (mübâlağalı ism-i fâil)

Hem ism-i fâil hem de mübâlağalı ism-i fâil sülâsî (yalın) fiilden müştak (türeyen) birer lafız olarak iki mânâya delalet etmekte ortaktırlar. Birinci mânâ; işi yapana (yiyen kişiye) delâlet etmesidir. İkinci mânâ ise, soyut mânâya delalet eder ki, o da yeme işidir. Aralarındaki farklılık bu soyut anlama, yani yemenin azlığına, çokluğuna, kuvvetliliğine ve zayıflığına delalet etmesi yönündedir. Sülâsîden müştak (türemiş) olan أَكَلَّ kelimesi, ism-i fâil olarak bu anlamlardan hiçbirine delalet etmez. Ancak ism-i fâil gibi, sülâsîden müştak olan أَكَلَّ kelimesi abartılı olarak bu anlamlarda çokluğa ve mübâlağaya delalet eder.

Zeyd, Amr'ı dövendir... زَيْدٌ ضَارِبٌ عَمْرًا

(Vurma/dövme işinin fâilden bir defa meydana geldiği anlaşılıyor.)

Zeyd, Amrı çok dövendir... زَيْدٌ ضَرْوبٌ عَمْرًا

(Bu şekilde mübâlağa ile söylediğimizde dövme işinin tekrarlandığı ve çok yapıldığı anlaşılır.)

(Mustafa Tokmak; Tez)

Mübâlağa ile İsm-i Fâilin Özellikleri

1. Hepsi sema'idir.
2. Müteaddî fiilden yapılı.
3. Müzekker ve müennes için ayrı sigaları yoktur.
4. Sülâsî fiilden türerler.
5. Mübâlağalı ism-i fâiller Allah için kullanılırsa sıfat, insanlar için kullanılırsa mübâlağa veya lâkap olurlar.

(Sarf / Yrd. Doç. Dr. M. Meral Çörtü s.470)

Arapça bilmeyenler için yukarıda sayılan özelliklerden ikincisi olan “müteaddî fiillerden yapılı” tanımlaması üzerinde biraz durmak gerekecektir. Türkçede ‘geçişli fiil’ olarak adlandırılan müteaddî fiiller, fiilin etkisinin fiili yapan üzerinde değil de başkası üzerinde görüldüğü fiillerdir. Mesela, “uyumak” fiili geçişli

(müteaddî) olmayan bir fiildir ve bu fiil yapan kişinin üzerinde görülür dolayısıyla bir mef'ûle (nesneye) ihtiyaç duymaz. Fakat buna mukabil “vurmak” fiili mutlaka bir nesneye (mef'ûle) ihtiyaç duyar hatta mef'ul olmaz ise cümle tam olarak anlaşılmaz. “Halit uyudu.” gibi bir cümle kurulduğunda cümle anlaşılmaktadır fakat buna karşılık “Halit vurdu.” denildiğinde Halit’in neye veya kime vurduğu belli değildir. Dolayısıyla her müteaddî (geçişli) fiil mutlaka bir mef'ûle (nesneye) ihtiyaç duymaktadır. Fakat genel olarak müteaddî fiiller nesnelerini (mef'ûllerini) herhangi bir harf yardımıyla değil direkt alırlar.

Yukarıda Prof. Dr. M. Meral Çörtü’den yaptığımız alıntıda mübâlağalı ism-i fâillerin sadece müteaddî fiillerden türediği söylenmiştir. Fakat buna karşılık lâzım yani geçişli olmayan fiillerden de türetildiği söylenmiştir.

Mübâlağalı ism-i fâiller hakkında bu kadar detaylı bilgi vermemizin sebebi şudur.

Anlamaya çalıştığımız Nisâ Sûresi 34. âyet bir isim cümlesidir. Dolayısıyla isim cümlesinin yapısı fiil cümlesinin yapısı gibi değildir. İsim cümlelerinde, fiil cümlelerinde olduğu gibi “fiil, fâil, mef'ul” değil, müptedâ ve haber bulunmalıdır. Fakat isim cümlelerinde ilk kelimedenden sonra gelen haber tek kelime olabileceği gibi şibhi cümle, isim cümlesi veya fiil cümlesi olarak da gelebilmektedir. Buna göre ilk cümlelerin yapısı şu şekildedir:

(er-ricalu kavvamuna ale'n Nisâ)

الرَّجَالُ (er-ricalu) ... Müptedâ

فَوَّامُونَ عَلَى النَّسَاءِ (kavvamuna ale'n Nisâ) ... Haber (fiil gibi amel etmiş mübâlağa ile ism-i fâil'den dolayı fiil cümlesi).

Haber olarak nitelediğimiz فَوَّامُونَ عَلَى النَّسَاءِ (kavvamuna ale'n Nisâ) ifadesine dikkat edilirse iki kelime arasında عَلَى (ala) harf-i cer'i bulunmaktadır. Bu harf-i cer bir yandan فَوَّامُونَ (kavvamune) kelimesinin ‘fiil gibi’ anlaşılması gerektiğini belirtirken diğer yandan kelimenin anlamının ya harf-i cer ile müteaddilik kazanan bir anlamda veya tamamen lâzım bir anlamda olması gerektiğini belirtmektedir. Kelimenin üzerinde bu kadar çok durmamızın sebe-

bi budur. Kelimenin bu durumlarını tespit etmeden mânâ vermek doğru olmayacaktır.

Bu durumun anlaşılması için mübâlağa ile ism-i fâillerin hangi durumlarda fiil gibi hareket edebileceğini belirtmek gereklidir.

Mübâlağa ile İsm-i Fâillerin Fiil Olarak Amel Etmeleri

Mübâlağa siygalarının çoğu ism-i fâil, bazıları da ism-i meful mânâlı oldukları için, amel ettiklerinde fâil veya naib-i fâil alırlar. Mübâlağalı ism-i fâilin fiil olarak amel ediş şartları aynen ism-i fâilin şartları gibidir.

İsm-i fâilin malum fiil gibi amel etmesi için altı şart gerekir.

1. Harf-i târifli olmak, yani başında harf-i târif (ال) bulunmak.
2. Kendisinden evvel nefy (olumsuzluk) edatı bulunmak.
3. Kendisinden evvel istifham (soru) edatı bulunmak.
4. Bir müptedâya haber olmak.
5. Bir isme sıfat olmak.
6. Hal olmak.

(Sarf / Yrd. Doç. Dr. M. Meral Çörtü s.473)

Bu tariflerin dördüncüsüne dikkat edilirse “bir müptedâya haber olmak” şartı, anlamaya çalıştığımız *الرِّجَالُ قَوَّامُونَ عَلَى النَّسَاءِ* (er-ricalu kavvamuna ale’n Nisâ) cümlesinde yerine gelmiştir. Çünkü az önce belirttiğimiz gibi *الرِّجَالُ* (er-ricalu) kelimesi müptedâ, *قَوَّامُونَ* (kavvamune) kelimesi ise haberdur. Dolayısıyla ‘kavvamune’ kelimesinin fiil gibi amel etme imkânı vardır. Fakat daha önce de belirttiğimiz gibi ‘müteaddî (geçişli) fiil’ olarak amel etmesi gerekmektedir. Âyetteki *الرِّجَالُ قَوَّامُونَ عَلَى النَّسَاءِ* (kavvamuna ale’n Nisâ) ifadesinde harf-i cer olması kelimenin müteaddî değil de lâzım olduğuna işaret etmektedir. Çünkü eğer kelime müteaddî olsaydı arada *عَلَى* (ala) harf-i cer’inin olmaması gerekirdi. Fakat her durumda cümlede bir harf-i cer’in bulunması, *قَوَّامُونَ* (kavvamune) kelimesinin fiil gibi amel ettiğini ve verilecek meâlin fiil mânâsında olması gerektiğini göstermektedir. Üstelik gramer kuralları gereği eğer ism-i fâil veya mübâlağalı ism-i fâil, başında bir harf-i târif (ال) (el) olmadan gelirse verilecek anlamın ya şimdiki zaman ya gelecek zaman ya da geniş zaman olması gerekmektedir.

الرِّجَالُ قَوَّامُونَ عَلَى النِّسَاءِ ... (er-ricalu kavvamuna ale'n Nisâ) ...
Erkekler kadınlar üzerine hâkimdirler. (Râzî)

الرِّجَالُ قَوَّامُونَ عَلَى النِّسَاءِ ... (er-ricalu kavvamuna ale'n Nisâ) ...
Kocalar, karılarının amiri / reisi konumundadır. (M. Öztürk meâli)

Görüldüğü gibi meallerinde ne Râzî ne de M. Öztürk, âyette bir harf-i cer bulunmasına ve النِّسَاءِ (ale'n Nisâ) kelimesinin de açık bir şekilde 'mef'ul' olmasına rağmen, قَوَّامُونَ (kavvamune) kelimesine fiil gibi amel ettirmiştir. Hangi cümlede gelirse gelsin bir harf-i cer müteallakı olmadan kullanılmaz. Hatta fiil olmadan kullanılan harf-i cer'li cümlelerin hepsinde de hazfedilmiş bir umum fiil olduğu varsayılır. Bu kadar açık delili görmezden gelerek âyetlere meâl verirken âyetlerde hiç olmayan kelimeleri görebilmek bir ironi olsa gerektir. Nisâ Sûresi'nin 34. âyetinin ilk cümlesine verilen meâle bakalım:

الرِّجَالُ قَوَّامُونَ عَلَى النِّسَاءِ بِمَا فَضَّلَ اللَّهُ بَعْضَهُمْ عَلَى بَعْضٍ وَبِمَا أَنْفَقُوا مِنْ أَمْوَالِهِمْ

Kocalar, karılarının amiri / reisi konumundadır. Çünkü Allah erkeklere kadınlardan daha fazla hak ve yetki vermiş bulunmakta, ayrıca erkekler evlenirken eşlerine mehir vermekte, evlendikten sonra da hane halkının geçim masraflarını üstlenmektedirler. (M. Öztürk meâli)

Âyetin kendi metninde hiçbir şekilde olmayan “daha fazla – hak ve yetki – bulunmakta – evlenirken eşlerine mehir vermekte – evlendikten sonra hane halkının geçim masraflarını üstlenmekte” gibi kelimeler ve cümleler nereden üretilmiştir?

Madem قَوَّامُونَ kavvamune kelimesinin fiil olarak amel etmesi zorunlu olduğu hâlde, isim olarak 'hâkim, amir / reis' mânâsı verilecektir, o hâlde gramer kuralları gereği oraya hazfedilmiş bir umum fiil takdir etme zorunluluğu vardır. Yoksa âyetteki harf-i cer 'harf' değil 'isim' olacak ve النِّسَاءِ (ale'n nisâ) ifadesi de bir isim tamlamasına dönüşecektir. Nitekim yukarıdaki meâlde tam da bu yapılarak âyette geçen النِّسَاءِ (ale'n nisâ) ifadesine “karılarının” şeklinde mânâ verilmiştir. Oysa ifadeye “karılarının” şeklinde bir mânâ verebilmek için kelimenin harf-i cer'siz ve النِّسَاءُ هُمْ

(*nisâehum*) şeklinde geçmiş olması gerekmektedir. Kelimelere verilen mânâları doğru varsaysak bile ilk cümlemin anlamı şöyle olmak zorundadır:

Erkekler kadınlara amir/reis oluyorlar/olurlar.

Gramerde zamandan bağımsız olan kelimeler sadece isimlerdir. Fiiller ve fiilden türemiş olan ‘ism-i fâil, ism-i mef’ul, mübâlağa ile ism-i fâil vs.’ gibi kelimeler zaman olmadan kullanılamazlar. Fiillerin hangi zamana bağlı olduğu ‘mâzî-muzârî’ olmalarından veya cümledeki yardımcı edatlardan anlaşılır. Fiilden türemiş olan kelimelerin hangi zamandan olduğu ise ya başlarında harf-i târif (ال) (*el*) olup olmamasından ya da cümlede açık bir zamanı işaret eden zarflardan anlaşılır. Bir cümlede başında harf-i târif (ال) (*el*) olmayan mübâlağa ile ism-i fâil bulunuyorsa bu durumda o cümlemin anlamı çoğunlukla gelecek veya geniş zamandır, bazı durumlarda da şimdiki zamandır.

İşte bu durumu göz önüne aldığımızda eğer âyette geçen قَوَّامُونَ (*kavvamune*) ifadesine Mustafa Öztürk gibi ‘amir/reis’ mânâsı verilecek olsa bu aynı zamanda erkeklerin kadınlara amirliğinin veya reisliğinin bu âyet inmeden önce olmadığı anlamına gelecektir. Yani eğer hakîkaten kelime ‘reis’ veya ‘amir’ mânâsındaysa bu amirlik veya reislik Nisâ 34. âyetle başlamış, daha öncesinde hiç olmamış demektir.

Öte yandan Kur’an’ın âyetlerini tarihsel olarak niteleyenler Kur’an’ın indiği toplumun zaten erkek egemen bir toplumsal yapısı olduğunu ve erkeklerin kadınlara hiç hak ve değer vermediğini durmadan vurgulamaktadırlar. Öyleyse toplum zaten erkek egemense ve zaten erkek, amir/reis ise bunun üstüne Kur’an’ın kalkıp “Erkekler kadınların amiri/reisidir.” demesinin ne anlamı olacaktır? Bu cümlemin hiçbir haber değeri olmayan cümle olması bir tarafa, ifade “Cahiliyenin kutsanması” anlamına da gelecektir. Yani (hâşâ) Yüce Allah “Erkekler kadınların amiridir.” demekle Cahiliye’ye onay vermiş, hatta âyetle bunu dâimi ve sabit hâle getirmiş olmaktadır.

Râzî bu âyetin nüzul sebebi hakkında şunları söylemektedir:

İbn Abbas (r.a) bu âyetin Muhammed ibn Seleme'nin kızı ile ensarın ileri gelenlerinden biri olan kocası Sa'd b. Rebi hakkında nazil olduğunu söylemiştir. Zira Sa'd ona bir tokat atmış, o da kocasının yatağını hemen terk ederek, kocasının tokadının izi yüzünde olarak Hz. Peygamber (s.a.s)'e gelip kocasının kendisini tokatladığını şikâyet etmiştir. Bunun üzerine Hz. Peygamber (s.a.s) "ondan kısas iste" dedi, sonra da "sabret, (vahiyy) bekliyorum" dedi. İşte bunun üzerine عَلَى النَّسَاءِ الرَّجَالُ فَارْجَاؤُنَّ "erkekler kadınlar üzerine hâkimdirler..." âyeti nazil olmuştur. Bu, "erkekler kadınları terbiye etme ve onlara müdahale etme hususunda hâkimdirler" demektir. Böylece Cenab-ı Hak sanki erkeği karısı üzerinde reis ve hükmü geçen birisi kabul etmiştir. Bu âyet nazil olunca Hz. Peygamber (s.a.s); "biz bir şey istedik, Allah da bir şey istedi. Allah'ın istediği daha hayırlıdır" buyurdu. Böylece Cenab-ı Allah, Hz. Peygamber (s.a.s)'in söylediği kısas hükmünü kaldırmış oldu. Daha sonra o, erkeklerin kadınlara hâkim olduğunu ve erkeklerin emrinin onların yanında geçerli olması gerektiğini belirtince, bunun şu iki sebepten dolayı olduğunu beyan buyurmuştur.

(F. Er-Râzî / Tefsir-i Kebir c.8.s17)

Müfesssirimizin âyetin devamında söylediği şeylere geçmeden önce âyetin nüzul sebebi olarak belirttiği bu rivayet hakkında birkaç söz söylemek yerinde olacaktır. Rivayete göre âyetin inmesine sebep olan olay Medine'de yaşanmıştır. Allah resûlü o güne kadar herhalde hiç şikâyet olmadığı için erkeğin kadını dövmesi gibi bir olayla hiç karşılaşmamış veya böyle bir olayı hiç umursamamıştır. Hatta şikâyete gelen kadına "kısas yap" dediğine göre bu olaydan önce kocası tarafından dövülen kadınlar kısas olarak kocalarını dövmüş olmalılar. Yine "Biz bir şey istedik, Allah da bir şey istedi. Allah'ın istediği daha hayırlıdır." dediğine göre en azından bu olaydan sonra erkeklerin kadınları dövmesine engel olacak şekilde söz sarf etmemiş olması gerekmektedir. Zira "Allah'ın istediği daha hayırlıdır." dediği için erkekleri 'kadınları dövme hayrından(!) uzaklaştırmamış' olması hatta erkekleri dâima buna teşvik etmiş olması gerekmektedir. Çünkü dövmek daha hayırlıdır.

Öte yandan kocasından tokat yediğini söyleyen kadına hiçbir gerekçe sormadan "Sen de onu tokatla." demesi, yine hiçbir gerekçe öğrenmeden kocasının tokat attığını kendisine şikâyet eden

kadına “Kadınlar erkekler üzerine hâkimdirler.” sözü üzerinden kaderine razı olmasını söylemesi ve kocasının hangi sebeple vurduğunu hiç önemsemeden tokadı sineye çekmesini söylemesi ne tuhaftır. Tamam, erkekler kadınlar üzerine hâkim olsunlar, buna razı olduk diyelim; erkeklerin kadınların üzerine hâkim olmaları ile kadınları dövmeleleri arasında nasıl bir hâkimiyet ilişkisi vardır, bu da anlaşılır gibi değildir. Yani erkeklerin kadınlar üzerinde hâkim olduğu, erkeklerin kadınları herhangi bir gerekçe olmadan -kaldı ki gerekçeli bile olsa fark etmez- dövmelelerinden mi anlaşılacaktır? Madem rivayetler üzerinden gidilmektedir; Allah resûlü Muhammed’e atfedilen ve bırakın tokat vurmaya fiske bile vurulmaması gerektiğini, el kaldırılmaması gerektiğini söyleyen onca rivayet nereye oturtulacaktır? Bu durumda Allah resûlü Muhammed inananları “daha hayırlı” dediği bir işten mi alıkoymaktadır?

Böylesi rivayetler üzerinden âyetteki kelimelere anlam vermenin ilkesizliğinden daha beter olanı, bu rivayetlerin âyetin nüzul sebebi olarak gösterilmesidir. Kocasından dayak yediğini söyleyen bir kadına “Erkekler kadınlar üzerinde hâkimdirler.” diyerek yediği dayığı sineye çekmesini söylemek (hâşâ) ne Allah resûlü ne de Yüce Allah’tan izhar olacak bir durumdur. Çünkü, eğer kadın şikâyetinde bulunmuşsa bu artık adli bir vaka demektir. Bundan sonrasında iş, karı-koca ilişkisi üzerinden değil davacı-davalı üzerinden yürümek zorundadır. Adli vakalarda ise yapılan fiilin gerekçesi araştırılmak zorundadır. Çünkü davacı veya davalıdan hangisinin haklı olduğu olayın anlaşılmasına bağlıdır. Şikâyetinde gelen kadına olayın ne olduğunu sormadan önce “Kıyas yap.” demek, ardından “Erkekler kadınların hâkimidir.” diyerek dayığı sineye çekmesini söylemek bırakın insanlara adaletin ne olduğunu öğretmek için gelen resûle, sıradan bir hâkime bile yakışmayacak davranıştır.

Mustafa Öztürk, her fırsatta tarihsel olduğunu söylediği bu âyetin mânâsını, meâlini yazdığı Yüce Allah’ın kitabından değil yine her fırsatta “yaşayan sünnet” dediği işte bu rivayetlerden almıştır. Bir yandan Kur’an’ı tarihte kalmış ölü bir metin gibi göstermek için var gücünü kullanması, öteki taraftan böylesi rivayetleri “yaşayan sünnet” ilân etmesi açıklanabilecek bir durum değildir. Bu durumda Kur’an âyetleri ölümlü ama rivayetler ölümsüzdür!..

Kur'an'ın bağlamı olarak önce rivayetler üzerinden Câhiliye anlayışlarını merkeze almak, daha sonra yine rivayetler üzerinden erkekleri kadınların amiri/reisi yapmak, daha sonra bu anlamları getirip Kur'an kelimelerinin karşılığı olarak göstermek ve bunun üstüne "İşte bakın, Kur'an tarihseldir." demek tuhaftır.

Biraz önce Mustafa Öztürk meâlinde, âyette geçen الرَّجَالِ (*er-Rical*) kelimesine "kocalar" ve النِّسَاءِ (*en-Nisâ*) kelimesine ise "karılar" mânâsı verildiğini belirtmiştik. Bu mânâların hangi sebepten dolayı verildiği şu dipnotla belirtilmiştir:

Bu âyetteki 'er-rical' ve 'en-Nisâ' kelimeleri genel anlamda kadın-erkek arasındaki ilişkiye değil, karı-koca ilişkisine işaret etmektedir. Nitekim bu husus âyetin devamından da anlaşılacaktır.

(M. Öztürk meâli s.118. dipnot no.12)

İyi bilinmektedir ki burada harf-i târif (ال) (*el*) vardır ve bu, her iki kelimeyi de cins ismi yapmaktadır. Yani kastedilen türdeki bütün bireyleri kapsar. Oysa "kocalar" ve "karılar" hem cins ismi değildir hem de erkeklerin tamamı 'kocalar' olmadığı gibi kadınların tamamı da 'karılar' değildir. Karı-koca olmak bir durumdur. Âyette geçen *er-Rical* ve *en-Nisâ* kelimelerine "karılar-kocalar" anlamı verilmesi durumunda "erkeklerin bir kadına koca olanları, kadınların bir erkeğe karı olanları" denmiş olmaktadır. Yani "sadece nikâh akdi yapmış kadınlar ve erkekler" denmiş olmaktadır. Böyle denmesi aynı zamanda 'evlenmemiş' kadının ve erkeğin âyetin söylediği kapsamın dışında bırakılması anlamına gelmektedir. Sadece bu da değil evlenmiş ama bir şekilde eşi ölmüş veya boşanmış kadın ve erkeklerin de bu âyetin kapsamına girmediği söylenmiş olmaktadır. Kaldı ki biraz önce de belirttiğimiz gibi ne 'en-Nisâ' kelimesinin "karılar" gibi bir anlamı ne de 'er-Rical' kelimesinin "kocalar" gibi bir anlamı bulunmaktadır.

Her iki kelime de Kur'an'da başka şekillerde zaten ifade edilmiştir.

Âl-i İmrân 3/35

إِذْ قَالَتِ امْرَأَتُ عِمْرَانَ رَبِّ إِنِّي نَذَرْتُ لَكَ مَا فِي بَطْنِي مُحَرَّرًا فَتَقَبَّلْ مِنِّي إِنَّكَ أَنْتَ السَّمِيعُ الْعَلِيمُ

Vaktiyle **İmran**'ın karısı Allah'a şöyle yakarmıştı: “Rabbim! Karnımdaki çocuğu sırf sana hizmete adayacağıma söz veriyorum. Benim bu adağımı kabul buyur. Şüphesiz sen her şeyi iştir ve bilirsin. (Mustafa Öztürk meâli)

Âl-i İmrân 3/40

قَالَ رَبِّ اُنِّىْ يَكُوْنُ لِىْ غُلَامٌ وَفَدَّ بَلْعَنِى الْكَبِىْرُ وَاَمْرَاتِىْ عَاقِرٌ قَالَ كَذٰلِكَ اللّٰهُ يَفْعَلُ مَا يَشَآءُ

Bunun üzerine Zekeriya, “Rabbim! Şu yaşlı halimde benim nasıl çocuğum olabilir ki?! Hem sonra **karım** da kısır. Bu halde nasıl çocuk sahibi olabilirim?! dedi. Allah da “Pekâlâ olur; çünkü Allah dilerse yapar” buyurdu. (Mustafa Öztürk meâli)

Hûd 11/71

وَاَمْرَاَتُهُ قَائِمَةٌ فَضَحِكَتْ فَبَشَّرْنَاهَا بِاِسْحٰقَ وَمِنْ وَّرَآءِ اِسْحٰقَ يٰعَقُوْبَ

O sırada İbrahim'in misafirlere hizmet için ayakta duran yaşlı **karısına** İshak adlı bir evlat ve Yakub adlı bir torun sahibi olacağı müjdesini verdik. Bu müjdeyi iştirince İbrahim'in karısı (önce) gülümsedi. (Mustafa Öztürk meâli)

Hocamız kendi meâlinde bile “karı” anlamına gelecek kelimeleri kullanarak aslında kelimeyi de çok iyi bildiğini göstermiştir. Ancak bunlar yetmemiş gibi ibarenin başındaki harf-i târifi bile hiçe sayarak *en-Nisâ* kelimesine de “karı” anlamı vermiştir. Aslında *en-Nisâ* kelimesinin başında harf-i târif olmasa bile asla “karılar” anlamına gelmesi söz konusu edilemez...

Yine aynı şekilde “kocalar” anlamına gelecek kelimeler de farklı şekilde Kur'an'da geçmektedir.

Hûd 11/72

قَالَتْ يَا وَيْلَتَىْ اَاِىُّدُ وَاَنَاْ عَجُوزٌ وَهٰذَا بَعْلِىْ شَيْخًا اِنَّ هٰذَا لَشَيْءٌ عَجِیْبٌ

Ardından şaşkınlık içinde, “Ne!” dedi. “Ben bu kocakarı halimle çocuk mu doğuracağım. Üstelik **kocam** da adamakıllı yaşlanmışken... Bu gerçekten şaşılacak bir şey.” (Mustafa Öztürk meâli)

Kur'an'da "karı" anlamına gelen kelime امْرَأَتُ (*imraet*), "koca" anlamına gelecek kelime ise بَعْلٌ (*ba 'lun*) kelimesidir ve M. Öztürk meâlinde bu kelimelere "koca ve karı" anlamları verilmiştir.

Tekrar Nisâ 34. âyetin ilk cümlesine dönecek olursak bu ilk cümlede sadece üç tane kelime ve bir tane harf-i cer vardır.

الرِّجَالُ قَوَّامُونَ عَلَى النِّسَاءِ ...

Kocalar, karılarının amiri/reisi konumundadır. (M. Öztürk meâli)

Bu cümlede de hiçbir kelimeye kendi mânâsı verilmemiştir. Âyetin ilk cümlesinde "koca, karı, amir/reis, konum" kelimele-
rinin hiçbirini bulunmamaktadır. Âyetteki hiçbir kelimeye kendi mânâsı verilmeden, rivayetler üzerinden taşıdığı hikâyelerle âyeti Cahiliye anlayışına mahkûm etme metodunu benimsemek, bu ha-
liyle Kur'an karşısında ciddi bir sorumluluk üstlenmektir.

Âyetin ilk cümlesine böyle mânâ verildikten sonra devamında-
ki cümlelere de bu mânâyâ göre şekil verilmeye çalışılacaktır; ni-
tekim izinden gidilen ulemâ da bunu yapmıştır. O cümlelere geç-
meden önce anlamaya çalıştığımız ilk cümleye verilmesi gereken
daha isabetli mânâ ve gerekçeleri şu şekilde ifade edelim:

1- الرِّجَالُ (*er-Rical*) Kelimesi:

El yazmalarında الرجال şeklinde geçen bu kelime *Âsım b. Beh-
dele kıraatinde* الرِّجَال şeklinde geçmektedir. *Âsım b. Behdele'nin*
iştikakını doğru kabul ettiğimizde kelime ر ج ل (*ra+cim+lam*)
kök harflerinden türemiş bir kelime olmaktadır. Bu durumda keli-
me tekil olarak gelen رَجُلٌ (*raculun*) kelimesinin cem-i mükesseri
(kırık çoğul) olmaktadır. Sözlüklerde bu kelimenin - رَجُلَةٌ -
رَجَالٌ - رَجُلَةٌ şeklinde birkaç tane cem-i mükesseri vardır. Fakat
Kur'an'da çoğul olarak bu kullanımlardan sadece الرِّجَال (*er-Rical*)
şeklinde olanı kullanılmıştır.

Kur'an'da ر ج ل (*ra+cim+lam*) kök harflerinden türemiş 73
kelime bulunmaktadır. Bu 73 kelimedен 54 tanesi müfred (23
kez), tesniye (4 kez), cemi (27 kez) olarak رَجُلٌ (*raculun*) kelimesi;

geri kalan 19 tanesi de başka anlama (ayak, ayaklar, yaya) gelen kelimelerdir. Kelimenin sözlük mânâları şu şekildedir. Hemen belirtelim ki رَجُلٌ (*raculun*) kelimesi Kur'an'daki kullanımların tamamında hep insan türünün erkek olanlarını kastetmektedir, Mustafa Öztürk'ün meâline yazdığı gibi erkeklerin bir kadına eş olmuşlarını değil.

Kelime, fiil olarak harflerin harekesine göre farklı anlamlara gelmektedir. Mesela,

رَجَلَ ... Yaya yürümeye gücü olmak ve yaya yürümek, ayağının biri böğrüne kadar beyaz olmak, büyük ayaklı olmak.

رَجَلَ ... Saç normal ile kıvrıcık bir durum arasında olmak. Saç taramak, saçı taranmış olmak. Er kişi olmak, adam gibi adam olmak, erkeklik yönü güçlü olmak.

رَجَلَ ... Bir şeyi bacaklar arasında sıkıştırmak, bir şeyi bacağın-dan bağlamak, yaya olarak yürümek.

Sülâsî (yalın) fiil olarak bu anlamlara gelen kelime, mezid (ek almış) fiil olarak şu anlamlara gelmektedir:

أَرْجَلَ فُلَانٌ غُلَامَهُ...Yaya olarak yürütmek, ayakları üzerinde yürütmek.

أَرْجَلَتِ الْمَرْأَةُ...Kadın erkek çocuk doğurdu.

أَرْجَلَ فُلَانًا...Zaman tanıdı, mühlet verdi.

أَرْجَلَ فُلَانٌ حِصَانَهُ...Atını diğer atlara binmesi için salıverdi.

أَرْجَلَ الْفَصِيلَ...Anasını istediği zaman emebilmesi için yavruyu serbest bıraktı.

رَجَلَ فُلَانٌ شَعْرَهُ...Taramak, tarayıp hafifçe bukle yapmak

رَجَلَ فُلَانًا...Güç verdi, kuvvet verdi, ayaklandırdı, adam etti.

إِرْجَلَ الْكَلَامَ...Doğaçlama konuşmak, doğaçlama yapmak, irtica-len konuşmak, daha önce hazırlık yapmaksızın konuşmak, ez-berden konuşmak.

إِرْجَلَ فُلَانٌ بَرَأْيَهُ...Kendi başına hareket etti, birisine danışmadan uygulamada bulundu, kendi başına buyruk oldu.

تَرَجَلَ فُلَانٌ...Yaya yürümek, vasıtasız yürümek.

تَرَجَّلَتِ الشَّمْسُ... Güneş yükseldi.

رَجُلٌ... Yaya, piyade, yaya olarak yürüyen adam. Er kişi

أَرْجُلٌ... Ayak, bir grubun parçası, çekirge sürüsü, yarıya kadar dolu tulum, deve kuşu sürüsü, yazısız kağıt, uykuya çok düşkün adam.

هُوَ رَجُلٌ مِنْهُ... O, onun bir parçasıdır/bölümüdür.

رَجُلٌ... İnek sürüsü, insan pisliği, hisse, sıkıntı, bela.

رَجُلٌ... Yarı karışık yarı taranmış saç, saçının yarısı taranmış kimse.

رَجُلٌ... Yarı karışık saç.

رَجُلٌ... Adam, er kişi, tam erkek, eteğine düşkün erkek, yaya.

(Yrd. Doç. Dr. İlyas Karslı / Yeni Sözlük. RCL md.s.1021)

Görüldüğü gibi bu kelimenin sözlük anlamları arasında “koca” veya “eş” anlamına gelebilecek herhangi bir kullanım yoktur. Bu hâliyle kelimenin âyetle geçtiği şekliyle (*er-Rical*) olması durumunda kelimeye “yaya, er kişi, parça, ortaya çıkan, yükselen” gibi anlamların verilebilmesi mümkündür. Ama hiçbir şekilde “koca” anlamı vermek olanaklı değildir. Kelime geçtiği yerlerin birçoğunda hep ‘*en-Nisâ*’ kelimesinin karşılığı olarak geçmiştir ve o âyetlerde de hem ‘*en-Nisâ*’ kelimesinin “karılar” hem de ‘*er-Rical*’ kelimesinin “kocalar” gibi bir anlamı yoktur.

Nisâ 4/7

لِّلرِّجَالِ نَصِيبٌ مِّمَّا تَرَكَ الْوَالِدَانِ وَالْأَقْرَبُونَ وَلِلنِّسَاءِ نَصِيبٌ مِّمَّا تَرَكَ الْوَالِدَانِ وَالْأَقْرَبُونَ مِمَّا قَلَّ مِنْهُ أَوْ كَثُرَ نَصِيبًا مَّفْرُوضًا

Ana babanın ve yakın akrabaların miras olarak bıraktığı malda **erkeklerin** payı vardır. **Kadınlar** da ana babanın ve yakın akrabaların miras bıraktıkları malda pay sahibidirler. Yani miras olarak bırakılan mal ister az olsun ister çok olsun, o maldan erkeğe de kadına da belli bir pay ayrılmıştır. (Mustafa Öztürk meâli)

Nisâ 4/32

وَلَا تَتَمَنَّوْا مَا فَضَّلَ اللَّهُ بِهِ بَعْضَكُمْ عَلَى بَعْضٍ لِّلرِّجَالِ نَصِيبٌ مِّمَّا اكْتَسَبُوا وَلِلنِّسَاءِ نَصِيبٌ مِّمَّا اكْتَسَبْنَ وَسَأَلُوا اللَّهَ مِنْ فَضْلِهِ إِنَّ اللَّهَ كَانَ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمًا

(Ey mümin kadınlar!) Allah'ın erkeklere siz kadınlardan daha fazla hak ve yetki vermiş olmasından dolayı ("Keşke biz de erkek olsaydık!" diye) yanıp yakılmayın. Çünkü **erkekler** de emeklerinin karşılığını alacaklar **kadınlar** da. Siz yeter ki Allah'ın bitmez tükenmez hazinesinden isteyin. Allah her şeyi hakkıyla bilir. (Mustafa Öztürk meâli)

Bu âyetten böyle bir meâl çıkarmak için, âyette geçen tüm kelimeleri yok saymak veya hiç görmemek ve âyetin gramer yapısını meâl yazarının kendi hevasına göre yeniden dizayn etmesi gerekmektedir. Dahası rivayetler hatırına âyette söylenmediği hâlde parantez içinde ("Keşke biz de erkek olsaydık!" diye) şeklinde verilen açıklamayı âyetin metnine sokmak için Kur'an'ı yok saymak gerekmektedir...

Parantez içi bu açıklama Kur'an'dan değil müfessirlerden devşirilmiştir.

Bil ki Allah Teala, "Allah'ın, kiminizi kiminizden üstün kılmaya vesile yaptığı şeyleri temenni etmeyin" (Nisâ 32) buyurup, biz de bu âyetin sebab-i nüzulünün, kadınların, Hak Teala'nın erkekleri kendilerine miras hususunda üstün kılması konusunda ileri-geri konuşmaları olduğundan bahsedince, bundan dolayı Allah Teala bu âyette, her ne kadar birbirlerinden istifade hususunda kadın-erkek müsavi olsalar da erkekler kadınlara hâkim oldukları için, erkekleri mirasta kadınlara üstün kıldığını, bundan dolayı erkeklere kadınların mehirlerini vermelerini ve onların geçimlerini temin etmelerini emrettiğini bu âyette zikretmiştir.

(F. Er-Râzî / Tefsir-i Kebir c.8.s17)

Dahası âyetin metninde "Erkeklere siz kadınlardan daha fazla -yetki vermiş olmasından dolayı -yanıp yakılmayın- emeklerinin karşılığını alacaklar kadınlar da - Siz yeter ki Allah'ın bitmez tü-

kenmez hazinesinden” gibi kelime ve cümlelerin âyetle herhangi bir karşılığı yoktur.

Bugün Türkiye’de yazılan meâllerin birçoğunda hatalar vardır hatta meâllerin bizzat yazarları bile bunu kabul etmektedir. Fakat bu sıraladıklarımıza basit meâl hatası demek mümkün değildir. Çünkü bunlar hatayla ulaşılabilecek şeyler değildir. Üstelik bu durum sadece bu âyete özel de değildir.

Nisâ 4/98

إِلَّا الْمُسْتَضْعَفِينَ مِنَ الرِّجَالِ وَالنِّسَاءِ وَالْوِلْدَانِ لَا يَسْتَطِيعُونَ حِيلَةً وَلَا يَهْتَدُونَ سَبِيلًا

Mekke’de gerçekten ezilen ve hicret imkânı bulunmayan mümin erkekler, kadınlar ve çocuklar bu hükmün dışındadır. Bunlar Allah’ın affedeceği kimselerdir. Şüphesiz Allah çok affedici, çok bağışlayıcıdır. (Mustafa Öztürk meâli)

Kur’an’ın diğer yerlerinde de geçen *er-Rical* ve *en-Nisâ* kelimelerine meâlinde “erkekler ve kadınlar” anlamı verebilirken, Nisâ 34. âyetle bu iki kelimeye sırf rivayetlerin hatırına “kocalar” ve “karılar” anlamı verilmiştir. Sadece üç kelimesi olan bir cümle için hiçbir kelimesine kendi anlamlarını vermemeye, harf-i cer’i görmemeye, fiil gibi amel etmesinden dolayı fiil cümlesi olması gereken haberi, isim cümlesine çevirmeye herhalde meâl yazmak denemez.

2- النَّسَاءِ (*En-Nisâ*) Kelimesi:

Kelime Kur’an’da, hepsi de çoğul olarak 59 kez geçer. Bu kullanımlardan 20 tanesi Nisâ Sûresi’ndedir. Yusuf sûresinde 2 kez (12/30, 50) نِسْوَةٌ (*nisvetün*) kalıbında geçer. Çoğunlukla mârife olarak geçen kelime 7 kez nekira (49/11 (2 kez) - 48/25 - 12/30 - 4/1, 11, 176) olarak geçer. Ulemâ bu kelimenin hangi kökten türediğine dair ihtilâf etmiştir. Kimisi kelimenin “unutmak” anlamındaki ن س ي (*nun+sin+ya*) kökünden türediğini söylerken kimisi de “ertelemek, geciktirmek” anlamındaki ن س ا (*nun+sin+elif*) kökünden türediğini söylemiştir.

Kelimenin kökenini tespit etmek başlı başına ayrı bir çalışmadır. Bunu yapmak için hem camit (türememiş) ve müştak (türemiş)

kelimeler konusuna hem de iştikak konusuna girme zorunluluğu vardır. Çünkü Kur'an'daki kelimelerin köken tespitleri hep olmuş kıraatler, yani noktalanmış ve harekelenmiş Kur'an üzerinden yapılmıştır. Kıraatler ise müelliflerinin yaptığı 'iştikak' çalışmasıdır. Nitekim kıraatler arasındaki farklılıkların büyük çoğunluğu kıraat imamlarının farklı iştikaklar yapmasından dolayıdır. Meselâ, Nisâ 34. âyetinde de geçen تُشَوِّزُ (nuşuz) kelimesinin Mücâdele sûresi 11. âyetindeki يَرْفَعُ اللَّهُ (ve-izâ kîle-nşuzû fenşuzû yerfa'i(A)llâh) cümlesinde iki defa geçen kullanımında şöyle farklılıklar oluşmuştur.

Âsım'ın *Hafs kıraatinde*, Nâfi'nin *Kâlûn ile Verş kıraatinde* her iki kelime de اَنْشُرُوا فَانْشُرُوا (enşuzu fe'nşuzu) şeklinde geçerken, İbn Kesîr'in *Berzi ve Kanbal kıraatlerinde*, İbn Amr'ın *Dûrî ve Sûsî kıraatlerinde* ve diğer kıraatlerde kelime اَنْشُرُوا فَانْشُرُوا (enşizu fe'nşizu) şeklinde geçmektedir. El-İsfahânî ise isim vermeden başka kıraatlerde kelimelerin 'ze' harfinin 're' harfi olarak اَنْشُرُوا فَانْشُرُوا (enşiru fe'nşiru) şeklinde okunduğunu söylemiştir.

Kıraatler arasında buna benzer binlerce örnek bulmak mümkündür. İşte bu farklılıkların hepsi, aslı noktasız ve harekesiz olan Kur'an'ın müellifler tarafından kendi içtihatlarına göre noktalanıp harekelenmesinden kaynaklanmaktadır. Ortada herkesin üzerinde ittifak ettiği tek bir tane okuyuş olsaydı 20 tane kıraatin çıkmaması gerekirdi. Biri diğerine katılmamış olacak ki her bir kıraat imamı kendi kıraatini yapmıştır.

İşte Kur'an kelimeleriyle ilgili etimolojik çalışma yapanlar, oluşmuş bu kıraatlerden sonra çalışma yapmaktadırlar. Yani kıraat imamlarının tüm kelimelere doğru noktalar koydukları peşinen kabul edilerek yapılan çalışmalardır. Aslı noktasız ve harekesiz olan Kur'an'ı, kendi iştikak tercihleri üzerinden noktalayıp harekeleyen kıraat imamlarının yaptıklarının tamamen yanlış olduğunu söylemek doğru olmayacağı gibi tamamen doğru olduğunu kabul etmek de yanlıştır. Kaldı ki elimizdeki 20 tane kıraati oluşturan kıraat imamlarının her biri diğerlerinin tamamen doğru yaptığı kanaatinde olsaydı kendi kıraatlerini oluşturmaya kalkmazlardı.

Kur'an'ı noktalayıp harekeleyen kıraat imamlarının nokta ve hareke tercihleri ne yazık ki rivayet eksikli olmuştur. Oysa aslı noktasız ve harekesiz olan Kur'an'a nokta koymanın temelinde

ıştikak ilminin fonetiğinden tutun da harflerin mahreç düzeninde anlama göre aldığı konumlara kadar çok geniş bir ilmî yelpazenin temel alınması gerekirdi. Anlamaya çalıştığımız النِّسَاء (*en-Nisâ*) kelimesi üzerinden daha somut bir örnek verelim.

Elimizdeki mushaflarda النِّسَاء şeklinde yazılan kelime ilk Mushaflarda النِّسَاء şeklinde yazılmıştır. Bu şekildeki yazım ile dilde karşılığı olan 3 kelime elde etmek mümkündür:

- “Ertelemek, geciktirmek” anlamındaki نِيسَاء (*nisee*) kelimesi.
- “Unutan, unutkan” anlamındaki نِيسَاء (*niseun*) kelimesi.
- “Doğuran, ortaya çıkaran, kendisinden neşet edilen” anlamındaki نِشَاء (*nişeun*) kelimesi.

Kur’an’daki kelimelerin kökenlerini, oluşmuş kıraatlerin ıstıkak tercihlerini doğru kabul ederek tespit etmeye çalışanların hepsi de ‘Nisâ’ ve ‘insan’ kelimelerinin kökeni hakkında ihtilâf etmiş, hiçbirisi de doğru dürüst etimolojik bir çalışma ortaya koymamıştır. Hatta birçok sözlükte ‘Nisâ’ kelimesinin kökeni olarak “unutmak” anlamına gelen ‘nesiye’ kelimesi alınmıştır. Bunun sebebi, geleceğin daha en başından kadını unutkan, eksik, başkası tarafından tamamlanması gereken, kendi başına irade kullanamayan, zavallı, zayıf ve hatta akli eksik bir varlık olarak tanımlamış olmasıdır. Kafasındaki kadın algısı böyle olan ulemânın el yazmalarında نِيسَاء şeklinde geçen kelime üzerinde ıstıkak çalışması yaparken neden “doğuran, ortaya çıkaran, kuran, inşa eden” anlamına gelen نِشَاء (*nişeun*) ıstıkakını değil de “unutan, unutkan” anlamına gelen bir ıstıkakı tercih ettikleri mutlaka sorgulanmalıdır.

Kur’an’da geçen النِّسَاء (*en-Nisâ*) kelimelerinin tamamını “doğuran, ortaya çıkaran” anlamına gelen نِشَاء (*nişeun*) şeklinde okuduğumuzda gerek anlam olarak gerek gramer olarak gerekse de kelimenin kastettiği kişinin varlık içindeki işlevi anlamında bir yanlış yapmış olmayacağımız gibi kelimenin etimolojik kökeni ile türeyişi arasında her yönden doğrusal bir ilişki de kurulmuş olacaktır. Böylelikle, Kur’an’ın inişi üzerinden yüzlerce yıl geçmiş olmasına rağmen النِّسَاء (*en-Nisâ*) kelimesine hem de kırk takla attırarak “‘Unutkan’ mı diyelim, yoksa ‘geç kalan’ mı diyelim?” tartışmaları da kesilmiş olacaktır. Kadının doğuran bir varlık oldu-

ğu, fiziksel olarak toplumları inşa eden bir varlık olduğu gün gibi ortadadır. Kadınların olmaması ya da doğurmaması durumunda insan türünün devam etmesi mümkün müdür?

Bunları âyetlerde النِّسَاء (*en-Nisâ*) şeklinde geçen kelimelerin نِشَاء (*nişean*) olması gerektiği için söylemiyoruz. Biraz önce de belirttiğimiz gibi kelimelerin köken çalışmasını yapmak başlı başına devasa bir iştir ve iştikak ilminin sarf-nahiv’e kadar olan her dalının çalışmaya dâhil edilmesini gerektirir.

Eminiz ki birçok okuyucu bizim sırf çalışma yapılması yönünde örnek olarak getirdiğimiz النِّسَاء (*en-Nisâ*) kelimesinin نِشَاء (*nişean*) şeklinde de olabileceği hususundaki açıklamalarımıza saldıracak ve bunu bizim açığımız hatta belki de tahrif etme girişimimiz olarak niteleyecektir. Oysa bizim yaptığımız, el yazmalarında ساء şeklinde geçen bir kelimenin sadece bir harfinin üzerine iştikak ilmini kullanarak nokta tercihinde bulunulması durumunda ortaya çıkacak sonuçları göstermek içindir. Üstelik bu yapılırken hangi gerekçelerle ve hangi yöntemle yapıldığının mutlaka belirtilmesi gerektiğini de söylemekteyiz. Oysa ne elimizdeki kıraatlerde ne de o kıraatlere yazılan meâllerde ve tefsirlerde hiçbir gerekçe açıklanmamıştır.

Elimizdeki meallerde, bırakın farklı noktalama tercihinin âyette النِّسَاء (*en-Nisâ*) ve الرَّجَال (*er-Rical*) şeklinde geçen kelimeler tamamen kaldırılmış, yerlerine امْرَأَت (*imraet*) ve بَعْل (*ba'lun*) kelimelerinin anlamları hem de rivayetten başka hiçbir gerekçeye dayanmadan koyulabilmiştir. Ne tuhaftır ki bu yaklaşımlarda herhangi bir sorun görülmezken, asıldan hareketle iştikak çalışması yapılması gerektiği hususundaki öneri “Kur’an’ın genetiği ile oynamak” olarak nitelenebilmektedir.

Eski-yeni tefsir ve meâl ulemâsının hepsi Kur’an’ın orijinal hâlinin noktasız ve harekesiz olduğunu, Arapça bir metne hareke koymanın hiç Arapça bilmeyen Acemler için olduğunu, kıraat imamlarının iştikak tercihleri yüzünden ihtilâfa düşerek farklı kıraatler oluşturduklarını bilirler ve bunu da sürekli dillendirirler. O hâlde neden Kur’an çalışmalarında Kur’an’ın orijinal hâli değil de yüzlerce yıl sonra ortaya çıkmış ve hepsi de birbiriyle ihtilaflı olan kıraatler temel alınır, bilinmez.

Oysa Kur'an okuyuşlarındaki ilkesizlikler yüzünden ortaya çıkan problemler, ıstıkak ilmi kullanılarak çözülmeye çalışılsa mutlaka elle tutulur ikna edici şeyler ortaya çıkarılabilirdi.

Tüm bunlara rağmen âyette النِّسَاء (*en-Nisâ*) şeklinde geçen kelime ister geçtiği gibi '*en-Nisâ*' şeklinde isterse ıstıkak yapılarak نِشَاء (*nişəun*) şeklinde okunsun fark etmeyecektir. Sonuçta bu kelime "karılar" anlamında değil "kadınlar" anlamındadır. ıstıkak çalışması yapılması önerisi النِّسَاء (*en-Nisâ*) kelimesinin kimi kastettiği ile alâkalı değil o kişiyi neden ve nasıl kastettiği ile alâkalıdır. Yani 'kadın' kelimesine cahiliyenin anlayışları üzerinden verilen "unutkan, geciken" gibi anlamların sorgulanması üzerinedir. Esasında "Kadın kimdir?" sorusuna değil, "Kadın kim değildir, ne değildir?" sorusuna cevap aramanın peşine düşülmelidir. Yoksa ister *Nisâ* densin isterse *Nişa* her durumda kastedilen kişi '*kadın*'dır. Ama bilinmeyen veya bilindiği hâlde anlaşılmak istenmeyen şey kadının özgür bir birey olduğu, unutan, erteleyen gibi eksik sıfatlarla sıfatlandırılmasının Cahiliye'nin anlayışı olduğu, "başında mutlaka bir amir olmasının gerektiği" gibi söylemlerin Yüce Allah'ın dininden kaynaklanmadığı, erkeklere nazaran fiziksel gücünün olmayışının bir eksiklik veya onu tahakküm altına alma vesilesi olmadığı, kadının şahsiyetini erkeklerin değil Yüce Allah'ın belirlediği, Yüce Allah'ın emirleri, vaatleri, tehditleri ve cezaları karşısında tıpkı erkek gibi hak ve sorumlulukları olduğudur. Erkek olsun kadın olsun bir müminin hayatındaki hak ve sorumluluklarının fiziksel gücü üzerinden belirlenmediğini, dünyanın en güçlü insanı da olsa gücünün değil ilkelerinin şahsiyetini belirlediğinin bilinmesi gerekmektedir.

Yüce Allah'ın da gücü her şeye yetmektedir ama O tüm varlığı "yokken var eden" olmasına rağmen, gücüne göre değil ilkelerine göre hükmetmektedir. İlkenin olmadığı yerde imân olmaz, karşılıklı güven olmaz, sevgi olmaz, muhabbet olmaz. Erkek olan bir mümin, eşiyile muhabbet, saygı ve sevgiye dayalı birliktelik yaşamak istiyorsa kaba gücünü veya finansal üstünlüğünü değil Yüce Allah'ın ilkelerini temel almak zorundadır. Tıpkı erkek gibi kadın da cazibesini veya doğurabiliyor olmasını değil Yüce Allah'ın ilkelerini temel almak zorundadır.

Günümüzde kadının güçsüzlüğü toplumu yok eden bir silaha dönüşmüştür. Nasıl ki erkek kendi gücünü bir silah olarak kullandığında fesada yol açıyorsa kadının da kendi güçsüzlüğünü bir silah olarak kullanması aynı fesada yol açacaktır. Kadın ya da erkek olarak yaratılmış olmak insanların kendi tercihi değil Yüce Allah'ın tercihidir. Bu noktada bir kul olarak “Allah’ından razı olan her mümin” bu yaratılışı karşı tarafa silah olarak kullanmamalı, yaratılışa konulan ilkelerle hareket etmelidir.

Kur'an, herhangi bir erkekle cinsel temasa girmeden hâmile kalan ve bir erkek doğuran Meryem'i uzun uzun anlatmaktadır. Üstelik Yüce Allah bu anlatımı tüm âlemler için “yaratılış âyeti” yapmıştır.

Enbiyâ 21/91

وَالَّتِي أَحْصَيْنَتْ فَرْجَهَا فَنَفَخْنَا فِيهَا مِنْ رُوحِنَا وَجَعَلْنَاهَا وَابْنَهَا آيَةً لِلْعَالَمِينَ

(Ey Peygamber!) iffet ve namusunu titizlikle korumuş olan Meryem'i de an. Biz ona ruhumuzdan üfledik: (onun rahminde İsa'ya vücut ve hayat verdik). Böylece onu ve oğlunu cümle alem için bir âyet/mucize kıldık. (Mustafa Öztürk meâli)

Alemler için âyet kılınan Meryem'i görmeden sırf kaba gücü var diye erkeği kadının amiri/reisi/hâkimi ilân etmek dahası bu Cahiliye anlayışını getirip Nisâ 34. âyete giydirmek, Yüce Allah'ın âyetlerini kullanarak cehaletin en koyusunu Kur'an üzerinden meşrulaştırmak anlamına gelmektedir. Yüce Allah kimin kimden ve hangi konuda üstün olduğunu, kimin kime nereye kadar amirlik/reislik yapacağını mübarek kitabında uzun uzun anlatmıştır ve bu anlatımlar içinde sırf erkek olarak yaratıldı diye bir insanın üstelik de kendisini doğuran bir insana amirlik yapmasına dair tek bir anlatım dahî yoktur ve olması da mümkün değildir. Kaldı ki 'üstünlük' denen şey sıfatta ortak iki şey arasında olur. Kadın ve erkek arasında kaba kuvvete dayalı üstünlük yarışı düzenlemek hem cehalet hem de körlüktür.

Hucurât 49/11

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا يَسْخَرْ قَوْمٌ مِنْ قَوْمٍ عَسَىٰ أَنْ يَكُونُوا خَيْرًا مِنْهُمْ وَلَا نِسَاءٌ مِنْ نِسَاءٍ عَسَىٰ أَنْ يَكُنَّ خَيْرًا مِنْهُنَّ وَلَا تَلْمِزُوا أَنْفُسَكُمْ وَلَا تَنَابَزُوا بِالْأَلْقَابِ بِئْسَ الْإِسْمُ الْفُسُوقُ بَعْدَ الْإِيمَانِ وَمَنْ لَمْ يَتُبْ فَأُولَٰئِكَ هُمُ الظَّالِمُونَ

Ey Müminler! İçinizdeki erkekler başka erkeklerle alay etmesinler. Sizce ne malum, kendileriyle alay edilenler; alay edenlerden daha hayırlı ve faziletli olabilirler. Aynı şekilde kadınlar da başka kadınlarla alay etmesinler. Zirâ kendileriyle alay edilen kadınlar; alay edenlerden daha hayırlı ve faziletli olabilirler. Birbirinizi ayıplamayın aşağılamayın: birbirinize kötü, hoş lakaplar takmayın. İmâna erdikten sonra fasık damgası yemek ne kadar çirkindir. Bu tür kötü davranışlardan pişmalık duyup vazgeçmeyenler zalimlerin/günahkarların ta kendileridir. (Mustafa Öztürk meâli)²

Âyet, bırakın bir erkeğin kadına üstünlüğünü, kadınların kadınlara olan üstünlüğünü karşılaştırmanın bile yanlış olduğunu söylemektedir. Böylesi bir âyet dururken “Erkek kadından daha akıllı ve daha güçlüdür.” şeklindeki Cahiliye Dönemine ait bir dayanak üzerinden âyetteki kelimelerin mânâlarını değiştirerek “Kocalar, karılarının amiridir/reisi konumundadır.” demek çelişki değilse nedir!..

d) قَوَّامُونَ (Kavvamune) Kelimesi:

Daha önce de belirttiğimiz gibi bu kelime fiil kökenli mübâlağalı ism-i fâildir. Mübâlağalı ism-i fâiller hakkında daha önce uzun açıklamalar yapmıştık. Burada bilinmesi gereken, kelimenin *er-ricalu kavvamuna ale'n Nisâ* (er-ricalu kavvamuna ale'n Nisâ) gibi bir cümlede geçiyor olmasından ve önündeki har-fî cer'le kendisine bir mef'ul almasından dolayı fiil gibi anlam verilmesi gerektiridir. Zaten sarf ilminde böylesi kelimelere ‘şibhi fiil’ (fiil gibi olan kelimeler) denmektedir. Bunlar cümledeki konumuna göre fiil gibi

2 Bu âyet meâllerini buraya alınıltılıyor olmamız Mustafa Öztürk'ün yaptığı meâlleri tasvip ediyoruz anlamına gelmemelidir. Bu meâlleri kullanma sebebimiz eğer bir karşılaştırma yapılacaksa bu karşılaştırmanın kadın-erkek şeklinde değil erkek-erkek ve kadın-kadın şeklinde olması gerektiğini, bunun da kendisinin hiçbir ilke gözetmeden yaptığı meâlinden bile anlaşılıyor olduğunu göstermek içindir.

de isim gibi de anlam kazanabilirler. Kelime قَوَّامُونَ عَلَى النِّسَاءِ (*kav-vamuna ale'n Nisâ*) şeklinde geldiği için cümledeki konumu fiil olmak durumundadır. Bu kelimeler fiil olduklarında fiil olarak kelimenin yalın (sülâsî) anlamı alınmalıdır çünkü mübâlağa ile ism-i fâiller sadece yalın (sülâsî) fiillerden türerler. Bu yüzden biz de sadece kelimenin sülâsî (yalın) hâlindeki anlamlarını vereceğiz.

قَامَ... قِيَامًا... *Ayağa kalkmak, ayakta durmak, ortaya çıkıp devam etmek, yapmak, icra etmek, idaresini üstlenmek.*

قَامَ الْحَقُّ... *Gerçek ortaya çıktı.*

قَامَ الرَّأْيُ وَقَعَدَ لِهَذَا الْحَادِثِ... *Kamuoyu bu olaydan çok etkilendi.*

قَامَ بِتَصْنِيفِهِ... *Sınıflandırdı*

قَامَ بِشَأْنِهِ... *Himaye etti, korudu, ilgilendi.*

قَامَ بِوَعْدِهِ... *Sözünü yerine getirdi.*

قَامَ عَلَى الْكِتَابِ وَالسُّنَّةِ... *Kitap ve sünnete dayandı.*

قَامَ عَلَيْهِ... *Kontrol etti, gözetti*

قَامَ فِي النَّاسِ خَطِيبًا... *İnsanlara hitap etti.*

يَوْمَ يَقُومُ الْحِسَابُ... *Hesabın görüleceği gün.*

(Yrd. Doç. Dr. İlyas Karşlı /Yeni Sözlük KVM md. s.1827)

Nisâ 34. âyetteki قَوَّامُونَ عَلَى النِّسَاءِ (*er-ricalu kavvamuna ale'n Nisâ*) cümlesinde kelimenin mef'ûlû ile arasında bir harfî cer (على) (*ala*) olmasından dolayı kelimeye verilecek anlamın ya harf ile müteaddî (geçişli) ya da geçişsiz (lâzım) bir mânâ olması gerekmektedir. Bu durumda tercihin geçişsiz (lâzım) bir mânâ olması daha uygundur.

Daha önce الرَّجَالُ (*er-Rical*) kelimesi üzerinde durduğumuzda kelimenin başında harf-i târif (ال) (*el*) takısı olmasından dolayı kelimenin cins (tür) ismi olması gerektiğini söylemiştik. Fakat kelimenin tekili olarak gelen رَجُلٌ (*racul*) kelimesi genelde “adam” şeklinde bilindiği için burada bir yanlış anlaşılmanın üzerinde daha durmak gerekmektedir. Türkçedeki “adam” kelimesi belli bir yaşın üstündeki erkek kişiler için kullanılmaktadır. Oysa Arapça-daki رَجُلٌ (*racul*) kelimesi “er kişi, erkek” anlamındadır. Daha önce kelimenin sözlük mânâları verilirken erkek çocuk doğuran kadın

için الْمَرْأَةُ ... “Kadın, erkek çocuk doğurdu.” dendiğini belirtmiş-tik. Bu kelime (رَاحِلٌ *racul*) cinsiyet ifade eden bir kelimedir. Yani “erkek türü” anlamındadır. Dolayısıyla verilecek anlamın sadece bir kadına koca olmuş erkekleri değil erkek türüne mensup olan herkesi kapsaması gerekmektedir. Üstelik Mustafa Öztürk gibi meâl ve tefsir yazarlarının verdiği “kocalar” anlamı da bir ‘tür’ ismi değil, bir durumun adıdır. Kelimeye “bir kadına koca olmuş erkekler” anlamına gelecek “kocalar” anlamı verilmesi asla uygun değildir.

Bu noktada الرِّجَالُ قَوَّامُونَ (*er-ricalu kavvamuna*) “Erkekler kav-vamdırlar.” cümlesinde ifade edilen ‘kavvam’ olma durumu sa-dece kadına koca olan erkekleri değil erkek türüne mensup tüm erkekleri kapsamak zorundadır.

Bazı meâl ve tefsir yazarları عَلَى النِّسَاءِ الرِّجَالُ قَوَّامُونَ (*er-ricalu kavvamuna ale’n Nisâ*) cümlesine “Erkekler, kadınları koruyup kollarlar.” şeklinde bir anlam vermişlerdir. Fakat bu anlam da tüm erkek türünü kapsayan bir anlam değildir. Zira annesinden erkek olarak doğan bir çocuk erkek olmasına rağmen o, annesini değil annesi onu koruyup kollamaktadır. Dolayısıyla “Erkekler, kadın-ları koruyup kollarlar.” şeklinde bir anlam verilmesi durumunda da bu anlam erkeklerin tamamını değil sadece belli bir kısmını kapsayacaktır. Oysa biraz önce de dediğimiz gibi الرِّجَالُ (*er-Rical*) kelimesi tür ismidir ve bu türün içine giren tüm bireyleri kapsama-sı zorunludur. الرِّجَالُ (*er-Rical*) kelimesinin bir bayana koca olmuş erkekleri değil de “bebek, çocuk, genç, ihtiyar” ayrımı yapmadan tüm erkekleri kapsadığına dair en güzel örnek yine Nisâ Sûre-si’nin 1. âyetidir:

Nisâ 4/1

يَا أَيُّهَا النَّاسُ اتَّقُوا رَبَّكُمُ الَّذِي خَلَقَكُمْ مِنْ نَفْسٍ وَاحِدَةٍ وَخَلَقَ مِنْهَا زَوْجَهَا وَبَثَّ مِنْهُمَا رِجَالًا كَثِيرًا وَنِسَاءً وَاتَّقُوا اللَّهَ الَّذِي تَسَاءَلُونَ بِهِ وَالْأَرْحَامَ إِنَّ اللَّهَ كَانَ عَلَيْكُمْ رَقِيبًا

Ey İnsanlar! Sizi bir tek özden yaratan, aynı özden eşinizi de yaratan ve böylelikle sayısız erkek ve kadın meydana getiren rab’binize itaatsizlikten sakının. Birbirinize hali-

*nizi arz edip istekte bulunurken, (Allah hakkı için! Diye-
rek) adı üzerine and içtiğiniz Allah'ın emirlerine riâyet
hususunda duyarlı davranın ve aynı zamanda akrabalık
haklarını çiğnemekten sakının. Şüphesiz Allah sizi görüp
geliştirmektedir. (Mustafa Öztürk meâli)*

Bu âyette geçen *er-ricâl* kelimesinin “yaşını başını almış adam” anlamına gelmediği, “erkek türü” olduğu gayet açıktır. Çünkü hiç kimse “adam” olarak yaratılmaz. Ama herkes ya eril ya da dişil olarak yaratılır. İşte bundan dolayı Nisâ 34. âyette geçen *الرِّجَالُ قَوَّامُونَ عَلَى النِّسَاءِ* (*er-ricâlu kavvamuna ale'n Nisâ*) cümlesinde haber verilen “erkeklerin kavvam” olması sadece belli bir yaşa gelmiş ve üstüne bir kadına koca olmuş erkekleri değil eril cinsin tamamını kapsaması gerekmektedir. Onun için bazı meâl ve tefsir yazarlarının bu cümleye verdiği “Erkekler kadınların koruyucusu ve kollayıcısıdır.” şeklindeki mânâ, *الرِّجَالُ* (*er-Rical*) kelimesini tür ismi olmaktan çıkarmakla kalmayacak, ayeti de erkeklerin tamamını değil erkek türünün sadece bir kadına koca olanlarına hitap eden bir âyete çevirecektir.

Nedense geleneksel anlayış Nisâ 34. âyette geçen *الرِّجَالُ قَوَّامُونَ عَلَى النِّسَاءِ* (*er-ricâlu kavvamuna ale'n Nisâ*) cümlesini sanki bir hüküm cümlesiymiş gibi algılamış ve bu âyeti pratiğe “Erkekler kadınlara amir/reis olsunlar.” şeklinde yansıtmıştır. Bu cümle bir inşa cümlesi değil haber cümlesidir. Yani bir durumdan, bir hâlden haber veren bir cümledir. Zaten haber cümlesi olmasından dolayı hem ‘*en-Nisâ*’ hem de ‘*er-Rical*’ kelimesi ‘tür’ ismi olmak zorundadır. Âyetin ilk cümlesinin sadece bir erkeğe eş olmuş kadına ve sadece bir kadına koca olmuş erkeğe hitap ettiği şeklinde anlaşılmasının sebebi âyetin devamında bahsedilen konulardır. Fakat âyetin başını bu şekilde sadece “karı-koca” ilişkilerine bağlayanlar doğal olarak âyetin devamını da bu anlayışa göre anlayacak ve anlamlandıracaktır. Yani gömleğin ilk düğmesinin yanlış iliklenmesi devamındaki düğmelerin de yanlış iliklenmesine sebep olacaktır ve nitekim öyle de olmuştur.

Öte yandan bir âyet hiçbir şekilde geçtiği pasajdan bağımsız olarak okunamaz. Herhangi bir âyeti anlamak için o âyetin önce-
sinin ve sonrasının da dikkate alınması zorunludur. Aslında Nisâ

Sûresi 34. âyet ile ilgili yanlış en başta 1. âyetle başlamaktadır. Fakat bu çalışma sadece 34. âyetle sınırlıdır. Âyetlerin tamamıyla ilgili bir çalışma yapmak ve bunu yazılı hâle getirmek bizim de arzumuzdur ama bunu bu bağlamda yapabilmemiz mümkün değildir. Buna rağmen söz konusu âyetle ilgili ortaya koyduğumuz birçok şey en azından ayetlerin geriye ve ileriye doğru, doğru bir zeminde anlaşılmasını sağlaması açısından yetersiz de olsa bir çerçeve belirlemektedir.

Bütün bu açıklamalardan sonra âyetin ilk cümlesi için daha isabetli olduğuna kanaat getirdiğimiz meâlin şu şekilde olması gerekmektedir:

الرِّجَالُ قَوَّامُونَ عَلَى النِّسَاءِ

(er-ricalu kavvamuna ale'n Nisâ)

“Eril kişiler de dâima kadınlarda olurlar.”

الرِّجَالُ... Eril kişiler / erkekler

قَوَّامُونَ... Olmak, gerçekleştirmek, ortaya çıkmak ve devam etmek”

عَلَى ... de, da.

النِّسَاءِ ... Dişi tür / kadınlar.

Cümlelerin i'râbı ise şu şekildedir:

الرِّجَالُ... Müptedâ (hakîkî müzekker-cem-i mükesser)

قَوَّامُونَ... Haber (devamında harf-i cer ve mef'ûlü olduğu için fiil hükümünde)

عَلَى ... Harf-i cer.

النِّسَاءِ ... Mef'ûlü bih gayrî sarîh (hakîkî müennes-cem-i mükesser).

Sonuçta her ikisi de aynı kapıya çıksa da âyetin ilk cümlesine farklı bir meâl olarak şu şekilde bir mânâ verilmesi mümkündür:

الرِّجَالُ قَوَّامُونَ عَلَى النِّسَاءِ

(er-ricalu kavvamuna ale'n Nisâ)

“Eril kişiler /erkekler de hep kadınlar üzerinden meydana gelirler.”

Meâlde kullandığımız “dâima” kelimesinin gerekçesi قَوَّامُونَ (kavvamune) kelimesinin mübâlağa ile ism-i fâil olmasından dola-yıdır. Daha önce mübâlağa ile ism-i fâiller hakkında bilgi verirken bu kelimelerdeki mübâlağanın “hep, dâima, çok” şeklinde ifade edildiğini belirtmiştik.

Bütün bunlardan sonra hep söylediğimiz şeyi tekrar ediyoruz: **“Bizim söylediklerimiz Kur’an değil belli bir metot esas alınarak yaptığımız çalışmalar sonucunda Kur’an’dan anladıklarımızdır.”**

2- Üstünlük Yarışı

Nisâ 4/34

الرِّجَالُ قَوَّامُونَ عَلَى النِّسَاءِ بِمَا فَضَّلَ اللَّهُ بَعْضَهُمْ عَلَى بَعْضٍ وَبِمَا أَنْفَقُوا مِنْ أَمْوَالِهِمْ

Aslına bakılırsa 34. âyetin bu kısmı (Erricâlu kavvâmûne ala annisâ-i bimâ faddala(A)llâhu ba'dehum ala ba'din vebimâ enfekû min emvâlihîm) parçalanması mümkün olmayan bir cümledir. Fakat istisnâları olmakla birlikte bu cümle meâllerde ve tefsirlerde genelde iki cümleye bölünecek çevrilmiştir. Âyetin, bir önceki bölümde incelediğimiz (er-ricalu kavvamuna ale'n Nisâ) kısmı ayrı bir cümle, buradan sonrası da başka bir cümle sayılmıştır. Fakat gramer açısından bu haber cümlesi fiil cümlesine dönüşmekte ve âyetin devamı da bu fiil cümlesinin öğeleri olmaktadır. İlerleyen sayfalarda bu daha iyi anlaşılabacaktır.

M. Öztürk âyetin devam cümlesine şu meâli vermiştir:

بِمَا فَضَّلَ اللَّهُ بَعْضَهُمْ عَلَى بَعْضٍ وَبِمَا أَنْفَقُوا مِنْ أَمْوَالِهِمْ

Çünkü Allah erkeklere kadınlardan daha fazla hak ve yetki vermiş bulunmakta, ayrıca erkekler evlenirken eşlerine mehir ver-

mekte, evlendikten sonra da hane halkının geçim masraflarını üstlenmekte.

Doğrusunu söylemek gerekirse bu verilen meâl ile âyetin metni arasında bir bağ kurmak neredeyse imkânsızdır. Çünkü bu meâl-de geçen ‘Allah’ kelimesinden başka hiçbir kelimenin âyetle bir karşılığı bulunmamaktadır. Mustafa Öztürk âyetteki kelimeleri anlamak yerine onları iptal edip âyetle alâkası olmayan bambaşka bir metin yazmıştır. Böylelikle rivayetleri baz alarak Kur’an kelimelerine anlam vermeyi bir üst kademeye taşıyarak rivayetlerin kendisini âyet yapmıştır. Meâl olarak âyetin altına yazdıklarının eleştirilmeye değer bir tarafı yoktur. Bu yüzden onunla fazla vakit kaybetmeden âyetteki kelimeleri anlamaya çalışacağız.

1- ب (Bî) Harf-i Cer’i

Cer harfleri, önlerinde yer alan isimle beraber tam bir anlama sâhip değildirler. Az önce de belirttiğimiz gibi harf-i cer’le gelen bir ismin anlamının tam olabilmesi için mutlaka bir fiile veya fi-ile benzeyen (şibhi fiil = ism-i fâil, mübâlağa ile ism-i fâil, ism-i mef’ûl, ism-i tafdîl vs. gibi) bir kelimeye bağlanmaları gerekmektedir. Bu duruma ‘taalluk’ denir. Bu harf-i cer, âyetle önünde bir ism-i mevsulle birlikte بِمَا (bima) şeklinde geçmektedir. Önceki bölümde âyetin ilk cümlesini incelerken âyetin şu kısmının tek bir cümle olduğunu ve hepsinin birlikte anlaşılması gerektiğini belirtmiştik:

الرَّجَالُ قَوَّامُونَ عَلَى النِّسَاءِ بِمَا فَضَّلَ اللَّهُ بَعْضَهُمْ عَلَى بَعْضٍ وَبِمَا أَنْفَقُوا مِنْ أَمْوَالِهِمْ

(Erricâlu kavvâmûne ala annisâ-i bimâ faddala(A)llâhu ba’dehum ala ba’din vebimâ enfekû min emvâlihîm) Bunun en büyük nedeni işte bu بِمَا (bima) kelimesidir. Çünkü bu kelimenin ‘taalluku’ yani kendisine bağlanacağı şibhi fiil, kendisinden önce geçen قَوَّامُونَ (kavvamune) kelimesidir. İşte bu yüzden cümlelerin parçalanıp iki cümle hâline getirilmesi asla doğru değildir. Yani harf-i cer’le gelen بِمَا (bima) kelimesi kendisinden öncesine bağlanmak zorundadır.

Bi (ب) harf-i cer'i genellikle "-le, ile" anlamına gelmekle beraber, çeşitli anlamlar ifade ettiği de olur:

- ma* (maa) anlamında: دَخَلْتُ الدَّارَ بِحَالِدٍ (Eve Halit'le beraber girdim.)
- Karşılığında anlamında: خُذِ الدَّارَ بِالْفَرَسِ (Atın karşılığında evi al.)
- Sebeplendirme anlamında: مَاتَ الْجُلُ بِالْجُوعِ (Açlıktan dolayı (açlık yüzünden) adam öldü.)
- Yemin (kasem) anlamında: أَقْسِمُ بِاللَّهِ (Allah'a yemin ederim.)
- i, -e eki verir: مَرَرْتُ بِذَارِكٍ (Evine uğradım.)

(Hasan Akdağ / Arap Dilinde Edatlar s.131)

Buna göre birçok kullanım şekli olan '*bi*' (ب) harf-i cer'i âyette, yukarıda açıkladığımız (c) şikkında olduğu gibi yani "sebeplendirme, -den dolayı, yüzünden, için" anlamında geçmektedir. Zaten M. Öztürk ve birçok müfessir ve meâl yazarı da bu harf-i cer'i meâllerine "çünkü, sebebiyle, -den dolayı" şeklinde çevirerek bizim de tercih ettiğimiz şikkı almışlardır.

2- ما (*Ma*) Edatı

İlk cümlede iki defa بِمَا (*bima*) şeklinde gelen ما (*ma*) edatı, yerine göre isim, yerine göre harf, yerine göre de zâid olabilmektedir. Âyetin i'râbını yapanlar ما (*ma*) edatını 'ism-i mevsul' olarak almışlardır. Türkçedeki karşılığı 'ilgi zamiri' olan ism-i mevsuller, anlamlarını kendilerinden sonra gelen ve adına 'sıla cümlesi' denen cümleden alırlar ama görevleri bir cümlemin öncesini sonrasına bağlamaktır. Zaten kendisinden sonra gelen 'sıla cümleleri' asıl cümle içerisinde "i'râbtan mahalli olmayan" yani asıl cümlemin bir ögesi olmayan cümlelerdir. Sıla cümlesinin Türkçe karşılığı, bir nevi parantez içi cümle gibidir. İki defa gelen bu edatın müfessirlerin söylediği gibi ism-i mevsul olması durumunda anlamaya çalıştığımız ilk cümlemin gramer yapısı şu şekilde olmalıdır:

الرَّجَالُ قَوَّامُونَ عَلَى (فَضَّلَ اللَّهُ بَعْضَهُمْ عَلَى بَعْضٍ) وَبِمَا (أَنْفَقُوا مِنْ أَمْوَالِهِمْ) النَّسَاءُ بِمَا

Parantez içinde bold yazdığımız cümleler asıl cümlemin ögeleri değil, ما (*ma*) ism-i mevsullerini açıklayan sıla cümleleridir. Bu durumda asıl cümle sadece parantez dışında kalan kelimelerdir ve

her iki ism-i mevsul de önlerindeki sıra cümlesi ile birlikte ‘müfred’ hükmünde birer cümledir. Parantez içine şimdilik meâl verilmemesi durumunda cümle şu şekilde olacaktır:

(...) *أَلرِّجَالُ قَوَّامُونَ عَلَى النِّسَاءِ بِمَا (...) وَبِمَا (...)* Erkekler; o şeyden dolayı (...) ve o şeyden dolayı (...) kadınlara kavvamdırlar.

İşte parantez içindeki sıra cümleleri “O şey nedir?” sorusunun cevabı olan sıfat hükmünde yani ism-i mevsulü tanıtıcı cümlelerdir. İsm-i mevsullerin her ikisi de mef’ûldür ve sıra cümleleri de ism-i mevsullerin sıfatı olarak müfred yani tek kelime hükmündedir. Fakat bütün bunlar âyette geçen ما (ma) edatının ‘ism-i mevsul’ olması durumunda geçerlidir. Bu edat, ism-i mevsul olmanın dışında birçok şekilde kullanılır:

ما (Ma) Edatının Kullanılış Şekilleri:

- 1- İsm-i mevsul olur (akılsız varlıklar için)
- 2- İki fiil cezmeden şart edatlarından olur.
- 3- Nefî (olumsuzluk) edatı olur.
- 4- Soru edatı olur.
- 5- Mastariye edatı olur.
- 6- Mastariye zamaniye edatı olur.
- 7- Taaccüp (hayret) anlamı ifade eder.
- 8- Nekre-i nâkıs olur.
- 9- Övgü ve yergi fiillerinden sonra tam marife özel, tam marife genel ifade eder.
- 10- Bazı kelimelerin sonuna gelerek onların hareke etkisine engel olur (Ma’yı kaffe).
- 11- Kelimelerin sonunda gelen ama kelimenin görev yapmasına engel olmayan ma olur.
- 12- Nekre isimleri daha belirsiz yapmak için kullanılır.

(Hasan Akdağ / Edatlar s. 389).

Hemen belirtelim ki bu kullanımların hepsinin kendisine ait kalıpları ve özel şartları vardır. Fazla teknik bilgiye girmemek için detaylara girmedik.

Bu edatın ism-i mevsul olarak kabul edilmesi durumunda önündeki cümleyle birlikte şu şekilde mânânın verilmesi gerekmektedir:

... *Allah'ın, (فَضَّلَ اللَّهُ بَعْضَهُمْ عَلَى بَعْضٍ) وَبِمَا (انْفَقُوا مِنْ أَمْوَالِهِمْ) onların bazısını bazısına üstün yaptığı şey/ler sebebiyle ve mallarından infak ettikleri şey/ler sebebiyle.*

Buna göre önceki bölümde incelediğimiz cümlelerin ilk âyetine Mustafa Öztürk gibi “Erkekler, kadınların âmiri/reisi konumundadır.” gibi bir mânâ verilmesi ve ما (*ma*) edatının da ‘ism-i mevsul’ olarak alınması durumunda, erkeklerin kadınlara amirliğinin iki tane sebebi olmuş olacaktır:

- Allah’ın erkekleri kadınlardan üstün yaptığı “şey/ler” sebebiyle.

- Erkeklerin mallarından infak ettikleri “şey/ler” sebebiyle.

Görüldüğü gibi cümlede iki defa geçen ما (*ma*) edatının ‘ism-i mevsul’ olarak alınması durumunda ortaya ne olduğu bilinmeyen “şey/ler” çıkmaktadır. Müfessirlerimiz âyetteki cümleden ne olduğu anlaşılmayan bu “şey/lerin” erkeklerin kadınlara nazaran daha akıllı ve daha güçlü olmaları olduğunu söylemiştir. Bu meâllere göre fiziki güç ve akıllı olma üstünlüğü Allah’tan, mallarından infak etme üstünlüğü ise erkeklerin kendinden gelmektedir. Bir sonraki فَضَّلَ (*faddale*) kelimesini incelerken bu konu üzerinde daha uzun durulacaktır.

Birçok meâl yazarı ve müfessir âyette geçen ما (*ma*) edatlarının her ikisini de “mastariye ma’sı” olarak almıştır. Getirebileceğimiz örnek pek fazladır ama biz bir tanesini almakla yetineceğiz:

Allah’ın insanlardan bir kısmını diğerlerine üstün kılması sebebiyle ve mallarından harcama yaptıkları için erkekler kadınların yöneticisi ve koruyucusudur... (Diyanet Vakfı Meâli)

Bu meâlin yazarları cümlede tef’il bab’ında bir fiil olarak geçen فَضَّلَ (*faddale*) kelimesine “üstün kılması” şeklinde mastar mânâsı vermişlerdir. Yine fiil olarak geçen انْفَقُوا (*enfaku*) kelimesine de yine mastar olarak “harcama yaptıkları” şeklinde mastar mânâsı vermişlerdir.

Mustafa Öztürk meâline gelince;

*Kocalar; karılarının âmiri/reisi konumundadır. Çünkü Allah er-
keklere kadınlardan daha fazla hak ve yetki vermiş bulunmakta,
ayrıca erkekler evlenirken eşlerine mehir vermekte, evlendikten
sonra da hane halkının geçim masraflarını üstlenmektedirler...
(Mustafa Öztürk meâli).*

Bu meâlin içinde; bırakın âyette geçen ما (ma) edatına herhangi bir mânâ vermeyi, bu edatın izini bulmak bile imkânsızdır.

Bizim tercihimiz de âyette iki defa geçen ما (ma) edatının birin-
cisinin mastariye ma'sı olduğu yönündedir. Bunun gerekçeleri bir
sonraki kelime incelenirken daha iyi anlaşılacaktır. İkinci ما (ma)
edatına hangi kullanım biçiminin tercih edileceği sırası geldiğinde
ortaya konacaktır.

3- فَضَّلَ (Faddale) Kelimesi

Tefsir ve meâl yazarlarının çok büyük bir çoğunluğu âyetteki
بِمَا فَضَّلَ اللَّهُ بَعْضَهُمْ عَلَى بَعْضٍ (bimâ faddala(A)llâhu ba'dehum ala
ba'din) cümlesine “Allah'ın insanlardan bazısını bazısına üstün
kılmasından dolayı” şeklinde mânâ vermişlerdir. Birkaç meâl ya-
zarı (ör. M. İslamoğlu, E. Yüksel) ise bu cümleye diğerlerinden
farklı olarak “farklı alanlarda üstün yeteneklerle donatmıştır”
şeklinde tuhaf bir mânâ vermiştir. Mustafa Öztürk ise cümleye
“Çünkü Allah erkeklere kadınlardan daha fazla hak ve yetki ver-
miş bulunmakta” şeklinde mânâ vermiştir. Bu bilgilere göre âyette
geçen فَضَّلَ (faddale) kelimesine meâllerin büyük çoğunluğunda
“üstün kılmak”, M. İslamoğlu ve E. Yüksel meâllerinde “farklı
alanlarda üstün yeteneklerle donatmak”, M. Öztürk meâlinde ise
“fazla hak ve yetki vermek” mânâsı tercih edilmiş görünüyor. Fa-
kat hangi mânâ tercih edilirse edilsin sonuçta şu sorular ortaya
çıkılmaktadır:

- Hangi konularda erkekler kadınlardan daha üstün kılınmıştır?
- Hangi konularda erkeklere, kadınlarda olmayan “farklı alan-
larda üstün yetenekler” verilmiştir?
- Hangi konularda erkeklere, kadınlar üzerinde kullanmak üze-
re daha fazla hak ve yetki verilmiştir?

Bu sorular gayet makul ve yerinde sorulardır. Çünkü baştan sona ilkeler üzerine bina edilmiş Kur'an'da tarifi yapılmamış bir üstünlük, tanımı yapılmamış ve alanları belirlenmemiş farklı yetenekler, çerçevesi çizilmemiş daha fazla hak ve yetki varsa dâima sûistîmale kapı aralayacak ve o sûistîmal kapısı hiç kapanmayacaktır. Kaldı ki Kur'an'da ilkeleri belirlenmemiş, çerçevesi çizilmemiş, başladığı ve bittiği yer belirtilmemiş "üstünlüklerin, kabiliyetlerin, hakların ve yetkilerin" var olduğu iddiası Kur'an'ın ısrarla tavsiye ve emir buyurduğu ilkeli yaşama prensibine de aykırıdır. Kur'an gibi icazı en üst seviyede olan bir metnin içinde "Allah, insanlardan bazısını bazısına üstün kıldı." denmesi ama bu üstünlüğün hangi konularda olduğunu hiç belirtmemiş olması -Kur'an'ın icazına- ters bir durumdur. Çünkü icaz demek sözü eksik bırakmadan ve gereğinden fazla sözü çoğaltmadan meramını anlaşılır bir şekilde anlatmak demektir.

Aslına bakılırsa bizim yukarıda sorduğumuz sorular müfessirlerin de gündemine gelmiş ve onlar bu soruları şu şekilde cevaplamıştır:

Şöyle de denilmektedir: Erkeklerin aklî olgunluk ve idarecilik bakımından bir üstünlükleri vardır. İşte bundan dolayı kadınlar üzerinde yöneticilik hakkı erkeklere verilmiştir. Yine denildiğine göre erkeklerin, kadınlarda bulunmayan bir şekilde ruhî bakımından ve karakter itibarıyla bir üstünlükleri vardır.

Çünkü erkeklerin karakterinde hararet ve kuruluk baskın olduğundan dolayı, erkekte bir kuvvet ve bir çetinlik bulunur. Kadınların karakterinde ise baskın olan nemlilik ve soğukluktur. O bakımdan, yumuşaklık ve zayıflık anlamındaki hususlar karakterinde yer eder. Bu bakımdan, erkeklere, kadınlar üzerinde yöneticilik, işlerini görüp gözetme hakkı verilmiştir.

(Kurtubî - el-Câmi' li Ahkâmi'l Kur'an - c.5.s.171)

Bu müfessir, erkeklerin kadınlara olan üstünlüğünün "aklî olgunluk, kuvvet ve çetinlik" yönünden olduğunu söylemiştir. İşte bu üstünlükler sebebiyle erkeklerin kadınlara yönetici/âmir/reis kılındıklarını söyleyen müfessirimiz, bu amirliğin/reisliğin hangi çerçevede olması gerektiğini ise şu şekilde açıklamıştır:

Erkeklerin Hanımlarını Te'dip Hakkı ve Sınırı

Bu âyeti kerime, erkeklerin hanımlarını te'dip (edep vermek) edebileceklerine delildir. Kadın kocasının haklarını koruduğu takdirde, erkeğin hanımı ile kötü geçinmemesi gerekir.

“Kavvam” ifadesi, fa'al vezninde mübâlağa ifade eden bir kelime olup, bir şey üzerinde durmak, onu gözetmek, bütün gayreti ile onu korumak, ona nezaret etmek anlamındadır. Erkeklerin kadınlar üzerinde “kaim” olmaları, işte bu çerçeve içerisinde. Erkeğin, kadının işlerini çekip çevirmesi, onu te'dip etmesi (edeplendirmesi), evinde tutması, onu (gereksiz yere) dışarı çıkmaktan alıkoyması ile olur. Kadının da kocasına itaat etmesi ve masiyet olmadığı sürece emrini kabul etmesi görevidir. Buna gerekçe olacak fazilet, nafakayı karşılama yükümlülüğü, akıl, ci-had, miras, emr-i bil ma'ruf ve nehy-i ani'l münker hususlarında daha güçlü oluşu olarak gösterilmiştir.

(Kurtubî - el-Câmi'li Ahkâmi'l Kur'an - c.5.s.171)

Erkeklerin üstünlüklerini ve bu üstünlükten kaynaklanan reisliklerini bu şekilde açıklayan müfessirin, bu çerçeveyi neye göre belirlediği kendisinden başka kimseye malum değildir. Bu müfessirimizin, “kadın” denilince kafasında ne canlandığını, daha doğrusu “kadın” denen varlığa nasıl bir değer verdiğini ise Âl-i İmrân Sûresi 14. âyet bağlamında söylenmiş şu sözlerden anlıyoruz:

Yüce Allah; “Kadınlara” buyruğunda, insanların nefisleri onlara çokça arzu duyduğundan önce kadınları söz konusu ederek başladı. Çünkü kadınlar “şeytanın attığı kementler” ve erkeklerin fitneye düşmelerine sebeptir. Rasûlullah (sav) buyurdu ki: “Benden sonra erkekler için kadınlardan daha çetin bir fitne terk etmiş değilim.” Hadisi Buhari ve Müslim rivayet etmiştir. (Buhari, Nikah 18; Müslim, Zikir 97, 98; Tirmizi, Edep 31, İbn Mace, fiten 19).

Kadın fitnesi her şeyden daha çetin ve zorlu bir fitnedir. Denilir ki: Kadınlarda iki fitne vardır Çocuklarda ise tek fitne vardır. Kadınlardaki fitneden birisi, akrabalık bağlarını kesmeye götürür. Çünkü kadın kocasına annelerle, kız kardeşlerle bağı kesmeyi emreder. İkinci fitne ise helal-harama bakmaksızın mal toplama fitnesidir. Oğullara gelince onlardaki fitne bir tanedir. O da onlar için mal toplama tutkusudur.

Abdullah b. Mesud'un rivâyetine göre³ Rasulullah (sav) şöyle buyurmuştur: “Kadınlarınızı yüksek odalarda iskân etmeyiniz, onlara yazı yazmayı öğretmeyiniz.” Bu şekilde Rasulullah (sav) erkekleri bundan sakındırmış olmaktadır. Çünkü onların yüksek yerlerde iskân ettirilmeleri dolayısıyla erkekleri görmeleri söz konusudur. Bu ise onları himaye etmek ve onları setretmek değildir. Çünkü kimi zaman erkekleri görüp de bundan dolayı bela ve fitne söz konusu olabilir. Diğer taraftan “kadınlar erkekten yaratılmışlardır.” O bakımdan kadının bütün derdi, erkektir. Erkek ise şehvet ile birlikte yaratılmıştır. Kadın da erkeğin sükûn bulduğu bir varlık kılınmıştır. Bu sebeple onlardan birine öteki hakkında güven duyulmaz.

Onlara yazı yazmayı öğretmekte de böyle bir fitne, daha da ileri derecede söz konusudur. Eş-Şihab'ın kitabında Peygamber (sav)'ın: “Kadınlara gereğinden fazla elbise almayınız ki evlerinden dışarı çıkmasınlar” buyurmaktadır (bu hadisin asılsız olduğu belirtilmiştir.) (Ebul Ferac-İbnu'l Cevzi, el mevzuat)

(Kurtubî - el-Câmi' li Ahkâmi'l Kur'an - c.4.s.124)

Kendisi de bir anneden doğmuş olmasına rağmen kadınların sadece erkekteki şehveti gidermekten başka bir amaç için yaratılmış olduğunu söyleyen bu müfessirimiz için erkekteki üstünlük, kadından daha akıllı ve daha kuvvetli olmasıdır. Her ne kadar bu müfessirimiz erkeğin kadına olan üstünlüğünde akıllı saymış olsa da ne geçmişte ne de günümüzde erkekler kadınlara akılları ile değil sadece kaba kuvvetleriyle üstünlük sağlamışlardır. Kaba kuvvetin üstünlük ölçüsü olarak kabul edildiği bir dünya görüşünde adalet terazisinin doğru işlemesi mümkün değildir. “Kadın” denilince tasavvurunda bunlar canlanan böylesi müfessirlerin Kur'an'daki kelimelere bu anlayış üzerinden mânâlar vermesi çok da şaşılacak bir durum değildir. Sanılmasın ki bu müfessir ‘tefsir’ adı altında ileri sürdüğü bu söyleminde yalnızdır. Ne yazık ki müktesebâtımız bu müfessir gibi düşünenler eliyle oluşturulmuştur. Elimizdeki meâllerin büyük çoğunluğunun arkasında da böylesi tefsirler vardır. Kendisine en çok müracaat edilen Râzî de erkeklerin kadınlara olan üstünlüğünü şu şekilde açıklamıştır:

3 Müfessir kaynak belirtmemiş.

Erkeği kadından İleri Kılan Sebepler

Birinci Sebep: Cenab-ı Hakk'ın, بِمَا فَضَّلَ اللَّهُ بَعْضَهُمْ عَلَى بَعْضٍ “Çünkü Allah onlardan bazısını (erkekleri), bazısından (kadınlardan) üstün kılmıştır” buyruğu ile belirttiği husustur. Bil ki erkekler pek çok yönden kadınlardan üstündür. Bunların bir kısmı hakiki sıfatlar, bir kısmı ise şer’i hükümlerdir. Hakiki sıfatlara gelince, bil ki hakiki üstünlüğün neticesi şu iki şeye dayanır:

- a. Bilgi (ilim)
- b. Kudret (güç kuvvet)

Erkeklerin bilgilerinin ve akıllarının daha çok olduğu husûsunda şüphe yoktur. Yine erkeklerin güç ve meşakkatli işlere karşı kuvvetlerinin daha fazla olduğu husûsunda şüphe yoktur. İşte bu iki sebepten ötürü akıl, sebat, kuvvet, genel mânâda yazı yazma, binicilik ve atıcılık, peygamberler ile âlimlerin erkeklerden oluşu, gerek büyük gerek imametın (namaz imamlığı ve devlet başkanlığının) erkeklere verilmiş olması; cihad, ezan, hutbe, itikaf, had ile kısas hususlarındaki şehadet -ki bu sayılanlar âlimlerce ittifakla kabul edilmiştir-, Şafii(r.h)’ye göre evlilik, mirastaki hissenin fazlalığı, mirasta asabe oluş, gerek kasten gerekse hataen adam öldürmede diyeti yüklenme, kasame, nikahta velâyet, talak, ricat (talaktan dönüş), birden çok kadınla evlenebilme ve doğan çocukların erkeklere nispet edilmesi hususlarında, erkeklerin kadınlardan üstünlüğü söz konusudur. Bütün bunlar erkeklerin kadınlardan üstün olduğuna delalet eder.

(F. Er-Râzî / Tefsir-i Kebir c.8.s18)

Hemen belirtelim ki Râzî’nin erkeklerin üstünlüğünü “akıl ve kaba güç” olarak temellendirmesinden sonra saydığı meselelerin hiçbirinde ölçü belirleyen şey Kur’an değil, rivayetleri merkeze alan ve Kur’an’ı o rivayetlere göre şekillendiren “fıkıh” anlayışları olmuştur. Onun söylediği meselelerin hepsini tek tek bu bağlamda ele almamızın imkânı yoktur.

Bu müfessirlerimize göre annesinden erkek olarak doğan her insan, kadınlardan hatta kendisini doğuran annesinden bile üstün olarak doğmaktadır. Daha açık bir ifade ile (hâşâ) Yüce Allah erkekleri kadınlara nazaran daha akıllı ve daha kuvvetli yani onlardan üstün yaratmaktadır. Bir kimsenin akıl yönünden diğerinden üstün olduğunu ölçmenin imkânı yoktur. Tüm erkeklerin aynı akıl

seviyesine sâhip olduğunu da kadınlardan daha akıllı olduğunu da söylemek imkânsızdır. Akıl somut bir şey değildir ki teraziye koyup tartılabilin veya metreyle ölçülebilin. Akıl; olaylar/bilgiler arasında bağ kurduran, sebepleri sonuçlara bağlatan, doğruyu yanlıştan ayırtıp eşyânın hakikatlerine ulaştıran; insanın doğru yoldan dönmesine/sapmasına engel olan bir yetidir. Bu sebeple bir kişinin diğerlerinden daha akıllı olup olmadığı cinsiyet üzerinden anlaşılacak bir konu değil, ancak ve ancak bu yetilerin açığa çıkabildiği uygun ortamlar oluştuğunda anlaşılabilir bir konudur.⁴ Üstelik akıl yönünden diğerlerine göre üstünlüğü olan bir erkek sadece kadınlara değil erkeklere de bir üstünlük sağlamış olacaktır. Meselâ, Râzî, aklının bir ürünü olan bu tefsirini ortaya koyarken sadece kadınlara mı üstünlük sağlamış olmaktadır? Ya da insanlığın en akıllılarından biri sayılan ‘Einstein’ sadece kadınlara karşı mı akıl yönünden daha üstündür? Üstelik Râzî veya Einstein’ın insan türünün en akıllıları olduğunu söylemek için dünyadaki bütün akılların yukarıda saydığımız özellikler doğrultusunda ölçülmüş olması gerekmektedir. Bu ikisinden çok daha akıllı ve zeki olan nice insan imkân ve ortam bulamadığı, tefsir yazamadığı veya genel görelilik (izafiyet) teorisi ortaya koyamadığı için daha mı az akla sâhiptir?

Akıl yönünden üstünlüğü cinsiyet üzerinden yapılacak bir tasnifle tespit etmenin ve kadınlar ne yaparlarsa yapsınlar daha üstün bir akla sâhip olamayacakları için onların ‘hak’ eksikliğine muhatap olduklarını söylemenin, bunun üzerinden fıkıh geliştirmenin, böylesi bir anlayış üzerinden de bir dünya görüşüne sâhip olmanın akılla bir alâkası olmayacağı gibi Yüce Allah’ın diniyle de bir alâkası yoktur. Yüce Allah’ın dininde aklın çokluğu veya üstünlüğü değil onun doğru kullanılması ölçüdür. Yoksa Musa’yla mücadele eden Firavun o toplumun en geri zekâlısı değildir. Yüce Allah’ın kitabını kendi elleriyle tahrif eden Yahudi ulemâsı bunları hiç akıl sâhibi olmadıkları için değil herkesten daha akıllı oldukları için yapmıştır. Tüm insanlığa savaş açmış şeytan akıldan yoksun değil tam tersi oldukça akıllı olan biridir. Bunların sorunu akıllarının azlığı veya çokluğu ile bağlantılı değil o akıllarını hakîkate ulaşma adına doğru yolda kullanmamaları ve hatta o doğru yoldan sapma adına kullanmalarındır:

4 Kur’an’da geçen tüm AKIL ibareleri fiil formundadır.

Â'râf 7/179

وَلَقَدْ ذَرَأْنَا لِجَهَنَّمَ كَثِيرًا مِّنَ الْجِنِّ وَالْإِنسِ لَهُمْ قُلُوبٌ لَا يَفْقَهُونَ بِهَا وَلَهُمْ أَعْيُنٌ لَا يُبْصِرُونَ بِهَا وَلَهُمْ أَذَانٌ لَا يَسْمَعُونَ بِهَا أُولَٰئِكَ كَالْأَنْعَامِ بَلْ هُمْ أَضَلُّ أُولَٰئِكَ هُمُ الْغَافِلُونَ

Andolsun ki yarattığımız insanların ve cinlerin çoğu, (yaratılış gayelerine uygun davranmadıkları için) cehennemlik olmayı hak etmiştir. Çünkü böylelerinin akılları vardır hakikati idrak etmez, gözleri vardır hakikati görmez, kulakları vardır ama hakikat çağrısını işitmez. İşte bunlar (yollarını şaşırmışlık bakımından) davar sürüsü gibidirler ve hatta davar sürüsünden daha da beter haldedir. İşte bunlar tam bir aymazlık içinde olan kimselerdir. (Mustafa Öztürk meâli)

Bu meâle göre davar sürüsü gibi olmanın ölçüsünün iddia edildiği gibi doğuştan akıl eksikliği ile yaratılan kadın olmak değil aklı ilkelere göre çalıştırmamak olduğu rahatlıkla anlaşılmaktadır. Buna benzer çok sayıda âyet olmasına rağmen kadınları yaratılış itibarıyla “akıl yoksunu” olarak nitelemenin ve doğuştan üstün yaratılan(!) erkekler tarafından güdülmesi gereken davar sürüsünün bireyleri konumuna düşürmenin Allah’ın diniyle zerre kadar alâkası yoktur ve olması da mümkün değildir. Kur’an’ın hiçbir yerinde kadının erkekten daha az akla sâhip olarak yaratıldığına dair bir söylem yoktur. Tam tersi hiçbir ayırım yapılmadan, kadın olsun erkek olsun insan türünün en güzel takvim üzerine yaratıldığına dair âyetler vardır:

Tîn 95/4

لَقَدْ خَلَقْنَا الْإِنْسَانَ فِي أَحْسَنِ تَقْوِيمٍ

Biz insanı en güzel şekilde yarattık. (Mustafa Öztürk meâli)

İnsanı en güzel şekilde yarattık diyen bu âyet “insan” derken sadece erkeği mi kastetmektedir? İnsan türünün tamamını kapsayan “ahsen-i takvim” ifadesinin kastettiği “en güzel takvim” tanımlaması içine kadın girmemekte midir? Yani kadın ‘hasen’ (güzel), erkek ‘ahsen’ (en güzel) midir? Tüm insan türünün yaratılışını “ahsen” olarak tanımlayan Yüce Allah’ın bu âyetine rağmen kadı-

nın eksik akılla yaratıldığını söylemenin ve bunun üstüne ‘fıkıh’ üreterek yaşam biçimleri ortaya çıkarmanın kesinlikle Allah’ın diniyle bir alâkası yoktur. Hele Cahiliye’nin kopkoyu karanlığına sâhip akılların, Nisâ 34. âyetteki *بِمَا فَضَّلَ اللَّهُ بَعْضَهُمْ عَلَى بَعْضٍ* (*bimâ faddala(A)llâhu ba’dehum ala ba’din*) ifadesine “Allah erkeklere kadınlardan daha fazla hak ve yetki vermiştir.” gibi âyetteki kelimelerle hiç alâkası olmayan meâller vermesinin, sanki âyet onu diyormuş gibi Yüce Allah’ın vermediği bir üstünlüğü, hakkı ve yetkiyi erkekler ve kadınlar arasında pay etmesinin, bu da yetmezmiş gibi kalkıp bu ifadeler üzerinden Kur’an’ı tarihsel ilân etmesinin bırakın ilmi ve aklı, insan olmayla bir alâkası yoktur.

Akl gibi soyut bir değeri getirip cinsiyete tâbi kılmak, erkek olarak yaratılan herhangi bir kimsenin kadın olarak yaratılan herhangi bir kimseden daha akıllı olduğunu ve bunun da üstünlüğün ölçüsü olduğunu belirtmek her yönüyle Kur’an ile çelişen bir söylemdir. Bu söylemler üzerine bina edilmiş fıkıhların hiçbir meşruiyeti yoktur. İnsanların yüzlerce hatta binlerce yıl bu anlayışlar üzerinden oluşmuş fıkıhlara göre yaşamış olmaları, bu fıkıhlara göre hak ve yetki tarifleri yapmış olmaları ve bunlara göre sosyal yapılar oluşturmuş olmaları hiçbir zaman bir yanlış doğru hâle getirmez. Bunları uygulayan insan sayısının çokluğu da bir yanlış doğru yapmaz. Eğer öyle olsaydı şirkin yaygınlığı yani şirki kabul edip yaşayan insanların çokluğu da şirki meşru yapardı.

Müfessirlerimizin Nisâ 34. âyetteki *بِمَا فَضَّلَ اللَّهُ بَعْضَهُمْ عَلَى بَعْضٍ* (*faddala(A)llâhu ba’dehum ala ba’din*) ifadesine “Allah erkekleri kadınlardan daha üstün kılmıştır.” şeklinde bir mânâ vermeleri ve bu üstünlüğün de “akıl ve kaba güç” olduğunu söylemeleri bir arada olması hiçbir zaman mümkün olmayan iki şeyi bir araya getirme çabasıdır. Çünkü aklın ve kaba gücün aynı anda birbirine denk bir üstünlük ölçüsü olabilmesi mümkün değildir.

Aklın kimde daha fazla veya az olduğunu herhangi bir şekilde ölçebilmek mümkün değildir ama kaba kuvvetin kimde daha fazla veya daha az olduğunu ölçebilmek mümkündür. Çünkü bunlardan biri soyut diğeri somuttur. Güçlü olması sebebiyle bir başkasına hükmeden birinin bu hükmün temeline aklı mı yoksa kaba kuvveti mi ölçü olarak koyduğunu anlayabilmenin imkânı yoktur.

Bir ân bu müfessirlerin doğru anlamlara isabet ettiklerini var-sayarak akıl ve kaba güç dengesinin işleyişinde bunların kişiye nerede üstünlük sağladıklarını anlamaya çalışalım. Hem de bunu, anlamaya çalıştığımız Nisâ 34. âyetin devamında gelen cümleler üzerinden yapalım. Bilindiği gibi birçok meâl yazarı ve müfessir âyetin devamındaki cümleye aşağıdaki meâlde yakın bir şekilde anlam vermiştir:

وَالَّتِي تَخَافُونَ نُشُوزَهُنَّ فَعِظُوهُنَّ وَاهْجُرُوهُنَّ فِي الْمَضَاجِعِ وَاضْرِبُوهُنَّ

Dik başlılık ve hırçınlığından yıldıığınız yuvayı yıkacağın-dan kaygılandığınız karılarınıza gelince, onlara ilkin öğüt verin. Öğüt fayda etmezse onları yataklarında yalnız bı-rakabilirsiniz. Bununla da yola gelmezlerse onlara tokat atabilirsiniz. (Mustafa Öztürk meâli)

Hemen belirtelim ki Mustafa Öztürk'ün “Onlara tokat atabi-lirsiniz.” şeklinde mânâ verdiği ‘vadribuhunne’ ifadesi meâllerin ve tefsirlerin ezici çoğunluğunda “onları dövün” şeklinde geç-mektedir. Fakat bu şimdilik önemli değildir. Diyelim ki o ifade yukarıdaki meâlde olduğu gibidir. Tokat atmak bir kadının “dik başlılığında ve hırçınlığında” geline son noktadır. Bunu yapma-dan önce şunları yapmış olmalıdır:

1. *Dik başlılık ve hırçınlığından yıldıığınız yuvayı yıkacağın-dan kaygılandığınız karılarınıza gelince, onlara ilkin öğüt verin...*

Öğüt; bir kişiyi yaptığı kötü bir şeyden sakındırmak için duru-ma uygun bir şekilde akıl kullanılarak söylenen sözlerdir. Diyelim ki bir kişinin eşi dik başlılık yaparak yuvayı yıkmak istemektedir ve kocası da onu bundan vazgeçirmek için öğüt vermektedir. Bu kocanın verdiği öğütlerin hakîkten duruma uygun öğütler oldu-ğu, eşini kışkırtan ve onu daha da hırçınlaştıran sözler olmadığı nasıl anlaşılacaktır? Kocanın duruma uygun sözler söylediğini ve hakîkten doğru bir yaklaşım sergilediğini anlamanın ölçüsü ne olacaktır? Kocanın, doğuştan kendisine kadından daha fazla ve-rilen akli doğru çalıştırıp çalıştırmadığı; kendisinden daha akıl-sız olan kadına onu bu sakıncalı davranışlarından vazgeçirecek

akıl dolu nasihatler verip vermediği nereden anlaşılacaktır? Takdir edilmelidir ki bunu ölçmenin ve anlamanın imkânı yoktur.

2. *Öğüt fayda etmezse onları yataklarında yalnız bırakabilirsiniz...*

Diyelim ki bu koca yanlış nasihatler ve kışkırtıcı sözler söyleyerek karısını hırçınlığından ve dik başlılığından vazgeçirmek yerine daha da kışkırtmıştır ve bunun üstüne bu hatayı kendi üstün aklında değil de eksik akıllı karısında görmüş ve onu yatağında yalnız bırakmıştır. Hakikaten karısını yatağında yalnız bırakıp bırakmadığı nasıl ölçülecektir? Diyelim ki karısını yatağında yalnız yatmaya mahkûm etmiştir ama onunla evin yatma yeri olmayan başka bölümlerinde cinsel temasta bulunmuştur. Yattığı yerde kadını yalnız bırakmıştır ama evin diğer bölümlerinde dâima kadının burnunun dibinde bitmiş ve kendinde akıl dolu, nasihat addettiği şeyleri söylemeye devam etmiştir. Bunun böyle olup olmadığı nasıl ölçülecektir? Ya koca öğüt yerine isyan, sükûnet yerine huzursuzluk telkin ediyorsa; bu nasıl anlaşılacaktır?

3. *Bununla da yola gelmezlerse onlara tokat atabilirsiniz...*

Bundan önceki iki aşamada akıllı olanın erkek mi yoksa kadın mı olduğunun anlaşılması mümkün değildir ama erkek tokat atınca veya kadın, kemikleri kırılıncaya kadar dövülünce erkeğin güçlü olduğu kesinlikle ölçülebilecek ve kesinlikle anlaşılabilir. Şimdi iki aşamasında da erkeğin üstün olup olmadığını anlama imkânı bulunmayan bir sürecin kaba güç kullanma aşamasını yanlışsız ve eksiksiz bir şekilde tamamlayıp kadına tokat atan veya onu döven erkeğin kadından daha üstün olduğunu attığı dayaktan mı anlayacağız? Karısını döven birini gördüğümüzde üstün akıllı bu adamın ilk iki süreci doğru bir şekilde yerine getirdiğine mi hükmedeceğiz? Kaba güce başvurmak; aklın kâr etmediği ve özellikle akıl sâhibinin âciz kaldığı durumlar için söz konusudur. Doğuştan kendisinden daha akılsız olan bir kadını üstün aklıyla ikna edemediği için dik başlılığından ve hırçınlığından vazgeçiremeyen bir aklın üstünlüğü nereden gelmektedir acaba? Oysa ki, birinin kaba güç ve akıl yönünden daha yaratılırken kendisinden aşağı olan diğerine aklıyla güç yetirememesi durumunda, yedek

plan olarak kaba güç üstünlüğünü devreye sokması akıllı olmanın değil akılsız olmanın ölçüsüdür.

Akıl ve kaba gücün üstünlük ölçüsü olarak alınması, esasında akılla üstün olunmazsa kaba güçle üstünlük sağlanabileceğinin ölçü alınması demektir. Tüm erkeklerin kadınlardan daha akıllı olduğunu söylemek imkânsızdır ama tüm erkeklerin kaba güç açısından -istisnalar olsa bile- ezici çoğunlukla kadınlardan daha güçlü olduğu bir gerçektir. Kadına karşı akılla üstün olamayan bir erkeğin, üstünlük ölçüsünden biri olarak kabul edilen kaba gücünü kullanması gayet meşru ve hatta gerekli bir şey olacaktır. Dahası akılla erkekten daha üstün olmasına rağmen Allah tarafından doğuştan üstün olarak yaratılan erkeğin kaba gücüne maruz kalan bir kadının buna itiraz etmemesi gerekecektir. Hatta yeryüzündeki tüm kadınlar akıl yönünden erkeklerden daha da üstün olsalar bile -ki müfessirlerimize göre kadınların erkeklerden daha akıllı olması imkânsızdır- sırf kaba gücü daha fazla diye akıl değil kaba güç ölçü olacaktır.

Her şeye güç yetirmesine rağmen kendi sınırsız gücünü bile ilkelere üzerinden kullanan, yüceliğini sınırsız gücü üzerinden değil de sınırsız merhameti üzerinden tanımlayan Allah'ın hiçbir ilke gözetmeden erkeğin kaba gücünü bir üstünlük ölçüsü kıldığını söylemek her şeyden önce Allah'a hakarettir. Hele Yüce Allah'ın; sınırsız merhameti ve hiçbir yaratılmışın kuşatamayacağı incelikteki adaleti temel alınarak insanlığa bildirilmiş birtakım hukukî (miras, şahitlik, cihat, zekât vs. gibi) düzenlemelerin temeline erkeğin kaba gücünü koymuş olduğunu söylemenin hiçbir akılla alâkası yoktur. Hepsinden daha beteri; âyetlerde böylesi bir şey asla olmamasına rağmen meâl veya tefsir adı altında, âyetlerin bunları söylediğini yazmaktır. Böyle yapanları hakkaniyet sınırları içinde tanımlamak olanaksızdır. Üstelik muhatabı Allah olduğu halde bunları “farklı fikirler” diyerek hoş görüp sineye çekmek, gülücüklerle karşılamak olacak şey değildir!..

Kadın-erkek ilişkilerinin temeline cinsiyet ayrımını koyan ulemâ, kadın cinsini yaratılış itibariyle erkekten daha aşağıda kabul ettiği için hak-hukuk, sorumluluklar ve yükümlülüklerin tariflerini de bu üstünlük ölçüsüne göre tasarlamıştır. Daha baştan

akıl yönünden erkekten daha aşağıda olduğunu kabul ettiği kadını, toplumu inşa edecek ana yapı olarak değil de erkeğin nesnesi olarak gören ulemânın buna göre fıkıh üretip bu fıkıhlara göre toplumsal yapılar oluşturması, toplumun hak ve adalet duygularını buna göre şekillendirmesi bir yana, onların söylediklerinin büyük kitleler tarafından din olarak algılanması hem büyük bir çöküşü hem de insanlığın Kur'an gibi bir hazineyi, tarihselmiş gibi görmesini beraberinde getirmiştir. Böylesi ulemâ eliyle, rivayetler ve Cahiliye anlayışları temel alınarak biriktirilmiş devasa müktesebat bütün ağırlığı ile Yüce Allah'a imân etmek isteyen insanlığın üzerine yıkılmıştır. İmân edenleri bile Kur'an'a güvenme noktasında tereddütte bırakan bu anlayışlar, adaletsizliği bir kader olarak içselleştirmeyi öğütlemekten başka bir işe yaramamaktadır.

Oysa eğer illâ da bir ölçü aranacaksa o ölçü; **Allah'ı dikkate almayan insan türünün asla mutlu olamayacağı gerçeğidir.** Allah'ı dikkate almadan mutlu olacağını zanneden insan türü, Allahın koyduğu bu ölçüyü asla değiştiremeyecek, Allah'ı dikkate almazsa asla mutlu olamayacaktır.

Asr sûresi (103)

وَالْعَصْرِ إِنَّ الْإِنْسَانَ لَفِي خُسْرٍ إِلَّا الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ وَتَوَّصُوا بِالْحَقِّ وَتَوَّصُوا بِالصَّبْرِ

Velhasıl; güvenen, o sâlihâtleri yerine getiren, birbirlerini o hakkı ulaştıran ve sonuna kadar (o hakta) direnenler dışında kalan insan türünün tamamı büyük bir ziyan içindedir. (R.D. Meali)

Allah'ın koyduğu ölçü işte budur ve insan bu Mizanı asla bozamayacak; tüm anlayışlarını, duygu ve düşüncelerini, bireysel ve toplumsal yaşamını Yüce Allah'ın sonsuz merhametini ve bu sonsuz merhametinden kaynaklanan sonsuz ilminin eseri olan Kur'an'ı dikkate almadan asla mutlu olamayacaktır.

Meâl ve tefsir yazarlarının ezici çoğunluğunun “üstün kılmak” mânâsını verdikleri Nisâ 34. âyette geçen فَضَّلَ (*faddale*) kelimesine gelince; bu kelime ف ض ل (*fa+dad+lam*) kök harflerinden tü-

remiş “tef’il bab’ında” bir fiildir ve Kur’an’da bu kökten türemiş 104 kelime bulunmaktadır.

فَضْلًا – فَضْلٌ...Fazla olmak, ihtiyaçtan fazla olmak, artmak, kalmak, arta kalmak.

هَلْ فَضْلٌ مَعَهُ شَيْءٌ...Yanında bir şey kaldı mı?

فَضْلًا – فَضْلٌ...Faziletli olmak, erdemli olmak.

أَفْضَلُ عَلَيْهِ...İyilik yapmak, ikramda bulunmak, üstün olmak.

هُوَ أَفْضَلُ أَصْحَابِهِ فِي الْجِدِّ وَالْإِجْتِهَادِ...O ciddiyet ve çalışmada arkadaşlarından üstündür.

فَضْلًا – تَفْضِيلًا...Tercih etmek, yeğlemek, üstün tutmak.

فَضْلُ الْمَوْتِ عَلَى الْحَيَاةِ...Ölmeyi, ihanet etmeye tercih etti.

تَفَضُّلاً – تَفَضُّلاً...İyilik etmek, lütufta bulunmak, fazilet iddiasında bulunmak, üstünlük taslamak

فَضْلًا – فَضْلًا...İyilik, ihsan, lütuf, erdem, ikram.

فَضْلًا عَنْ...-den başka, -in dışında, buna ek olarak.

فُضُولٌ...Çok faziletli, çok ikram sever / boş, lüzumsuz, fuzuli.

فَضِيلٌ...Faziletli, üstün, erdemli.

فَضِيلَةٌ...Erdem, fazilet.

(Yrd. Doç. Dr. İlyas Karslı / Yeni Sözlük FDL md.s.1738)

الْفَضْلُ / Fadlun: İktisâdı, itidali aşan ziyade, artma. İki kısma ayrılır:

1- Övülen türden ziyade, artma. Örneğin ilmin ve hilmin artması (الْفَضْلُ) gibi.

2- Yerilen türden ziyade, artma. Örneğin öfkenin gerekenin üzerinde artması gibi.

Övülen hususlarda daha çok الْفَضْلُ (fadlun) sözcüğü, yerilen hususlarda ise فُضُولٌ (fudulun) sözcüğü kullanılır.

Ayrıca الْفَضْلُ (fadlun) sözcüğü iki şeyden birinin diğeri üzerinde bir ziyadeliğe sâhip olmasıyla ilgili kullanıldığında üç kısma ayrılır:

- 1- *Cins olarak üstün olma. Örneğin hayvan cinsinin bitki cinsine göre üstün olması gibi.*
- 2- *Tür olarak üstün olma. Örneğin insan türünün hayvan türünden üstün olması gibi.*
- 3- *Zat olarak üstün olma. Örneğin bir adamın başka bir adama üstün olması gibi. İlk ikisi cevhersel üstünlüklerdir. Bu iki hususta eksik olan tarafın, eksikliğini ortadan kaldırmasının ve üstünlük kazanmasının hiçbir yolu yoktur. Örneğin atın, eşeğin, insana mahsus kılınmış fazileti kazanmaları mümkün değildir. Üçüncü türden üstünlük ise “ârazi” olabilmekte, dolayısıyla onu kazanabilmek için bir yol bulunabilmektedir.*

(R. El-İsfahânî / El-Müfredât FDL md)

Anlamaya çalıştığımız فَضْل (faddale) kelimesiyle ilgili getirdiğimiz bu tanımlamaların hepsinde ön plana çıkan “bir şeyin gerekenden daha çok olması” anlamıdır. Sülâsî kökünde “arttı, arta kaldı, fazla oldu” anlamı olan kelime ‘tef’îl’ bab’ına geçince “artırdı, fazlalaştırdı” anlamlarının yanında “tercih etti, yeğledi, üstün yaptı” anlamlarını da kazanmaktadır. Fakat Türkçede kullanılan “üstün yaptı” ifadesi tam olarak bu kelimenin kastettiği anlamı karşılamamaktadır. Biraz daha anlaşılır kılmak için Türkçedeki “üst/üstün” kelimesinin TDK sözlüğünde nasıl açıklandığına bakalım:

ÜST

- 1- *Bir şeyin yukarı göğe doğru olan yanı, üzeri, fevk (karşıtı alt).*
- 2- *Bir şeyin görülen yanı, yüzü.*
- 3- *Bir şeyin dış yüzü, yüzey.*
- 4- *Giyecek giysi.*
- 5- *Birine göre yüksek aşamada olan kimse, mafevk.*
- 6- *Vücut, beden.*
- 7- *Artan, geriye kalan bölüm.*
- 8- *Birkaç şeyden birbirine göre yukarıda olan.*
- 9- *Öte, arka.*

10- Sınıflandırmalarda temel olarak alınan bir tipe göre ileri derecede olan, üst makam, üst rütbe.

ÜSTÜN

- 1- Benzerlerine göre daha yüksek düzeyde olan, onları geride bırakan:
- 2- Birine veya bir şeye göre nitelik bakımından daha yüksek, daha elverişli olan.

Üstün bulmak (veya görmek): Bir şeyi veya kimseyi başkasından daha değerli bulmak veya görmek.

Üstün gelmek: Benzerlerinden daha yüksek düzeyde olmak. Bir kimseden veya bir şeyden daha yüksek, daha değerli olmak.

Üstün tutmak: bir kimseye, bir şeye başkasından daha çok değer vermek.

(TDK sözlüğü 11. Basım 2011. Üst md.s.2451- üstün md.s.2454)

Türkçedeki, bir kimseyi makam ve rütbe olarak diğerlerinin üstü yapmak, âyette geçen فَضَّلَ (*faddale*) kelimesinin karşılığı değildir. Bu kelimenin Türkçedeki karşılığı “bir şeyi benzerlerinden daha değerli hale getirmek” şeklindedir.

Âyette geçen عَلَى بَعْضِ (bimâ faddala(A)llâhu ba'dehum ala ba'din) cümlesine M. Öztürk “Allah erkeklerle kadınlardan daha fazla hak ve yetki verdi.” meâlini vermiştir. Bu meâlde فَضَّلَ (*faddale*) kelimesine yüklenen anlam Türkçedeki “üstün, değerli, fazla” kelimesinin karşılığı değil “üst rütbeye ve makama terfi ettirdi” ifadesinin karşılığıdır. Oysa فَضَّلَ (*faddale*) kelimesinin üst rütbeye terfi ettirdi gibi bir mânâsı asla yoktur.

Kaldı ki hiçbir meâl ve tefsir yazarı; bu ayet hariç, Kur'an'da kelimenin 'tef'il' bab'ında geçtiği diğer hiçbir yerde bu mânâyı vermemiştir:

Bakara 2/47

يَا بَنِي إِسْرَءِيلَ اذْكُرُوا نِعْمَتِيَ الَّتِي أَنْعَمْتُ عَلَيْكُمْ وَأَنِّي فَضَّلْتُكُمْ عَلَى الْعَالَمِينَ

Ey İsrailoğulları! Vaktiyle size lütettiğim onca nimeti ve böylelikle sizi bir zamanlar cümle aleme üstün kılışımı bir düşünün! (Mustafa Öztürk meâli)

Mustafa Öztürk ve diğerleri âyetle geçen *وَأَيُّ فَضْلُكُمْ عَلَى الْعَالَمِينَ* (veenni faddaltukum ‘ale-l’âlemin) cümlesine “Cümle âleme üstün kılışımı düşünün.” mânâsını verirken “Cümle âleme karşı size yetki ve hak verdim.” şeklinde anlamamış, “Size değer verdim, sizi tercih ettim.” anlamışlardır. Eğer bu âyetle geçen *فَضْلٌ* (faddale) kelimesine de tıpkı Nisâ 34. âyetteki gibi mânâ verilirse “Yahudilerin insanlık üzerinde yetkili kişiler olduğu”nun kabul edilmesi gerekmektedir. Çünkü Yüce Allah’ın verdiği bu yetkiyi geri aldığına yani onlarda bir tenzîl-i rütbe yaptığına dair bir açıklama yoktur. Kur’an’da “Ey İsrailoğulları, cümle âlemin üzerine sizi yetkili tayin etmişim, şimdi sizden yetkileri aldım.” diyen bir âyet yoktur.

Bakara 2/253

تِلْكَ الرُّسُلُ فَضَّلْنَا بَعْضَهُمْ عَلَى بَعْضٍ

İşte onlar bizim gönderdiğimiz peygamberlerdir. Biz onlara birbirlerinden farklı özellikler verdik... (Mustafa Öztürk meâli)

Kelimeye bir yerde “üstün kılmak”, diğer yerde “farklı özellikler vermek”, bir başka yerde “daha fazla hak ve yetki vermek” mânâsını veren meâl yazarının hangi ilkeye göre hareket ettiğini kestirebilmek imkânsızdır. Üstelik kelimenin “farklı özellik vermek” gibi bir mânâsı da bulunmamaktadır.

Nisâ 4/95

لَا يَسْتَوِي الْقَاعِدُونَ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ غَيْرُ أُولِي الضَّرَرِّ وَالْمُجَاهِدُونَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ بِأَمْوَالِهِمْ وَأَنْفُسِهِمْ فَضَّلَ اللَّهُ الْمُجَاهِدِينَ بِأَمْوَالِهِمْ وَأَنْفُسِهِمْ عَلَى الْقَاعِدِينَ دَرَجَةً وَكُلًّا وَعَدَ اللَّهُ الْحُسْنَىٰ وَفَضَّلَ اللَّهُ الْمُجَاهِدِينَ عَلَى الْقَاعِدِينَ أَجْرًا عَظِيمًا

Geçerli mazeretleri bulunmadığı halde kafirlere karşı sefere katılmayıp evlerinde oturmayı yeğleyen müminler; mallarını ve canlarını ortaya koyarak Allah yolunda savaşanlarla asla eşit değildir. Allah mallarıyla ve canlarıyla savaşanları evlerinde oturan müminlerden daha üstün bir mertebeye yükseltmiştir. Gerçi Allah bütün müminlere cennet vaat etmiştir; ama malları ve canlarıyla savaşan müminlere (şu veya bu sebeple savaşa katılmayıp) evlerin-

de oturan müminlerden çok daha büyük bir mükafat lütfe-decektir. (Mustafa Öztürk meâli)

Meâl yazarı aynı âyet içinde iki defa geçen kelimenin birine “üstün bir mertebeye yükseltmek” mânâsı vermiştir. Bu mânâ bile bir kısmının diğerleri üzerinde daha fazla hak ve yetki sahibi kılındığı anlamına değil daha fazla değer verildiği anlamına gelmektedir. İkinci kullanıma ise “çok daha büyük” gibi akıl sınırlarını zorlayan bir mânâ vermiştir.

En’âm 6/86

وَأَسْمِعِیلَ وَالْيَسَعَ وَيُونُسَ وَلُوطًا وَكُلًّا فَضَّلْنَا عَلَى الْعَالَمِينَ

Yine biz İsmail’i, Elyesa’ı, Yunus’u ve Lût’u da vahiy ve peygamberliğe mazhar kıldık. Böylece onların hepsini (peygamberlikle görevlendirerek) diğer insanlardan üstün kıldık. (Mustafa Öztürk meâli)

Meâl yazarının bu âyette verdiği “üstün kıldık” mânâsı daha fazla yetki ve hak olmasa gerekir. Kelimenin kastettiği anlamı tespit etmeye yoğunlaşacak olursak bizce kelimenin kastettiği şeyin en açık hâle geldiği âyetlerden birisi şudur:

Nahl 16/71

وَاللَّهُ فَضَّلَ بَعْضَكُمْ عَلَى الْبَعْضِ فِي الرِّزْقِ فَمَا الَّذِينَ فُضِّلُوا بِرَأْيِ رِزْقِهِمْ عَلَى مَا مَلَكَتْ أَيْمَانُهُمْ فَهُمْ فِيهِ سَوَاءٌ أَفَبِنِعْمَةِ اللَّهِ يَجْحَدُونَ

Maddi zenginlik yönünden kiminizi kiminizden üstün kılan da Allah’tır. Hal böyleyken maddi imkânları geniş olanlar; sâhip olduğu zenginliği kendi köleleriyle eşit olarak paylaşmaya, böylece onlarla denk olmaya hiç yanaşmazlar. (Kölelerini bu konuda kendilerine denk görmeyen o müşrikler nasıl oluyor da putları Allah’a denk tutuyorlar?!) Yine onlar nasıl oluyor da (kendilerine hiçbir nimet verme imkânı bulunmayan o putlara tanrılık yakıştırmak sûretiyle) Allah’ın onca nimetini bile bile inkara kalkışıyorlar? (Mustafa Öztürk meâli)

Meâl yazarının, âyeti, yorumla tanınmayacak hâle getirdiği bu meâlde, içinde فَضَّلَ (faddale) kelimesinin geçtiği

فِي الرِّزْقِ عَلَى بَعْضٍ فِي الرِّزْقِ (va(A)llâhu faddale ba'dakum alâ ba'din fî-rrizk(i)) cümlesine verdiği mânâ “Maddi zenginlik yönünden kiminizi kiminizden üstün kılan da Allah'tır.” Dikkat edilirse yapı olarak bu âyetteki cümle ile Nisâ 34. âyetteki cümle nerdeyse tıpatıp aynıdır. Karşılaştırma yaparak anlamaya çalışalım:

Nisâ 34. âyet ... بِمَا فَضَّلَ اللَّهُ بَعْضَهُمْ عَلَى بَعْضٍ (bimâ faddala(A) llâhu ba'dehum âla ba'din)

Nahl 71. âyet ... وَاللَّهُ فَضَّلَ بَعْضَكُمْ عَلَى بَعْضٍ فِي الرِّزْقِ (va(A)llâhu faddale ba'dakum alâ ba'din fî-rrizk(i))

Bu iki cümle arasındaki tek fark, Nahl 71. âyetteki فِي الرِّزْقِ (fî-rrizk(i)) kelimesidir. Bu fazlalığı da göz önüne alarak her iki cümlede geçen ‘faddala’ kelimesine “üstün kıldı” mânâsı vererek çevirecek olursak şöyle olmaktadır:

“Allah’ın onların bazılarını bazılarına üstün yapmasından dolayı.” (Nisâ 4/34)

“Allah rızık açısından bazıınızı bazılarınıza üstün yapmıştır.” (Nahl 16/71)

Bu iki cümle arasındaki fark:

Birincide hangi konuda üstün yapıldığı bilinmemektedir. Eğer bir kimsenin diğerlerinden hangi hususta üstün olduğu bilinmiyorsa ve Yüce Allah bunu belirtmemişse Allah adına ortaya atılıp “Allah erkekleri akıl ve kuvvet yönünden kadınlardan daha üstün yaptı.” demek veya فَضَّلَ (faddale) kelimesine “hak ve yetki verdi” gibi bir mânâ vererek erkekleri kadınlar üzerinde sınırı ve çerçevesi olmayan bir yetkiye atamak Allah’tan rol çalmak olacaktır. Kaldı ki biraz önce kelimenin “üst makama terfi ettirdi” gibi bir anlamının olmadığını söylemiştik.

İkinci kullanımda ise üstünlüğün sadece ve sadece rızık hakkında (فِي الرِّزْقِ) (fî-rrizk(i)) olduğu belirtilmiştir. Bu durumda Nahl 71. âyetinden yola çıkan birinin âyetteki ‘fî rızıkı’ kelimesini görmeden her konuda diğerlerinden üstün olduğunu söylemesi imkânsızdır. Üstünlüğün hangi konularda olduğunu belirtildiği âyetlerde kelimenin “daha fazlalaştırdı, daha artırdı” gibi bir an-

lamı vardır. Bu anlam üzerinden Nahl 71. âyetteki cümleye mânâ verdiğimizde durum çok daha net görülecektir:

Nahl 16/71

وَاللَّهُ فَضَّلَ بَعْضَكُمْ عَلَى بَعْضٍ فِي الرِّزْقِ

*Allah, rızık konusunda kiminizi, kimine göre daha fazla-
laştırmıştır:*

Unutmayalım ki kelimenin sülâsî kökündeki mânâsı “faz-
la olmak, artmak, arta kalmak” şeklindeydi. Fiilin tef’îl bab’ına
taşınması demek her şeyden önce bu mânânın geçişli yapılması
demektir. Yukarıda verdiğimiz sözlük mânâları içinde kelimenin
diğer bablar’da kazandığı mânâlar da verilmiştir. Tef’îl bab’ının
kelimelere kazandırdığı özellikler şu şekilde geçmektedir:

TEF’İL BAB’I

*Sülâsî (yalın-üç harfli) bir fiilin tef’îl bab’ına getirilmesi or-
tadaki harfin aynısından bir harf daha eklemek sûretiyle olur
ve bu “şedde” ile gösterilir. Bu kalıp genelde lâzım (geçişsiz)
bir fiilin müteaddî (geçişli) yapılması için kullanılır. Bununla
beraber sülâsî (yalın) kökünde zaten müteaddî olan fiillerin de
geçişliliği artar. Bu bab’ın asıl görevi bu olmakla beraber şu
anlamlarda da kullanılabilirler:*

a) Çokluk ve sertlik ifade eder:

أَكْثَرَ الرُّجَاجِ... Camı iyice kırıp parça parça etti.

Bazen fiilin kendisi çokluk mânâsını ifade eder:

طَوَّفَ خَالِدٌ الْكَعْبَةَ ... Halit Kabe’yi çok tavaf etti.

Bazen fâilinde çokluk ifade eder:

مَوَتْ الْإِبِلُ ... Develer çokça öldü (Birçok deve öldü).

Bazen mef’ûlünde çokluk ifade eder:

غَلَّقَ خَالِدٌ الْبَابَ ... Halit çok kapıları kapadı, kilitledi.

b) Fiilin sülâsî (yalın) kökünde ifade ettiği anlamı mefulüne
isnadına yarar:

كَفَرْتُهُ... Onun küfrüne (kafir olduğuna) hükmettim.

كَذَّبْتُهُ... Onun yalancı olduğuna hükmettim.

صَدَّقْتُهُ... Onun doğru olduğuna hükmettim.

- c) *Bir işin oluş zamanını ifade etmeye yarar:*
 صَبَحْنَا... Ona sabahleyin gittik.
 مَسَيْنَا... Ona akşamleyin gittik.
 سَحَرْنَا... Ona seher vakti gittik.
- d) *Bir yere varmayı, erişmeyi ifade eder:*
 غَرَبَ... Batıya vardı, erişti.
 شَرَقَ... Doğuya vardı, erişti.
- e) *Giderme, izale etme anlamı ifade eder:*
 فَرَّعَهُ... Onun korkusunu giderdi.
 مَرَّضَهُ... Onu tedavi etti.
- f) *Bu bab'ın bazı fiilleri işin parça parça aralıklarla yapıldığını ifade edebilir.*
 وَ تَنَزَّلَ الْقُرْآنُ... Kur'an'ı parça parça aralıklarla indirdi.

(Hasan Akdağ / Arap Dili Dilbilgisi s.134)

Kelimenin sözlük mânâlarını ve kelimenin tef'îl bab'ında olduğunu göz önüne aldığımızda üstünlüğün yani fazlalığın hangi konularda olduğunun belirtilmediği yerlerde kelimenin mânâsı ya “tercih etti, tercihe şayan hâle getirdi” şeklinde veya “fazla olmasını sağladı, artacak hâle getirdi, çoğalacak hâle getirdi” şeklinde olmalıdır.

1. بِمَا فَضَّلَ اللَّهُ بَعْضَهُمْ عَلَى بَعْضٍ ... Onların bazısını bazısına karşı tercih etti / tercihe şayan hâle getirdi.
2. بِمَا فَضَّلَ اللَّهُ بَعْضَهُمْ عَلَى بَعْضٍ ... Onların bazısının bazısına göre fazla olmasını sağladı / artacak hâle getirdi / çoğalacak hâle getirdi.

Son olarak; bu cümlede geçen بَعْضُهُمْ عَلَى بَعْضٍ (ba'dehum ala ba'din) ibâresi üzerinde durmak gerekmektedir. Bu ibârenin بَعْضُهُمْ (ba'dehum) kısmı muzâf+muzâfun ileyh olarak bir izâfet terkibidir (isim tamlaması). Yani kelime بَعْضٌ + هُمْ şeklindedir. Bu ifade-deki zamir kime gidecektir? Kural gereği bir zaminin kendisinden önce geçmiş en yakın isme dönmesi gerekmektedir. Bu durumda cümlelerin tamamını yazmak gerekecektir:

الرَّجَالُ قَوَّامُونَ عَلَى النِّسَاءِ بِمَا فَضَّلَ اللَّهُ بَعْضَهُمْ عَلَى بَعْضٍ

(*Erricâlu kavvâmûne ala annisâ-i bimâ faddala(A)llâhu ba'dehum ala ba'din*)

Burada şuna dikkat etmek gerekecektir. *بَعْضُهُمْ* (*ba'dehum*) kelimesi kendisinden önceki hangi isme dönerse dönsün o isim tek başına alındığında kelimenin kastettiği topluluk sadece o kişilerden oluşmak zorundadır. Şimdi; *بَعْضُهُمْ* (*ba'dehum*) kelimesinin kendisinden önceki *النِّسَاء* (*en-Nisâ*) kelimesine dönmesi mümkün değildir çünkü *بَعْضُهُمْ* (*ba'dehum*) kelimesinin sonundaki *هُمْ* (*hum*) zamiri müzekker, *النِّسَاء* (*en-Nisâ*) kelimesi ise müennestir. Bu durumda bu zamirin cümlelerin en başında gelen *الرِّجَال* (*er-Rical*) kelimesine döneceği söylenebilir. Fakat bu zamirin sadece '*er-rical*' kelimesine dönmesi durumunda *بِمَا فَضَّلَ اللَّهُ بَعْضَهُمْ عَلَى بَعْضٍ* (*bimâ faddala(A)llâhu ba'dehum ala ba'din*) ifadesine verilecek mânânın "*Allah onların bazı erkeklerini bazı erkeklere üstün kıldı.*" şeklinde olması gerekmektedir. Çünkü zamir kime dönerse *بَعْضُهُمْ* (*ba'dehum*) kelimesinin kastettiği topluluk sadece onlardan oluşmuştur demektir. Dolayısıyla *بَعْضُهُمْ* (*ba'dehum*) kelimesindeki *هُمْ* (*hum*) zamiri kendisinden önce geçen hem *النِّسَاء* (*en-Nisâ*) hem de *الرِّجَال* (*er-Rical*) kelimesine dönen bir zamirdir. Bu durumda *بَعْضُهُمْ* (*ba'dehum*) kelimesinin kastettiği topluluk sadece kadınlardan veya sadece erkeklerden oluşmuş bir topluluk değil her ikisinin birlikte oluşturduğu topluluktur. İçinde kadınlar da olduğu halde bir topluluğa sadece müzekker *هُمْ* (*hum*) zamiri gelmesi ise 'galibiyet' kuralı gereğidir ki dilde esas olan zaten müzekker sığa kullanmaktır.

Fakat sorun tam da bu noktadan sonra başlamaktadır. Eğer *بَعْضُهُمْ* (*ba'dehum*) kelimesi "erkekler ve kadınlardan" oluşmuş bir topluluksa *بَعْضُهُمْ عَلَى بَعْضٍ* (*ba'dehum alâ ba'din*) ifadesinden "erkeklerin kadınlardan üstün kılındığı" mânâsı nereden çıkmaktadır? Bunun tam tersi bir durumun olması da gayet mümkündür. Biraz daha açalım:

- *بَعْضُهُمْ* ... (*ba'dehum*) "Onların bazısı" (Onlar = erkek ve kadınlardan oluşmuş topluluk)

- *عَلَى بَعْضٍ* ... (*alâ ba'din*) "Bazısına göre" (kadınlar mı? erkekler mi?)

Bu ifadeye peşînen “*erkekler kadınlardan...*” şeklinde anlam vermenin hiçbir temeli yoktur. Bu yaklaşım sadece ön yargı ve rivayetler üzerinden oluşturulmuş bir anlamın zorla âyete giydirilmeye çalışılması olur. Üstelik âyetin içinde veya Kur’an’ın başka bir yerinde ne erkeklerin kadınlara ne de kadınların erkeklere üstün kılındığına dair bir söylem hiç yoktur. Kaldı ki tekrar ifade ediyoruz; Türkçedeki “üstün kılmak, üst rütbeye atamak, yetkili kılmak, âmir yapmak” gibi anlamlar asla فَضَّلَ (*faddale*) kelimesinin karşılığı değildir.

Anlamaya çalıştığımız بَعْضُهُمْ عَلَى بَعْضٍ (*ba'dehum ala ba'din*) ifadesi Kur'an'ın birçok yerinde aralarında farklı harf-i cer'lerle geçmektedir. Bu kalıp, iki kelime arasındaki harf-i cer'e göre anlam kazanmaktadır. Fakat hangi kalıpta kullanılırsa kullanılsın asla بَعْضُهُمْ (*ba'dehum*) kısmının sadece erkeklerden, بَعْضٍ (*ba'din*) kısmının ise sadece kadınlardan olduğuna dair bir tek kullanım yoktur. Biraz önce de belirttiğimiz gibi بَعْضُهُمْ (*ba'dehum*) ifadesindeki zamirin kendisine döndüğü isim bu topluluğun erkeklerden mi, kadınlardan mı, yoksa her ikisini birden mi kapsadığını belirlemektedir.

1- مِنْ (Min) harf-i cer'i ile kullanılan kalıp: “Biri diğerinden olma, biri diğerinden olan topluluk” mânâsında.

Âl-i İmrân 3/34

ذُرِّيَّةً بَعْضُهَا مِنْ بَعْضٍ وَاللَّهُ سَمِيعٌ عَلِيمٌ

Birbirinden gelme bir nesil olarak Allah işiten ve bilendir.
(TDV meâli)

(Bkz: 3/195 – 4/125 – 9/67)

2- لِي (Li) harf-i cer'i ile kullanılan kalıp: “Biri diğeri için düşmanlık veya dostluk yapan topluluk” mânâsında. Bu kullanımda dostluk, yardım veya düşmanlık olup olmadığı ancak ifadeden sonraki kelimedenden anlaşılmaktadır.

İsrâ 17/88

قُلْ لِّئِنْ اجْتَمَعَتِ الْإِنْسُ وَالْجِنُّ عَلَيَّ أَنْ يَأْتُوا بِمِثْلِ هَذَا الْقُرْآنِ لَا يَأْتُونَ بِمِثْلِهِ
وَلَوْ كَانَ بَعْضُهُمْ لِبَعْضٍ ظَهِيرًا

De ki: Andolsun, bu Kur'an'ın bir benzerini ortaya koymak üzere insü cin bir araya gelseler; birbirlerine destek de olsalar, onun benzerini ortaya getiremezler. (TDV meâli)

A'râf 7/24

قَالَ اهْبِطُوا بَعْضُكُمْ لِبَعْضٍ عَدُوٌّ وَلَكُمْ فِي الْأَرْضِ مُسْتَقَرٌّ وَمَتَاعٌ إِلَى حِينٍ

Allah: Birbirinize düşman olarak inin! Sizin için yeryüzünde bir süreye kadar yerleşme ve faydalanma vardır; buyurdu. (TDV meâli)

(Bkz: 2/36 – 20/123)

3- **(Bi) harf-i cer'i ile olan kullanılan kalıp:** “Biri diğerine karşı, biri diğerinin yerine geçecek topluluk” mânâsında.

Bakara 2/251

فَهَزَمُوهُمْ بِإِذْنِ اللَّهِ وَقَتَلَ دَاوُدُ جَالُوتَ وَاتَّيَهُ اللَّهُ الْمُلْكَ وَالْحِكْمَةَ وَعَلَّمَهُ مِمَّا يَشَاءُ وَلَوْلَا دَفْعُ اللَّهِ النَّاسَ بَعْضَهُمْ بِبَعْضٍ لَفَسَدَتِ الْأَرْضُ وَلَكِنَّ اللَّهَ ذُو فَضْلٍ عَلَى الْعَالَمِينَ

Sonunda Allah'ın izniyle onları yendiler. Davud da Câlût'u öldürdü. Allah ona (Davud'a) hükümdarlık ve hikmet verdi, dilediği ilimlerden ona öğretti. Eğer Allah'ın insanlardan bir kısmını diğerleriyle savması olmasaydı elbette yeryüzü altüst olurdu. Lâkin Allah bütün insanlığa karşı lütuf ve kerem sahibidir. (TDV meâli)

(Bkz: 6/53 – 22/40)

4- **(İle) harf-i cer'i ile kullanılan kalıp:** “Bir amaç uğruna birbirleriyle hedef birlikteliği yapan, biri diğerinin yanında olan, biri diğeriyile iç içe olan topluluk” mânâsında.

Nisâ 4/21

وَكَيْفَ تَأْخُذُونَهُ وَقَدْ أَفْضَى بَعْضُكُمْ إِلَى بَعْضٍ وَأَخَذْنِ مِنْكُمْ مِيثَاقًا غَلِيظًا

Vaktiyle siz birbirinizle haşır-neşir olduğunuz ve onlar sizden sağlam bir teminat almış olduğu halde onu nasıl geri alırsınız! (TDV meâli)

(Bkz: 2/76 – 6/112 – 9/127)

Bu ifade Kur'an'da başka şekillerde de hatta arada hiçbir harf-i cer olmadan da birçok kere geçmektedir. Örnekleri ne kadar çoğaltırsak çoğaltalım hiçbirinde بَعْضُهُمْ (ba'dehum) kısmının sadece erkeklerden, بَعْضٍ (ba'din) kısmının ise sadece kadınlardan olduğuna dair bir tek kullanım yoktur. Bu kalıbın Kur'an'da en fazla kullanıldığı kalıp Nisâ 34. âyette olduğu gibi بَعْضُهُمْ عَلَى بَعْضٍ (ba'dehum ala ba'din) kalıbıdır. Bu kullanımların hepsinde ve hatta zamirin sadece müzekkere dönmesi hâlinde bile “kadın-erkek” birlikte anlaşılmıştır.

Tûr 52/25

وَأَقْبَلَ بَعْضُهُمْ عَلَى بَعْضٍ يَتَسَاءَلُونَ

Cennettekiler birbirlerine dönüp sorarlar. (TDV meâli)

Mesela bu âyette “birbirlerinden soranlar” ne sadece erkeklerdir ne sadece kadınlardır. Yani hem soranlar kadınlar ve erkeklerdir hem de kendilerinden sorulanlar kadınlar ve erkeklerdir.

Kalem 68/30

فَأَقْبَلَ بَعْضُهُمْ عَلَى بَعْضٍ يَتَلَوْمُونَ

Ardından, kabahati birbirlerine yüklemeye başladılar. (TDV meâli)

Tüm kullanımlardan farklı olarak bu âyette sadece erkekler bulunmaktadır. Çünkü بَعْضُهُمْ (ba'dehum) ifadesindeki هُمْ (hum) zamiri bu âyetin öncesinde geçen ve sadece erkek kardeşlerden oluşmuş “bahçe sâhiplerine” dönmektedir. Aslına bakılırsa bahçe sahibi olan bu kardeşler arasında bile kadınların olması mümkündür. Hiç kimse bu âyetin öncesinde kullanılan müzekker sıgasından yola çıkarak kardeşlerin sadece erkeklerden oluştuğunu söyleyemez. (Bu da şimdilik başka bir konudur.) Sonuçta eğer ifadedeki zamir açık olarak sadece müzekkerleri veya müennesleri kastediyorsa bu durumda topluluk sadece müennestir veya sadece

müzekkerdir diyebiliriz. Ama eğer zamir hem müzekker hem de müennes isimlere dönüyorsa, bu durumda **بَعْضُهُمْ** (*ba'dehum*) kısmının sadece erkekler, **عَلَى بَعْضٍ** (*ala ba'din*) kısmının ise sadece kadınlar olduğunu söylemenin imkânı yoktur. Meselâ, aşağıdaki âyette öncesi ve sonrası müzekker sîgasında olduğu hâlde ifadenin sadece erkekleri kastettiğini söylemenin imkânı yoktur.

Sâd 38/24

قَالَ لَقَدْ ظَلَمَكَ بِسُؤَالِ نَعَجَتِكَ إِلَى زِعَاجٍ وَإِنَّ كَثِيرًا مِّنَ الْخُلَطَاءِ لَيَبْغِي بَعْضُهُمْ عَلَى بَعْضٍ إِلَّا الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ وَقَلِيلٌ مَا هُمْ وَظَنَّ دَاوُدُ أَنَّمَا فَتَنَّاهُ فَاسْتَغْفَرَ رَبَّهُ وَخَرَّ رَاكِعًا وَأَنَابَ

Davud: Andolsun ki, senin koyununu kendi koyunlarına katmak istemekle sana haksızlıkta bulunmuştur. Doğrusu ortakçılardan çoğu, birbirlerinin haklarına tecavüz ederler. Yalnız imân edip de iyi işler yapanlar müstesna. Bunlar da ne kadar az! dedi. Davud, kendisini denediğimizi sandı ve Rabbinden mağfiret dileyerek eğilip secdeye kapandı, tevbe edip Allah'a yöneldi. (TDV meâlî)

Bu âyetin hem öncesinde hem sonrasında hiçbir şekilde müennes sîga kullanılmamıştır. Bundan yola çıkarak “burada kastedilenler sadece erkeklerdir” denmesi durumunda hem ortaklık yapanların hem de birbirlerinin haklarına tecavüz edenlerin sadece erkekler olması gerekmektedir. Oysa burada söylenmek istenen şeyin ne kadınlıkla ne de erkeklikle bir alâkası yoktur. Hiçbir meâl ve tefsir yazarı da Kur'an'ın birçok yerinde ve çok çeşitli şekillerde geçen **بَعْضُهُمْ عَلَى بَعْضٍ** (*ba'dehum ala ba'din*) ifadesinin **بَعْضُهُمْ** (*ba'dehum*) kısmına sadece erkekler, **عَلَى بَعْضٍ** (*ala ba'din*) kısmına ise sadece kadınlar mânâsı vermemiştir. Fakat her ne oluyorsa oluyor sadece Nisâ 34. âyette durum birdenbire tersine dönüyor **بَعْضُهُمْ عَلَى بَعْضٍ** (*ba'dehum ala ba'din*) ifadesinin **بَعْضُهُمْ** (*ba'dehum*) kısmı sadece erkeklerle, **عَلَى بَعْضٍ** (*ala ba'din*) kısmı ise sadece kadınlara dönüşüveriyor.

Tekrar edelim ki Nisâ 34. âyetteki **النِّسَاءِ بِمَا فَضَّلَ** **الرِّجَالُ قَوَّامُونَ عَلَى النِّسَاءِ** (*Erricâlu kavvâmûne ala annisâ-i bimâ fadda-la*) **إِلَّا هُنَّ عَلَى الْفَوْضِ** (*illa huenna 'ala'l-fawzi*) cümlesi içinde geçen **بَعْضُهُمْ عَلَى بَعْضٍ** (*ba'dehum ala ba'din*) ifadesindeki **هُنَّ** (*hum*) zamirinin sade-

ce âyetin en başındaki الرَّجَالِ (*er-rical*) kelimesine dönmesi hâlinde cümleye “**Allah’ın bazı erkekleri diğer bazı erkeklere üstün kılmasından dolayı**” şeklinde bir mânâ verilmesi zorunludur. Bu durumda erkeklerin kadınlara üstünlüğü değil “bir kısım erkeklerin diğer erkeklere üstün olduğu” gibi bir durum çıkacaktır. Buna mukabil olarak هُمْ (*hum*) zamirinin hem ‘en-Nisâ’ hem de ‘er-Rical’ kelimelerine dönmesi hâlinde ise erkeğin kadına üstünlüğü değil, erkek ve kadından oluşan bir kısım insanın yine erkek ve kadından oluşan bir kısım insana üstünlüğü söz konusu olacaktır. Ama hiçbir şekilde “erkeğin kadına üstünlüğü” şeklinde bir sonucun çıkması söz konusu değildir.

Bu durumda kimin kime ve hangi konuda üstün kılındığı belli değildir gibi bir sonuca mı çıkılmaktadır?

Elbette ki hayır. Bu karışıklık; önce âyette geçen فَضَّلَ اللَّهُ (*faddala*(*Allâhu*) ifadesine “Allah üstün kıldı” meâli vermekten ve ardından da “üstün kılma” ifadesine “yetkili kıldı, üst makama atadı, üstüne çıkardı, rütbesini yükseltti” mânâsı yüklemekten kaynaklanmaktadır. Bu kelimenin kastettiği anlamların hiçbirinde ve Kur’an’da kullanılan hiçbir kalıbında “ast-üst” veya “alt-yukarı” veya “üzeri-aşağı” gibi bir mânâ yoktur. Yani Yüce Allah tarafından فَضَّلَ (*faddale*) fiiline maruz kalan birinin diğerlerinden daha yüksek bir rütbesi, makamı, ayrıcalığı veya yetkisi yoktur. Bu kelimenin kastettiği mânâ “çoğaltmak, artırmak, fazlaştırmak” şeklindedir. Fakat bu fazlaştırma kişiyi daha değersiz hâle getiren değil daha değerli hatta vazgeçilmez hâle getiren bir fazlaştırmadır. İnsanlık içinde Yüce Allah’ın kendilerini vazgeçilmez kıldığı ve değerli hâlde fazlaştırdığı erkekler değil kadınlardır. İnsanlığın devam etmesi yani çoğalıp fazlaşması kadınlara bağlıdır. Yüce Kur’an; erkek olmadan da çoğalan bir kadının yani *Meryem’in kıssasını* uzun uzun anlatmış dahası onu ve oğlunu yaratılış âyeti olarak ilân etmiştir. (21/91 – 23/50). Fakat Kur’an’ın hiçbir yerinde “kadın olmadan” dünyaya gelebilen bir erkekten, dahası kadın olmadan nesil sahibi olan herhangi bir erkekten bahsetmemiştir. Kur’an bahsetmediği gibi insanlık tarihinin hiçbir döneminde kadın olmadan çoğalabilen, artabilen herhangi bir erkek de yoktur.

İşte tüm bu sebeplerden dolayı Nisâ 34. âyetin, erkeğin üstünlüğünden bahsettiğine yönelik bir anlamın çıkarılması mümkün değildir. Hiçbir ilke gözetmeden âyetin kelimelerine mânâ verip, ardından ortaya çıkan anlama razı olmayıp Kur'an'ı tarihsel ilân etmek ise sadece çok büyük bir savrulmadır.

Tüm bunlardan sonra tekrar tekrar söylüyoruz ki ortaya koyduğumuz her şey sadece bizim Kur'an'dan anladıklarımızdır. Bundan öte bir anlam taşıması mümkün değildir. Biz çabamızla ve sıkı sıkıya bağlı kalmak için titizlikle uymaya çalıştığımız “Kur'an'ı Kur'an ile anlama metoduyla” bu sonuca ulaştık. Gerisi Yüce Allah'ın takdiridir. Muhtemel yanlışlarımızın “ben böyle düşünüyorum, falan böyle demiş” söylemleri ile değil de sadece Kur'an'ı Kur'an ile anlama ilkesiyle düzeltilmesi okuyucudan beklediğimiz bir şeydir.

Buna göre âyetin ilk cümlesi ile birlikte bu bölümde incelediğimiz kısmın daha isabetli olduğuna kanaat getirdiğimiz meâli şu şekillerde olmalıdır. Alternatif olarak iki meâl verilecektir. Hangisinin daha isabetli olduğu âyetin devamındaki cümlelerin anlaşılmasıyla netleşecektir. Kaldı ki her ikisi de aynı anlamı vermektedir:

Nisâ 4/34

الرِّجَالُ قَوَّامُونَ عَلَى النِّسَاءِ بِمَا فَضَّلَ اللَّهُ بَعْضَهُمْ عَلَى بَعْضٍ

- 1- Allah'ın onların (kadın ve erkeğin) bazısını bazısında çoğaltmasından dolayı erkekler de dâima kadınlarda meydana gelirler...
- 2- Allah'ın onların (kadın ve erkeğin) bazısını bazısına göre çoğalabilir hâle getirmesinden dolayı, erkekler de kadınlar üzerinden ortaya çıkarlar ve devamlılıklarını sağlarlar⁵...

5 Bu ikinci meâlde verdiğimiz “ortaya çıkarlar ve devam ederler” şeklindeki mânâ قَوَّامُونَ (kavvamune) kelimesinin sözlük mânâları içinde vardır. Bunun için birinci bölümde kelimenin sözlük mânâlarını verdiğimiz kısma bakınız.

3- Ailenin Malları Sadece Erkeğin midir?

Önceki bölümde her harf-i cer'in mutlaka bir fiile bağlanması gerektiğini ve bu duruma da 'taalluk' denildiğini belirtmiştik. Harf-i cer'in bağlandığı kelimeye ise 'müteallak' denmektedir. Anlamaya çalıştığımız Nisâ 34. âyetinde geçen harf-i cer'lerin tamamı kelimelere ve cümlelere bağlanmakta, aynı zamanda bu yazının önceki bölümlerinde fiil gibi görev almasının zorunlu olduğunu belirttiğimiz mübâlağalı ism-i fâil olan قَوَّامُونَ (*kavvamune*) kelimesine de 'mef'ûl' (nesne) olarak bağlanmaktadır. Burada unutulmaması gereken bir durum vardır. Âyetin ilk cümlesinin ana yapısı her zaman için isim cümlesidir ve bu cümle müptedâ-haber çatısına sahiptir. Cümlemin içinde fiillerin ve mef'ûllerin olması 'haber' olan kısmın iç içe geçmiş 'bileşik cümle' olduğunu göstermektedir. Cümlede fiil gibi görev alan قَوَّامُونَ (*kavvamune*) kelimesinin dışında iki tane daha fiil (أَنْفَقُوا - فَضَّلَ) (*enfekû - fad-dala*) bulunduğu atlanmamalıdır. Fiiller, mef'ûl almasa bile zaten cümledirler. Bu durumda cümlemin i'râbı kendi içinde birkaç şekilde olmaktadır:

1- İsim cümlesi olması itibarıyla cümlemin müptedâ-haber olarak genel i'râbı

Asıl itibarıyla cümlelerin müptedâsı **الرِّجَالُ** (*er-ricâl*) kelimesidir; haberi ise **قَوَّامُونَ** (*kavvamune*) kelimesidir. Cümlelerin devamındaki kelimelerin tamamı harf-i cer'lerle **قَوَّامُونَ** (*kavvamune*) kelimesine bağlanan mef'ûllerdir.

عَلَى النِّسَاءِ بِمَا فَضَّلَ اللَّهُ بَعْضَهُمْ عَلَى بَعْضٍ وَبِمَا أَنْفَقُوا مِنْ أَمْوَالِهِمْ	قَوَّامُونَ	الرِّجَالُ
(<i>ala annisâ-i bimâ faddala(A)llâhu ba'dehum ala ba'din vebimâ enfekû min emvâlihîm</i>)	(<i>kavvamune</i>)	(<i>erricâlu</i>)
Harf-i cer'lerle fiil gibi amel eden قَوَّامُونَ (<i>kavvamune</i>) kelimesine bağlanan mef'ûller	Haber	Müptedâ

Cümlelerin genel i'râbı bu şekildedir ama haber olan **قَوَّامُونَ** (*kavvamune*) kelimesinin fiil gibi amel etmesi tüm kelimelerin ona bağlanmasını sağlarken aynı zamanda ikinci bir i'râbın oluşmasına da neden olmaktadır. Bu durumda haber tek bir kelime değil kendi içinde birkaç cümleden oluşmuş bileşik bir cümle olmaktadır. Bu durumda cümlelerin müptedâ-haber olarak genel i'râbı şu şekildedir:

عَلَى النِّسَاءِ بِمَا فَضَّلَ اللَّهُ بَعْضَهُمْ عَلَى بَعْضٍ وَبِمَا أَنْفَقُوا مِنْ أَمْوَالِهِمْ	الرِّجَالُ
(<i>kavvâmûne ala annisâ-i bimâ faddala(A)llâhu ba'dehum ala ba'din vebimâ enfekû min emvâlihîm</i>)	(<i>erricâlu</i>)
Bileşik cümlelerden oluşmuş haber	Müptedâ

Uzun bir cümleden oluşan 'haber' kısmındaki fiillerden dolayı da cümlelerin bu ana yapısında iki i'râbın oluşmasına neden olmaktadır.

2- Haber cümlesinin genel i'râbı

عَلَى النِّسَاءِ بِمَا فَضَّلَ اللَّهُ بَعْضَهُمْ عَلَى بَعْضٍ وَبِمَا أَنْفَقُوا مِنْ أَمْوَالِهِمْ	قَوَّامُونَ
(<i>ala annisâ-i bimâ faddala(A)llâhu ba'dehum ala ba'din vebimâ enfekû min emvâlihîm</i>)	(<i>kavvamune</i>)
Kendi içinde cümlelerden oluşmuş mef'ûller	Fiil gibi amel eden mübâlağa ile ism-i fâil + fâili müstetir هم (<i>hum</i>) zamiri

Bu genel yapıda ‘mef’ûlleri’ oluşturan kelimeler ve cümleler harf-i cer’ler yardımıyla قَوَّامُونَ (*kavvamune*) kelimesine bağlanmaktadır. Yani hepsinin müteallakı (kendisine bağlanacağı kelime) bu kelimedir. Bu kelime ve cümlelerin قَوَّامُونَ (*kavvamune*) kelimesine ‘mef’ûl’ olarak bağlanmaları tek bir şekilde olmamaktadır. Türkçe dilbilgisinde genelde “tümleçler” ve “zarflar” başlığı altında toplanan mef’ûllerin (nesnelerin) tıpkı Türkçede olduğu gibi fiilden etkileniş biçimine göre çeşitli şekilleri vardır. İşte bu çeşitli şekiller mef’ûllerin çeşitlerini bildirirler.

Meselâ, قَوَّامُونَ (*kavvamune*) kelimesinden hemen sonra bir harf-i cer’le gelen عَلَى النَّسَاءِ (*ale’n-Nisâ*) ifadesi “mef’ûlü bih gayri sarîh” olarak adlandırılır. Türkçede ise buna “dolaylı tümleç” denir. Yani mef’ûlünü (nesnesini) direkt değil de dolaylı olarak bir harf-i cer üzerinden almıştır. Bu durum aynı zamanda nesnesini dolaylı olarak alan fiillerin anlam olarak geçişli veya geçişsiz olduğunu da belirler. Daha önce bunun üzerinde durmuştuk. Aynı şekilde cümlelerin devamında gelen cümleler de mef’ûldürler. Fakat bunların mef’ûllükleri Türkçedeki “nesne” veya “dolaylı tümleç” olmaları şeklinde değil, “mef’ûlü li eclîh” veya “mef’ûlü meah” veya “mef’ûlü mutlak” şeklindedir. Bunların Türkçedeki karşılıkları “sebeup zarfı, vâsıtâ zarfı, pekiştirme zarfı” şeklindedir.

Bir önceki bölümde incelediğimiz بِمَا فَضَّلَ اللَّهُ بَعْضَهُمْ عَلَى بَعْضٍ (*bimâ faddala(A)llâhu ba’dehum ala ba’din*) cümlesindeki بِ (bi) harf-i cer’inin sebep bildiren bir anlama sahip olduğunu, مَا (ma) edatının ise mastar edatı olduğunu ve hemen devamındaki fiilin anlamını mastara çevirdiğini söylemiştik. Bu durumda haber cümlesi içinde مَا (ma) edatı ile başlayan cümle ikinci بِمَا (bima) edatına kadar müfred (tekil) hükmünde قَوَّامُونَ (*kavvamune*) kelimesinin mef’ûlü olmaktadır. Bu cümlelerin mef’ûllüğü ise kendisinden önceki عَلَى النَّسَاءِ (*ale’n-Nisâ*) kelimesi gibi mef’ûlü bih gayri sarîh (dolaylı tümleç) değil, mef’ûlü li eclîh (sebeup bildiren zarf) şeklindedir. Fakat aynı zamanda bu da kendi içinde bir cümledir. Buna göre cümlelerin bir i’râbı daha çıkmaktadır.

3- Haber cümlesinin içindeki diğer cümlelerin kendi içindeki i'râbı

أَنْفَعُوا مِنَ أَمْوَالِهِمْ (enfekû min emvâlihîm)	مَا (ma)	بِ (bi)	فِ (ev)	فَصَّلَ اللَّهُ بَعْضَهُمْ عَلَى بَعْضٍ (bimâ faddala(A)llahu ba'dehum ala ba'din)	مَا (ma)	بِ (bi)	قَوَامُونَ (kavvamune)
? Müfred hükmünde mef'ûl olan cümle. (Hangi tür mef'ûl=?) Cümlelerin kendi içindeki i'râbı Fiil+fâil... أَنْفَعُوا Mef'ûlü b-gayri sarîh... مِنْ أَمْوَالِهِمْ	?	? Kendisinden sonraki cümleyi mef'ûl olarak (kavvamune) bağlayan harf-i cer. (Hangi tür mef'ûl olduğu harfin kullanılış şekline göre belirlenecektir)	?	Müfred hükmünde (kavvamune) kelimesinin “mef'ûlü li eclihî” (sebepl zarfı) olan cümle. (Bu cümlelerin kendi içinde bir i'râbı daha vardır) فَصَّلَ... اللَّهُ Fâil... Mef'ûlü bih... Mef'ûlü b-gayri sarîh... عَلَى بَعْضٍ	Mastar edatı	Kendisinden sonraki cümleyi (kavvamune) kelimesine bağlayan, sebep bildiren harf-i cer.	Mef'ûlü bih gayri sarîh. (Dolaylı tümleç) Fiil gibi amel eden mübâlağa ile ism-i fâil + fâili müstetir hem (hum) zamiri.

(İki farklı formda belirttiğimiz kısımdan bold karakterle olanı henüz işlemediğimiz bu bölümün konusu olan kısımdır.) Arapçadaki mef'ûl çeşitleri ve Türkçe karşılıkları şu şekildedir:

- 1- Mef'ûlü bih (nesne) ... Bir fiilden, dolaysız bir şekilde direkt etkilenen mef'ûl.
- 2- Mef'ûlü bih gayri sarîh (dolaylı tümleç) ... Bir fiilden, dolaylı yoldan etkilenen mef'ûl
- 3- Mef'ûlü fih (zaman ve mekân zarfı) ... Bir fiilin yapıldığı zamanı veya mekânı bildiren mef'ûl.
- 4- Mef'ûlü li ecli (sebebi zarfı) ... Bir fiilin hangi sebep veya amaçla yapıldığını bildiren mef'ûl.
- 5- Mef'ûlü meah (vâsita zarfı) ... Bir fiilin ne ile birlikte yapıldığını bildiren mef'ûl.
- 6- Mef'ûlü mutlak (pekiştirme zarfı) ... Bir fiilin anlamını pekiştiren (fiilin kendi türünden mastarı) veya bir fiilin nasıl yapıldığını veya bir fiilin yapılaş sayısını bildiren mef'ûl.

Bir önceki bölümde incelediğimiz بِمَا فَضَّلَ اللَّهُ بَعْضَهُمْ عَلَى بَعْضٍ (*bimâ faddala*(A)llâhu ba'dehum ala bâ'din) cümlesinin başında **ب** (bi) harf-i cer'inden dolayı cümle, olduğu gibi haber cümlesinin ana âmili olan قَوَّامُونَ (*kavvamune*) kelimesine “mef'ûlü li ecli” (fiilin yapılaş sebebini bildiren zarf) olarak bağlandığını belirtmiştik. Yukarıda verdiğimiz tabloda cümle, asıl cümle içinde müfred hükmünde olduğunu ama kendi içinde de “fiil+fâil+mef'ûl+mef'ûlü bih gayri sarîh” (yüklem+özne+nesne+dolaylı tümleç) şeklinde bir i'râba sahip olduğunu belirttik.

Geçen iki bölümde âyetin ilk cümlesini belli bir yere kadar işlemiş ve iki farklı meâl vererek bu iki meâlden hangisinin daha isâbetli olduğunu belirleyecek olanın cümle, son kısmı olduğunu belirtmiştik:

Nisâ 4/34

الرِّجَالُ قَوَّامُونَ عَلَى النِّسَاءِ بِمَا فَضَّلَ اللَّهُ بَعْضَهُمْ عَلَى بَعْضٍ

1- Allah'ın onların (kadın ve erkeğin) bazısını bazısından çoğaltmasından dolayı erkekler de dâima kadınlarda meydana gelirler...

2- Allah'ın onların (kadın ve erkeğin) bazısını bazısına göre çoğalabilir hâle getirmesinden dolayı, erkekler de kadınlar üzerinden ortaya çıkarlar ve devamlılıklarını sağlarlar...

Bundan sonraki **وَبِمَا أَنْفَقُوا مِنْ أَمْوَالِهِمْ** (vebimâ enfekû min emvâlihîm) cümlesi tıpkı kendinden önceki **بِمَا** (bima) ile başlayan cümle gibi asıl cümle içinde müfred hükmünde mef'ûl, ama kendi içinde i'râbı olan bir cümledir. Az önce verdiğimiz tabloda cümlelenin kendi içindeki i'râbını göstermiştik. Fakat bu cümle bir atıf edatı olan **وَ** (ve) edatı ile başlamaktadır. Bu cümle M. Öztürk meâlinde şu şekilde geçmektedir:

وَبِمَا أَنْفَقُوا مِنْ أَمْوَالِهِمْ

(vebimâ enfekû min emvâlihîm)

...ayrıca erkekler evlenirken eşlerine mehir vermekte, evlendikten sonra da hane halkının geçim masraflarını üstlenmektedir. (M. Öztürk meâli)

Bu verilen meâlin içinde âyetin orijinal metninde geçen hiçbir kelimenin karşılığı yoktur. Yani üstte yazan Arapça metin ile aşağısında yazan Türkçe metin arasında en ufak bir bağ yoktur. Ortada kelimelerinin ve cümlelerinin ne dediğiyle ilgilenilmeyen bir metin vardır. Metindeki fikirlerinin hiçbirisi de yeni ve farklı değil, ilkel denecek kadar eski ve benzerini Cahiliye karanlıkları içinde bulabileceğimiz kadar sıradandır. Hepimizin aklında ve tasavvurunda bu tür yazarların ve onların dayandığı müfessirlerin söylemleri yer etmiştir. Dolayısıyla bu çalışmanın ana çatısı “Kur'an ne diyor?” değil “Kur'an ne demiyor?” üzerine olmak zorunda kalmıştır. Çünkü karşımızda, hakkında yorum da dâhil tek söz söylenmemiş, daha önce hiç okumadığımız ve daha önce içeriğinden şu ya da bu şekilde haberdar olmadığımız bir metin değil, her kelimesi ile ilgili binlerce hatta milyonlarca söz söylenmiş bir metin vardır. Üstte tek bir Arapça cümle ve altında hepsi de o Arapça cümlelenin doğru çevirisi olduğu iddiasında bulunan farklı sayısız meâl olunca, ister istemez “O Arapça cümle, hangi meâllerin dediğini **demiyor?**” sorusunu daha önemli hale getirmektedir.

Bir önceki bölümde âyetteki *بَعْضُهُمْ عَلَى بَعْضٍ* (*ba'dehum ala ba'din*) ifadesindeki *هم* (*hum*) zamirinin müzekker olmasına rağmen cümlemin en başında geçen hem *الرِّجَالُ* (*er-ricâl*) hem de *النِّسَاءُ* (*en-Nisâ*) kelimelerine döndüğünü, galibiyet kuralı gereği zamirin müzekker geldiğini belirtmiştik. Bir önceki bölümde tekrar tekrar üzerinde durmuştuk ama bir kere daha tekrarlamamız fazladan olmayacaktır. Âyette geçen *بَعْضُهُمْ عَلَى بَعْضٍ* (*ba'dehum ala ba'din*) ifadesindeki *هم* (*hum*) zamirinin sadece en başta geçen *الرِّجَالُ* (*er-ricâl*) kelimesine dönmesi durumunda ifadenin anlamı “erkeklerin bazıları diğer erkeklerle” şeklinde olmak zorundadır. Dolayısıyla bu ifadeden “erkekler kadınlara” şeklinde bir anlam çıkması mümkün değildir.

İşte bu durumun cümlemin en sonunda gelen ve bu bölümde anlamaya çalışacağımız (*vebimâ enfekû min emvâlihîm*) *وَبِمَا أَنْفَقُوا مِنْ* *أَنْفَقُوا* (*enfekû*) fiil line yansıyıp yansımadığını tespit etmek zorunlu hâle gelmektedir. Yani bir önceki cümlede olduğu gibi bu fiil de fâili (öznesi) kadınlar ve erkekler olduğu halde müzekker sîgasında gelmiş olabilir. Zaten cümleye dikkat edilirse sadece “mallarından infak ederler” şeklindedir. Kimin kim için ve neden dolayı infak ettiği belirtilmemiştir. Meâl yazarlarının cümleye “Çünkü erkekler mallarından kadınlar için infak ederler.” şeklinde anlam vermeleri rivayetler üzerinden oluşan şablonların âyete giydirilme çabasından başka bir şey değildir. Cümlede sadece iki tane kelime vardır. Bir önceki bölümde her ikisi üzerinde de uzunca durduğumuz; cümlemin başındaki *بِ* (*bi*) ve *مَا* (*ma*) edatlarının hangi amaçla kullanıldıkları ve *أَنْفَقُوا* (*enfekû*) fiilinin fâillerinin (öznelerinin) sadece erkekler mi yoksa hem kadınlar hem de erkekler mi olduğunun anlaşılması bu cümleyi daha öncesine atfeden *و* (*ve*) bağlacının cümleyi nereye bağladığının tespiti ile anlaşılacaktır.

Çünkü eğer bu bağlaç sadece atıf edatıysa cümlemin i'râbı kendisinden önceki cümlemin i'râbına tâbidir demektir ve bu durumda *أَنْفَقُوا* (*enfekû*) fiilinin öznesi hem ‘*en-Nisâ*’ hem de ‘*er-racul*’ olmak durumunda kalacaktır. Böyle olması durumunda cümlemin anlamı “Kadınlar ve erkekler kendi mallarından infak ederler.” olacaktır. Tekrar edelim ki cümlede infak etmenin ne için veya

kim için yapıldığı belirtilmemektedir. Dahası ‘infak’ kelimesi Kur’an’da sadece mümin olanların değil kâfir olanların hem de Allah yolundan alıkoymak veya gösteriş yapmak için yaptıkları bir eylem olarak da gösterilmektedir.

Bakara 2/264

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَبْطُلُوا صَدَقَاتِكُمْ بِالْمَنِّ وَالْأَذَىٰ كَالَّذِي يُنْفِقُ مَالَهُ رِئَاءَ النَّاسِ وَلَا يُؤْمِنُ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ فَمَثَلُهُ كَمَثَلِ صَفْوَانٍ عَلَيْهِ تُرَابٌ فَأَصَابَهُ وَابِلٌ فَتَرَكَهُ صَلْدًا لَا يَقْدِرُونَ عَلَىٰ شَيْءٍ مِّمَّا كَسَبُوا وَاللَّهُ لَا يَهْدِي الْقَوْمَ الْكَافِرِينَ

(yunfikû mâlehu ri-âe-nnâsi)

*Ey imân edenler! Allah’a ve ahiret gününe inanmadığı halde **malını gösteriş için harcayan** kimse gibi, başa kakmak ve incitmek sûretiyle, yaptığınız hayırlarınızı boşa çıkarmayın. Böylesinin durumu, üzerinde biraz toprak bulunan düz kayaya benzer ki, sağanak bir yağmur isabet etmiş de onu çıplak pürüzsüz kaya haline getirivermiştir. Bunlar kazandıklarından hiçbir şeye sahip olamazlar. Allah, kâfirleri doğru yola iletmez. (TDV meâli)*

Âl-i İmrân 3/117

مَثَلُ مَا يُنْفِقُونَ فِي هَذِهِ الْحَيَاةِ الدُّنْيَا كَمَثَلِ رِيحٍ فِيهَا صِرٌّ أَصَابَتْ حَرْثَ قَوْمٍ ظَلَمُوا أَنْفُسَهُمْ فَأَهْلَكَتْهُ وَمَا ظَلَمَهُمُ اللَّهُ وَلَكِنْ أَنْفُسُهُمْ يَظْلِمُونَ

(mâ yunfikûne fî hâzihi-lhayâti-ddunyâ)

*Onların, bu **dünya hayatında yapmakta oldukları harcamaların** durumu, kendilerine zulmetmiş olan bir kavmin ekinlerini vurup da mahveden kavurucu bir rüzgârın durumu gibidir. Onlara Allah zulmetmedi; fakat onlar kendilerine zulmediyorlar. (TDV meâli)*

Nisâ 4/38

وَالَّذِينَ يُنْفِقُونَ أَمْوَالَهُمْ رِئَاءَ النَّاسِ وَلَا يُؤْمِنُونَ بِاللَّهِ وَلَا بِالْيَوْمِ الْآخِرِ وَمَنْ يَكُنِ الشَّيْطَانُ لَهْفَرِيئًا فَسَاءَ قَرِينًا

(yunfikûne emvâlehum ri-âe-nnâsi)

*Allah'a ve ahiret gününe inanmadıkları halde **mallarını, insanlara gösteriş için sarfedenler** de (ahirette azaba dûçar olurlar). Şeytan bir kimseye arkadaş olursa, ne kötü bir arkadaşdır o! (TDV meâli)*

Enfâl 8/36

إِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا يُنْفِقُونَ أَمْوَالَهُمْ لِيَصُدُّوا عَنْ سَبِيلِ اللَّهِ فَسَيُنفِقُونَهَا ثُمَّ تَكُونُ عَلَيْهِمْ حَسْرَةً ثُمَّ يُغْلَبُونَ وَالَّذِينَ كَفَرُوا إِلَىٰ جَهَنَّمَ يُحْشَرُونَ

(yunfikûne emvâlehum liyasuddû ‘an sebîli(A)llâh)

*Şüphesiz ki inkâr edenler **mallarını, (insanları) Allah yolundan alıkoymak için harcıyorlar**. Daha da harcaya-caklar. Ama sonunda bu, onlara yürek acısı olacak ve en sonunda mağlûp olacaklardır. Kâfirlikte ısrar edenler ise cehenneme toplanacaklardır. (TDV meâli)*

Görüldüğü gibi bu âyetlerin hepsinde de ‘infak’ kelimesi sadece müminlerin yaptığı bir iş olarak değil, aynı zamanda mümin olmayanların da yaptığı bir eylem olarak gösterilmiştir. Bunların dışında aynı kelime aşağıdaki âyette Yüce Allah’ın yaptığı bir eylem olarak O’na atfen kullanılmıştır.

Mâide 5/64

وَقَالَتِ الْيَهُودُ يَدُ اللَّهِ مَغْلُولَةٌ غُلَّتْ أَيْدِيهِمْ وَلَعْنُوا بِمَا قَالُوا بَلْ يَدَاهُ مَبْسُوطَتَانِ يُنْفِقُ كَيْفَ يَشَاءُ وَلَيَزِيدَنَّ كَثِيرًا مِنْهُمْ مَا أُنْزِلَ إِلَيْكَ مِنْ رَبِّكَ طُغْيَانًا وَكُفْرًا وَالْقَبَا بَيْنَهُمُ الْعَدَاوَةُ وَالْبَغْضَاءُ إِلَىٰ يَوْمِ الْقِيَمَةِ كُلَّمَا أَوْقَدُوا نَارًا لِلْحَرْبِ أَطْفَأَهَا اللَّهُ وَيَسْعَوْنَ فِي الْأَرْضِ فَسَادًا وَاللَّهُ لَا يُحِبُّ الْمُفْسِدِينَ

(yunfiku keyfe yeşâ(u))

*Yahudiler, Allah’ın eli bağılıdır (sıkıdır), dediler. Hay dedikleri yüzünden elleri bağlanası ve lânet olasılar! Bilâkis, Allah’ın elleri açıktır, **dilediği gibi verir**. Andolsun ki sana Rabbinden indirilen, onlardan çoğunun azgınlığını ve küfrünü arttırır. Aralarına, kıyamete kadar (sürecek) düşmanlık ve kin soktuk. Ne zaman savaş için bir ateş yakmışlarsa (fitneyi uyandırmışlarsa) Allah onu söndürmüştür. Onlar yeryüzünde bozgunculuğa koşarlar; Allah ise bozguncuları sevmez. (TDV meâli)*

İşte kelimenin bu şekilde yaygın olarak kullanılması, üstüne üstlük Yüce Allah'ın fiilleri arasında bulunuyor olması âyetteki *وَبِمَا أَنْفَقُوا مِنْ أَمْوَالِهِمْ* (*vebimâ enfekû min emvâlihîm*) cümlesinin ne kadar önemli bir cümle olduğunu göstermeye yeterlidir. Yukarıdaki TDV meâline biraz dikkat edilirse meâl yazarlarının kelimeye kimi yerde “vermek” kimi yerde “harcamak” kimi yerde ise “sarf etmek” mânâlarını verdiği görülecektir. Bırakın yazarları farklı olan meâllerdeki kelimelere farklı mânâların verilmesini, yazarı aynı olan meâllerde bile kelimeye farklı mânâlar verilmiştir. Bu durum bizim biraz önce söylediğimiz “Kur'an ne demiyor?” temelinin ne kadar gerekli olduğunun bir kere daha altını çizmektedir.

Bu bölümde ele alacağımız *وَبِمَا أَنْفَقُوا مِنْ أَمْوَالِهِمْ* (*vebimâ enfekû min emvâlihîm*) cümlesinin anlamını belirleyecek olanın en başındaki *وَ* (*ve*) bağlacı olduğunu söylemiştik. Bu harf cümledeki konumuna göre kendisinden sonraki cümleyi kendisinden önceki cümleye çok çeşitli şekillerde bağlayabilir. Onları görelim:

1- وَ (Ve) Edatı

- a) *Atıf edatı olur: Atıf edatlarının en çok kullanılanı bu edattır. Müfred kelimeleri birbirine atfettiği gibi cümleler arasında da aynı görevi yapar. Yerine göre cümlelere “fakat, ise, de” anlamı verir.*
- b) *İbtidaiye (başlangıç) edatı olur: Cümleleri başlatmaya yarar. Bu durumda bir atıf edatı değildir. Edatın bu kullanımında görevi yalnızca cümleleri başlatmaktır.*
- c) *İsti'nafiye edatı olur: Birbirine atfetme imkânı olmayan iki cümle arasında geldiği zaman bu adı alır. Bu durumda edattan öncesinin dilek (talep-inşa) sonrasının haber (bildirme) kipi veya tersi olması halinde ortaya çıkar.*
- d) *İtiraziye edatı olur: İtirazi cümleleri (parantez içi cümleler) başlatır.*
- e) *Haliye edatı olur: Hal cümlelerinden önce gelir. Bu cümleler isim veya fiil cümlesi olabilir.*
- f) *Maiyet (beraberlik) edatı olur: Bundan sonraki kelime “mef'ûlû meah” olduğu için devamlı mansuptur.*

- g) *Kasem (yemin) edatı olur: Kendisine yemin edilen isimden önce gelir ve ismin sonunu cer (esre-kesra) yapar. Edat bu kullanılışında hem yemin edatı hem de harf-i cer'dir.*
- h) *رُبُّ (rubbe-nice anlamında) edatından önce geldiği zaman, bu edatı hazf edip onun yerine geçer.*
- i) *Cemi (çoğul) edatı olur: Cemi müzekker için mâzi, muzâri ve emir fiillerinin sonuna gelerek onları cemi yapar.*
- j) *Cemi müzekker sâlimler ve beş isimlerde raf alameti olarak bunlarda zamme'nin yerini tutar.*
- k) *İşba edatı olur: Cemi-müzekker muhatap mâzi fiillere mansup muttasıl zamir doğrudan birleşmez. Bu fiiller ile sözü edilen zamirler arasına getirilerek zamirlerin kelimeye birleşmesi sağlanır.*
- l) *Zaid olarak gelebilir.*

(Hasan Akdağ / Edatlar s.430)

Hemen belirtelim ki son cümlemin başındaki وَ (ve) edatının “b, c, d, g, h, i, j, k, l” şıklarından biri olması mümkün değildir. Bu edat “a, e, f” şıklarında belirtilen görevlerden birini üstlenmektedir. Meâl ve tefsir yazarlarının birçoğu bu edatı görmemiş, meâlîlerine yansıtmamışlardır. Yansıtanlar da وَ (ve) edatına sadece bağlaç anlamı yüklemiş ama bu sefer de başka kelimeleri yok saymışlardır. Meselâ, aşağıdaki meâlîye bakalım:

Allah'ın, bazısını bazısına üstün kılması ve onların kendi mallarından harcaması nedeniyle erkekler, kadınlar üzerinde 'sorumlu gözeticidir.

(Ali Bulaç Meâlî)

Böyle bir meâl hem cümlemin gramer yapısı açısından hem de mânâsı açısından sorun yaratmaktadır.

Gramer açısından yarattığı sorun: Böyle bir mânâyı ifade etmek için birinci cümlemin başında olan بِمَا (bi+ma) kelimesinin tekrarlanmasına gerek yoktur. İki cümle arasında olan وَ (ve) edatı zaten kendisinden sonraki cümleyi öncesine atfettiği için son cümlede olduğu gibi kendisinden önceki cümlemin i'râbına tabidir. Bu durumda önceki cümlemin başındaki بِمَا (bi+ma)'yı tekrar kullanmanın hiçbir anlamı yoktur.

Anlam açısından oluşturduğu sorun: Meâl yazarı peşinen erkeklerin kadınlar üzerinde sorumlu gözeticiler olduğunu kabul ettiği için devamında gelen cümleleri sanki erkeklerin neden kadınlar üzerinde sorumlu gözeticiler olduğunu açıklayan cümleler gibi kabul etmiştir. Oysa meâlinde verdiği “*bazısını bazısına üstün kılması*” cümlesindeki “bazısını bazısına” ifadesinin erkeklerle gitmesi durumunda “erkekleri kadınlara üstün kılması” değil, “*erkeklerin bazısını diğer bazı erkeklerle üstün kılması*” mânâsı vermesi zorunludur. Bir önceki bölümde bunun hakkında uzun açıklamalar yapmıştık.

Bunun yanında cümleye “*onların kendi mallarından harcaması nedeniyle erkekler, kadınlar üzerinde ‘sorumlu gözeticidir’*” şeklinde mânâ vermek âyetin başındaki الرَّجَالِ (er-ricâl) kelimesini tür ismi olmaktan çıkaracak, sadece “evli ve malı mülkü olan erkekler” gibi dar bir mânâyâ çekecektir. Ama kelimenin “evli ve zengin erkekler” gibi bir mânâsı yoktur. Daha da önemlisi evlilik sırasında elde edilen mal-mülkün üzerinde kadınların hiçbir hakkı olmadığı, o mal mülkün sadece erkeğe ait olduğu, erkeğin evini geçindirmesinin sebebinin aile olmalarından dolayı değil de kadına yönetici olduğundan dolayı olduğu gibi bir mânâ çıkmaktadır. Yani evin tüm hizmetlerini gören, çocuk doğuran, çocuklara gözü gibi bakan, her türlü zorluğa katlanan kadın, evin içinde “el kızı” gibi durmaktadır. Kocasına destek vererek alınan evin, kocası ile arasında doğan muhabbetten dolayı doğurduğu çocukların, o çocukların başkasına muhtaç olmaması için kocasıyla el birliği içinde edindikleri malın üstünde kadının hiçbir söz hakkı yoktur; üstelik erkek evin geçimini sağladığı, eve ekmek getirdiği, çocuklara üst-baş aldığı, elektrik, su faturalarını ödediği yani infak ettiği için kadın erkeğe sonu gelmez bir minnet duymalıdır.(!) Ne yazık ki mümin olduğunu iddia eden erkekler, kendilerini doğuran kadınlara tam da bu gözle bakmış ve tam da buna göre devasa fıkıhlar üreterek toplumları buna göre şekillendirmişlerdir.

İşte yukarıya aldığımız meâl yazarı (ve diğerleri de) âyete mânâ verirken bu arka plan üzerinden mânâ vermektedir. Ama verdiği mânâ ne âyetin metninin gramer yapısına ne de Kur’an’a uymaktadır. Evet bu meâl yazarı diğer birçok meâl yazarının gör-

meyip meâline yansıtmadığı وَ (ve) edatını görmüş ve meâline yansıtmıştır ama bu sefer cümledeki diğer kelimeleri görmemekle kalmamış, ortaya koyduğu meâlin Kur'an'ın inşa ettiği 'mümin' kimliğini yerle bir ettiğini de görmemiş, görememiştir.

Cümlelerin gramer yapısına göre وَ (ve) edatının kendisinden sonraki cümleyi kendisinden önceki cümleye sadece atfetmesi doğru değildir. Çünkü eğer bu edat sadece atıf edatı olsaydı az önce de ifade ettiğimiz gibi daha önceki cümlelerin başında geçen بِمَا (bi+ma) edatının tekrar etmesine gerek olmazdı. Bu cümlelerin başında وَ (ve) edatının olması ve بِمَا (bi+ma) edatının tekrar gelmesi her şeyden önce ikinci بِمَا (bi+ma) edatının birincisinden farklı amaçlarla kullanıldığının göstergesidir. Bundan önceki bölümde بِمَا (bi+ma) edatlarıyla ilgili detaylı bir açıklama yapmıştık. Bu edatların ikinci kullanımda önündeki cümleye nasıl bir fark kattıklarının anlaşılması âyetle “if’âl” bab’ında mâzî bir fiil olarak geçen اَنْفَقُوا (enfekû) kelimesinden anlaşılacaktır.

Bu edatlara tekrar dönüleceği için cümledeki اَنْفَقُوا (enfekû) kelimesine geçiyoruz.

2- اَنْفَقُوا (enfekû) Kelimesi

Âyetle “if’âl” bab’ından mâzî bir fiil olarak gelen bu kelime ق ن ف ق (nun+fa+qaf) kök harflerinden türemiştir ve Kur'an'da bu kökten türemiş 111 adet kelime bulunmaktadır. Normal olarak kelimenin if’âl bab’ında olması kelimenin geçişli (müteaddî) bir mânâyâ sahip olması ve mef’ûlünü (nesnesini) direkt almasını gerekli kılmaktadır. Fakat kelime if’âl bab’ında olmasına rağmen mef’ûlünü direkt değil وَبِمَا اَنْفَقُوا مِنْ اَمْوَالِهِمْ (vebimâ enfekû min em-vâlihîm) şeklinde bir harf-i cer yardımıyla almıştır. Kaldı ki kelime if’âl bab’ında geçtiği yerlerin hemen hepsinde mef’ûlünü direkt almıştır. Sadece bu cümlede mef’ûlü ile kendisi arasında bir harf-i cer vardır. Kelimenin mef’ûlünü harf-i cer yardımıyla alması demek, mânâsının geçişli (müteaddî) değil geçişsiz (lâzım) olması demektir. Nitekim if’âl bab’ının tek işlevi geçişsiz fiilleri geçişli yapmak değildir. Bunun dışında da kelimelere birçok özellik kazandırmaktadır. Az sonra if’âl bab’ının kelimelere kazandır-

dığı anlamlarla ilgili detaylı bilgi verilecektir. Fakat bundan önce kelimenin sözlük mânâlarını verelim:

نَفَقَ – نَفَقًا	Tükenmek, bitmek, kalmamak.
نَفَقَتِ الْبِضَاعَةُ – نَفَقًا	Mal revaç bulmak, mala talep artmak.
نَفَقَتِ الْمَرْأَةُ	Kadının isteyenleri (talep edeni) çok oldu.
نَفَقَ جُرْحُ	Yara kabuk bağladı.
انْفَقَ – انْفَاقًا	Harcamak, sarfetmek, tüketmek.
انْفَقَ عَلَى الْمَطْلَقَةِ	Boşanan kadına nafaka verdi
نَافِقٌ – نِفَاقًا – مُنَافَقَةٌ	Münâfıklık yapmak, içindeki kötü şeyi gizlemek.
انْفَاقٌ	Harcama, tüketim, sarfıyat.
مُنَافِقٌ	Münâfık, iki yüzlü, içindeki kötüyü gizleyen, kimlik ve kişiliği zayıf kişi.
النَّفَاقُ	Revaçta olan, çok talep edilen.

(Yrd. Doç. Dr. İlyas Karslı / Yeni Sözlük s.2035)

(نَفَقَ الشَّيْءُ): Bir nesne geçip gitti ve sona erdi, zail oldu, tükendi ya da bitti. Bu şöyle olur.

- Örneğin “alışveriş kesat olmayıp rayiç olmak, çok iyi olmak anlamına gelen نَفَقَ الْبَيْعُ - نَفَاقًا sözünde ifade edildiği gibi alışveriş yoluyla olur. Şu kullanımlardan gelir.
- Örneğin “Eşi, kocası olmayan kadının ya da kızın taliplisi çok olmak.” (نَفَاقَ الْاِيْم)
- Örneğin “binek öldü” anlamına gelen نَفَقَتِ الدَّابَّةُ sözünde ifade edildiği gibi ölüm yoluyla olur.
- Örneğin “dirhemler sona erdi, tükendi ya da bitti” anlamına gelen نَفَقَتِ الدَّرَاهِمُ “dirhemleri harcıyıp tükettim” kullanımlarında ifade edildiği gibi “yok olma, sona erme, zail olma, tükenme ya da bitme” yoluyla olur.

İnfak, malla ilgili de olabilir başkasıyla ilgili de: ve vacih: zorunlu da olabilir isteğe bağlı olarak da.

النَّفَقُ (nafakun): bir taraftan diğerine geçişi olan ya da geçit olan yol ve yer altında bir taraftan diğer tarafa geçişi ya da çıkışı olan yabani hayvan ini, deliği ya da oyuğu. Nifak kelimesinin

kullanımı da buradan gelir ki; “şeriat de bir kapıdan girip başka bir kapıdan çıkmak” demektir.

(R. el-İşfahânî / el-Müfredât NFK md)

Kelimenin sözlük mânâlarında “harcamak, talep etmek, tükenmek” anlamları ön plana çıkmaktadır. Bu mânâlardan sadece “harcamak, tüketmek, sarf etmek” anlamları müteaddî (geçişli), diğer iki mânâ ise lâzım (geçişsiz)’dır. Biraz önce de belirttiğimiz gibi normal şartlarda kelimenin if’âl bab’ında olması anlamın da geçişli olmasını gerektirmektedir ama bu fiil cümlede mef’ûlünü bir harf-i cer yardımıyla aldığı için ‘geçişsiz’ bir mânâyı sahip olduğu ortadadır. İşte bu durum, if’âl bab’ının fiillere kattığı anlamlar üzerinde durmamızı gerekli kılmaktadır.

İF’ÂL BAB’I

Üç harfli (sülâsî) bir fiil, bu bab’a genellikle geçişli yapmak için getirilir. Yani bir fiil üç harfli iken geçişsiz ise bu bab’a gelince geçişli olur. Şâyet zaten geçişli ise bir mef’ûl alıyorsa, bu baba gelince iki mef’ûl alır. Üç harfli iken iki mef’ûl alıyorsa bu baba gelince bir mef’ûl daha alır ve mef’ûl sayısı üçe çıkar.

خَرَجَ عَلَيَّ...Ali çıktı (geçişsiz)

أَخْرَجَ عَلَيَّ صَادِقًا...Ali Sadık’ı çıkardı (if’âl bab’ı - geçişli)

كَتَبَ عَلَيَّ رِسَالَةً...Ali, bir mektup yazdı (geçişli ve 1 mef’ûl var)

أَكْتَبَ عَلَيَّ صَادِقًا رِسَالَةً...Ali, Sadık’a bir mektup yazdırdı (if’âl bab’ı - geçişli ve 2 mef’ûl var)

عَلِمَ عَلَيَّ الْخَبْرَ صَحِيحًا...Ali haberi doğru bildi (geçişli ve 2 mef’ûl var)

أَعْلَمَ عَلَيَّ الْخَبْرَ صَادِقًا صَحِيحًا...Ali, Sadık’a haberi doğru bildirdi (if’âl bab’ı - geçişli 3 mef’ûl var)

(Dikkat! Okuyucunun bu örneklerde if’âl bab’ından gelen fiillerin mef’ûllerini harf-i cer olmadan aldıklarına dikkat etmesi, konunun anlaşılması için önem arz etmektedir.)

O halde üç harfli iken bir fiilin anlamı “açtı” ise bu bab’a gelince “açtırdı” veya “geldi” ise “getirdi” veya “gördü” ise “gösterdi” olmaktadır. Bu bab’ın asıl görevi bu olmakla beraber şu anlamlarda da kullanılır.

a) Bir şeye girmek, erişmek anlamında.

Bu şekildeki kullanımlarda bazı isimler fiilleştirilir.

أَلْعِرَاقُ...Irak

أَعْرَقَ الْمُسَافِرُ...Yolcu Irak'a girdi.

أَلْحِجَازُ...Hicaz

أَحْجَزَ الرَّجُلُ...Adam Hicaz'a girdi.

b) Bulmak anlamında.

أَعْظَمْتُ الرَّحْلُ...Adamı büyük buldum.

أَحْمَدْتُ الرَّحْلُ...Adamı övgüye değer buldum.

c) Olmak anlamında.

أَلْفَقِرُ...Kurak, kıraç yer.....أَفْقَرَتِ الْأَرْضُ...Yer kıraç oldu.

أَمْسَى الرَّجُلُ...Sürü.....أَمْسَى الرَّجُلُ...Adam sürü sahibi oldu.

أَتَمَرَ الرَّجُلُ...Hurma.....أَتَمَرَ الرَّجُلُ...Adam hurma sahibi oldu.

d) Arz etme, sunma, maruz bırakma anlamında.

أَبَاعَ الرَّجُلُ بَيْتَهُ...Adam evini satışa arzetti.

أَقْتَلَ الرَّجُلُ نَفْسَهُ...Adam kendisini ölüme maruz bıraktı.

e) Giderme, izale etme anlamında.

أَشْكَيْتُ الرَّجُلَ...Adamın şikâyetini giderdim.

أَشْفَى الْمَرِيضُ...Hastanın şifası gitti.

(Hasan Akdağ / Arap Dili Dilbilgisi s.131;

Yrd. Doç. Dr. M. Mustafa Meral Çörtü / Sarf s.167)

İf'âl bab'ından gelen bir fiilin bu kullanımlardan hangisine göre anlam kazanacağı fiilin nesnesini alış şeklinden anlaşılmaktadır. Eğer o fiil bu bab'a getirilmeden önce geçişsiz ise bu bab'a geldiğinde mef'ûlünü de direkt alıyorsa bu bab'ın, fiili geçişli yapmak için kullanıldığı anlaşılır. Eğer sülâsî kökünde zaten geçişli ve mef'ûlünü direkt alıyorsa bu bab'a getirildiğinde de iki mef'ûl alıyorsa yine aynı şekilde söyleyebiliriz. Ama sülâsî kökünde geçişsiz bir mânâdaysa ve bu bab'a getirildiğinde de mef'ûlünü direkt değil de Nisâ 34. âyette olduğu gibi harf-i cer yardımıyla alıyorsa bu durumda fiil diğer kullanımlardan biridir demektir.

Bilindiği gibi anlamaya çalıştığımız kelime Nisâ 34. âyette وَمِمَّا أَنْفَقُوا مِنْ أَمْوَالِهِمْ (vebimâ enfekû min emvâlihîm) şeklinde geçmektedir ve mef'ûlü ile arasında bir مِنْ (min) harf-i cer'i vardır. Arada bu harf-i cer'in olması her şeyden önce fiilin mânâsının geçişsiz

olduğunu göstermektedir. Nitekim أَنْفَقُوا (*enfekû*) kelimesinin if'âl bab'ında geçtiği ve mef'ûlünün de aynı şekilde اَمْوَالِهِمْ (*emval*) kelimesinin olduğu diğer âyetlerde kelime mef'ûlünü harf-i cer olmadan almıştır.

Bakara 2/261

مَثَلُ الَّذِينَ يُنْفِقُونَ أَمْوَالَهُمْ فِي سَبِيلِ اللَّهِ كَمَثَلِ حَبَّةٍ أَنْتَبَتْ سَبْعَ سَنَابِلٍ فِي كُلِّ سُنبُلَةٍ مِائَةٌ حَبَّةٌ وَاللَّهُ يُضَاعِفُ لِمَنْ يَشَاءُ وَاللَّهُ وَاسِعٌ عَلِيمٌ

(yunfikûne emvâlehum)

Allah yolunda **mallarını harcayanların** örneği, yedi başak bitiren bir dane gibidir ki, her başakta yüz dane vardır. Allah dilediğine kat kat fazlasını verir. Allah'ın lütfu geniştir; O her şeyi bilir. (TDV meâli)

Bakara 2/262

الَّذِينَ يُنْفِقُونَ أَمْوَالَهُمْ فِي سَبِيلِ اللَّهِ ثُمَّ لَا يُتْبِعُونَ مَا أَنْفَقُوا مَنًّا وَلَا أَدَى لَهُمْ أَجْرُهُمْ عِنْدَ رَبِّهِمْ وَلَا خَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَلَا هُمْ يَحْزَنُونَ

(yunfikûne emvâlehum fî sebîli(A)llâhi)

Mallarını Allah yolunda harcıyıp da arkasından başa kakmayan, fakirlerin gönlünü kırmayan kimseler var ya, onların Allah katında has mükâfatları vardır. Onlar için korku yoktur, üzüntü de çekmeyeceklerdir. (TDV meâli)

Bakara 2/264

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تُبْطِلُوا صَدَقَاتِكُمْ بِالْمَنِّ وَالْأَدَى كَالَّذِي يُنْفِقُ مَالَهُ رِئَاءَ النَّاسِ وَلَا يُؤْمِنُ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ فَمَثَلُهُ كَمَثَلِ صَفْوَانٍ عَلَيْهِ ثَرَابٌ فَأَصَابَهُ وَابِلٌ فَتَرَكَهُ صَلْدًا لَا يَقْدِرُونَ عَلَى شَيْءٍ مِّمَّا كَسَبُوا وَاللَّهُ لَا يَهْدِي الْقَوْمَ الْكَافِرِينَ

(yunfikû mâlehu ri-âe-nnâsi)

Ey imân edenler! Allah'a ve ahiret gününe inanmadığı halde **malını gösteriş için harcayan** kimse gibi, başa kakmak ve incitmek sûretiyle, yaptığınız hayırlarınızı boşa çıkarmayın. Böylesinin durumu, üzerinde biraz toprak bulunan düz kayaya benzer ki, sağanak bir yağmur isabet

etmiş de onu çıplak pürüzsüz kaya haline getirivermiştir. Bunlar kazandıklarından hiçbir şeye sahip olamazlar. Allah, kâfirleri doğru yola iletmez. (TDV meâli)

Bakara 2/265

وَمَثَلُ الَّذِينَ يُنْفِقُونَ أَمْوَالَهُمْ ابْتِغَاءَ مَرْضَاتِ اللَّهِ وَتَنْبِيئًا مِنْ أَنْفُسِهِمْ كَمَثَلِ جَنَّةٍ بِرَبْوَةٍ أَصَابَهَا وَابِلٌ فَآتَتْ أُكُلَهَا ضِعْفَيْنِ فَإِنْ لَمْ يُصِبْهَا وَابِلٌ فَطَلَّ وَاللَّهُ بِمَا تَعْمَلُونَ بَصِيرٌ

(yunfikûne emvâlehumu)

*Allah'ın rızasını kazanmak ve ruhlarındaki cömertliği kuvvetlendirmek için **mallarını hayra sarfedenlerin** durumu, bir tepede kurulmuş güzel bir bahçeye benzer ki, üzerine bol yağmur yağmış da iki kat ürün vermiştir. Bol yağmur yağmasa bile bir çisinti düşer (de yine ürün verir). Allah, yaptıklarınızı görmektedir. (TDV meâli)*

Bakara 2/274

الَّذِينَ يُنْفِقُونَ أَمْوَالَهُمْ بِاللَّيْلِ وَالنَّهَارِ سِرًّا وَعَلَانِيَةً فَلَهُمْ أَجْرُهُمْ عِنْدَ رَبِّهِمْ وَلَا خَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَلَا هُمْ يَحْزَنُونَ

(yunfikûne emvâlehum billeyli ve-nnehâri sirran ve'alâni-yeten)

***Mallarını gece ve gündüz, gizli ve açık hayra sarfedenler** var ya, onların mükâfatları Allah katındadır. Onlara korku yoktur, üzüntü de çekmezler. (TDV meâli)*

Görüldüğü gibi bu örneklerin hepsinde de if'âl bab'ında olan kelime, mef'ûllerini harf-i cer yardımıyla değil direkt almıştır. Üstelik dikkat edilirse bu âyetlerin hepsinde de mef'ûl Nisâ 34. âyette olduğu gibi اَمْوَالَهُمْ(emvâlehum) kelimesidir. Fakat fiil ile mef'ûl arasında herhangi bir harf-i cer yoktur. Aynı şekilde bu kelime mef'ûlü اَمْوَالَهُمْ(emvâlehum) olduğu hâliyle 4/38 – 8/36 âyetlerinde de kelime mef'ûlünü direkt almıştır. Bu durumda kelimeye meâl ve tefsirlerde olduğu gibi “mallarından harcarlar” şeklinde bir mânâ vermemin hiçbir gerekçesi yoktur. Çünkü eğer kelime “harcama, tüketme, sarf etme” gibi geçişli bir mânâyâ sahip olsaydı diğer âyetlerde olduğu gibi gelmesi gerekirdi.

Bu durumda kelime Nisâ 34. âyette fiil kökenli değil isim kökenli, yani isimden fiilleştirilmiş bir kelime olmaktadır. İf’âl bab’ının kelimelere kazandırdığı anlamları ve kelimenin içinde geçtiği cümlelerin kendisinden önceki cümlelerle bağını, âyetin de siyâkını ve sibakını dikkate aldığımızda kelimenin mânâsının “nafaka sahibi olmak” veya “talep sahibi olmak” şeklinde olması gerekmektedir.

Az önce âyette iki defa kullanılan بِمَا (bi+ma) ifadesinin her ikisinin de aynı anlama gelmemesi gerektiğini ifade etmiştik. Bilindiği gibi bu ifade بِ (bi) harf-i cer’i ve مَا (ma) edatının birleşimidir. Tıpkı bir önceki cümle gibi بِمَا أَنْفَقُوا مِنْ أَمْوَالِهِمْ (vebimâ enfekû min emvâlihîm) cümlesinin de başında بِ (bi) harf-i cer olması demek, bu cümlelerin bir fiile bağlanması gerektiği anlamına gelmektedir. Çünkü ilk bölümde de ifade ettiğimiz gibi harf-i cer’ler isimlerin başına gelirler ve o ismi bir fiile bağlarlar. Zaten harf-i cer olmadan cümleye anlam verildiğinde cümlelerin anlamı tamam olmamaktadır.

..... مَا أَنْفَقُوا مِنْ أَمْوَالِهِمْ “Mallarından talep sahibi olmaları”

Harf-i cer olmadan bunun gibi tamamlanmamış bir anlama sahip olan bu cümle ancak bir fiile bağlandığı zaman tam bir anlama sahip olacaktır. Daha önce de belirttiğimiz gibi bu cümle de kendisinden bir önceki cümle gibi en başta gelen ve fiil gibi amel eden قَوَّامُونَ (kavvamune) kelimesinin mef’ûlüdür. Cümle müfred (tekil) hükmündedir. Daha önceki bölümlerde Nisâ 34. âyetin ilk cümlesinin ana gramer yapısının şu şekilde olduğunu belirtmiştik:

الرِّجَالُ قَوَّامُونَ عَلَى النِّسَاءِ بِمَا فَضَّلَ اللَّهُ بَعْضَهُمْ عَلَى بَعْضٍ وَبِمَا أَنْفَقُوا مِنْ أَمْوَالِهِمْ	
<i>kavvâmûne ala annisâ-i bimâ faddala(A)llâhu ba'dehum ala ba'dîn vebimâ enfekû min emvâlihîm</i>	<i>erricâlu</i>
Haber	Müptedâ

Bu ana temel üzerine oturan cümledeki “haber” uzun bir cümleden oluşmaktadır ve o cümle de kendi içinde üç cümleden oluşmaktadır.

الرِّجَالُ قَوَّامُونَ عَلَى (بِمَا فَضَّلَ اللَّهُ بَعْضَهُمْ عَلَى بَعْضٍ) وَ (بِمَا أَنْفَقُوا مِنْ أَمْوَالِهِم) النِّسَاءِ

Erricâlu kavvâmûne ala annisâ-i (bimâ faddala(A)llâhu ba'dehum ala ba'din) ve (bimâ enfekû min emvâlihim)

Parantez içinde belirttiğimiz cümlelerin her ikisi de müfred (tekil) hükmündeki cümlelerdir. İşte bu cümleleri cümlelerin en başındaki fiile ب (bi) harf-i cer'i bağlamaktadır. O cümleler fiile bağlanmadan tek başlarına tam bir anlama sahip olmazlar. Bu son cümleyi kendisinden öncesine bağlayan ب (bi) harf-i cer'inin cümleye kattığı anlam “buna göre, bu esasa göre, böyle olmasından dolayı” şeklindedir.

Buraya kadar anlattıklarımıza göre âyetin ilk cümlesinin daha isabetli olduğuna kanaat getirdiğimiz mânâsı şu şekilde olmalıdır:

Nisâ 4/34

الرَّجَالُ قَوَّامُونَ عَلَى النِّسَاءِ بِمَا فَضَّلَ اللَّهُ بَعْضَهُمْ عَلَى بَعْضٍ وَبِمَا أَنْفَقُوا مِنْ أَمْوَالِهِمْ

Allah'ın onların (kadın ve erkeğin) bazısını bazısına göre çoğalabilir hale getirmesinden dolayı, erkekler de kadınlar üzerinden ortaya çıkarlar ve devamlılıklarını sağlarlar, (her ikisinin de ortaklaşa sahip oldukları) kendi mallarından talep sahibi olmaları buna göredir...

Nisâ Sûresi'nin 34. âyeti hiçbir şekilde erkeğin kadına olan üstünlüğünden veya erkeğin kadına yönetici olmasından bahsetmemektedir. Çünkü Kur'an'ın hiçbir yerinde ne kadının ne de erkeğin diğerine göre ve hangi sebeplerden dolayı üstün kılındığını açıklayan tek bir ifade yoktur, tam tersi kadın olsun erkek olsun tek üstünlüğün Allah'a bağlılık ve sadakat olduğu onlarca âyette ifade edilmektedir. Kaldı ki bu üstünlük bile birinin diğerine hukukî olarak bir üstünlük sağladığı veya diğerlerine yönetici olacağı anlamına asla gelmemektedir. Bu âyet “La ilahe illallah” prensibine sıkı sıkıya bağlanarak sürü gibi, davar gibi güdülmeyi reddederek tasavvurunu ve şahsiyetini Kur'an'a göre inşa etmeye karar vermiş müminleri belli kurallara bağlayan âyettir. Kadın olsun erkek olsun Kur'an'ın önerdiği mümin şahsiyetin birileri tarafından davar gibi güdülmeye ihtiyacı da yoktur, buna tahammül etmesi de mümkün değildir. Ataların, seyitlerin, şeyhlerin,

yöneticilerin izinden davar sürüsü gibi giden insanları durmadan kınayan Kur'an'ın, kadını erkeğin davarı hâline getirecek bir düzenleme getirmesi asla mümkün değildir.

Sonsuz bir güce sahip olmasına rağmen gücünü üstünlük olarak kullanabilecekken kendi gücüne ilkeler koyan; sonsuz ilim sahibi olmasına rağmen, her durumda kullarından çok daha iyi kararlar almasına rağmen, sahip olduğu ilimle kullarının iradesini de en güzel şekilde yönetecek olmasına rağmen kullarının iradesine asla ipotek koymayan Yüce Allah'ın, kadının iradesine ipotek koyacak bir otorite belirleyip onu yetkilendirmesi asla mümkün değildir. Güçlünün güçsüze hâkim olduğu, güçlünün güçsüzü ezdiği toplum yapıları Yüce Allah'ın dininin önerdiği bir yapı değildir. Yüce Allah'ın dininde; güçlü gücünden dolayı başkalarının üstünde olmaz, güçlü oldu diye suçlu konumunda da olmaz. Ama Yüce Allah'ın dinine göre; güçlü olmasına rağmen gücünü ilkesizce kullanmak, gücünden dolayı üstünlük taslamak kişiyi hem aşağılık hem de suçlu yapar. Yaratılış özelliklerinin hiçbirisi -ki buna akıl ve güç de dâhildir- üstünlüğün veya aşağıda olmanın sebebi değildir. Kaldı ki eğer illâ da biri diğerinden üstün olacaksa tüm insanlığı doğuran kadınlar daha üstün ve daha değerlidir. Kur'an, erkek olmadan üreyebilen bir kadını (Meryem'i) evire çevire anlatmaktadır ama kadın olmadan üreyebilen bir erkekten hiç bahsetmemektedir.

Kadın, erkek, uzun, kısa, ileri zekâlı, orta akıllı, siyah, beyaz, çekik gözlü, melez, sarı tenli, kırmızı tenli yaratılmış olmak ne aşağıda olmanın ne de yukarıda olmanın ölçüsü değildir. Çünkü bunların hepsi Yüce Allah'ın âyetleridir.

Bu hakîkatin karşısına “Erkekler kadınlardan daha güçlü ve daha akıllı oldukları için kadınların âmiridir.” şeklinde bir sözle çıkmak, Yüce Allah'ın dininin temeli olan aklını ve özgür iradesini kullanarak imân eden insan profilini yerle bir etmektir. Daha doğuştan başına âmir tayin edilmiş bir insanın “akıl ve iradesi” yoktur demektir.

Bu da yetmezmiş gibi âyette geçen *بِمَا أَنْفَقُوا مِنْ أَمْوَالِهِمْ* (*bimâ enfekû min emvâlihîm*) cümlesine “erkekler mallarından harcarlar” gibi bir anlam vererek ve cümledeki “mal” kısmını sadece erkeklerle has kılarak kadınları bir de maddi yoksunluğa mahkûm

etmek, zaten hiçbir dayanağı olmayan ‘kadını’ ölene kadar başkasının kulu hâline getirmektir. Âyette geçen اَمْوَالِهِمْ (emvalihim) ifadesini sadece “erkeklerin malları” şeklinde bir anlamla karşılamak insan temelli Kur’an’ı kadın-erkek temelli cinsî ayırım üzerinden tasnif yapan bir kitap hâline getirmektedir.

“Erkekler mallarından harcıyarak evin geçimini sağlarlar.” demek aile olmuş, ev kurmuş, çoluk çocuğa karışmış olmalarına rağmen sahip olunan maddi değerlerin tek sahibi erkeklerdir demektir. Eğer böyleyse aşağıdaki âyet kadının miras bıraktığı hangi malı taksim etmektedir?

Nisâ 4/12

وَلَكُمْ نِصْفُ مَا تَرَكَ أَزْوَاجُكُمْ إِنْ لَمْ يَكُنْ لَهُنَّ وَلَدٌ فَإِنْ كَانَ لَهُنَّ وَلَدٌ فَلَكُمْ الرُّبْعُ مِمَّا تَرَكَنَّ

Hanımlarınızın çocukları yoksa bıraktıklarının yarısı sizindir; çocukları varsa, bıraktıklarının dörtte biri sizindir... (TDV meâli)

Diyelim ki kadının bıraktığı bu miras kendi annesinden babasından kalan mallardır. Bu kadın, ömür boyu kocasıyla biriktirdikleri üzerinde tek söz hakkına sahip değildir, o maddi değer ikisinin değil sadece erkeğindir, bu da yetmezmiş gibi bir de ölümlükten anne babasından kalan mirasın da bir kısmını ona bırakmaktadır. Böylelikle erkek hem karısının desteğiyle ömür boyu biriktirdiklerinin sahibi hem de karısına veraset yoluyla gelenlerin bir kısmına sahip olmaktadır. Bu kadına annesinden babasından bir şey kalmadığını, evlendikten sonra kocasıyla el ele vererek çok büyük servet sahibi olduklarını düşündüğümüzde Karun gibi zenginleşmiş olsalar bile kadının geriye bıraktığı bir şey yok demektir. Çünkü müfessir ve meâl yazarlarımız erkeğin eve ekmek getirmesini, ev kirasını ödemesini, elektrik ve su paralarını ödemesini, çoluk çocuğuna elbise almasını, lunaparka götürmesini, dondurma almasını “erkeğin kendi malından harcaması” olarak görmekte ve hatta bunu “üstünlük sebebi” saymaktadırlar. Dolayısıyla kocası ona bir külah dondurma aldığı anda “kocasının ‘kendi’ malından ona harcama yaptığı için” kadın ona minnet duymalıdır.

İşte Nisâ 34. âyet bunun böyle olduğunu değil, olmadığını ve olmayacağını bildirmektedir. Âyette geçen *أَمْوَالِهِمْ* (*emvâlihîm*) kelimesindeki ‘*hum*’ zamiri sadece erkeğe değil hem erkeğe hem de kadına dönen bir zamirdir. Yani o mallar ikisinedir. Daha önce de belirttiğimiz gibi bu âyet erkeğin üstünlüğünden değil Nisâ Sûresi’nin başından beri anlatılan miras ve mal bölüşümü esasının temelinden bahsetmektedir. Nitekim âyetin devamında gelen *وَالَّتِي* (*elleti*) ism-i mevsûlû bu âyeti Nisâ Sûresi’ndeki önceki âyetlere bağlayacak ve devamındaki cümlelerin anlaşılmasının yolunun önceki âyetlerle bağ kurmaktan geçtiğini bize bildirecek ve hatta bizi buna mecbur edecektir. Âyette geçen *بِمَا أَنْفَقُوا مِنْ أَمْوَالِهِمْ* (*bimâ enfekû min emvâlihîm*) cümlesi erkeklerin mallarından harcamalarından değil kadın ve erkeğin birlikteliğiyle çoğalmış bir ailenin, bireylerin ailenin ortak mallarından hangi esas üzerine hak sahibi olmaları gerektiğinden bahsetmektedir.

Miras ve mal bölüşümünü Câhiliye âdetlerini hortlatan ulemâ görüşleri ve rivâyetler temeli üzerine oturtmuş olan müktesebat, Kur’an’ın inişinden bu yana yüzlerce yıl geçmesine rağmen hâlâ dört başı mâmur bir miras hukuku bile oluşturamamıştır. Bırakın hukuku, Nisâ 11. ve 12. âyetlerde belirtilen yüzdeleri bile doğru dürüst hesaplayamamıştır. Âyette verilen yüzdeleri bir türlü denk getiremeyen ulemâ, “arta kalan” kısım için “avliyye” diye bir kavram türeterek yeni haklar icat etmiştir. Sadece miras hukukunu değil hayatın tamamını “Erkek kadından daha akıllı ve daha güçlüdür bu yüzden üstündür.” temeli üzerine bina eden ulemâ bütün önermelerini, içtihatlarını, fıkıhlarını ve hatta tefsirlerini bu düsturla yapmıştır.

Bu temel üzerine bina edilen müktesebâtın kendisi tarihsel olduğu halde kalkıp onları meşru sayarak Kur’an’ın âyetlerini tarihsel ilân etmek Kur’an’ın gömdüğü Cahiliye karanlıklarını İslâm adına hortlatmaktan başka bir anlama gelmemektedir.

Nisâ Sûresi çok yoğun bir şekilde kadın-erkek ilişkilerinin çerçevelerini belirleyen bir sûredir. Bu çerçevelerin hiçbirinde “güç ve akıl fazlalığı” temel alınmamış, güven ve sadâkat temel alınmıştır. Her fırsatta bağlamdan bahseden ulemânın iş Nisâ 34. âyete gelince âyeti hem siyâkından ve sibâkından hem de tüm Kur’an’dan

kopararak Cahiliye olarak tanımlanan anlayışa göre mânâ vermesi Câhiliye'nin İslâm eliyle meşrulaşmasına ve temelinde sadece “güç” olan bir tarihin de oluşmasına sebep olmuştur. Yüce Allah'ın gönderdiği tertemiz kitaba ihanet Muhammed'den sonra başlayan bir şey değildir. Onun öncesinde de tüm resûllere ihanet edildi. Onun öncesinde de bu ihanetler din adına yapıldı. Onun öncesinde de Musa'nın ve İsa'nın izinden gitmeyenler 'Musa' ve 'İsa' adını kullanarak 'Yahudilik' ve 'Hristiyanlık' adıyla dinler uydurdular. Onların da rivayetleri, fıkıhları, ulemâ görüşleri yani onların da Musa ve İsa'ya atfen oluşturulmuş müktesebatları vardı ki hâlâ da var. Kitap sayısının yüz milyonlara varması hiçbir müktesebâtı “doğru” yapmaz. O müktesebâtın insanlar tarafından hem de binlerce yıldır uygulanmış olması da onları doğru yapmaz. **Her zaman ve her zeminde tek doğru vardır ve o da Yüce Allah'ın ilmiyle oluşmuş Kur'an'dır.**

Bu müktesebâtın dayattığı hayat biçimlerinden dolayı ezen veya ezilen tarafta olan bir müminin müktesebat üzerinden eğri ve doğru arayışı hiçbir zaman onu Kur'an'ın aydınlığına götürmeyecektir. Hele meseleyi cinsiyet temeline oturtarak “kadınlar eziliyor” edebiyatı yapmaları hiçbir zaman onları özlem duydukları adalete götürmeyecektir. Çünkü mesele kadın-erkek meselesi değil “insan” meselesidir. Bir kadına zulmeden insanlar Yüce Allah'ın huzurunda “kadına zulmün” değil “insana zulmün” hesabını vereceklerdir. Çünkü zulüm hangi sebeple ve kime yapılırsa yapılsın zulümdür. Üstelik günümüz insanı sadece kadına zulmeder halde değildir. Erkeği ile kadını ile insanlığın tamamı zulüm altındadır. **Bir müminin amacı sadece kadınlara zulmü engellemek değil zulmün her türünü engellemektir.** Müminin zulmün her türünü engellemesi kılıç kuşanıp, beline bomba bağlamakla değil adaleti kişiliğinin temeli hatta kişiliğinin bizzat kendisi yapmakla olacaktır. Kur'an'ın bu düsturu da yine قَوَّامُونَ (*kavvamune*) kelimesi üzerinden söylenmektedir. Fakat ne yazık ki o âyetler bile Cahiliyenin fikirleri üzerinden anlaşılmıştır.

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا كُونُوا قَوَّامِينَ لِلَّهِ شُهَدَاءَ بِالْقِسْطِ...

(Yâ eyyuhâ-llezhîne âmenû kûnû kavvâmîne li(A)llâhi şuhedâe bilkist(i)...)

Ey Müminler! Allah için dâima kıst ile ortaya çıkan ve varlıklarını devam ettiren şahitler olun... (*Ramazan Demir – Mâide 5/8*)

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا كُونُوا قَوَّامِينَ بِالْقِسْطِ شُهَدَاءَ لِلَّهِ وَلَوْ عَلَىٰ أَنْفُسِكُمْ أَوِ الْوَالِدِينَ
وَالْأَقْرَبِينَ...

(*Yâ eyyuhâ-llezzîne âmenû kûnû kavvâmîne bilkisti şuhedâe li(A)llâhi velew ‘alâ enfusikum evi-lvâlideyni vel-akrabîn(e)...*)

Ey Müminler! Kendi nefsinize, anne baba, akrabalara ve kendinize karşı bile olsa Allah için dâima kıst ile ortaya çıkan ve varlıklarını devam ettiren şahitler olun... (*Ramazan Demir – Nisâ 4/135*)

Adalet hakîkî bir varlığın adı değil, hakîkî kıstaslar üzerine bina edilerek süreci tamamlanmış bir sonuçtur. Adalet ayakta tutulacak bir şey değildir ama adaleti sağlayacak kıstasların ayakta tutulması zaruridir. O kıstaslar değişirse terazi farklı tartacağından olması gereken adalet oluşamaz. Ancak doğru kıstasların ortaya çıkardığı adalet ile ayakta kalan, yaşayan sağlam bir karakter ve kişilik tasavvur edilebilir.

Adaleti, hak dağıtılırken giyilen hâkim cübbesi gibi algılayan bir insanın sadece kadına değil varlığın tamamına zulmetmesinin önünde hiçbir engel yoktur. Adalet üzere var olmak ve adalet üzere varlığına devam etmek sadece güçlülerin tatbik edeceği bir karakter biçimi değildir. Güçsüzlerin de adaleti karakter hâline getirmeleri ve varlıklarına bu temel üzerine devam etmeleri şarttır. Çünkü adalet, doğru kararlar ile inşa edilecek yaşamın güvencesidir.

İşte Kur’an, insanı bu temel üzerine var olmaya ve varlığını devam ettirmeye çağırmaktadır. Çünkü bu Kur’an; yaratması ve yok etmesi, sevmesi ve sevmemesi, kullarına görev yüklemesi ve görevden alması, hak ve ödev belirlemesi, ceza ve mükafat vermesi, dışlaması ve kabul etmesi, vermesi ve alması, tehdit ve vaatleri kısacası tüm fiilleri ve tüm isimleri ile **“mutlak adalet temelli” olan Yüce Allah’ın öğretisidir.** Bu öğretinin içinde insanlardan birini diğerine kul edecek, birini diğerine mecbur edecek, birini

diğerine sırf kaba kuvvetinden dolayı daha yetkili kılacak herhangi bir şeyin olması mümkün değildir ve olmamıştır da.

Nisâ 34. âyetinin meâl ve tefsir müelliflerinin bahsettiği şeylerle alâkası hiçbir yönden yoktur. Meâl ve tefsir yazarlarının ortaya koyduğu mânâları kabul etmeye ne âyetin gramer yapısı ne de Kur'an müsâade etmektedir. Bu âyet başından beri devam eden konuların ana temelidir. O hukukların hepsinin temelinde çoğalabilir halde yaratılan kadınlarda başlatılan hayat ve tüm toplumların kendisinden doğduğu anneler vardır. Nisâ 34. âyet bunun temelidir.

Nisâ 4/34

الرَّجَالُ قَوَّامُونَ عَلَى النِّسَاءِ بِمَا فَضَّلَ اللَّهُ بَعْضَهُمْ عَلَى بَعْضٍ وَبِمَا أَنْفَقُوا مِنْ أَمْوَالِهِمْ

Allah'ın onların (kadın ve erkeğin) bazısını bazısına göre çoğalabilir hale getirmesinden dolayı, erkekler de kadınlar üzerinden ortaya çıkarlar ve devamlılıklarını sağlarlar, (her ikisinin de ortaklaşa sahip oldukları) kendi mallarından talep sahibi olmaları buna (kadının çoğalabilir olmasına) göredir...

4- Sâlihalar

Anlamaya çalıştığımız Nisâ Sûresi'nin 34. âyeti de her bir Kur'an âyeti gibi ne içinde geçtiği pasajın öncesinden ve sonrasında ne de Kur'an'ın tamamından kopartılarak bağımsız olarak anlaşılır. Fakat bu çalışma Nisâ 34. âyetini tüm bağlantılarıyla ortaya koyup âyetin ne dediğini söylemektense ne demediğini göstermeyle sınırlı kalacaktır. Çünkü günümüzde ve geçmişte yaşayan müminler âyetin dediği şeyler üzerinden değil demediği şeyler üzerinden hayatlarını ve tasavvurlarını inşa etmişlerdir. Meselâ; **kadının dövülmesi tartışması, âyetin dedikleri üzerinden değil demedikleri üzerinden edinilmiş bir tartışmadır.**

Nisâ 34. âyet, sûrenin en başından beri yetimlerin hukukundan mirasa kadar uzanan meseleleri ele alan âyetlerin bir parçasıdır. Nisâ Sûresi'nin 34. âyetini “kadına çoban tayin etmek ve hırçınlık yaptığında döverek onu yola getirmek” çerçevesine taşıyanlarla bu âyetten önceki ve sonraki âyetlerde bahsedilen; yetimlerin miraslarına sahip çıkma, yetimleri evlendirme, evlenilmesi yasak olanlar, kölelik-cariyelik, çok eşlilik, kadının mirası, erkeklerin mirası, fâhiş davranışlarda bulunanların tespiti ve cezalandırılması, şahitlik gibi meseleleri “fıkıh” adı altında Arap Cahiliye devrine yakışır bir çerçeveye taşıyanlar aynı kişilerdir. Bunlar

aynı kişiler olmasa bile Kur'an'a verdikleri değer açısından aynı yolun yolcusudurlar. Kur'an üzerinden devasa bir fıkıh müktesebâtı oluşturulmuştur ama bu müktesebat yığnında Kur'an sadece kenar süsü olarak kullanılmıştır. Çünkü daha işin en başında "Kur'an rivayetsiz anlaşılamaz." prensibiyle hareket eden ulemâ, Kur'an'ın açtığı fıkıh alanlarını rivayetle doldurarak fiiliyatta da zihinlerde de Kur'an'a yer bırakmamıştır. Hatta bir adım daha ileri giderek rivayetleri de ötelemiş; merkezine biri diğerini tutmayan, biri diğerinden daha karanlık ulemâ görüşlerini almıştır. Nisâ Sûresi'nin açtığı fıkıh alanlarına önce şu rivayetleri taşıyarak hakkın-da hukuk belirledikleri kadınlara varlık içinde durmaları gereken yer belirlenmiştir:

Peygamber buyurdu ki: "Herhangi bir kimseye secde etmesini emredek olsaydım, kadına kocasına secde etmesini emrederdim."

Kaynak: Ebu Davud, Nikah 40; Tirmizî, Rada' 10; İbn Mâce, Nikah 4; Müsned IV, 381, V, 228, VI, 76)

(Kurtubî, el-Câmi' li Ahkâmi'l Kur'an, c.5.s.173)

Yüce Allah; "Kadınlara" buyruğunda, insanların nefisleri onlara çokça arzu duyduğundan önce kadınları söz konusu ederek başladı. Çünkü kadınlar "şeytanın attığı kementler" ve erkeklerin fitneye düşmelerine sebeptir. Rasûlullah (sav) buyurdu ki: "Benden sonra erkekler için kadınlardan daha çetin bir fitne terk etmiş değilim." Hadisi Buhari ve Müslim rivayet etmiştir.

(Buhârî, Nikah 18; Müslim, Zikir 97, 98; Tirmizî, Edep 31, İbn Mâce, Fiten 19)

Kadın fitnesi her şeyden daha çetin ve zorlu bir fitnedir. Denilir ki: Kadınlarda iki fitne vardır. Çocuklarda ise tek fitne vardır. Kadınlardaki fitneden birisi, akrabalık bağlarını kesmeye götürür. Çünkü kadın kocasına annelerle, kız kardeşlerle bağı kesmeyi emreder. İkinci fitne ise helal-harama bakmaksızın mal toplama fitnesidir. Oğullara gelince onlardaki fitne bir tanedir. O da onlar için mal toplama tutkusudur.

Abdullah b. Mesud'un rivayetine göre⁶ Rasûlullah (sav) şöyle buyurmuştur: "Kadınlarınızı yüksek odalarda iskân etmeyiniz,

onlara yazı yazmayı öğretmeyiniz.” Bu şekilde Rasulullah (sav) erkekleri bundan sakındırmış olmaktadır. Çünkü onların yüksek yerlerde iskân ettirilmeleri dolayısıyla erkekleri görmeleri söz konusudur. Bu ise onları himaye etmek ve onları setretmek de ğildir. Çünkü kimi zaman erkekleri görüp de bundan dolayı bela ve fitne söz konusu olabilir. Diğer taraftan “kadınlar erkekten yaratılmışlardır.” O bakımdan kadının bütün derdi, erkektir. Erkek ise şehvet ile birlikte yaratılmıştır. Kadın da erkeğin sükûn bulduğu bir varlık kılınmıştır. Bu sebeple onlardan birine öteki hakkında güven duyulmaz.

Onlara yazı yazmayı öğretmekte de böyle bir fitne, daha da ileri derecede söz konusudur. Eş-Şihab’ın kitabında Peygamber (sav)’ın: “Kadınlara gereğinden fazla elbise almayınız ki evlerinden dışarı çıkmasınlar” buyurmaktadır (bu hadisin asılsız olduğu belirtilmiştir.) (Ebul Ferac-İbnu’l Cevzî, el-Mevzûât)

(Kurtubî- el-Câmi’li Ahkâmî’l Kur’an-c.4.s.124)

Kadına varlık içinde böylesi bir yeri reva gören ulemâ Nisâ Sûresi’nin başından beri açılan fıkıh alanlarında kadına belirledikleri bu değer üzerinden hak ve sorumluluk vermiş, buna göre âyetleri anlamış ve anlamlandırmıştır. Yani onlara göre Nisâ Sûresi, neredeyse erkeğe secde edecek olan, şeytanın kırbacı olan, fitnesi en büyük olan varlıkların hak ve sorumluluklarından bahsetmektedir.

Yüce Allah’ın yarattığı insanı böylesi bir tanımlamaya hapseden ulemâ, sadece Nisâ Suresi 34. âyetine değil tüm âyetlere bu gözle bakmış ve Kur’an’ın kelimelerine bu zemin üzerinden anlam belirlemiştir. Bu sapma sadece ‘kadın’ tanımında görülmez. Erkeği secde edilecek bir varlık olarak görmek de en az ‘kadın’ tanımlaması kadar derin bir sapmadır. Dahası erkek ve kadın hakkında getirilen bu tanımlamalara sadece erkekler değil kadınlar da inanmıştır. Varlık içindeki değerlerini ve konumlarını böylesi tanımlamalar üzerinden anlayan kadından ve erkekten birinin diğerine âmir/reis/çoban olması ya da şirretlik yaptığında birinin diğerini dövmesi, aslında devasa bir sorunun çok küçük ve kolayca halledilebilecek kısmıdır.

Nisâ Sûresi’ni konu edinen ulemânın tefsirlerine, ürettikleri fıkıhlara ve geliştirdikleri tanımlamalara göre Nisâ Sûresi baştan sona şeytanın kementleri olan ve büyük fitne olarak gördükleri ka-

dınların ablukaya alınmasından bahsetmektedir. Nisâ 34. âyetten önceki âyetlerde bahsedilen “yetim kızlar, kadının mirası, erkeğin kadına göre mirasta daha fazla pay alması, çok eşlilik, fâhiş hareketlerde bulunan kadının cezalandırılması vs.” gibi konulara kadınların şeytanın kementleri olduğu veya erkekten daha akılsız varlıklar olduğu peşin kabulüyle yaklaşan ulemâ, âyetlere kadınları “ablukaya almaya” ve onların büyük fitne oluşlarını zapt etmeye yönelik anlamlar yüklemekten geri durmamıştır.

Bu yaklaşım biçiminde yanlış olan tek şey kadını hayatın merkezinden dışlamak, onu hayatın figüranı hâline getirmek veya kadına erkekten daha az hak vermek değildir. Erkeği hayatın merkezine koyup ona hak ettiğinden daha fazla hak vermek de en az kadına yapılan haksızlık kadar büyük bir zulümdür. Çünkü haksızlık sadece daha az hak vermekle değil hak ettiğinden daha fazlasını vererek de yapılır.

Meselâ, Hristiyanlar İsa’yı olduğundan daha düşük göstererek değil olduğundan çok daha yüksek göstererek haksızlık yapmışlardır. Hatta şirkin tüm çeşitleri bir şeyin olduğundan daha düşük görülmesinden değil daha yüksek görülmesinden dolayı ortaya çıkmaktadır. Allah resûlü olan İsa’ya “Allah’ın oğlu” olmak gibi bir pâyeye verenlerin yaptığı haksızlık Allah’tan önce İsa’yadır. Çünkü tüm beklentilerini İsa’nın Allah’ın oğlu olduğu üzerine bina eden insanlar ondan, beklentilerini karşılayacak türde bir ilâhlık göstermesini bekleyecektir. Oysa İsa’nın “ilâhlık” yapmaya gücü yetmemektedir.

Tıpkı bunun gibi; toplumların şeklini belirlemede kadını merkezden öteleyerek erkeği tek başına bırakmak, beklentileri buna göre şekillendirmek, buna göre fıkıh ve davranış kalıpları geliştirmek sadece kadın için değil aynı zamanda erkek için de haksızlık olacaktır. Yüce Allah ne kadını erkek tarafından ne de erkeği kadın tarafından ablukaya alınması gereken varlıklar olarak tanımlamıştır. Ulemânın kadını ablukaya alarak ve erkeği de olduğundan daha fazla göstererek geliştirdiği fıkıhlar yüzlerce yıldır uygulanmış ve bu fıkıhların yıkımdan başka bir şey getirmediği yüzlerce, binlerce kere ortaya çıkmıştır.

Bu fıkıhların oluşmasında yanlış olan şey sonuçlar değil o fıkıhları ortaya çıkaran zeminin bizzat kendisidir. ‘Rivayet olmadan hukuk geliştirmeme’ sadece kadın-erkek ilişkilerini anlatan âyetlerde değil Kur’an’ın tamamında bir metod olarak uygulanmıştır. Tek bir istisnası olmadan tüm mezheplerin ortak zemini ‘rivayet’ temelli fıkıh (hukuk) anlayışıdır. Her devirde geliştirilen ve zamana uyarlanan “rivayet üzerinden hukuk oluşturma metotları” günümüze kadar gelmiştir. Doğal olarak günümüzün pratik hayatında uygulanamaz olarak gözüken bu hukuklar karşısında apışıp kalan çağdaş ulemâ yine de rivayet temelli hukuk anlayışına sarılmış ve farklı rivayetler getirerek meseleyi çözeceğini zannetmiştir. Bu; yüzyıllardır yapılan ve her seferinde de sonucu hüsrana uğratan bir deneyi farklı sonuç çıkacak beklentisiyle tekrar yapmaktan başka bir şey değildir. Oysa farklı rivayetlerin getirilmesiyle çözüldüğü sanılan mesele bu sefer başka ve daha büyük arızaların çıkmasına neden olmakta ve Kur’an’ı hayatın öznesi olmaktan çıkarıp sonuç gelmez tartışmaların nesnesi hâline getirmektedir.

Yeryüzündeki tüm hukukların temelinde herhangi bir şey hakkında kural belirlemeden önce kendisine kural getirilen şeyin tanımları vardır. Tüm kurallar, haklar ve sorumluluklar, sınırlamalar veya serbest bırakmalar bu tanım temel alınarak yapılmaktadır. Zaten tanım getirilmeyen bir şeye kural koymak veya hukuk belirlemek hem saçmadır hem de imkânsızdır. Hakkında hukuk oluşturulan şey insan olunca insana getirilen tanımın çok daha doğru ve çok daha titiz olması gerekmektedir.

İslâm ulemâsı(!); hakkında hukuk geliştirdiği insanı önce “erkek ve kadın” diyerek ikiye ayıran bir tanım yapmış ardından “erkek güçlü ve akıllı, kadın güçsüz ve akılsız” şeklinde bir alt tanım daha yapmıştır. İşte tüm hukuku bu şekilde tanımlanan bir zemini temel alarak geliştiren ulemâ, erkeğin kaburga kemiğinden yaratılmasından başlayarak kadına hukukî ve ahlâkî çerçeveler belirlemiştir. Ulemânın Nisâ 34. âyetten çıkardığı “Erkekler kadınların âmiridir, kocalar tedip için karılarını dövebilirler.” anlam çerçevesi de işte bu zeminde neşvünema bulan hukukî bir kuraldır.

İmân ettiği hâlde ulemânın geliştirdiği ve kafalara çivi gibi çaktığı bu tanımlamalar üzerinden “evlenme, boşanma, çok evli-

lik, miras, şahitlik” gibi konularda ortaya çıkan adaletsizlikleri ve haksızlıkları Kur’an’a mal ederek itiraz geliştirenlerin her şeyden önce bu meselelerin temelinde hangi tanımlamaların yattığına bakmaları gerekmektedir. Kadınları şeytanın kementleri olarak gören ulemâ ile aynı zeminde durarak ve onların kullandığı metotların aynısını kullanarak geliştirilen itirazların sonucunun yine hüsrana olacağı artık binlerce kere ispatlanmıştır. Rivayetlerle oluşmuş fıkıhın olumsuzlukları karşısına farklı rivayetlerin konulmasıyla bu meselelerin çözilemeyeceğinin artık anlaşılmış olması gerekir.

Yüzyıllardır herhangi bir dış kaynağa başvurmadan sadece Kur’an’dan hukuk geliştirmenin yolu hiç denenmemiştir. Oysa müktesebâtın bin bir emekle kurduğu fıkıhın temelindeki insan tarifleri bile akıl ve Kur’an dışı bir şekilde “insan türünün bir erkekten çıktığı” temeli üzerinedir.

Bu temel üzerinden Nisâ Sûresi’ni şeytanların kementleri oldukları için ablukaya alınması gereken, akılsız ve güçsüz kadınlar sûresine çeviren ulemâ sadece Nisâ 34. âyete değil ondan önceki âyetlere de bu temel üzerinden mânâ vermiş ve fıkıhlarını da bu mânâlar üzerine bina etmiştir. Aslına bakılırsa Nisâ 34. âyet böylesi bir temelle ortaya çıkmış meseleler içinde zurnanın son deliği gibidir.

Nisâ 4/34

الرِّجَالُ قَوَّامُونَ عَلَى النِّسَاءِ بِمَا فَضَّلَ اللَّهُ بَعْضَهُمْ عَلَى بَعْضٍ وَبِمَا أَنْفَقُوا مِنْ أَمْوَالِهِمْ

Allah’ın onların (kadın ve erkeğin) bazısını bazısına göre çoğalabilir hale getirmesinden dolayı, erkekler de kadınlar üzerinden ortaya çıkarlar ve devamlılıklarını sağlarlar, (her ikisinin de ortaklaşa sahip oldukları) kendi mallarından talep sahibi olmaları buna (kadının çoğalabilir olmasına) göredir...

Nisâ 34. âyetinin ilk cümlesine bizim verdiğimiz bu meâlin temelinde “akıllı ve güçlü erkek” ile “şeytanın kementleri olan akılsız ve güçsüz kadın” tanımları yoktur. Dolayısıyla âyetin bundan

sonrasına mânâ verirken de bu temel olmayacaktır. Bizim ulaştığımız sonuçlara göre kadın da erkek de insandır. Aralarındaki tek fark birinin doğurabiliyorken diğ erinin doğ uranın kucağına verdiği çocuklarla nesil sahibi oluyor olmasıdır. Bu ilişkide esas ve değerli olan kesinlikle insan türünün devamlılığını sağlayan kadındır. Daha önce de belirttiğimiz gibi her ne kadar Yüce Allah insan türünün devamlılığı için erkeğe de rol vermiş olsa bile erkeğin rolü olmazsa olmaz şart değildir. Çünkü Yüce Allah herhangi bir erkeğin etkisi olmadan doğ uran Meryem’i yaratılışın âyeti kıldığını belirtmiştir (Enbiyâ 21/91 – Mü’minûn 23/50). Yine aynı şekilde, Nisâ Sûresi’nin 1. âyetinde müfessir ve ulemânın zıddına hayatın erkeklerden değil erkek olmadan üreyen kadınlardan türediği belirtilmiştir.

İşte bu ilişki içerisinde var olan kadın ve erkek, biri diğ erine rakip iki varlık değil biri diğ erıyla mutlu olan, biri diğ erine muhtaç aynı türden iki varlıktır. Aynı türden olan bu iki varlığın oluş turduğu yakınlık çerçevelere bağ lanmış, bu çerçevelerin temelinden doğ an haklar ise “çoğalma” temeli üzerinden belirlenmiştir. Elbette ki bu konuların her biri çok daha detaylı çalışmaları hak etmektedir.

Nisâ 34. âyetten önceki âyetler evlenme, miras, yetim malları vs. gibi konulardan bahsetmekte ve bu konularda çerçeveler belirlemektedir. Babasından veya annesinden kalan mirası ganimet bilen ve daha çok alma gayretine giren insanların daha çok verme gibi bir alternatifi hiç olmayacaktır. Miras meselelerine ‘daha fazla alma’ güdüsüyle yaklaşan bireyler Kur’an’ın getirdiği taksimatın temelinde ‘Nisâ 34. âyet’ olduğunu umursamayacaklardır. Bu yüzden âyet dememesine rağmen *وَبِمَا أَنْفَقُوا مِنْ أَمْوَالِهِمْ (vebimâ enfekû min emvâlihîm)* cümlesine “Erkekler mallarından evin geçimini sağlarlar.” gibi bir anlam vereceklerdir. Oysa bu âyet “erkeklerin mallarından” değil erkek ve kadının birlikte sahip oldukları kendi mallarından hangi esasa göre talep sahibi olmaları gerektiğ inden bahsetmekte ve daha öncesinde bildirilen taksimatın temelinde nelerin olduğunu belirtmektedir.

Çünkü kadın-erkek ilişkileri tek şekilde başlamaktadır (nikâh akdi) ama ne tek şekilde devam etmektedir ne de tek şekilde so-

nuçlanmaktadır. Her biri çok detaylı çalışmaların konusu olan “zifafa girmeden gerçekleşen boşanma, zifafa girdikten hemen sonra gerçekleşen boşanma, çocuk sahibi olmadan gerçekleşen boşanma, çocuk sahibi olduktan sonra gerçekleşen boşanma” gibi konuların yanında “boşanan veya kocası ölen” kadının ve erkeğin hak ve sorumlulukları gibi koşullar “kadın-erkek” ilişkilerinin muhtemel durumlarıdır.

Günümüzde bu konularda sorun yaşanmaması için evlilik sözleşmesi icat edilmiştir. Oysa Kur'an bu sözleşmeyi hem de manifesto tadında, inancın bir parçası hâline getirmiştir. Çünkü kendisine inanılmayan her sözleşme insanın sırtına vurulmuş yük gibidir. İnsanların icat ettiği “evlilik sözleşmesi” korku temeline bina edilmiştir ama Nisâ Sûresi'nin getirdiği evlilik sözleşmesi güven üzerine bina edilmiştir.

İşte daha ilk âyetlerinden başlayarak tüm bu konuları detaylı bir şekilde ele alan Nisâ Sûresi, ulemâ eliyle “abluka altına alınması gereken, şeytanın kementleri olan kadınlar” sûresine çevrilmiştir. Nitekim bu bölümde inceleyeceğimiz فَالصَّالِحَاتُ قَانِتَاتٌ (fe's-Sâlihātu kânitâtun) ifadesine de hiç alâkası olmamasına ve âyette de geçmemesine rağmen “...iyi kadınlar kocalarına karşı itaatkardırlar...” (M. Öztürk meâli) mânâsı vermekte hiçbir beis görmemişlerdir. Tuhaf olan şey; bu meâl yazarının âyette “kocalarına” şeklinde bir kelime geçmemesine rağmen bu kelimeyi ekleyerek âyete mânâ vermesinden sonra kendi verdiği mânâ üzerinde tepinerek “Artık geliştik, değiştik, kadının erkeğe itaati diye bir şey geçmişte kaldı, dolayısıyla bu âyet tarihseldir.” demesidir.

Diğer meâl ve tefsir yazarları bu bölümde inceleyeceğimiz فَالصَّالِحَاتُ قَانِتَاتٌ (fe's-Sâlihātu kânitâtun) ifadesine şu mânâları vermişlerdir:

İyi ahlâklı kadınlar; bağlılık gösteren... (Erhan Aktaş meâli)

Erdemli kadınlar, (Tanrı'nın yasasına)... boyun eğer... (Edip Yüksel meâli)

Onun için sâliha kadınlar itaatkârdır... (Diyanet Vakfı meâli)

Dürüst ve erdemli kadınlar, sadık ve itaatkâr kadınlardır... (Bayraktar Bayraklı meâli)

Dürüst ve erdemli kadınlar hem (Allah'a) boyun eğen... (Mustafa İslamoğlu meâli)

İyi kadınlar, Allah'a itaat edenler... (Süleymaniye Vakfı meâli)

Bunlar ve buraya almaya gerek duymadığımız diğer meâllerde فَالصَّالِحَاتُ (fe's-Sâlihât) kelimesine verilen mânâlar “iyi kadınlar, iyi ahlâklı kadınlar, dürüst ve erdemli kadınlar” gibi tarifi yapılmamış, çerçevesi belli olmayan mânâlardır. Çünkü her kadının “sâliha” olmadığı açıktır. O hâlde “‘Sâlihâtü’ denilerek hangi özelliğe sahip kadın kastedilmiştir?” sorusu doğal olarak kendiliğinden ortaya çıkmaktadır. Her ne kadar meâl yazarları bu kelimenin tarifini yapmamış olsalar da verdikleri mânâların arkasında bu tarifleri onlar için yapmış olan şu tefsirleri koymuşlardır:

Yüce Allah'ın: “İyi kadınlar, itaatli olan ve Allah'ın korumasıyla kendileri de gizli olanı koruyanlardır” buyruğunda iyi kadınların durumu haber verilmektedir. Bundan maksat ise kocaya itaati ve malında kocasının hazır olmaması hâlinde, kadının kendi nefsinde kocanın hakkını yerine getirmeyi emretmektir. Ebu Davut et-Tayalisi'nin Müsned'inde, ebu Hureyre'den şöyle dediği rivayet edilmektedir. Rasulullah (s.a.v) buyurdu ki: “Kadınların hayırlısı, kendisine baktığın zaman seni sevindiren, emir verdiğin zaman sana itaat eden, yanında hazır olmadığın takdirde de kendi nefsinde ve senin malında (haklarını) koruyan kadındır.” Daha sonra şu: “erkekler, kadınlar üzerine yöneticidir...” âyetini sonuna kadar okudu.

Hz. Peygamber, Hz. Ömer'e şöyle demiştir: “Kişinin en hayırlı hazinesinin ne olduğunu sana bildireyim mi? O, sâliha kadındır. “Kocasına ona baktığında onu sevindirir. Ona emrettiğinde itaat eder, yanında hazır bulunmadığında da onu korur.” (Bu hadisi Ebu Davut rivayet etmiştir).

(Kurtubî- el-Câmi' li Ahkâmi'l Kur'an-c.5.s.172)

Âyette geçen فَالصَّالِحَاتُ (fe's-Sâlihât) kelimesine verilen “iyi kadınlar, iyi ahlâklı kadınlar, dürüst ve erdemli kadınlar” gibi mânâlar genelde böyle anlaşılmıştır. ‘Sâliha kadın’ için getirilen bu tanımlamalar yine kocanın beğenisi üzerine kurulmuştur. Bu durumda kendisine baktığında yüzünü güldüreceği, emir verdiğinde itaat edeceği kocası olmayan kadınların sâliha olması mümkün değildir çünkü kocası yoktur. Kur'an'ın en temel kavramlarından

birini bile “kocanın beğenisi” üzerinden anlamlandırmak ulemânın Kur’an’a bakışının hangi zeminde olduğunu göstermektedir.

Âyette geçen فَالصَّالِحَاتِ (*fe's-Sâlihât*) kelimesi ص ل ح (*sad+lam+ha*) kökünden türemiş cem-i müennes olan bir kelimedir ve Kur'an'da bu kökten türemiş 180 tane kelime bulunmaktadır. Fakat فَالصَّالِحَاتِ (*fe's-Sâlihât*) şeklinde öznesi sadece kadınlar olan tek kullanım Nisâ 34. âyetteki kullanımdır. Onun dışında sadece kadınlara dönen hiçbir kullanım yoktur.

Kelime, âyette geçtiği gibi فَالصَّالِحَاتِ (*es-Sâlihât*) şeklinde çoğul (cem-i müennes-i sâlim) olarak Kur'an'da 60 kez geçmektedir. Bunlar şu kalıplarda gelirler:

- 1- عَمِلُوا الصَّالِحَاتِ (*Amilu's sâlihât*) 54 kez (mef'ûl olarak)
- 2- يَعْمَلْ مِنَ الصَّالِحَاتِ (*Ya'mel mine's sâlihât*)3 kez (mef'ûl olarak)
- 3- الْبَاقِيَاتُ الصَّالِحَاتُ خَيْرٌ (*El bakiyatu's sâlihatu hayrun*)2 kez (sıfat olarak)
- 4- الصَّالِحَاتِ (*es-Sâlihât*)1 kez (müptedâ-fâil/özne olarak)

Bu kullanımların dışında kalanların hepsi; tekil veya çoğul, isim ya da fiil formda da olsa müzekkerdir. Kur'an'da cinsiyet ayrımı yapılarak kadınlara özel “sâliha” tanımının yapıldığı hiçbir âyet yoktur. Dahası Kur'an'ın hiçbir yerinde “kocaya itaat” etmekle sâliha kadın olunacağını bildiren herhangi bir haber bulunmamaktadır. Fakat müfessirler işi o kadar ileri boyutlara taşımıştır ki bir kadının sâliha olmasının en temel şartının kocasına itaat olduğunu bile söylemişlerdir:

Bil ki kadın, ancak kocasına itaat ettiği zaman “sâliha” olabilir. Çünkü Cenab-ı Hak فَالصَّالِحَاتُ قَانِتَاتٌ “Sâlih (iyi) kadınlar; itaatli olanlardır” buyurmuştur ki cem-i kelimenin başındaki elif-lam, istiğrak ifade eder. Bu da her sâliha kadının, kocasına itaat etmesi gerektiğini gösterir.

(Râzî / Tefsir-i Kebir c.8.s.19)

Kur'an, müfessirlerin ve ulemânın aksine bir kadının veya erkeğin sâlihliğini herhangi bir cinsiyet ayrımına gitmeden ‘insanın’ sâlihliği üzerinden anlatmaktadır. Yani erkekleri sâlih ya-

pan davranışlar ve işler neyse kadınları da sâliha yapan şey onun aynısidir.

Nisâ 4/124

وَمَنْ يَعْمَلْ مِنَ الصَّالِحَاتِ مِنْ ذَكَرٍ أَوْ اُنْثَىٰ وَهُوَ مُؤْمِنٌ فَأُولَٰئِكَ يَدْخُلُونَ الْجَنَّةَ وَلَا يُظْلَمُونَ نَبْرًا

Erkek olsun kadın olsun, her kim de mümin olarak iyi işler yaparsa, işte onlar cennete girerler ve zerre kadar haksızlığa uğratılmazlar. (TDV meâli)

Sâlih ve Sâliha olmada cinsiyetin hiçbir değerinin olmadığını söyleyen bu ve benzeri âyetlere rağmen Kur'an'da olmadığı hâlde kadın için yeni bir "Sâliha" tanımı geliştirmenin ve bunun tek şartının da "kocaya itaat" olduğunu söylemenin Kur'an ile hiçbir alâkası yoktur. Kadın olsun erkek olsun Yüce Allah'a imân eden her kul kime itaat ederek Sâlih olunacağını insanların uydurduğu değer yargıları üzerinden değil Kur'an üzerinden belirlemek zorundadır. Kur'an'ın tamamında kişiyi sâlih yapan şeylerin sadece ve sadece Allah'ın koyduğu ilkelere bağlılık olduğu yüzlerce ve hatta binlerce değişik şekilde anlatılmaktadır.

Nisâ 34. âyetin en başında geçen *الرِّجَالُ قَوَّامُونَ عَلَى النِّسَاءِ* (*erricâlu kavvâmûne ala annisâ*) cümlesine "Erkekler kadınların âmiri/reisi konumundadır." mânâsını vererek kadın-erkek ilişkilerini 'âmir-memur' temeline taşıyan ve bunun üzerinden tanım geliştiren ulemâ bundan daha beterini âyetteki *فَالصَّالِحَاتُ* (*es-Sâlihât*) kavramına "kocasına itaat eden kadınlar" mânâsını yükleyerek yapmıştır. Bu mânâlara göre bir kadın sâliha olmak istiyorsa önce kocasının kendisinden daha akıllı ve güçlü yaratıldığını kabul etmeli, Allah'ın kocasını başına âmir tayin ettiğine razı olmalı ve malından infak ederek ailenin geçimini sağlayan kocasını velinimet bilip ona itaat etmelidir.

Kadın-erkek ilişkilerini âmir-memur temeline taşıyan ulemânın insan vicdanında açtığı yara kapanacak gibi durmamaktadır. Yüce Allah varlığın tek sahibi, yaratan, besleyen, tüm canlılara can veren, sonsuz ilim sahibi olmasına rağmen akıllı ve iradeli varlıkların

tamamının kendisiyle ‘güven’ temelli ilişki kurmasını şart koşarken kadın ve erkek arasındaki ilişkinin âmir-memur temelli olması gerektiğini bildirdiğini ve düzeni buna göre kurduğunu söylemek hem insanı hem kadını hem erkeği hem Kur’an’ı hem de Yüce Allah’ı tanınamak demektir.

Gücü ve ilmi sonsuz olan Yüce Allah’ın en belirgin özelliği kullarına üstünlük sağlamak için gücünü ve ilmini baskı aracı olarak kullanmamasıdır. Yani Yüce Allah’ın ilâhlığı sadece sonsuz güç ve ilim sahibi olmasından değil sonsuz güç ve ilim sahibi olmasına rağmen gücünü ve ilmini akıllı ve iradeli yarattığı varlıkların iradesini ve aklını ipotek altına alacak şekilde kullanmamasından anlaşılmaktadır.

İnsan hayatına yönelik emir niteliğinde yüzlerce kural belirlemesine rağmen ne kendisini âmir ne de bu emirlere uyanları memur olarak tanımlamıştır. O, Kur’an’ın her tarafına sindirdiği gibi kullarının kendisine memur olmasını değil “güvenmesini” istemektedir. Çünkü O, bize güven temeline oturmaya hiçbir ilişkinin sürdürülebilir olmadığını ve olmayacağını Allah-insan ilişkisi üzerinden bariz bir şekilde öğretmektedir.

Bizzat kendisi böyleyken kalkıp kadınıyla-erkeğiyle “mümin” (güvenen-güvenilen) olarak tanımladığı insanların birbirleriyle ilişkilerinde güveni değil de güç üstünlüğüne dayanan ‘âmir-memur’ çerçevesini belirlediğini söylemek, bu safsataları tefsir veya meâl adıyla âyetlerin altına yazmak ve kelimelere buna göre mânâ vermek Cahiliye’nin karanlıklarını İslâm’a sokuşturmaktan başka bir anlama gelmemektedir.

Kur’an, insanlığı her akıl seviyesinde kolayca uygulanabilir ve sürdürülebilir bir hayata çağırmaktadır. Sürdürülebilir bir hayatın olmazsa olmaz şartı ise güven ortamıdır. Güvensizliğin olduğu bir ortamda sürdürülebilir ilkeler edinmek ve değişmeyen doğru değerler sahibi olmak mümkün değildir. Güven, ancak kişilerin beklenmedik tepkiler vermemesi, öngörülemez davranışlar göstermemesi durumunda tesis edilir. İşte bu ortamın sağlanması ortama dâhil olan her bir bireyin hatta her bir nesnenin doğru ve kabul edilebilir tanımlarının yapılması ile mümkün hâle gelmektedir. Bu şekilde tesis edilen güven ortamının sürekliliği ise değişmeyen doğru ilkeler eliyle olmak zorundadır.

Fakat her durumda güven ortamını tesis etmek için getirilecek tanımlamaların ve bu güven ortamının devam etmesi için belirlenecek ilkelerin, insanı her şeyiyle kuşatan bir öngörü sahibi tarafından yapılması gerekmektedir. Hangi temel üzerine kurulursa kurulsun her toplum doğru ve sürdürülebilir olmayı arzulamaktadır. Fakat insan türü hangi yeni sistemi icat ederse etsin, hangi yeni doktrini geliştirirse geliştirsün hiçbir zaman güvenilir ve sürdürülebilir bir hayat tesis etmeyi becerememiş, her dönemde sürdürülebilir olmayı kendi türünü baskı ve tahakküm altına alarak sağlamıştır. Her çağı savaşla açıp kanla kapatan bir tür olmayı övünç meselesi hâline getiren insan türü; ilerlediğini sandıkça gerilemiş, aydınlandığını sandıkça karanlıklara gömülmüştür. Böyle olmasına rağmen binlerce yıldır başarısız olduğu deneyi yine ve yeniden denemeye devam etmektedir.

Bunun sebebi insan türünün özü itibariyle kötü olması değildir kaldı ki zaten insan özü itibariyle iyi yaratılmış (ahsen-i takvim - fitratAllah) bir varlıktır. Bunun sebebi; insan türünün hep peşinden koştuğu ama bir türlü elde edemediği güven ve sürdürülebilirlik için gerekli olan ‘tanımlamaları’ ve ‘öngörü’ elde etmeye kendi gücünün yeteceğini zannetmesidir. Oysa insanın insanı öngörmesi için her yönüyle onu kuşatan olması gerekmektedir. Kendi varlığını bile tanımlamaktan hatta bizzat kendisini bile öngörmekten aciz olan insanın ilâhlığa soyunarak tanım ve öngörü geliştirmesi mümkün değildir. Üzerinde yaşadığımız gezegenin böyle bir hâle gelmesi bile insan türünün bırakın öngörü sahibi olmasını burnunun ucunu dahî göremediğinin en açık kanıtıdır. Aydınlık zannettiği en koyu karanlıklara son sürat koşan insanın hiçbir şeyle ilgili bir öngörüsü yoktur ve hiç olmamıştır.

İnsanı öngörebilmeye güç yetirebilecek ve bu öngörüsü üzerinden güven ortamının oluşmasını sağlayan doğru tanımlamalar getirebilecek ve aynı zamanda oluşan güven ortamının devam etmesi için doğru ilkeler belirleyebilecek yegâne zat, insanı yokken var eden Yüce Allah’tır.

Mülk 67/14

أَلَا يَعْلَمُ مَنْ خَلَقَ وَهُوَ اللَّطِيفُ الْخَبِيرُ

Hiç yaratan bilmez mi? O el-Latif, el-Habir'dir. (TDV meâli)

Güven ortamının oluşması için işe kendisinden başlayan Yüce Allah, tanım ve ilke getireceği insana kendisinin '*el-Mümin*' (Güven veren, güvenilir hâle getiren) olduğunu bildirerek başlamıştır (Haşr 59/23). Yüce Allah, her sıfatı sonsuzluk ve sınırsızlıkla başlayan bir ilâhtır. Sonsuz ve sınırsız sıfatlara sahip birinin güven vermesi o kişinin sonsuz ve sınırsız sıfatlarını ilkeli yani öngörülebilir şekilde kullanması veya kullanmaması ile mümkündür. Böylesi bir güçten korkmak bile bir öngörü üzerinden olmak zordur. Kur'an baştan sona Yüce Allah'ın hangi durumlarda ve hangi ilkelere göre sınırsız ve sonsuz gücünü kullanacağını veya kullanmayacağını bildirmektedir. İnsanı, Yüce Allah'ın "güvenilir bir ilâh" olduğunu anlaması için sonsuz sayıda varlığa yönlendiren Kur'an her fırsatta Yüce Allah'ın buna muhalif bir davranışta bulunup bulunmadığını veya insanı güvensizlik içinde bırakacak herhangi bir söz söyleyip söylemediğini kontrol etmeye, şahit olmaya veya delil getirmeye çağırmaktadır.

Sonsuz gücü ve akıllı varlıkları bir anda dize getirecek kudreti olmasına rağmen bu imkânlarını akıllı ve iradeli olarak yarattığı varlıkların akıllarını ve iradelerini zorla diz çöktürmek için kullanmamıştır, kullanmamaktadır. Çünkü O, akıllı ve iradeli olarak yarattığı kullarına "âmir-memur" ilişkisini değil güven temelli bir ilişkiyi önermektedir. O, kullarının âmiri değil "güvendiği" olmayı tercih etmiştir.

Evet, Kur'an'da O'na atfen '*el-Melik, el-Cebbâr, el-Müheymin*' gibi sıfatlar da vardır ama bu sıfatların temelinde bile güven vardır. O, kullarından melikliğine zorla, güç kullanarak boyun bükmelerini değil melikliği hak ettiği için, melik olacak tek Varlık olduğu için seve seve, bile isteye boyun bükmelerini istemiştir. Çünkü Yüce Allah insanlara, istemediği hâlde ilâhlık yapmamaktadır. Kimse O'nu ilâh olmaya mecbur bırakmamıştır. İlâh olmak O'nun aslî kimliğidir ve varlık içinde hakikî mânâda bu aslî kimliği hak eden sadece O'dur. Böyle bir İlâh olmasına rağmen kendisiyle kurulacak ilişkinin ilkelerini güven üzerinden belirlemektedir. Çünkü sürdürülebilir tek ilişki biçimi budur. Hayat boyu

“tırsılacak” bir ilâha güven duymanın ve hatta onu sevmenin imkânı yoktur.

Allah-insan ilişkisini güven üzerinden tanımlayan Allah, insan-insan ilişkisinde de aynısını önermektedir. Kur’an’ın birçok yerinde kısaca *الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ* (*ellezine amenu ve amilu’s sâlihati*) şeklinde gelen ifade işte bunun temini içindir. Bu ifadenin *الَّذِينَ آمَنُوا* (*ellezine amenu*) kısmı güvenin tesisini, *وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ* (*amilu’s sâlihati*) kısmı ise tesis edilen güvenin sürdürülebilirliğini tarif etmektedir. Yüce Allah Kur’an’daki önermelerin, emir ve yasakların, tehdit ve vaatlerin hepsini *الَّذِينَ آمَنُوا* (*ellezine amenu*) şeklinde tanımladığı insan için yapmaktadır. Bu öyle bir ifadedir ki Allah-insan ilişkisinden bahsettiğinde “güvenen, güven edinen”, insan-insan ilişkisinden bahsettiğinde ise “güven veren, güven duyulan” mânâsına gelebilmektedir; ‘qale’ fiilinden sonra en çok kullanılan, Kur’an’da insana atfen gelen fiiller arasında en yaygın ve en etkin kullanılan fiildir.

İnsan-insan ilişkisinin her iki ucunda da akıllı ve iradeli varlık vardır. Akıllı ve iradeli varlıkların aralarındaki ilişkilerde güven ortamını sağlamaları güç, kudret, maddi imkânlar veya başka bir şey ile değil akıl ve irade ile olmak zorundadır. Akıllı ve iradeli varlıkların güvenen ve güvenilen olabilmeleri ise ancak kesin tanım ve ilkeler üzerinden olmalıdır. El-Mümin olan Yüce Allah’a güvenen insan, O’nun sonsuz ilmine güvenerek tanımlarını ve ilkelerini O’ndan aldığı için “mümin” olmaktadır. Tanımlarını ve ilkelerini O’ndan almayan insan zaten mümin olmamış yani O’na güvenmemiş demektir. Fakat O’na güvenerek O’ndan tanımlar ve ilkeler almak sadece güven ortamını tesis etmek içindir. Tesis edilen bu güven ortamının sürdürülebilir olması da gerekmektedir.

İşte biraz önce de belirttiğimiz gibi *الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ* (*ellezine amenu ve amilu’s sâlihati*) ifadesinin *الَّذِينَ آمَنُوا* (*ellezine amenu*) kısmı sadece güvenin tesisi için, ifadenin *وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ* (*amilu’s sâlihati*) kısmı ise güvenin devamlılığı içindir.

Aslına bakılırsa Nisâ 34. âyette geçen *فَالصَّالِحَاتُ* (*fe’s-Sâlihât*) kelimesinin *الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ* (*ellezine amenu ve amilu’s sâlihati*) ifadesiyle alâkası direkt değil dolaylıdır. Çünkü bu kelime Nisâ Sûresi’nde yerine getirilmesi gereken işi ve davranışı ifade

eden değil kadınların bizzat kendi durumlarını ifade eden ‘sıfatî’ bir kelimedir. İ’râb kitaplarında kelimenin ism-i fâil olduğu söylenmiştir ama kelime ism-i fâil olsa bile her ism-i fâil zaten bir hâli, bir durumu bildiren sıfat özelliği taşımaktadır.

وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ (*amilu’s sâlihât*) ifadesi meâl ve tefsirlerde genelde “iyi işler yapmak” şeklinde çevrilmiştir. Fakat “iyi işler” derken nelerin kastedildiğinin bilinmemesi durumunda “iyi” kelimesinin her önüne gelenin kendisine göre anlam yüklediği bir alana çekilmesi kaçınılmaz olacaktır. Nitekim Kur’an’da, fesat çıkardıkları hâlde kendilerini ‘düzeltenlerden’ sanan yani “daha iyi yapan” olarak görenlerle ilgili âyetler bulunmaktadır.

Bakara 2/11

وَإِذَا قِيلَ لَهُمْ لَا تُفْسِدُوا فِي الْأَرْضِ قَالُوا إِنَّمَا نَحْنُ مُصْلِحُونَ

Onlara: Yeryüzünde fesat çıkarmayın, denildiği zaman, “Biz ancak ıslah edicileriz” derler. (TDV meâli)

Bu ve benzeri âyetler asıl olan şeyin kişinin kendisini iyi görmesi olmadığını, hakîkî mânâda iyi olunması gerektiğini bildirmektedir. Yoksa yeryüzünde kendisini “kötü” olarak tanımlayabilecek hiç kimse yoktur. Çünkü kötü olmayı içselleştirmek, cevheri açısından iyi yaratılan insanın fitratına aykırıdır. Nitekim çok kötü bir işi yapmayı planlayan Yusuf’un kardeşleri yaptıkları kötü bir işten sonra sanki onu hiç yapmamış gibi “iyiler” olabileceklerini bile iddia edebilmişlerdir.

Yûsuf 12/9

أَقْتُلُوا يُوسُفَ أَوْ اطْرَحُوهُ أَرْضًا يَخْلُ لَكُمْ وَجْهَ أَبِيكُمْ وَتَكُونُوا مِنْ بَعْدِهِ قَوْمًا صَالِحِينَ

(Aralarında dediler ki:) Yusuf’u öldürün veya onu (uzak) bir yere atın ki babanızın teveccühü yalnız size kalsın! Ondan sonra da (tevbe ederek) sâlih kimseler olursunuz! (TDV meâli)

Kötü bir iş yapmayı planlayan bu kardeşler o kötü işi yaptıktan sonra sanki bu kötülük onlardan hiç sâdır olmamış gibi ‘Sâlihler kavmi’ olabileceklerini ifade etmektedirler. Bile bile birini

öldürmeyi veya özgür birini köle olarak satmayı, ardından hiçbir pişmanlık duymadan bir ömür boyu bunu saklamayı planlayanlar bile kendilerini “iyiler” olarak tanımlayabilmektedir. Böylesi hain planlar yapan kişilerin “resûl çocukları” olduğu ve öldürmek veya uzak bir yere atmak istedikleri kişinin de “müstakbel resûl” olduğu düşünüldüğünde ‘Sâlihler’ kelimesine yükledikleri anlamla ne kadar uzak bir savrulma içinde oldukları anlaşılmaktadır.

Enbiyâ 21/105

وَلَقَدْ كَتَبْنَا فِي الزَّبُورِ مِنْ بَعْدِ الذِّكْرِ أَنَّ الْأَرْضَ يَرِثُهَا عِبَادِيَ الصَّالِحُونَ

Andolsun Zikir'den sonra Zebur'da da: «Yeryüzüne iyi kullarım vâris olacaktır» diye yazmıştık. (TDV meâli)

Bu kadar büyük bir mirasa lâîk görülen ‘Sâlihler’ her hâl ve durumda hem sadece erkekler hem de hiçbir ilke gözetmeden kendilerini “iyi” olarak tanımlayan kişiler olmasa gerektir.

Tıpkı bunlar gibi, Nisâ 34. âyette öznesinin sadece kadınlar olduğu فَالصَّالِحَاتِ (*es-Sâlihât*) kelimesine yüklenen “iyi kadınlar” anlamı her önüne gelenin kendisine göre “iyi kadın” tarifi yaptığı bir kelime olmamalıdır. Kelimenin anlamını Kur’an’dan öğrenmeye çalıştığımızda bırakın her önüne gelenin kendisini “iyi” olarak tanımlamasını, her müminin bile “sâlih” olmadığını bildiren âyetler olduğunu görmekteyiz.

Tahrîm 66/4

إِنْ تَتُوبَا إِلَى اللَّهِ فَقَدْ صَغَتْ قُلُوبُكُمَا وَإِنْ تَظَاهَرَا عَلَيْهِ فَإِنَّ اللَّهَ هُوَ مَوْلَاهُ وَجِبْرِيلُ وَصَالِحُ الْمُؤْمِنِينَ وَالْمَلَائِكَةُ بَعْدَ ذَلِكَ ظَهِيرٌ

Eğer ikiniz de Allah’a tevbe ederseniz, (yerinde olur). Çünkü kalpleriniz sapmıştı. Ve eğer Peygamber’e karşı birbirinize arka çıkarsanız bilersiniz ki onun dostu ve yardımcısı Allah, Cebrail ve müminlerin iyileridir. Bunların ardından melekler de (ona) yardımcıdır. (TDV meâli)⁷

7 Her çalışmada olduğu gibi bu çalışmada da TDV meâlinden alıntı yapıyor olmamız o veya diğer meâllere her yönüyle katıldığımız anlamına gelmemektedir. Yaptığımız bu çalışma bir meâl eleştirisi veya Kur’an’ın tamamına yönelik yaptığımız bir meâl çalışması değildir. Bu meâl alıntıları Nisâ 34. âyet bağlamında geçen فَالصَّالِحَاتِ (*fe’s-Sâlihât*) kelimesini anlamaya mâtuftur. Bu noktada alıntı

Bu âyette geçen وَصَالِحُ الْمُؤْمِنِينَ (*sâlihu-lmu'minîn*) ifadesi “müminlerin sâlihi, müminlerden sâlih olan” anlamına gelmekte ve sâlih olma vasfının her mümini kapsamadığını ifade etmektedir. Üstelik bu durum sadece müminlerle alâkalı da değildir. Kalem Sûresi’nde görev yerini terk eden Balık Sahibi olarak tarif edilen Resul’ün “sâlih” olma vasfını da kaybettiğini, pişman olup tövbe ettikten sonra yeniden “Sâlihlerden biri” kılındığını bildiren âyetler vardır.

Kalem 68/48

فَاصْبِرْ لِحُكْمِ رَبِّكَ وَلَا تَكُنْ كَصَاحِبِ الْخُوْتِ إِذْ نَادَىٰ وَهُوَ مَكْظُومٌ

Sen Rabbinin hükmünü sabırla bekle. Balık sahibi (Yunus) gibi olma. Hani o, dertli dertli Rabbine niyaz etmişti. (TDV meâli)

Kalem 68/49

لَوْلَا أَن نَّدَارَكَهُ نِعْمَةٌ مِّن رَّبِّهِ لَنُبْدِيَ بِالْعَرَاءِ وَهُوَ مَذْمُومٌ

Şayet Rabbinden ona bir nimet yetişmemiş olsaydı o, mutlaka, kınanacak bir hâlde ıssız bir diyara atılacaktı. (TDV meâli)

Kalem 68/50

فَاجْتَنِبْهُ رَبُّهُ فَجَعَلَهُ مِنَ الصَّالِحِينَ

Fakat ardından, Rabbi onu seçti (vahiy verdi) ve onu sâlihlerden kıldı. (TDV meâli)

Risâlete seçilmiş bir Resul’ün görev yaptığı sırada sâlihlerden biri olmadığı hiç düşünülebilir mi! Sâlih olma vasfını görev yerini terk edip ardından tövbe etmesinden sonra kazandığını söylemek tuhaf bir yaklaşım olacaktır. Yine bunun gibi aşağıdaki âyetten ‘her nebinin’ Sâlih olarak tanımlanmadığı anlaşılmaktadır.

Sâffât 37/112

وَبَشِّرْنَا بِإِسْحَاقَ نَبِيًّا مِّنَ الصَّالِحِينَ

Sâlihlerden bir peygamber⁸ olarak O'na (İbrahim'e) İshak'ı müjdeledik. (TDV meâli)

Âyetteki *نَبِيًّا مِّنَ الصَّالِحِينَ* (*nebiyyen mine's sâlihîn*) ifadesi “Sâlihlerden bir nebi” anlamındadır. Bu ifadeden nebilerin tamamının Sâlihlerden olmayabileceği anlaşılmaktadır. Eğer her nebi otomatik olarak Sâlihlerden biri olsaydı böyle bir ifade “her insan iki gözlüdür, her insanın iki kulağı vardır” örneklerinde olduğu gibi haber değeri olmayan anlamsız bir ifade olurdu.

Bazı âyetlerde ise “Sâlih” olma özelliğinin kişinin kendi gayreti ve iradesi dışında olduğu anlaşılmaktadır. Meselâ, az önce bölüştüğümüz Kalem sûresi 50. âyetinde görev yerini terk eden Resul'ün, rabbi tarafından Sâlihlerden biri yapıldığı ifade edilmişti.

Enbiyâ 21/72

وَوَهَبْنَا لَهُ إِسْحَاقَ وَيَعْقُوبَ نَافِلَةً وَكُلًّا جَعَلْنَا صَالِحِينَ

Ona (İbrahim'e), İshak'ı ve fazladan bir bağış olmak üzere Ya'kub'u lütfettik; herbirini sâlih insanlar yaptık⁹. (TDV meâli)

Âyette açık bir şekilde “hepsini Sâlihlerden yaptık” denmektedir. Yani onlar kendi gayret ve iradeleri ile değil Yüce Allah tarafından Sâlihler yapılmışlardır. İşte bu şekillerdeki kullanımından dolayı kelimeye tarifi olmayan bir alan açarak basitçe “iyi” anlamı verilemeyeceği, sanılanın dışında ve daha dar kapsamlı anlama sahip bir kelime olduğu anlaşılmaktadır. Kelimenin daha dar kapsamlı bir anlama sahip olduğu başka şekillerde gelen âyetlerden de anlaşılmaktadır. Meselâ, anlamaya çalıştığımız kelimenin Nisâ 34. âyetteki öznesi sadece kadınlar olan tek kullanımını istisna edersek meâl ve tefsirlerde kelimenin Kur'an'da *الصَّالِحَاتِ* (*es-Sâlihat*) şeklinde cem-i müennes olarak geçtiği yerlerin tamamında

8 Yukarıdaki meâlde “peygamber” anlamı verilen kelime âyette ‘nebiyyen’ (نَبِيًّا) olarak geçmektedir. Meâl ve tefsir yazarlarının Kur'an'da geçen “nebi-resûl” kavramlarının her ikisini de “peygamber” olarak çevirmeleri asla doğru değildir. Kaldı ki “peygamber” kelimesi Türkçe veya Arapça değil, Farsçadır.

9 Bu meâlde “her birini sâlih insanlar yaptık” anlamı verilen *وَكُلًّا جَعَلْنَا صَالِحِينَ* (*vekul-len ce'alnâ sâlihîn*) ifadesinde “insanlar” kelimesi yoktur. Meâl ve tefsir yazarlarının “beşer-insan” farkını ortaya koymadan “resûlleri” insan şeklinde tanımlamaları doğru değildir. Fakat bu durum bu çalışmanın konusu değildir.

kelimeye “iyi işler” veya “iyi davranışlar” veya “sâlih ameller” gibi mânâlar verilmiştir. Oysa bu kullanımların hepsi bir sıfat tamlamasıdır. Çevirilerde kelimeye yüklenen “işler, davranışlar, ameller” ifadelerinin kelimenin aslı anlamları arasında olup olmadığı şu âyetlerden anlaşılmaktadır.

Fâtır 35/10

مَنْ كَانَ يُرِيدُ الْعِزَّةَ فَلِلَّهِ الْعِزَّةُ جَمِيعًا إِلَيْهِ يَصْعَدُ الْكَلِمُ الطَّيِّبُ وَالْعَمَلُ الصَّالِحُ يَرْفَعُهُوَالَّذِينَ يَمْكُرُونَ السَّيِّئَاتِ لَهُمْ عَذَابٌ شَدِيدٌ وَمَكْرُ أُولَٰئِكَ هُوَ يُنَوَّرُ

(vel'amelu-ssâlihu)

Kim izzet ve şeref istiyor idiyse, bilsin ki, izzet ve şerefîn hepsi Allah'ındır. O'na ancak güzel sözler yükselir (ulaşır). Onları da Allah'a amel-i sâlih ulaştırır. Kötülüklerle tuzak kuranlara gelince, onlar için çetin bir azap vardır ve onların tuzağı bozulur. (TDV meâli)

Meselâ, bu meâlin müellifleri âyette tam bir sıfat tamlaması olarak geçen الْعَمَلُ الصَّالِحُ (el-amalu's sâlihu) ifadesindeki kelimelere “amel” (وَالْعَمَلُ) ve “sâlih” (الصَّالِحُ) anlamlarını vermişlerdir.

Furkân 25/70

إِلَّا مَنْ تَابَ وَآمَنَ وَعَمِلَ عَمَلًا صَالِحًا فَأُولَٰئِكَ يُبَدِّلُ اللَّهُ سَيِّئَاتِهِمْ حَسَنَاتٍ وَكَانَ اللَّهُ غَفُورًا رَحِيمًا

Ancak tevbe ve imân edip iyi davranışta bulunanlar başkadır; Allah onların kötülüklerini iyiliklere çevirir. Allah çok bağışlayıcıdır, engin merhamet sahibidir. (TDV meâli)

Aynı meâl yazarları bu âyette de tam bir sıfat tamlaması olarak geçen عَمَلًا صَالِحًا (amelen sâlihan) ifadesine de “iyi davranış” anlamını vermişlerdir. Yani bu meâlde göre عَمَلًا (amelen) kelimesi “davranış”, صَالِحًا (sâlihan) kelimesi ise “iyi” anlamındadır. Üstelik yukarıdaki âyetlerde “amel” kelimesi hem fiil hem de isim olarak ayrı ayrı geçmektedir (وَعَمِلَ عَمَلًا صَالِحًا). Fakat aynı meâl yazarları birçok âyette tek başına gelen الصَّالِحَاتِ (es-Sâlihât) kelimesine de “iyi işler” mânâsı vermişlerdir.

Fâtır 35/7

الَّذِينَ كَفَرُوا لَهُمْ عَذَابٌ شَدِيدٌ وَالَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ لَهُمْ مَغْفِرَةٌ وَأَجْرٌ كَبِيرٌ

(es-Sâlihât)

İnkâr edenler için şüphesiz çetin bir azap var; imân edip iyi işler yapanlara da mağfiret ve büyük bir mükâfat vardır. (TDV meâli)

Bu meâllere göre kelimenin tekil-müzekker sıfat-mevsuf olarak gelmesiyle tek başına cem-i müennes olarak gelmesi arasında hiçbir fark yoktur.

عَمَلًا صَالِحًا (amelen sâlihan) ... İyi işler (müfred-müzekker)

الصَّالِحَاتِ (es-Sâlihât) ... İyi işler (cem-i müennes)

Birazdan kelimenin anlaşılması için daha detaylı bilgiler verilecektir ama bunlardan önce şunun bilinmesi gerekmektedir. Kur'an'da 60 kez الصَّالِحَاتِ (es-Sâlihât) kalıbında geçen kelimenin tekili صَالِحَةٌ (sâlihâtun) kelimesidir ve kelime tekil olarak bu şekilde Kur'an'da hiç geçmemektedir. Bu kelime الصَّالِحَاتِ (es-Sâlihât) kalıbında ism-i fâildir ama bir cümlenin fâili-mübtedâsı (öznesi) olarak hiç geçmemektedir. Merfû olarak Nisâ 34. âyet hariç sadece iki yerde daha geçmektedir ama bu iki yerde de kelime bir mevsûfun sıfatıdır.

Kehf 18/46

الْمَالُ وَالْبَنُونَ زِينَةُ الْحَيَاةِ الدُّنْيَا وَالْبَاقِيَاتُ الصَّالِحَاتُ خَيْرٌ عِنْدَ رَبِّكَ ثَوَابًا وَخَيْرٌ أَمَلًا

(velbâkiyâtu-ssâlihâtun)

Servet ve oğullar; dünya hayatının süsüdür; ölümsüz olan iyi işler ise Rabbinin nezdinde hem sevapça daha hayırlı, hem de ümit bağlamaya daha layıktır. (TDV meâli)

Meryem 19/76

وَيَزِيدُ اللَّهُ الَّذِينَ اهْتَدَوْا هُدًى وَالْبَاقِيَاتُ الصَّالِحَاتُ خَيْرٌ عِنْدَ رَبِّكَ ثَوَابًا وَخَيْرٌ مَرَدًّا

(velbâkiyâtu-ssâlihâtun)

*Allah, doğru yola gidenlerin hidâyetini artırır. **Sürekli ka-
lan iyi işler**, Rabbinin nezdinde hem mükâfat bakımından
daha hayırlı, hem de âkîbetçe daha iyidir. (TDV meâli)*

Bu demektir ki Kur'an'ın tamamında kelimenin bir cümlenin müptedâsı (öznesi) olarak geldiği tek yer Nisâ 34. âyettir. Bu kelimeyle ilgili bilinmesi gereken bir başka durum ise elimizdeki *Âsım b. Behdele kıraati* ve diğer kıraatlerin *İbn Mes'ûd kıraati* ile arasında farklılıklar bulunmaktadır.

..... فَأَصْلَاحَاتُ قَانِنَاتُ حَافِظَاتُ (Fe's-Sâlihatu kanitatu hafizatu)

Âsım b. Behdele kıraatı ve diğer kıraatler

.....فَالصَّوَالِحُ قَوَانَتْ حَوَافِظُ (Fe's-Savalihu kavanitun havafizun)
İbn Mes'ûd kıraati

“Cinnî; *İbn Mes’ûd kıraatinin mânâ itibarıyla daha uygun bir lafız olduğunu söylemektedir.*”¹⁰ Her iki okuyuşta da kelime sonuğa cem-i müennestir. *İbn Mes’ûd kıraatindeki* kalıplar “cem-i teksir” şeklinde ifade edilen kuralsız çoğulların müennes siğasıdır. Fakat kelimenin الصَّالِحَاتِ (*es-Sâlihât*) şeklinde geçtiği yerlerin tamamında “akılsız ve iradesiz” bir varlığın ismi olmasından ve sadece Nisâ 34. âyette müptedâ olarak gelmesinden dolayı *İbn Mes’ûd kıraati* (eğer kelimenin öznesi kadınlarsa) daha uygun gözükmektedir.

Bu durumda kelimenin sözlük mânâları üzerinde durmak gerekecektir. Hemen belirtelim ki bu kelime kalıp olarak sülâsî mücerred (yalın) bir fiilin ism-i fâilidir yani türemiş bir kelimedir. Dolayısıyla kelimenin anlamının tespiti yalın kökü üzerinden olmak zorundadır.

..... صَلَاحٌ – صَلَاحًا – صَلُوحًا – صَلَاحِيَّةٌ Düzelmek, iyi olmak, iyileşmek, uygun olmak.

.....صَلَحَتْ حَالُ الْمَرِيضِ hastanın durumu iyileşti.

..... *Bu sana yakışmaz / bu iş sana uygun değil.* هَذَا الْأَمْرُ لَا يَصْلُحُ لَكَ

.....صَلَحَ İffetli ve haysiyetli olmak, faziletli olmak, sâlih olmak.

..... İyi, sâlih, doğru. - صَالِحٌ (ج) صُلَحَاءُ - صَالِحُونَ

10 Kurtubî, *el-Câmi' li Ahkâmi'l Kur'an*, c.5.s.172 — Râzî / Tefsir-i Kebir / c.8.s.19.

صَوَالِحُ – صَالِحَاتُ (ج) صَالِحَةٌ Uygun, elverişli, geçerli, fayda, menfaat, iyi.

تَقُودُ صَالِحَةً Geçerli akçe.

صَالِحٌ لِلْعَمَلِ İşe yarar.

أَرْضٌ صَالِحَةٌ لِلزَّرَاعَةِ Tarıma elverişli yer.

مِیَاةٌ صَالِحَةٌ لِلشُّرْبِ İçmeye elverişli su.

(Yrd. Doç. Dr. İlyas Karslı / Yeni Sözlük s.1429)

الصَّلَاحُ / Salah, فَسَادٌ (fesad) sözcüğünün zıddıdır; “bir şeyin itidal üzere olması” anlamına gelir.

صُلْحٌ / Sulhun sözcüğü ise sadece insanlar arasında bulunan nifadır; birbirinden sakınma, kaçınma, uzak durma hâlini ya da nefreti izale etmek ortadan kaldırmak” anlamında kullanılır.

Yüce Allah’ın kullarını اِصْلَاحُ / ıslah etmesi:

- Bazen onu sâlih biri olarak yaratması şeklinde olur.
- Bazen onda bulunan fesadı, bozukluğu izale etmesi, ortadan kaldırması şeklinde olur.
- Bazen de kulunu lehine salaha hükmederek olur.

(R. el-İşfahânî / el-Müfredât SLH md)

Kelimenin sözlük mânâlarından ön plana çıkan anlamı “bir şeyin olması gereken hâl üzere bulunması, itidal üzere olması” şeklindedir. Meselâ, kelimenin “hasta iyileşti” şeklindeki anlamına bakalım. Bir kişinin hastalanması normal ve itidal üzere olduğu hâl değildir. Hastalıktan salâh oldu demek zaten olması gereken itidalli hâline döndü anlamına gelmektedir. Yine kelimenin “sulh” anlamını ele alalım. Savaş, karşılıklı nefret, ilişkileri kesme, uzaklaşma gibi durumlar “itidalli” olmayan durumlardır. İnsanların “sulh” yapması demek zaten olmaları gereken itidalli duruma dönmeleri demektir. Nitekim kelime bu anlamda Kur’an’da da kullanılmıştır.

Nisâ 4/128

وَإِنْ امْرَأَةٌ خَافَتْ مِنْ بَعْلِهَا نُشُورًا أَوْ إِعْرَاضًا فَلَا جُنَاحَ عَلَيْهِمَا أَنْ يُصْلِحَا بَيْنَهُمَا صُلْحًا وَالصُّلْحُ خَيْرٌ وَأُحْضِرَتِ الْأَنفُسُ الشُّحَّ وَإِنْ تُحْسِنُوا وَتَتَّقُوا فَإِنَّ اللَّهَ كَانَ بِمَا تَعْمَلُونَ خَبِيرًا

(sulhâ(an) ve-ssulhu)

*Eğer bir kadın kocasının geçimsizliğinden yahut kendisinden yüz çevirmesinden endişe ederse, aralarında bir **sulh yapmalarında** onlara günah yoktur. Sulh (dâima) hayırlıdır. Zaten nefisler kıskançlığa hazırdır. Eğer iyi geçinir ve Allah'tan korkarsanız şüphesiz Allah yaptıklarınızdan haberdardır. (TDV meâli)*

Normalleşmek, normale dönmek, olması gereken hâle dönmek anlamına gelen الصُّلْحُ (sulh) kelimesi sülûsî mucerred 5. bab'tan gelen bir kelimedir. Kelimenin sözlük anlamlarına dikkat edilirse sülûsî mucerred (yalın) kökünde kazandığı anlamların tamamı geçişsiz anlamlardır. Zaten kelimenin geçişli olarak “düzeltmek, itidalli yapmak, iyileştirmek” anlamındaki hâli olan اَصْلَحَ (eslaha) kelimesi Kur'an'da da birçok kere geçmektedir.

Bu kelime Kur'an'da hem maddi hem de manevi açıdan “has-talıktan ârî olmak” anlamlarında kullanılmıştır. Meselâ, şu âyette kelimenin kastettiği anlam somut mânâda maddi bir anlamdır.

Enbiyâ 21/90

فَاسْتَجَبْنَا لَهُ وَوَهَبْنَا لَهُ يَحْيَىٰ وَأَصْلَحْنَا لَهُ زَوْجَهُ إِنَّهُمْ كَانُوا يُسَارِعُونَ فِي الْخَيْرَاتِ وَيَدْعُونَنَا رَغَبًا وَرَهَبًا وَكَانُوا لَنَا خَاشِعِينَ

Biz onun da duasını kabul ettik ve ona Yahya'yı verdik; eşini de kendisi için (çocuk doğurmaya) elverişli kıldık. Onlar (bütün bu peygamberler), hayır işlerinde koşuşurlar; umarak ve korkarak bize yalvarırlardı; onlar, bize karşı derin saygı içindeydiler. (TDV meâli)

Bu meâlin yazarlarının “elverişli kıldık” anlamını verdiği اَصْلَحْنَا (eslahna) kelimesi Zekeriya kıssaları bağlamında anlatılan Yahya'nın doğumu ile alâkalı bir durumdur. Her hâlükârda kastedilen mânâ manevi değil maddi bir mânâdır. Fakat aynı kalıp başka âyetlerde manevi durumlar için kullanılmıştır.

Nûr 24/5

إِلَّا الَّذِينَ تَابُوا مِنْ بَعْدِ ذَلِكَ وَأَصْلَحُوا فَإِنَّ اللَّهَ غَفُورٌ رَحِيمٌ

*Ancak bundan sonra tevbe edip ıslah olanlar müstesnadır.
Allah çok bağışlayıcı ve merhametlidir. (TDV meâli)*

Bu âyetteki *وَأَصْلَحُوا* (*eslahu*) kelimesinin kastettiği mânâ ise manevi bir mânâdır. İster manevi isterse maddi anlamda kullanılsın kelimenin geçişsiz anlamı “itidal üzere olmak / zaten olunması gereken hâl üzere olmak”; geçişli hâli ise “itidale getirmek / olmasın gereken hâle getirmek” şeklindedir.

Nisâ 34. âyetteki *فَالصَّالِحَاتُ* (*fe's-sâlihât*) kelimesini anlamamızı zorlaştıran durumlardan biri de kelimenin hem ıstılâhî bir terim hem de ıstılâhî olmayan bir terim olarak kullanılmış olmasından kaynaklanmaktadır. Oysa bu kelime her kadın ve erkek için hatta akılsız ve iradesiz varlıklar için de kullanılabilir. Meselâ:

هَذَا الْوَلَدُ صَالِحٌ Bu çocuk sağlıklıdır.

أَرْضٌ صَالِحَةٌ لِلزَّرَاعَةِ Tarıma elverişli yer.

مِیَاهُ صَالِحَةٌ لِلشُّرْبِ İçmeye elverişli su.

تِلْكَ النِّسَاءُ صَالِحَاتٌ Şu kadınlar iyidir. / Şu kadınlar sağlıklıdır.

Canlı-cansız, akıllı-akılsız varlıkları da tanımlayan bu kelime, anlamını içinde geçtiği cümleden yani bağlamından almaktadır. Eğer cümlenin bağlamında akıllı ve iradeli bir varlıktan bahsediliyorsa o akıllı ve iradeli varlığı, akılsız ve iradesiz bir varlıktan bahsediliyorsa o akılsız ve iradesiz varlığı tanımlayabilmektedir. Nisâ 34. âyetteki kullanımında olduğu gibi tek başına âyetteki *فَالصَّالِحَاتُ* (*fe's-sâlihât*) şeklinde geçtiğinde cümlenin bağlamına bakılmalı ve o bağlam üzerinden kelimeye anlam belirlenmelidir. Müfessir ve meâl yazarları kelime *فَالصَّالِحَاتُ* (*fe's-sâlihât*) geçmiş olmasına rağmen bu kelimeye zımnen “imân eden ve iyi olan kadınlar” anlamı yüklemişlerdir. Oysa ne âyetin kendisinde ne öncesinde ne de sonrasında kelimeye zımnen “imân eden” şeklinde bir anlam vermemizi gerektirecek bir durum yoktur. Çünkü hem Nisâ 34. âyet hem de âyetin içinde geçtiği pasaj “imân eden erkek ve kadından” değil imân etsin ya da etmesin tüm kadınlar ve erkeklerden bahsetmektedir. Nitekim âyetin başındaki ‘*er-Rical*’ ve ‘*en-Nisâ*’ kelimelerinin mümin kadınlar veya mümin erkeklerden

bahsetmediğini, genel olarak kadın ve erkek türünün tamamından bahsettiğini önceki bölümlerde ortaya koymuştuk.

Müfessir ve meâl yazarlarının فَالصَّالِحَاتُ (*fe's-sâlihât*) kelimesine zımnen yükledikleri “imân eden iyi kadınlar” anlamı, devamında gelen kelimelere yükledikleri ‘indî’ anlamlardan kaynaklanmaktadır. Yani bağlamı dikkate alan müfessirler bağlamın “imân eden” kadınlarla alâkalı olduğuna hükmettikleri için arka plana böyle bir mânâ yüklemişlerdir. Örnek olsun diye meâllerden bir kaçının cümleye nasıl bir anlam verdiğine bakalım.

فَالصَّالِحَاتُ قَانِتَاتٌ حَافِظَاتٌ لِلْغَيْبِ بِمَا حَفِظَ اللَّهُ

(*fe-ssâlihâtu kânîtâtun hâfîzâtun liğaybi bimâ hafîza(A) llâh*)

Sâliha kadınlar, gönülden (Allah’a), itaat edenler, Allah nasıl koruduysa görünmeyeni koruyanlardır. (Ali Bulaç meâli)

Onun için sâliha kadınlar itaatkârdır. Allah’ın kendilerini korumasına karşılık gizliyi (kimse görmese de namuslarını) koruyucudurlar. (Diyanet Vakfı meâli)

Erdemli kadınlar, (Tanrı’nın yasasına) boyun eğen ve ALLAH’ın korumasını emrettiği (onur ve iffetlerini) tek başlarına bile olsalar korurlar. (Edip Yüksel meâli)

İyi ahlâklı kadınlar; bağlılık gösteren ve Allah’ın korumasını istediğini, kocalarının bulunmadığı zamanlarda da koruyanlardır. (Erhan Aktaş meâli)

Dürüst ve erdemli kadınlar hem (Allah’a) boyun eğen, hem de Allah’ın koruduğu (iffeti, eşlerinin) yokluğunda da koruyan kadınlardır. (Mustafa İslamoğlu meâli)

İyi kadınlar, Allah’a itaat edenler ve Allah’ın korumasına karşılık yalnızken kendilerini koruyanlardır. (Süleymaniye Vakfı meâli)

Cümleye verilen bu meâllerin hepsinde de âyette geçen فَالصَّالِحَاتُ قَانِتَاتٌ (*fe's sâlihâtu kanîtatun*) ifadesine “Allah’a itaat eden iyi kadınlar / Allah’a itaat eden dürüst ve erdemli kadınlar /

Bağlılık gösteren iyi ahlâklı kadınlar” şeklinde anlam verilmiştir. Hemen belirtelim ki فَالصَّالِحَاتُ قَانِتَاتٌ (*fe's sâlihātu kanitatun*) cümlesinde *'kanitatun billahi'* şeklinde bir kelime yoktur. Yani cümleye “Allah’a itaat ederler” şeklinde anlam verilmesi mümkün değildir. Kaldı ki cümleye *'billahi'* şeklinde bir mef’ûl eklemenin cümlelerin öncesinde de sonrasında da bir gerekçesi olmadığı gibi aynı zamanda böyle bir çeviri قَانِتَاتٌ (*kanitatun*) kelimesini “fiil cümlesi” olarak kabul etmek ve ona hazfedilmiş bir mef’ûl tayin etmek anlamına gelecektir.

Bunun yanında böyle bir çeviri “dürüst, erdemli veya iyi” olmayı sadece Allah’a itaat eden, mümin kadınların en iyilerine hasretmek olacak ve onların dışında kalanların bu vasfa sahip olmayacağı anlamına gelecektir. Hatırlanacağı gibi biraz önce Kur’an’ın her mümini sâlih olarak nitelemediğini belirtmiştik. Âyeti tekrar ele alalım.

Tahrîm 66/4

إِنْ تَتُوبَا إِلَى اللَّهِ فَقَدْ صَغَتْ قُلُوبُكُمَا وَإِنْ تَظَاهَرَا عَلَيْهِ فَإِنَّ اللَّهَ هُوَ مَوْلَاهُ وَجِبْرِيلُ وَصَالِحُ الْمُؤْمِنِينَ وَالْمَلَائِكَةُ بَعْدَ ذَلِكَ ظَهِيرٌ

Eğer ikiniz de Allah’a tevbe ederseniz, (yerinde olur). Çünkü kalpleriniz sapmıştı. Ve eğer Peygamber’e karşı birbirinize arka çıkarsanız bilersiniz ki onun dostu ve yardımcısı Allah, Cebrail ve müminlerin iyileridir. Bunların ardından melekler de (ona) yardımcıdır. (TDV meâli)

Âyetteki وَصَالِحُ الْمُؤْمِنِينَ (*sâlihu-lmu/minîn*) ifadesi gayet açık bir şekilde “müminlerin sâlih olanları / müminlerden sâlih olanlar / müminlerin içindeki sâlih kişiler” anlamına gelmektedir. Yani “sâlih” olmak her müminin vasfı olmamaktadır. Bu durumda âyette geçen فَالصَّالِحَاتُ قَانِتَاتٌ (*fe's sâlihātu kainatun*) ifadesine meâllerde olduğu gibi “iyi kadınlar Allah’a itaat edenlerdir” gibi dar kapsamlı” bir mânâ verilmesi durumunda “iyi, erdemli, ahlâklı” olmak sadece belli bir kesimin özelliği olmak zorunda kalacaktır. Oysa âyette “Allah’a itaat” şeklinde bir kelime yoktur ve âyetin öncesi ve sonrası “özel kadınlardan” değil tam tersi kadınların tamamından bahsetmektedir. Kelimelere verilecek anlamların da tüm kadın türünü kapsayacak şekilde olması gerekmektedir.

Cümlede tek başına geçen قَانِتَاتٌ (*kanitatun*) kelimesini sanki orada ‘*billahi*’ kelimesi varmış gibi çevirmek mümkün müdür? Yani kelime tek başına قَانِتَاتٌ (*kanitatun*) şeklinde “Allah” kelimesi olmadan “Allah’a itaat etmek” anlamına gelir mi?

Nahl 16/120

إِنَّ إِبْرَاهِيمَ كَانَ أُمَّةً قَانِتًا لِلَّهِ حَنِيفًا وَلَمْ يَكُ مِنَ الْمُشْرِكِينَ

(*kâniten li(A)llâhi*)

İbrahim, gerçekten Hakk’a yönelen, Allah’a itaat eden bir önder idi; Allah’a ortak koşanlardan değildi. (TDV meâli)

Ahzâb 33/31

وَمَنْ يَقْنُتْ مِنْكُمْ لِلَّهِ وَرَسُولِهِ وَتَعْمَلْ صَالِحًا نُؤْتِهَا أَجْرَهَا مَرَّتَيْنِ وَأَعْتَدْنَا لَهَا رِزْقًا كَرِيمًا

(*yaknut minkunne li(A)llâhi*)

Sizden kim, Allah’a ve Resûlüne itaat eder ve yararlı iş yaparsa ona mükâfatını iki kat veririz. Ve ona (cennette) bol rızık hazırlamışızdır. (TDV meâli)

Âl-i İmrân 3/43

يَا مَرْيَمُ اقْنُتِي لِرَبِّكِ وَاسْجُدِي وَارْكَعِي مَعَ الرَّاكِعِينَ

(*u-knutî lirabbiki*)

Ey Meryem! Rabbine ibadet et; secdeye kapan, (O’nun huzurunda) eğilenlerle beraber sen de eğil. (TDV meâli)

Bakara 2/238

حَافِظُوا عَلَى الصَّلَوَاتِ وَالصَّلَاةِ الْوُسْطَى وَقُومُوا لِلَّهِ قَانِتِينَ

(*vekûmû li(A)llâhi kânitîn(e)*)

Namazlara ve orta namaza devam edin. Allah’a saygı ve bağlılık içinde namaz kılın. (TDV meâli)

Rûm 30/26

وَلَهُ مَنْ فِي السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ كُلٌّ لَهُ قَانِتُونَ

(kullun lehu kânitûn(e))

Göklerde ve yerde olanlar hep O'nundur. Hepsî O'na boyun eğmiştir. (TDV meâli)

Bakara 2/116

وَقَالُوا اتَّخَذَ اللَّهُ وَلَدًا سُبْحَانَهُ بَلْ لَّهُ مَا فِي السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ كُلٌّ لَهُ قَانِثُونَ

(kullun lehu kânitûn(e))

“Allah çocuk edindi” dediler. Hâşâ! O, bundan münezzehtir. Göklerde ve yerde olanların hepsi O'nundur, hepsi O'na boyun eğmiştir. (TDV meâli)

Eğer meâl ve tefsir yazarlarının yaptığı gibi kelimenin tek başına قَانِثَاتٌ (kanitatun) şeklindeki kullanımları “Allah’a itaat” anlamına gelseydi bu âyetlerin hepsindeki mef’ûllerin tamamı gereksiz kullanımlar olurdu. Kelime قَانِثَاتٌ (kanitatun) şeklinde tek başına gelse de “Allah’a itaat eden” yukarıdaki âyetlerde olduğu gibi اِقْنِيتِي لِرَبِّكِ (uknuti li rabbiki) şeklinde gelse de “Allah’a itaat eden” anlamına asla gelemez.

Meâl ve tefsir yazarlarının tek başına gelmesine rağmen قَانِثَاتٌ (kanitatun) kelimesine sanki cümlede بِاللَّهِ (billahi) kelimesi varmış gibi mânâ vermelerinin temelinde Kur’an kelimeleri değil rivayetler üzerinden şekillendirilmiş anlayışlar vardır. Başından beri âyeti erkeklerin kadınlar üzerindeki üstünlüğüne göre kurgulayan ulemâ tüm kelimelere bu yönde mânâ vermiş ve hatta bu yönde fıkıh oluşturmuştur. Anlamaya çalıştığımız bu cümleye de “dürüst ve erdemli kadınlar Allah’a itaat edenlerdir” gibi bir mânâ vererek “dürüst ve erdemli” olmayı sadece “mümin kadınların iyilerine” has kılmış, onlar dışındakilerin dürüst ve erdemli olamayacağı gibi bir arka planın oluşmasına neden olmuştur. Meselâ, şu meâli ele alalım.

Dürüst ve erdemli kadınlar hem (Allah’a) boyun eğen, hem de Allah’ın koruduğu (ıffetî, eşlerinin) yokluğunda da koruyan kadınlardır.

(Mustafa İslamoğlu meâli)

Âyetten bu şekilde meâl elde etmek mümkün değildir ama bunu göz ardı etsek bile farzımuhal Allah’a boyun eğmeyen kadınlar eşlerinin yokluğunda iffet ve namuslarını korumamakta mıdır? Şu “iffet ve namus” denilen şey sadece Allah’a boyun eğen kadınlara has bir şey midir? Yahut erdemlilik, namuslu olmak, kocalarının yokluğunda namus ve iffeti korumak, iyi olmak sadece müminlerden iyi kadınların elde edebileceği şeyler midir? Meselâ, imân etmeyen aynı zamanda hain olan kadınlarla evli olan, hatta onlardan çocuk edinen Lut ve Nuh; namussuz, iffetsiz, kocalarının yokluğunda iffetlerini korumayan kadınlarla mı evlenmişlerdir? Hadi diyelim ki evlendiklerinde bu kadınlar öyle değildi de sonradan öyle oldular. Fakat sonradan böyle olsalar bile Nuh ve Lut bu kadınları nikâhlarında tutmaya devam etmiş, onlar helâk oluncaya kadar da evli kalmışlardır. Bu arada Nuh ve Lut’un nüşûzdan (şirretlik ve geçimsizlik) daha beterini yapan karılarına “önce nasihat etiklerine, ardından yataklarda yalnız bıraktıklarına, en sonunda da dayak attıklarına” dair Kur’an’dan hiçbir habere rastlanmamaktadır.

Eğer “iffet ve namuslu olmak” denilen şey bir kadının kendisini yabancı erkeklerden koruması ise böyle bir şey sadece imân eden kadınların en iyilerine has bir durum değildir. İmân etmeyen kadınları iffetsiz ve namustan yoksun olarak nitelemek haksızlığın en büyüklerinden biri olacaktır. Aynı şekilde “erdemlilik ve iyilik” de mümin kadınların sâliha olanlarına has bir durum değildir. Mümin olmadığı hâlde fakirlere sahip çıkan, iyilik yapmaktan asla geri durmayan, haksızlıklara karşı çıkan, yalan söylemeyen, zina yapmayan, hırsızlığın yakınından bile geçmeyen, emanete riayet eden, ticaretinden arkadaşlığına kadar vefalı davranan, tabiatı koruyan, hayvanlara sahip çıkan, köprü altı çocuklarına kol kanat geren, yetimler için varını yoğunu harcayan, başkasının namusuna göz dikmeyen ve daha birçok güzel özelliklere sahip milyonlarca insan bulmak mümkündür.

Âyette geçen فَالصَّالِحَاتُ (*fe’s-Sâlihatu*) kelimesine alâkası olmadığı hâlde, kelimenin öncesi ve sonrası da bundan bahsetmemesine rağmen “imân eden kadınların iyisi” şeklinde mânâ vermek asla doğru değildir. Bu âyette kadın ve erkeğin imânından bahse-

dilmemektedir. Bu âyet başından beri hatta daha önceki âyetlerden beri kadınlar ve erkekler için ölçüler belirleyen âyetlerdendir. Hukuka temel alınması gereken çerçeveleri belirleyen âyettir. Aslında فَالصَّالِحَاتُ (fe's-Sâlihātu) kelimesine “iyi kadınlar” anlamı vermek doğrudur ama iyi kadın olmayı sadece Allah’a boyun eğen, müminlerin iyisi olan kadınlara has kılmak doğru değildir. Üstelik iyi kadın olmak başka bir şey, iyi mümine olmak bambaşka bir şeydir.

Tam burada haklı olarak şu soru çıkacaktır. Mümin olmayan kadınlar da sâliha olarak nitelenebilir mi? Mümin olmayan kadın ve erkeğin sâlih ameller yapması mümkün müdür?

Az önce صَلَاحٌ / صَلَاحَةٌ (sâlihun-sâlihātun) kavramlarının anlamlarını içinde geçtiği cümlelerin bağlamına göre aldığını belirtmiş, içmeye uygun olan sağlıklı suya da tarıma uygun sağlıklı araziye de صَلَاحَةٌ (sâlihātun) dendiğini örnekler vererek belirtmiştik. Anlamaya çalıştığımız cümlelerin kendisinden öncesinde kadınların ya da erkeklerin sâlihliğinden bahseden bir ibare yoktur.

Nisâ 4/34

الرِّجَالُ قَوَّامُونَ عَلَى النِّسَاءِ بِمَا فَضَّلَ اللَّهُ بَعْضَهُمْ عَلَى بَعْضٍ وَبِمَا أَنْفَقُوا مِنْ أَمْوَالِهِمْ

Allah’ın onların (kadın ve erkeğin) bazısını bazısına göre çoğalabilir hale getirmesinden dolayı, erkekler de kadınlar üzerinden ortaya çıkarlar ve devamlılıklarını sağlarlar, (her ikisinin de ortaklaşa sahip oldukları) kendi mallarından talep sahibi olmaları buna (kadının çoğalabilir olmasına) göredir...

فَالصَّالِحَاتُ (fe's-Sâlihātu) kelimesinin sözlük mânâlarını vermiş ve bu kelimenin “itidal üzere olmak, olması gereken hâl üzere olmak, maddi-manevi hastalıktan kurtulmuş olmak” gibi anlamları olduğunu belirtmiştik. Kelime; -mümin olsun ya da olmasın- bir kadının sâliha olması demek “içinde bulunduğu duruma uygun davranması, olması gereken hâl üzere bulunması, düzgün olması” mânâsına gelmektedir.

Âyetteki قَانِتَاتٌ (*kanitatun*) kelimesi ق ن ت (*qaf+nun+te*) kök harflerinden türemiş cem-i müennes ism-i fâil kalıbında bir kelimedir ve Kur'an'da bu kelime 11 kez geçmektedir.

الْقُنُوتُ (*kunut*): mütevazi, alçak gönüllü olmanın yanında itaati de sürdürme, itaatten ayrılmama anlamına gelmektedir.

(R. el-İsfahânî / el-Müfredât KNT md)

Herhangi bir konuda itaat göstermek demek kişinin üstüne düşeni yapması anlamına gelmektedir. Akıllı ve iradeli varlıkların itaati; biri tarafından boyunduruk altına alınmak değil kendi akli ve iradesi ile üstüne düşeni bile isteye yapmak şeklinde olmak zorundadır. Çünkü bunun dışında iyi olan bir şey dahî olsa kişiyi istemediği hâlde bir şeye uymaya zorlamak asla itaat anlamına gelmemektedir. İtaat denilen şeyin içinde seve seve de olsa kişinin üstüne vazife olmayan görevleri yüklenmesi de yoktur. Bu durumda (*fe's sâlihātu kanitatun*) ifadesinin anlamı;

..... فَالصَّالِحَاتُ قَانِتَاتٌ

“itidalli kadınlar, Allah'ın ilkelerine göre o gayb'ı oldukları gibi koruyarak üzerlerine düşeni yaparlar” şeklinde olmalıdır.

Fakat cümlenin devamını göz önüne aldığımızda sülâsî mücerred bir kökün ism-i fâili olan قَانِتَاتٌ (*kanitatun*) kelimesinin fiil gibi amel etmesi de mümkündür. Kelimenin fiil gibi amel edip edemeyeceği devamındaki cümlenin i'râbına bağlıdır. Çünkü bu cümle de bir önceki cümle gibi iç içe geçmiş birkaç cümleden meydana gelmiştir. Üstelik cümlede iki tane harf-i cer olması zaten en az bir tane fiilin varlığını zorunlu hâle getirmektedir. Cümlenin ilk üç kelimesinin (فَالصَّالِحَاتُ قَانِتَاتٌ حَافِظَاتٌ) (*Fe's-Sâlihātu kanitatun hafizatun*) üçü de şibh-i fiildir ve hepsinde de fiil gibi amel etme durumu vardır.

5- Gaybı Korumak

Anlamaya çalıştığımız Nisâ 34. âyetteki cümlelerin devamında gelen حَافِظَاتٌ (*hafizatun*) kelimesi ‘ism-i fâil’ olan bir kelimedir. Bu tür kelimelere şibh-i fiil (fiilimsi) dendiğini önceki bölümlerde ‘kavvamune’ kelimesini işlerken detaylıca anlatmıştık. Tıpkı ‘kavvamune’ kelimesinde olduğu gibi حَافِظَاتٌ (*hafizatun*) kelimesinden sonra gelen kelimenin لِغَيْبٍ (*li'l gaybi*) şeklinde, başında bir harf-i cer’le (ل) gelmesi bu kelimenin de fiil gibi amel etmesini zorunlu hâle getirmektedir. Şibh-i fiillerin (fiilimsilerin) hangi durumlarda fiil gibi görev alabileceğini de daha önce detaylıca aktarmıştık ama bir kez daha aktarmamızda fayda vardır.

İsm-i fâilin malum fiil gibi amel etmesi için altı şart gerekir.

- 1- Harf-i tarifli olmak, yani başında harf-i tarif (ال) bulunmak.
- 2- Kendisinden evvel nefy (olumsuzluk) edatı bulunmak.
- 3- Kendisinden evvel istifham (soru) edatı bulunmak.
- 4- Bir müptedâya haber olmak.
- 5- Bir isme sıfat olmak.
- 6- Hâl olmak.

(Sarf / Yrd. Doç. Dr. M. Meral Çörtü s.473)

Daha önce işlediğimiz ‘kavvamune’ kelimesi yukarıda sayılan 4. şarta göre fiil gibi amel etmişti. Cümleye baktığımızda حَافِظَاتٌ (*hafizatun*) kelimesinin yukarıdaki şartlardan hem 4. şarta hem

de 6. şarta göre fiil gibi görev alması mümkün gözükmemektedir. Cümlelerin i'râbını yapanların birçoğu حَافِظَاتٌ (*hafızatun*) kelimesini cümlelerin 2. haberi olarak almıştır. Fakat onların cümleye bu şekilde i'râb yapmalarının temel sebebi فَالصَّالِحَاتُ (*fe's-sâlihātu*) kelimesine yükledikleri “mümin kadınların en iyi olanları Allah’a itaat ederler” veya “iyi kadınlar kocalarına itaat ederler” anlamından kaynaklanmaktadır. Bunun böyle olmaması gerektiğini bir önceki bölümde elimizden geldiği kadar anlatmaya çalıştık. Bu âyet, Nisâ 1.âyetten beri tüm insanlık için belirlenen hukukun hangi temellere göre oluştuğunu anlatmaktadır. Ne âyetin başında geçen ‘*en-Nisâ*’ ve ‘*er-Rical*’ kelimelerinin ne de sadece bu âyette özne olarak geçen فَالصَّالِحَاتُ (*fe's-sâlihātu*) kelimesinin “kocalar, karılar, mümin kadınlar, mümin erkekler, mümin kadınların iyisi” gibi anlamları vardır. **Bu kelimelerin hepsi de tür belirten cins isimlerdir. Dişi veya eril olmanın mümin ya da kâfir olmayla bir alâkası yoktur çünkü yaratılmış her insanın kâfir ya da mümin olması sonradan edinilen bir şeydir ama yaratılmış her insan doğuştan ya erildir ya da dişildir. İşte Nisâ 34. âyet; karı-koca olan veya mümin erkek ve mümin kadın olanların değil sûrenin başından beri eril ve dişil olanlar arasındaki hukukun temelini belirtmektedir. Kişiyi mümin veya kâfir yapan şey bu hukuka güvenmek veya güvenmemektir.**

İster ilâhî kökenli olsun isterse de insani kökenli olsun, hukuk ilk önce hakkında hak ve sorumluluk getirilen şeyin tanımıyla başlar. Zaten tanımı olmayan bir şeye hukuk belirlemenin imkânı yoktur. Hukuk kelimesi de حَقٌّ (*hak*) kökünden türemiş Arapça bir kelimedir ve kelime Kur'an'da tüm formlarıyla birlikte 287 kez geçmektedir. Kelime “sabit ve kesin varlık, hak, pay, hisse, nasip, gerçek, doğruluk, görev, adalet, insaf, her şeyi yerli yerine koyma, orta, vacib, gereklilik” gibi anlamlara gelen ‘*hakkun*’ kelimesinin cem-i mükesser (kırık cem-i -kuralsız çoğul-) kalıbıdır. Kelimenin hangi anlamını ele alırsanız alın, o anlamın gerçekleşmesi ancak ve ancak tanım getirilmiş bir şeyle mümkün olabilmektedir. Meselâ, tanım getirilemeyen bir kişinin veya bir şeyin sabit veya kesin olduğu bilinemez. Tanım getirilemeyen bir kişiye veya şeye ne kadar pay, hisse veya nasip belirleneceği bilinemez. Tanım getirilemeyen bir kişinin veya şeyin gerçek olup olmadığı, doğru olup

olmadığı, görevinin ne olup olmadığı, insafının olup olmadığı, yerinde olup olmadığı, ortada olup olmadığı vs. asla bilinemez. Yani hukukun oluşması için her şeyden önce hukuk oluşturulacak şeyin tanınması, bilinmesi, dosdoğru tanımlarının yapılmış olması gerekmektedir.

Tekili ‘hak’ olan ‘hukuk’ kelimesi daha çok belli davranışlara yönelik belirlenen cezalar ve mükafatlar olarak anlaşılmıştır. Bu durumda kelimenin “herhangi bir kişiye veya herhangi bir şeye karşılık olarak belirlenecek davranış kalıpları” anlamı daha çok ön plana çıkmaktadır. Sadece insan türü için konuşacak olursak herhangi bir insanın ‘hukuk’ sahibi olabilmesi için her şeyden önce o kişinin “var olması” gerekmektedir. Yani insanın hukuka muhatap olması için önce bir anneden doğması gerekmektedir. Kur’an’a ve var oluşundan günümüze insan türünün varlığını devam ettirme şekillerine bakarsak bu devamlılığın ya bir kadın ve erkeğin nikâh akdi yaparak oluşturduğu aile yapısındaki meşru cinsel birliklikler yoluyla ya bir kadın ve erkeğin zina yapması yoluyla ya da “Meryem” gibi bir kadının herhangi bir insan etkisi olmadan gebe kalıp doğurmasıyla olduğu anlaşılmaktadır. Yani insan dünyaya üç şekilde gelir:

1. Meryem ve İsa örneğinde olduğu gibi herhangi bir erkek etkisi olmadan doğmak.
2. Meşru bir nikâhla evlenen kadın ve erkeğin cinsel birlikliklerinden doğmak.
3. Zina yoluyla doğmak.

İşte bu üç farklı yolla dünyaya gelebilen insan, doğuş biçimine göre tanımlanır ve ona göre hukuk belirlenir. Aslında belirlenmesine de gerek yoktur zaten doğal olarak kendiliğinden ortaya çıkar. Hangi yolla doğarsa doğsun -ilk insanlar hâriç- her insan, soy bağı daha öncesine dayanan birilerinden doğar. Yani kendisinden doğduğumuz annemiz ve babamız da bir baba ve annenin kızı ve oğludur. Annemiz ve babamız bizi nikâh olmadan yani zina yoluyla dünyaya getirmiş olsa da bu böyledir, nikâh akdi yoluyla getirmiş olsa da bu böyledir. Nihâyetinde zina yapan kadın ve erkek de bir anneden ve babadan doğmuştur.

Doğan her çocuk, doğuş şekline ve atfedildiği soya göre tanımlanır ve bu tanıma göre hukuk sahibi olur. Bu hukukun işlevlik kazanmasında temel aktör erkek değil kadındır. Bir kadının hamile kalışı; *nikâh akdi*, *taşıyıcı donör*, *babasız veya zina yoluyla* ne şekilde olursa olsun kadın her hâlükârda annedir ve bu asla değişmez. Yani zina yapan kadın da annedir; bir çocuğu babasız dünyaya getiren Meryem gibi bir kadın da annedir; nikâh akdi sonucunda ya da tıbbi müdahalelerle çocuk doğuran kadın da annedir. İşte bu noktada insan türünün erili olan erkeklerin hem kendilerinin hem de kendilerinden sonraki neslin ortaya çıkması için kadınlara mutlak bağımlılıkları vardır. Fakat Kur'an'da anlatılan *Meryem ve İsa kıssalarına* baktığımızda İsa'ya hamile kalan Meryem (ve Adem) örneğinde erkeklere mutlak bir bağımlılığı olmadığı anlaşılmaktadır. Yani kadın pekâlâ erkek olmadan da hamile kalmakta ve hatta bir erkek doğurabilmektedir.¹¹ Yine onlar gibi Nisâ 1. âyette geçen '*nefsin vahidetin*' kelimesi de insan türünün (kadın ve erkeğin) babasız bir şekilde doğum yapabilen dişil varlıklardan neşet ettiğinin delilidir. Kur'an'da geçen bu ve benzer örnekler kadının çocuk doğurmak için erkeğe mutlak bir bağımlılığının olmadığına göstergesidir. Yani insanın dünyaya gelmesi için değişmez faktör annedir. Bu konuda herhangi bir muğlaklık ve itirazın olması söz konusu dahi değildir.

Hangi yolla hamile kalmış olursa olsun bir çocuğun dünyaya gelişi ancak ve ancak anneler üzerinden olmaktadır ve dünyaya gelen o çocuk, annesinin kimden, nasıl hamile kaldığına göre hukuk sahibi olacaktır. Bu hukukun temelinde de sadece ve sadece kadının beyanı esastır. Başka erkekten hamile kalan bir kadın, karnındaki çocuğun babasının kendi kocası olduğuna kocasını inandırabilir ama karnındaki çocuğun annesinin bir başkası olduğuna kocasını inandırması mümkün değildir. Yani bir erkeği babalığı hususunda aldatmak mümkündür ama bir anneyi anneliği hususunda aldatmak mümkün değildir. Kur'an'a göre soy babaya atfe-

11 Yaratılış konusunu temel aldığımız *İSA-ÂDEM-BEŞER* adlı çalışmada bir erkek olmadan hamile kalıp çocuk doğuran tek kadının Meryem olmadığı, Âdem'in de annesinden babasız şekilde doğduğu Âl-i İmrân 59. âyet bağlamında üzerinde duruldu. Yine bu çalışmada Nisâ 1. âyette geçen '*nefsin vahidetin*' kelimesi üzerinde de uzun açıklamalar getirmiş, insan türünün (kadın ve erkeğin) babasız bir şekilde doğum yapabilen dişil varlıklardan neşet ettiği delillendirilmiştir.

dilerek tanımlanmak zorundadır ama çocuğun hangi babaya atfedileceği kadınların beyanı üzerinden belirlenmektedir. İşte kadının bu beyanı aynı zamanda dünyaya gelen o çocuğun hukukî tanımı anlamına gelmektedir. Bir kadından doğan her insanın “babası, dedesi, nenesi, dayısı, amcası vs.” kadının beyanına göre şekillenmektedir. Kocasını hâricinde birisinden hamile kalan bir kadın, karnındaki bebeği kocasına atfederse o çocuk aslında babası, dedesi, kardeşi, kız kardeşi olmayan yani soy bağının olmadığı birilerine mirasçı olma hakkını elde etmiş demektir. Zina yoluyla da olsa doğan her çocuk babasına ama “hakikî babasına” mirasçı olma hakkı ile doğar. Kadının karnındaki çocuk kocasını hâricinde birisinden olursa ve kadın o çocuğu kocasına atfederse hem çocuğun tanımı hem de o çocuğun hukuku konusunda insanları aldatmış olacak ve sahte bir hukukun oluşmasına da neden olacaktır.

Dünyadaki bütün toplumlar yapılarını sadece ve sadece kadınların beyanı üzerine kurmuşlardır. Doğan her çocuk annesinin beyanı üzerine aidiyet duygusunu ve hukukunu geliştirir. İşte âyet en başından beri bu duruma çerçeve belirlemektedir. Bir önceki cümleye şu mânâyı vermiştik.

Nisâ 4/34

الرِّجَالُ قَوَّامُونَ عَلَى النِّسَاءِ بِمَا فَضَّلَ اللَّهُ بَعْضَهُمْ عَلَى بَعْضٍ وَبِمَا أَنْفَقُوا مِنْ أَمْوَالِهِمْ

Allah’ın onların (kadın ve erkeğin) bazısını bazısına göre çoğalabilir hâle getirmesinden dolayı, erkekler de kadınlar üzerinden ortaya çıkarlar ve devamlılıklarını sağlarlar, (her ikisinin de ortaklaşa sahip oldukları) kendi mallarından talep sahibi olmaları buna (kadının çoğalabilir olmasına) göredir...

Bu cümlede kadın ve erkeğin sahip oldukları mallardan talep sahibi olmalarının temel yapısında kadının çoğalması olduğu belirtilmişti. İşte kadının hangi yolla çoğalmış olduğu aynı zamanda kocasının, kendisinin ve dünyaya getirdiği çocuğun hangi şekilde “hukuk sahibi” olacağını da belirlemektedir. Ardından gelen cümle ise bu hukukun temelinde olan şeyin kadının, karnındaki bebeği Allah’ın koruma ilkelerine göre koruması olduğunu bildirmekte-

dir. Bir önceki bölümde *فَالصَّالِحَاتُ قَانِتَاتٌ* (*fe's sâlihātu kanitaturun*) ifadesine yeryüzündeki tüm kadınları kapsayacak şekilde “imânla” bağı olmadan **“İtidalli kadınlar, Allah’ın ilkelerine göre o gayb’ı oldukları gibi koruyarak üzerlerine düşeni yaparlar...”** şeklinde bir anlam vermemizin gerekçesi de işte budur.

Şimdi de **“üzerlerine düşeni mütevazilikle yerine getirenlerdir”** cümlesindeki “üzerlerine düşen” şeyin neyi kastettiği hem haklı hem de zorunlu bir soru olarak karşımıza çıkacaktır. Çünkü her toplum ve her insan kadının ve hatta erkeğin üzerlerine düşen sorumlulukları farklı şekillerde tanımlamıştır. İşte cümlemin devamından da “üzerlerine düşen” şeyin ne olduğu anlaşılmaktadır ve bu sadece mümin kadınlar için değil yeryüzündeki tüm kadınlar için getirilen bir tanımdır.

Az önce *حَافِظَاتٌ لِلْغَيْبِ* (*hafizaturun li'l gayb*) ifadesinde de tıpkı *'kavvamune ale'n-nisâ'* ifadesinde olduğu gibi bir harf-i cer (ل) olmasından dolayı *حَافِظَاتٌ* (*hafizaturun*) kelimesinin de tıpkı *'kavvamune'* kelimesinde olduğu gibi fiil görevi üstlenmesi gerektiğini söylemiş ve ism-i fâillerin fiil gibi görev üstlenmesinin şartlarını belirtmiştik. Bu durumda *حَافِظَاتٌ* (*hafizaturun*) kelimesi en baştaki müptedânın haberi olarak ya da hâl cümlesi olarak fiil gibi amel edebilmektedir. Arapça bilmeyenler 2. haber kelimesini anlamakta zorlanıyor olabilirler onlar için daha açık bir şekilde ifade edecek olursak 2. haber demek cümleye bir virgül koymak anlamına gelecektir. Bu kelimeyi 2. haber yapmak aynı zamanda en baştaki *فَالصَّالِحَاتُ* (*fe's-sâlihātu*) kelimesini tekrar etmek demektir. Bunu Türkçe bir cümle ile daha anlaşılır hâle getirelim.

- Ahmet, iyidir, binayı koruyandır.

Bu kısa cümledeki virgüller aslında kelimelerin en baştaki “Ahmet” kelimesi ile bağımsız ilişki kurması anlamına gelmektedir ve cümlemin açılımı şöyledir:

- Ahmet iyidir.

- Ahmet binayı koruyandır.

İşte *حَافِظَاتٌ* (*hafizaturun*) kelimesini 2. haber olarak almak cümlede birbirinden bağımsız olarak da anlaşılabilme imkânı olan

(kesin böyle değildir, mümkündür) iki cümle çıkarmaktır. Oysa kelime kendisinden sonraki kelimenin başında bir harf-i cer (ل) olmasından dolayı zaten fiil gibi görev almak zorundadır. Bu durumda kelimenin hâl cümlesi olarak anlaşılması daha doğru bir tercih olacaktır. Üstelik cümle, kendisinden önce gelen **فَالصَّالِحَاتُ قَانِتَاتٌ** (*fe's sâlihātu kanitaturun*) ifadesini de açıklayan bir cümle hâline gelecektir. Yani her bir kelimesi diğerine bağlı yekpare bir cümle olacaktır. Hepsinden önemlisi ortaya çıkacak anlam “mümin kadınların iyilerinin itaati” şeklinde dar çerçeveli bir anlam olmayacak, tam tersi yeryüzündeki tüm kadınları kapsayacak bir anlam olacaktır.

Bütün çalışmalarımızda izlediğimiz yöntemi farklılaştırarak önce tercih ettiğimiz anlamı verip daha sonra gerekçelerini yazalım:

“İtidalli kadınlar, Allah’ın ilkelerine göre o gayb’ı oldukları gibi koruyarak üzerlerine düşeni yaparlar”

Bu şekilde anlam verdiğimiz cümleyi önceki cümleyle birlikte yazarsak şu şekilde bir meâl ortaya çıkmaktadır.

Nisâ 4/34

الرَّجَالُ قَوَّامُونَ عَلَى النِّسَاءِ بِمَا فَضَّلَ اللَّهُ بَعْضَهُمْ عَلَى بَعْضٍ وَبِمَا أَنْفَقُوا مِنْ أَمْوَالِهِمْ فَالصَّالِحَاتُ قَانِتَاتٌ حَافِظَاتٌ لِّلْغَيْبِ بِمَا حَفِظَ اللَّهُ

Allah’ın onların (kadın ve erkeğin) bazısını bazısına göre çoğalabilir hâle getirmesinden dolayı, erkekler de kadınlar üzerinden ortaya çıkarlar ve devamlılıklarını sağlarlar, (her ikisinin de ortaklaşa sahip oldukları) kendi mallarından talep sahibi olmaları buna (kadının çoğalabilir olmasına) göredir. İtidal üzere olanlar (dişil), Allah’ın belirlediği ilkelere göre o gayb’ı oldukları gibi koruyarak (dişil) üzerlerine düşeni yapanlardır.

Hukukun oluşmasının temelinde sadece kadının beyanı olduğunu, kadının bunu suiistimal ederek bambaşka ve üstelik haksız hukuklar oluşturma imkânının olduğunu ifade etmiştik. Kendisinden önce oluşmuş bir hukukun içine doğan her insanın o hukuka hangi şekillerde ortak olacağı annelerin karınlarındakilerle kimse-

yi aldatmayacak şekilde yani doğru beyan etmeleri üzerinden belirlenir. Hangi ırka mensup olursa olsun, hangi inanca sahip olursa olsun her kadının bunu suistimal etme imkânı vardır. Kadının böylesi bir suistimale kalkışması sadece kocasını aldatması anlamına gelmez, tüm toplumu aldatması anlamına gelir. Hatta belki de hepsinden daha önemlisi kendi doğurduğu çocuğunu aldatması demektir. Annesinden doğan çocuk başkasını baba, dede, kardeş, amca vs. bilecek, tüm hayatını ve aidiyet duygusunu annesinin yalanı üzerine bina edecektir. Yani koca bir toplum ve hatta sonraki nesiller bile yalan üzerine kurulmuş hukuka göre hareket edecektir. Kadın veya erkek hiç fark etmez; bütün hayatı boyunca babası olmayan birini babası bilen bir kişi kendi çocuklarına da dedesi, amcası, kardeşi, kız kardeşi vs. olmayan birilerini kendi akrabaları olarak tanıtacak ve kendi çocuklarının da bu aidiyete göre hak sahibi olduğunu bilecektir.

Geçen bölümde âyette geçen فَالصَّالِحَاتُ (*fe's-sâlihātu*) kelimesinin asıl anlamının “kişinin olması gereken hâl üzere olması, hastalıktan ârî olması, manevi kirlere bulaşmamış veya temizlenerek aslî durumuna dönmesi” anlamına geldiğini belirtmiştik. Aynı zamanda bu kelimenin anlamını bağlamından aldığını da belirtmiştik.

أَرْضٌ صَالِحَةٌ لِلزَّرَاعَةِ..... Tarıma elverişli yer.

مِيَاهٌ صَالِحَةٌ لِلشُّرْبِ..... İçmeye elverişli su.

Bu örnekleri vermiş ve فَالصَّالِحَاتُ (*fe's-sâlihātu*) kelimesinin tekili olan صَالِحَةٌ (*sâlihātu*) kelimesinin başka varlıkları da tanımlayan bir kelime olduğunu belirtmiştik. Bir toprağın tarıma elverişli olması zaten olması gereken hâldir. Tarıma elverişsiz olması ârizî bir durumdur. Aynı şekilde bir suyun içmeye elverişli olması zaten olması gereken durumdur. Çünkü su, kaynağından sağlıklı olarak gelmektedir. Suyu içmeye elverişsiz hâle getiren şey suya sonradan bulaşan mikroplardır. Çünkü Yüce Allah “pis su” diye bir su türü yaratmamıştır.

Kadın olsun erkek olsun bir insanın “dürüst” olması zaten olması gereken hâldir. Çünkü Allah kötü insan yaratmamıştır. Yalan, insanın doğal yapısı içerisinde doğal olmayan bir hastalıktır. Tüm

Kur'an'da öznesi kadınlar olarak, sadece Nisâ 34. âyette geçen *فَالصَّالِحَاتُ* (*fe's-sâlihātu*) kelimesinin öncesinde ve sonrasında bahsedilen konular insanlık içindeki bir kısım insanlardan bahseden dar çerçeveli konular değil tüm insanlığı kapsayan geniş çerçeveli konulardır.

Bağlamıyla anlam kazanan *فَالصَّالِحَاتُ* (*fe's-sâlihātu*) kelimesi zımnen “zaten olması gereken hâl üzere olan kadınlar” anlamına veya “durumlarına uygun olarak hareketlerine pislik, hastalık, yalan vs. bulaştırmadan hareket eden kadınlar” anlamına gelmektedir. Evlenmiş bir kadının kocasından hamile kalması zaten olması gereken bir hâldir ama evlenmiş bir kadının kocasından değil de başkasından hamile kalması ve bu da yetmezmiş gibi karnındaki çocuğu kocasına nispet etmesi, dünyanın hiçbir hukukunda “doğal veya normal” bir şey değildir. İşte bunu yapmayan kadınların işlenen konuyla alâkalı olarak -her durum için değil-, durumun gereğini işin içine yalan katmadan yerine getirmeleri, onları “sâlihât” yapmaktadır. Belirttik ama bir daha belirtelim; *صَالِحَةٌ* (*sâlihâtun*) kelimesinin çoğulu olan *فَالصَّالِحَاتُ* (*fe's-sâlihātu*) kelimesi, içinde geçtiği cümledeki bağlama göre anlam kazanmaktadır. Meselâ;

أَرْضٌ صَالِحَةٌ لِلزَّرَاعَةِ..... Tarıma elverişli yer.

مِيَاهٌ صَالِحَةٌ لِلشُّرْبِ..... İçmeye elverişli su.

Bir toprak tarıma elverişli olmayabilir ama pekâlâ başka şeylere elverişli olabilir. Cümlelerin konusu sadece tarım ile alâkalı olduğu için kelime tarım konusu üzerinden anlam kazanmıştır. Yine bunun gibi, bir su, içmeye elverişli olabilir ama başka pek çok konuda elverişli olmayabilir. İşte âyette geçen *فَالصَّالِحَاتُ* (*fe's-sâlihātu*) kelimesinin anlam kazanması da bahsedilen konu ile alâkalı olmak zorundadır ve bahsedilen konu “Allah’ın korumasına göre o gaybı korumaktır”. Cümlede bahsedilen, kadınların sâliha oluşları da sadece bu konuyla alâkalıdır ki bu konuda karnındaki doğru kişiye atfetmek yeryüzündeki her kadının üzerine düşen bir görevdir. Bunu dosdoğru yapan dünyanın her yerindeki kadınlar “bu konuda” *فَالصَّالِحَاتُ* (*fe's-sâlihātu*) tanımlaması içine girmektedir.

Cümledeki حَافِظَاتٌ (*hafizatun*) kelimesi ح ف ظ (*ha+fa+zı*) kök harflerinden türemiş ism-i fâil (şibh-i fiil -fiilimsi-) kalıbında bir kelimedir ve bu kelime Kur'an'da 44 kez geçmektedir. Kelime sülâsî mücerred (yalın) kökünde “*korumak, muhafaza altına almak, beklemek, gözetmek, güvenli yerde tutmak, saklamak, sımsıkı sarılıp muhafaza etmek, ilkelerini uygulamak, ...-e bakıp korumak, ezberlemek, bellemek, kavramak*”¹² anlamlarına gelmektedir.

Kelimenin kastettiği sözlük anlamlarının tamamında “bir şey her ne hâldeyse durumunda herhangi bir değişiklik yapmadan koruma altına almak” anlamlarına gelmektedir. Zaten bir şeyi korumak demek onun aslî hâlini muhafaza etmek demektir. Değilse koruma altına alınan bir şey üzerinde çeşitli şekillerde değişim yapmak o şeyi korumak demek değildir.

Nisâ 4/80

مَنْ يُطِعِ الرَّسُولَ فَقَدْ أَطَاعَ اللَّهَ وَمَنْ تَوَلَّى فَمَا أَرْسَلْنَاكَ عَلَيْهِمْ حَفِظًا

*Kim Resûl'e itaat ederse Allah'a itaat etmiş olur. Yüz çevirene gelince, seni onların başına bekçi göndermedik! (TDV meâli)*¹³

Yukarıdaki meâl yazarlarının “bekçi” anlamını verdikleri ‘*hafiz*’ kelimesinin bu âyette kastettiği mânâ “onların içinde bulundukları durumları korumak” anlamındadır. Resûller insanlığa üzerinde bulundukları hâli devam ettirsinler diye değil içinde bulundukları durumu değiştirsinler diye gönderilmiştir.

Nisâ 4/79

مَا أَصَابَكُمْ مِنْ حَسَنَةٍ فَمِنَ اللَّهِ وَمَا أَصَابَكُمْ مِنْ سَيِّئَةٍ فَمِنْ نَفْسِكُمْ وَأَرْسَلْنَاكَ لِلنَّاسِ رَسُولًا وَكَفَى بِاللَّهِ شَهِيدًا

12 Yrd. Doç. Dr. İlyas Karslı; Yeni Sözlük s.589

13 Daha önce de belirttik ama bir daha belirtelim ki paylaştığımız âyet meâllerini onayladığımız düşünülmemelidir. Konu baştan sona Kur'an meâli eleştirisi değildir. Çalışmanın konusu sadece Nisâ 34. âyete doğru meâl çalışması yapma ile sınırlıdır. Başvurduğumuz âyet meâllerinde dikkat çektiğimiz husus sadece anlamaya çalıştığımız kelimelerin kullanımları ile alakalıdır.

*Sana gelen iyilik Allah'tandır. Başına gelen kötülük ise nefsendendir. **Seni insanlara elçi gönderdik**; şahit olarak da Allah yeter ! (TDV meâli)*

Yüce Allah, resûllerin hepsini insanlığa kılavuzluk etsinler, içinde bulundukları karanlıklardan onları çıkarsınlar diye göndermiştir. Yani amaçları insanlığın durumunu değiştirmek, onları bulundukları hâlden başka bir hâle getirmektir. Kelimenin anlamını tersten veren bu âyetler, 'hafız' kelimesinin kastettiği mânânın "emanete alınan bir şeyin durumunu değiştirmemek, üzerinde oynama yapmamak, bir hâlden başka bir hâle getirmek, ne şekilde verildiyse o şekilde korumak" olduğunu göstermektedir.

Mâide 5/44

إِنَّا أَنْزَلْنَا التَّوْرَةَ فِيهَا هُدًى وَنُورٌ يَحْكُمُ بِهَا النَّبِيُّونَ الَّذِينَ أَسْلَمُوا لِلَّذِينَ هَادُوا
وَالرَّبَّانِيُّونَ وَالْأَحْبَارُ بِمَا اسْتُخْفِظُوا مِنْ كِتَابِ اللَّهِ وَكَانُوا عَلَيْهِ شُهَدَاءَ فَلَا
تَخْشَوُا النَّاسَ وَاخْشَوْنِ وَلَا تَشْتَرُوا بِآيَاتِي ثَمَنًا قَلِيلًا وَمَنْ لَمْ يَحْكَمْ بِمَا أَنْزَلَ اللَّهُ
فَأُولَٰئِكَ هُمُ الْكَافِرُونَ

*Biz, içinde doğruya rehberlik ve nur olduğu hâlde Tevrat'ı indirdik. Kendilerini (Allah'a) vermiş peygamberler onunla yahudilere hükmederlerdi. **Allah'ın Kitab'ını korumaları** kendilerinden istendiği için Rablerine teslim olmuş zâhidler ve bilginler de (onunla hükmederlerdi). Hepsi ona (hak olduğuna) şahitlerdi. Şu hâlde (Ey yahudiler ve hakimler!) İnsanlardan korkmayın, benden korkun. Âyetlerimi az bir bedel karşılığında satmayın. Kim Allah'ın indirdiği (hükümler) ile hükmetmezse işte onlar kâfirlerin ta kendileridir. (TDV meâli)*

Allah'ın kitabını korumak demek o kitabın içine bin bir türlü safsatayı tefsir veya meâl adı altında karıştırmamak, Yüce Allah nasıl gönderdiyse öyle muhafaza altına almak demektir. Yani kitabın orijinal hâline hiç dokunmadan korumak demektir. Çünkü koruyucu olanın koruma altına aldığı şey üzerinde herkesin kafasına göre oynama yapması o şeyi koruması değil her şeyden daha çok zarar vermesi anlamına gelecektir. Bir kitabın cümlelerine sadık kalmamak, gramerini hiç umursamamak, kelimelerine hiç

olmayacak mânâlar vermek, fiili isim, ismi fiil, mâzîyi muzârî, müennesi müzekker yapmak o kitabı korumak değil ihanet etmek demektir.

Tevbe 9/112

الَّتَابِعُونَ الْعَابِدُونَ الْحَامِدُونَ السَّائِغُونَ الرَّائِعُونَ السَّاجِدُونَ الْأَمْرُونَ
بِالْمَعْرُوفِ وَالنَّاهُونَ عَنِ الْمُنْكَرِ وَالْحَافِظُونَ لِحُدُودِ اللَّهِ وَبَشِّرِ الْمُؤْمِنِينَ

(Bu alış verişi yapanlar), tevbe edenler; ibadet edenler; hamdedenler, oruç tutanlar, rükû edenler; secde edenler; iyiliği emredip kötülükten alıkoyanlar ve **Allah'ın sınırlarını koruyanlardır**. O müminleri müjdele! (TDV meâli)

Allah'ın sınırlarını korumak demek Yüce Allah'ın çizdiği sınırları genişletip-daraltmak demek değil o sınıra harfiyen uymak, o sınırlarda herhangi bir değişiklik yapmamak, Yüce Allah nasıl belirlediyse o şekilde korumak demektir.

Nisâ 34. âyette geçen حَافِظَاتٌ (*hafizaton*) kelimesi de işte böyle bir anlama sahiptir. Hâl olduğundan dolayı fiil gibi amel etmesi gerektiğini az önce belirttiğimiz kelimeye; hâl olmasından ve başında harf-i târif (ال) bulunmamasından dolayı muzârî fiil olarak “koruyarak” şeklinde anlam verilmesi gerekmektedir.

Meâl ve tefsir ulemâsı âyette geçen حَافِظَاتٌ لِلْعَيْبِ (*hafizaton li'l gayb*) ifadesine şu mânâları vermiştir:

- Kocalarının yokluğunda iffet ve namuslarını korurlar... (M. Öztürk meâli)
- Görünmeyeni koruyanlardır... (Ali Bulaç meâli)
- Mahremiyeti koruyan... (B. Bayraklı meâli)
- Gizliyi (kimse görmese de namuslarını) koruyucudurlar... (TDV meâli)
- (Onur ve iffetlerini) tek başlarına bile olsalar korurlar... (Edip Yüksel meâli)
- Kocalarının bulunmadığı zamanlarda da koruyanlardır... (Erhan Aktaş meâli)
- (İffeti, eşlerinin) yokluğunda da koruyan kadınlardı... (M. İslamoğlu meâli)

Hemen belirtelim ki cümlede hatta âyetin tamamında ve hatta bu âyetten önceki ve sonraki âyetlerde “koca” anlamı verilebilecek bir kelime yoktur. Bu meâllerin bazısına göre âyetteki **لِلْغَيْبِ** (*li'l gaybi*) ifadesi “kocalarının yokluğu” veya “kocalarının bulunmadığı zamanlar” veya “eşlerinin yokluğu” veya “ıffet ve namus” anlamına gelmektedir. Bu meâl yazarlarının âyetle hiç olmadığı hâlde âyetin içine sokuşturmaya çalıştıkları bu anlamlar Kur'an temelli olmadığı gibi vicdan temelli de değildir. Söz sarf etmeye değmezler.

Kelimeyi hiç çevirmeden, direkt anlam verecek olursak ifade **حَافِظَاتٌ لِلْغَيْبِ ... “o gaybı korurlar”** gibi bir anlama gelmektedir. ‘Gayb’ kelimesi Kur'an'da birçok şekilde kullanılmıştır ama bir insanın gayba koruyuculuk yapması şeklinde hiç kullanılmamıştır. Nisâ Sûresi 34. âyetle ilgili bu çok özel kullanım, kadınların kendilerinin bildiği ve koruma altına aldığı bir gaybten bahsetmektedir. Takdir edilmelidir ki eğer kadınlar o gaybı bilmezlerse korumaları da mümkün değildir. İnsan bilmediği bir şeyi nasıl koruyabilir ki? Aslında tek başına bu kadarı bile konunun ne ile alakalı olduğunu, kadının koruması altındaki o çok iyi bildiği gaybın hamilelik durumu olduğunu anlamaya yeterlidir. Çünkü sadece kadının bildiği, ondan başka kimsenin emin olamayacağı ve koruyuculuk yapabileceği tek gayb budur.

Necm 53/32

الَّذِينَ يَجْتَنِبُونَ كَبَائِرَ الْإِثْمِ وَالْفَوَاحِشَ إِلَّا اللَّمَمَ إِنَّ رَبَّكَ وَاسِعُ الْمَغْفِرَةِ هُوَ أَعْلَمُ بِكُمْ إِذْ أَنْشَأَكُمْ مِنَ الْأَرْضِ وَإِذْ أَنْتُمْ أَجْنَةٌ فِي بُطُونِ أُمَّهَاتِكُمْ فَلَا تُزَكُّوا أَنْفُسَكُمْ هُوَ أَعْلَمُ بِمَنِ اتَّقَى

Ufak tefek kusurları dışında, büyük günahlardan ve edepsizliklerden kaçınanlara gelince, bil ki Rabbin, affı bol olandır. O, sizi daha topraktan yarattığı zaman ve siz annelerinizin karınlarında bulunduğunuz sırada (bile), sizi en iyi bilendir. Bunun için kendinizi temize çıkarmayın. Çünkü O, kötülükten sakınanı daha iyi bilir. (TDV meâli)

Anne karnındaki cenini var eden Yüce Allah'tır ama bunun ilk farkına varan bizzat annelerin kendisidir. Kadın farkına vardıkten sonra isterse karnındaki hiç kimsenin haberi olmadan çıkarıp

atabilir, isterse koruyabilir. Hangi coğrafyada olursa olsun, hangi inanca bağlı olursa olsun bir kadının üzerine düşen, karnındakini her yönüyle korumaktır. Bu koruma sadece karnındakinin sağlığı açısından değil nispeti açısından da. Çünkü Yüce Allah bu konuda ölçüsünü koymuştur.

Ahzab 33/5

أَدْعُوهُمْ لِأَبَائِهِمْ هُوَ أَقْسَطُ عِنْدَ اللَّهِ فَإِنْ لَمْ تَعْلَمُوا آبَاءَهُمْ فَاخْرُؤْكُمْ فِي الدِّينِ وَمَوَالِيكُمْ وَلَيْسَ عَلَيْكُمْ جُنَاحٌ فِيمَا أَخْطَأْتُمْ بِهِ وَلَكِنْ مَا تَعَمَّدَتْ قُلُوبُكُمْ وَكَانَ اللَّهُ غَفُورًا رَحِيمًا

Onları (evlât edindiklerinizi) babalarına nisbet ederek çağırın. Allah yanında en doğrusu budur. Eğer babalarının kim olduğunu bilmiyorsanız, bu takdirde onları din kardeşleriniz ve görüp gözettiğiniz kimseler olarak kabul edin. Yanılarak yaptıklarınızda size vebal yok; fakat kalplerinizin bile bile yöneldiğinde günah vardır. Allah bağışlayandır, esirgeyendir. (TDV meâli)

Evet, nispet babayadır ama bu nispeti yapacak olan da sadece kadındır. Çünkü kadın açıklayana kadar kimse ne kadının karnında- kinden haberdardır ne de babasının kim olduğunu bilebilmektedir. İşte kadının koruyuculuk yapabileceği tek “gayb” budur. Yüce Allah kadınların karınlarındaki bu gaybın saklanması, gizlenmesini değil olduğu hâl üzere, neyse o olarak korunmasını emretmiştir.

Bakara 2/228

وَالْمُطَلَّقَاتُ يَتَرَبَّصْنَ بِأَنْفُسِهِنَّ ثَلَاثَةَ قُرُوءٍ وَلَا يَحِلُّ لَهُنَّ أَنْ يَكْتُمْنَ مَا خَلَقَ اللَّهُ فِي أَرْحَامِهِنَّ إِنْ كُنَّ يُؤْمِنُ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ وَبُعُولَتُهُنَّ أَحَقُّ بِرَدِّهِنَّ فِي ذَلِكَ إِنْ أَرَادُوا إِصْلَاحًا وَلَهُنَّ مِثْلُ الَّذِي عَلَيْهِنَّ بِالْمَعْرُوفِ وَلِلرِّجَالِ عَلَيْهِنَّ دَرَجَةٌ وَاللَّهُ عَزِيزٌ حَكِيمٌ

Boşanmış kadınlar, kendi başlarına (evlenmeden) üç ay hâli (hayız veya temizlik müddeti) beklerler. Eğer onlar Allah’a ve ahiret gününe gerçekten inanmışlarsa, rahimlerinde Allah’ın yarattığını gizlemeleri kendilerine helâl olmaz. Eğer kocalar barışmak isterlerse, bu durumda boşadıkları kadınları geri almaya daha fazla hak sahibi-

dirler. Kadınların da ödevlerine denk belli hakları vardır. Ancak erkekler, kadınlara göre bir derece üstünlüğe sahiptirler. Allah azîzdır, hakîmdir. (TDV meâli)

Yüce Allah'ın annelerin rahimlerinde yarattığı insanın; hangi hukuka bağlı olarak doğacağı hatta doğup doğmayacağı bile kadının vicdanına bırakılmıştır. Çünkü bir kadının hamile olduğu herkes tarafından bilinse bile Allah'tan başka kimsenin bilemeyeceği yöntemlerle hamileliğine son verebilme imkânına sahiptir. Âdeta bir insanın hayata adım atması ile ilgili karar, kadının ellerine bırakılmıştır.

Böylesine yüksek bir değere sahip olan kadınları Cahiliyenin anlayışları üzerinden değerlendiren akılsız, dışarı çıkmanın diye fazla elbise alınmaması gereken, tepesine âmir tayin edilecek şeytanın kementleri olarak tanımlayan ulemânın söyledikleri en yüksek nefreti hak etmektedir. Annesinin beyanı üzerinden babasına, karısının beyanı üzerinden nesline razı olan erkek nasıl olacak da kadına âmir olacak, nasıl olacak da kadından üstün olacak? Akrabalıkların tamamı erkeğe nispeten şekillenir ama bu akrabalıkların doğru ve hakîkî olması sadece kadınların dürüst beyanları ile mümkündür. Üstelik bu sadece müminlerin sâliha olan kadınlarına has bir durum değil yeryüzündeki tüm kadınlara has bir durumdur.

'Gayb' kelimesi غ ي ب (ğayn+ya+ba) kök harflerinden türemiş bir kelimedir ve Kur'an'da bu kökten türemiş 60 tane kelime bulunmaktadır.

غَابَ ... غَيَّبَا - غَيْبَةً Yitmek, kaybolmak.

غَابَ عَنْ بَالِهِ ... Hatırından çıktı.

غَابَ عَنْ ... Bulunmamak, gelmemek

غَابَ عَنْ الذَّكَاةِ ... Unuttu, unutuldu.

غَابَ عَنْ بِلَادِهِ ... Yolculuğa çıktı.

غَابَ عَنْ السَّاحَةِ ... Faaliyeti gizlendi, göz ardı edildi.

غَابَ عَنْ صَوَابِهِ ... Bilincini kaybetti.

غَابَ عَنْ مَسْرَحِ حَيَاتِهِ ... Hayat sahnesinden kayboldu.

غَائِبٌ ... Gaib, devamsız, bulunmayan, üçüncü kişi, mevcutta olmayan kimse.

غِيَابٌ ... Devamsızlık, yokluk, bulunmama.

غَيْبٌ ... Gayb

عَنْ ظَهْرِ الْعَيْبِ ... Ezberden, ezber olarak.

(Yrd. Doç. Dr. İlyas Karşı – Yeni Sözlük s.1698)

Bu kelime, sözlük anlamlarında ön plana çıkan “hâzır olmama, bulunmama, şahit olmama” anlamlarındadır. Zaten ‘gayb’ kelimesi de şahit olunamayan şey anlamında kullanılmaktadır. Kelimenin bu anlamı şu âyetlerde ön plana çıkmaktadır.

En’âm 6/73

وَهُوَ الَّذِي خَلَقَ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضَ بِالْحَقِّ وَيَوْمَ يَقُولُ كُنْ فَيَكُونُ قَوْلُهُ الْحَقُّ وَلَهُ الْمُلْكُ يَوْمَ يُنْفَخُ فِي الصُّورِ عَالِمُ الْغَيْبِ وَالشَّهَادَةِ وَهُوَ الْحَكِيمُ الْخَبِيرُ

O, gökleri ve yeri hak (ve hikmet) ile yaratandır. “Ol!” dediği gün herşey olurur. O’nun sözü gerçektir. Sûr’a üflendiği gün de hükümler O’nundur. **Gizliyi ve açığı** bilendir ve O, hikmet sahibidir, her şeyden haberdardır. (TDV meâli)

Tevbe 9/94

يَعْتَذِرُونَ إِلَيْكُمْ إِذَا رَجَعْتُمْ إِلَيْهِمْ قُلْ لَا تَعْتَذِرُوا لَنْ تُؤْمِنَ لَكُمْ قَدْ نَبَأْنَا اللَّهُ مِنْ أَخْبَارِكُمْ وَسَيَرَى اللَّهُ عَمَلَكُمْ وَرَسُولُهُ ثُمَّ تُرَدُّونَ إِلَى عَالِمِ الْغَيْبِ وَالشَّهَادَةِ فَيُنَبِّئُكُمْ بِمَا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ

(Seferden) onlara döndüğünüz zaman size özür beyan edecekler. De ki: (Boşuna) özür dilemeyin! Size asla inanmayız; çünkü Allah, haberlerinizi bize bildirmiştir. (Bundan sonraki) amelinizi Allah da görecektir; Resûlü de. Sonra **görüleni ve görülmeyeni** bilene döndürüleceksiniz de yapmakta olduklarınızı size haber verecektir. (TDV meâli)

Tevbe 9/105

وَقُلْ اْعْمَلُوا فَسَيَرَى اللَّهُ عَمَلَكُمْ وَرَسُولُهُ وَالْمُؤْمِنُونَ وَسَتُرَدُّونَ إِلَى عَالِمِ الْغَيْبِ وَالشَّهَادَةِ فَيُنَبِّئُكُمْ بِمَا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ

De ki: (Yapacağınızı) yapın! Amelinizi Allah da Resûlü de müminler de görecektir. Sonra **görüleni ve görülmeyeni**

bilen Allah'a döndürüleceksiniz de O size yapmakta olduklarınızı haber verecektir. (TDV meâli)

Bu meâlin yazarlarının bir yerde “görülen-görülmeyen” diğer yerde “gizli-açık” anlamı verdikleri şu kelimeler **الْغَيْبِ وَالشَّهَادَةِ** (*gayb ve şehadet*), şahit olunmuş ve şahit olunmamış anlamlarındadır. Her şeyden önce Allah için; hâzır bulunmama, görmeme, duymama, fark edememe yani “gayb” diye bir şey yoktur. Âyetin “Allah gaybı ve şehadeti bilir” dediği şeylerin gayb ve şehadet oluşu Yüce Allah’a göre değil insana göredir. Allah’ın her şeye şahit olduğuna dair onlarca âyet vardır. İnsan tüm hayatı boyunca yaptıklarını ya birilerinin göreceği şekilde yapar ya da yalnızken yapar. İşte, insanın yalnızken yaptıkları “gayb”, başkasıyla yaptıkları “şehadettir”. Yine bunun gibi, insanın kalbinde, aklında, beyninde olan şeyler ya başkalarına aktarılmış olandır ya da sadece kişinin bildiği şeylerdir. İnsanın başkasına aktardığı şeyler artık “şehadettir”, başkasına aktarmayıp içinde tuttuğu şeyler ise gaybtır. Yani kişinin kendisinden başkasının da bildiği şeyler şehadet, kendisinden başkasının bilmediği şeyler gaybtır. Her iki kelimenin de bu anlamları şu âyette daha da belirgin bir şekilde ortaya çıkmaktadır.

Yûsuf 12/81

إِرْجِعُوا إِلَىٰ آبَائِكُمْ فَقُولُوا يَا أَبَانَا إِنَّ ابْنَكَ سَرَقَ وَمَا شَهِدْنَا إِلَّا بِمَا عَلَّمَنَا وَمَا كُنَّا لِلْغَيْبِ حَافِظِينَ

Babanıza dönün ve deyin ki: «Ey babamız! Şüphesiz oğlun hırsızlık etti. Biz, bildiğimizden başkasına şahitlik etmedik. Biz gaybın bekçileri değiliz. (TDV meâli)

Bu âyetteki **لِلْغَيْبِ حَافِظِينَ** (*li'l gaybi hafizine*) ifadesi i'râb açısından Nisâ 34. âyetteki **حَافِظَاتُ لِّلْغَيْبِ** (*hafîzatun li'l gaybi*) ifadesinin tıpatıp aynısıdır. Yusuf sûresindeki **لِلْغَيْبِ حَافِظِينَ** (*li'l gaybi hafizine*) ifadesi Türkçede devrik cümle diye bilinen cümle gibidir. Nesnesi yükleminden önce gelmiştir. Gramer terimleri ile ifade edecek olursak mef'ûl fiilin önüne geçmiş, takdim-tehir yapılmıştır. Ya da mâmul (etkilenen) âmilinden (etkileyenden) önce gelmiştir şeklinde de ifade edilebilir.

Yusuf kıssasının bir bölümü olan bu âyetle konuşan en büyük kardeş, bildikleri şeye şahit olduklarını ama “gaybın” yani bilmedikleri şeyin koruyucuları olmadıklarını söylemiştir. İşte bu âyet; ‘şehadet’ kelimesinin anlamının bilinen olduğunu, ‘gayb’ kelimesinin ise kişinin kendisinden başkasının bilmediği şey anlamına geldiğini göstermektedir. Bütün hainliğin baş mimarı olan büyük kardeş, “*Babanıza, ‘oğlun hırsızlık yaptı, biz bildiğimiz şeye göre şahitlik yaptık’ deyin.*” derken kralın tasının herkesin gözü önünde küçük kardeşlerinin yükü içinden çıkarılmasına şahit olduklarını, ama o tasın kardeşlerinin yükü arasına nasıl girdiğine şahit olmadıklarını, şahit olamadıkları şeye koruyuculuk yapamayacaklarını söylemelerini tembihlemektedir.¹⁴

Yusuf sûresindeki ifadenin tıpatıp aynısı olan Nisâ 34. âyetteki *حَافِظَاتُ الْغَيْبِ* (*hafizaton li'l gaybi*) ifadesi de aynı anlama gelmektedir. Meşru ya da gayrimeşru, cinsel ilişki şahit olunabilen bir şeydir. Nitekim zina yapanlara dört şahit getirilmesinin istenmesi de cinsel ilişkinin şahit olunabilecek bir şey olduğunu göstermektedir. Meşru cinsel ilişkilerde de eşler birbirine şahittir. Fakat ister meşru ister gayrimeşru olsun cinsel ilişki sonucunda hamile kalmanın ilk şahidi sadece kadının kendisidir. O bildirmez de düşük veya kürtaj yaparsa hamileliği her zaman için kendisinden başka kimsenin bilmediği “gayb” olarak kalacaktır. İşte kadının “koruyucusu” olduğu gayb budur. Koruyuculuk yapmak demek sadece fiziksel açıdan onu korumak demek değildir. Aynı zamanda koruyuculuk yapacağı şeyin kim tarafından kendisine verildiği bilgisine de halel getirmemektir.

Meselâ, bir kişiye korumak üzere değerli bir şey emanet edildiğini düşünelim. Koruyucu kişi kendisine emanet edilen şeye hiç zarar vermese ama emanet edenin emanet edenden başkası olduğunu söylese buna koruyuculuk değil verileni gasp etmek denir. Hiçbir erkek kadınla kurduğu her cinsel ilişkinin kesinlikle hamilelikle sonuçlanacağını veya sonuçlandığını kadın söylemez ise asla bilemez. Yani erkek kadına bir şey emanet edip etmediğini sonradan ve sadece kadının beyanıyla öğrenir. Hamile kalan bir kadın üç şey yapabilir:

14 Bu âyetle ilgili *Yusuf* kitabımızda çok daha detaylı açıklamalar vardır. Bu çalışmada amacımız ‘gayb’ kelimesini anlamak olduğu için âyetin sadece ilgili kısmı üzerinde durulmuştur.

1. Hiç kimseye bir şey söylemez, hiç kimseyi haberdar etmez, bir şekilde karnındaki herkesten saklayabilir ya da karnındaki hiç kimsenin haberi olmadan çıkarıp atabilir.
2. Karnındaki bebeğin babasını gerçek babasına değil de başkasına nispet edebilir. Ya da tam tersi olarak bebeğe sahte baba atfedebilir. Yani kadın bebeğin babasını da kandırabilir, doğduktan sonra bebeği de kandırabilir.
3. Hiçbir şey gizlemeden, sadece kendisinin bildiği gaybın hakikatini söyleyebilir.

Dünyanın her yanında kadından beklenen şey hakikati söylemesidir. Çünkü o hakikat basitçe, bir çocuğa “baba” belirlemenin hakikati değil üzerine kesintisiz bir hukuk bina edilecek devasa bir sistemin hakikatidir. Çünkü bir kadının çocuk doğurması sadece dünyaya bir insan daha getirmek değildir. Kadın çocuk doğurmakla o güne kadar var olanların ve sonrasında da var olacakların hukuklarının temelini atmış olmaktadır. Miras hukuku, evlenilmesi yasak ve serbest olanların hukuku, akrabalık hukuku ve daha birçok hukuk buna göre belirlenecektir. Bu hukukun gerçek ve hakîki olması sadece ve sadece kadının beyanına bağlıdır. Küçük bir yalan beyan devasa bir hukukun hatta koca bir toplumun sahte ya da gerçek olmasına yol açacaktır.

Nisâ 34. âyetinin buraya kadar işlediğimiz kısmı Nisâ Sûresi’nin başından beri çeşitli yönleri anlatılan hukukun temelini kadının çoğalması, çoğalırken sâliha olması, karnındaki muhafazlık yapması yani emanete hıyanet edilmemesi üzerine kurulu olduğunu bildirmektedir.

Yüce Allah insan türünün devamlılığını da o devamlılıkla ortaya çıkan hukukun temelini de kadının dürüstlüğü (sâliha oluşu) üzerine bina etmiştir. **Böylesine yüksek değere oturtulmuş kadınları; üzerine âmir tayin edilmez ise sapıtacak akılsızlar konumuna düşürerek Cahiliye fıkıhları üretmeye, üstüne bu Cahiliye fıkıhlarını temel alarak sanki âyet kesinlikle onları diyormuş gibi, kalkıp âyeti tarihsel ilân etmenin neresi ilimdir?..**

Bu ve benzeri sayısız örneği barındıran gelenek, insanlığı aydınlıktan mahrum etmiş, Kur’an’ı insanlığın problemlerini çözemeyen

bir kitap konumuna indirgeyerek adeta problem çıkaran bir kitapmış gibi göstermiş ve göstermeye devam etmektedir.

Ne yazık ki her dâim Kur'an'ın kılavuzluğuna kuru toprağın suya duyduğu ihtiyaçtan daha fazla ihtiyaç duyan insanlık; Cahiliye'nin karanlık akıllarını aydınlık sanan ulemânın meâlleri ve tefsirleri üzerinden algılayarak Kur'an'ı kılavuzluk yapamayan, aktüel değerini yitirmiş, modası geçmiş, üç beş ihtiyarın câmilerde namaz kılariken terennüm edeceği hoş melodiler olarak görmeye başlamıştır. Bugün kendisini mümin olarak tanımlayanlar bile Kur'an'ın insanlığın problemlerini çözmek için yeterli bir kitap olduğuna inanmamaktadır.

Böylesi ulemânın oluşturduğu anlayışlar üzerinden oluşturulan fikhin altında ezilen kadın da çözümü Kur'an'da aramak yerine içinde bulunduğu durumun müsebbibi olarak Kur'an'ı görüp çözümü daha da karanlık olan feminizm, kadın-erkek eşitliği, demokrasi, özgürlük söylemlerinde aramaya başlamıştır. Kadınıyla erkeğiyle insan türünün İslâm'dan başka sığınağı, Kur'an'dan başka dayanağı, Allah'tan başka bir hâmisi yoktur.

Nisâ 34. âyetinin buraya kadar işlediğimiz kısmının daha isabetli olduğuna kanaat getirdiğimiz ve buraya kadar gerekçelerini belirttiğimiz ayetin meâlini vererek temelinde kadın olan hukukun diğer cephesini gösteren âyetin devamına geçelim.

Nisâ 4/34

الرِّجَالُ قَوَّامُونَ عَلَى النِّسَاءِ بِمَا فَضَّلَ اللَّهُ بَعْضَهُمْ عَلَى بَعْضٍ وَبِمَا أَنْفَقُوا مِنْ أَمْوَالِهِمْ فَالصَّالِحَاتُ قَانِتَاتٌ حَافِظَاتٌ لِّلْغَيْبِ بِمَا حَفِظَ اللَّهُ

Allah'ın onların (kadın ve erkeğin) bazısını bazısına göre çoğalabilir hâle getirmesinden dolayı, erkekler de kadınlarda ortaya çıkarlar ve devamlılıklarını sağlarlar, (her ikisinin de ortaklaşa sahip oldukları) kendi mallarından talep sahibi olmaları buna (kadının çoğalabilir olmasına) göredir. (Çoğalma konusunda) İtidal üzere olanlar (dişil), Allah'ın belirlediği ilkelere göre o gayb'ı oldukları gibi koruyarak (dişil) üzerlerine düşeni yapanlardır.

6 - İsm-i Mevsûller ve Kur'an'ın Üslûbu

Resmi tarihin doğru olduğunu varsayarsak insan türü ilkel mağara dönemlerinden beri kendisi dışındakilere veya sonrakilere aktarmak üzere dâima yazı, resim, anıtlar yoluyla işaret bırakarak düşüncelerini (içindekileri) kalıcı bir belge hâline getirmeye çalışmıştır. İlkel dönemlerde mağara duvarlarına çizilmiş resimler, taşlara şekil verilerek dikilmiş anıtlar, belli bir disipline göre yapılmış görkemli binalar, kayalara oyulmuş mezarlar, yer altına yapılmış duvarlarda hikâyeleri olan lahitler, taş tabletler üzerine çiviyle kazılmış yazılar, resimli anlatımlar içeren hiyeroglifler, derilere, tahtalara, kemiklere, çamur testilere, papirüslere bir alfabe düzenine göre yazılmış yazılar ve nihâyet günümüzde ve geçmişte kağıtlara yazılmış kitapların tamamı düşünceyi, duyguyu, olayı, bilgiyi, kuralı, bilimsel buluşu vs. başkalarına ulaştırmak, başkalarına iletmek, başkalarını haberdar etmek için yazılmıştır. Mezar taşlarının üzerindeki yazılar bile diğer insanları mezarda yatan hakkında bilgilendirmek için yazılmıştır.

Üzerine yazı yazılan malzemelerin çeşidi haylice olmasına rağmen yazılan tüm yazılar malzemelerine göre değil içeriklerine göre sınıflandırılmıştır. Nesir (düz yazı) ve nazım (şiir) olarak iki ana başlığa ayrılan yazı türleri kendi içinde de sınıflandırılmıştır:

NESİR (DÜZ YAZI) TÜRLERİ			NAZIM (ŞİİR) TÜRLERİ
A- OLAY YAZILARI	B- DÜŞÜNCE YAZILARI	C- BİLDİRME YAZILARI	
1- Masal 2- Hikâye 3- Destan 4- Roman 5- Anı 6- Tiyatro 7- Fabl 8- Efsane 9- Günlük	1- Makale 2- Söyleşi 3- Eleştiri 4- Deneme 5- Fıkra 6- Nutuk	1- Biyografi 2- Haber 3- Gezi yazısı 4- Dilekçe 5- İlan 6- Otobiyografi 7- Röportaj 8- Mektup 9- Tutanak 10- Reklam	1- Lirik (Duygusal) şiir 2- Epik (Destansı) şiir 3- Didaktik (Öğretici) şiir 4- Pastoral (Doğa) şiiri 5- Satirik (Yergi) şiiri

İnsan türü tarafından yazılmış yazıların tamamının tasnifi işte bu şekildedir. Her ne türde olursa olsun günümüze kadar gelmiş veya günümüzde yazılan tüm yazıların kaynağı insanlardır.

Meseleye sadece bu yönden yani teknik olarak yaklaşıp bile hem kaynağı hem de yazım türü açısından Kur'an, insan türünün bildiği hiçbir yazı türüne benzememektedir. Kur'an'ın yazılı değil de hitap olarak geldiğini söyleyenleri dikkate alsak bile Kur'an, kaynağı ve tekniği açısından bilinen hiçbir hitap türüne de benzememektedir.

Kur'an her şeyden önce kaynağı itibariyle benzeri olmayan bir kitaptır. Çünkü insan türünün en başından günümüze kadar biriktirdiği yazıların tamamının kaynağı insan havsıdır ama Kur'an'ın kaynağı, varlığın tek sahibi Yüce Allah'ın indidir. Geçmişte de günümüzde de "ilâhî" kaynaklı olduğu iddia edilen birçok kitap olmuştur ama tekniği açısından Kur'an, ilâhî kaynaklı olduğu iddia edilen bu kitaplara da benzememektedir.

Bir kitabın ilâhî kaynaklı olduğuna yönelik iddiada bulunmak ispat istemektedir. Fakat böyle bir iddianın ispatına yönelik çaba ve kitabın yazım tekniğinin incelenmesi aynı şeyler değildir. Hatta bir kitabın ilâhî olup olmadığı yargısına ancak o kitap incelendikten, araştırıldıktan ve okunup anlaşıldıktan sonra ulaşılmalıdır.

En başından günümüze kadar insan türünün telif ettiği tüm kitapların sayısı artık yüz milyonlarla ifade edilmektedir ve bunların

hepsi de giriş-gelişme-sonuç biçiminde yapılandırılmışlardır, bunun tek bir istisnası dahî yoktur. Yani yazılmış her yazının başı, ortası ve sonu vardır. Bunun yanında içeriği ne olursa olsun insan türünün yazdığı kitapların hiçbirisi sonsuz bir başvuru kaynağı değildir. Ne kadar geniş konuları işlemiş olurlarsa olsunlar hayatın tüm alanlarını kapsamazlar ve hiçbirinin sürekliliği de yoktur. Üstelik insan türünün telif ettiği yazılar sadece belirli alanlara hastır ve o alan ele alınırken ele alınan konunun varlık içindeki diğer yanları hep göz ardı edilmek zorunda kalınmıştır. Böyle de olmak zorundadır. Çünkü insanın herhangi bir mesele hakkında söz söylemesi ancak kendi kapasitesi ile alâkalıdır. İnsan türü her yönüyle varlığı kuşatan değildir ki bir mesele hakkında söz söylerken varlığın tamamını dikkate alarak söz sarf edebilsin. İnsanın buna güç yetirmesi mümkün değildir. İnsan sadece farkına varabildiği kadarıyla söz söyleyebilir ve insanın farkındalığı mutlak değil kısmîdir.

Bu açılardan Kur'an; başı, ortası ve sonu olmayan bir kitaptır. O'ndaki hiçbir mesele giriş, gelişme, sonuç biçimine göre anlatılmamıştır. Elimizdeki tasnife göre 114 bölümden oluşan Kur'an'ın her bölümü başlangıç, her bölümü gelişme, her bölümü sonuç olacak yapıdadır. Hatta Kur'an'daki cümlelerden herhangi biri hem başlangıç hem orta hem de son olabilme özelliğine sahiptir. Yani elimizdeki dizayna göre Fâtiha sûresi ile başlayıp Nâs sûresi ile biten mushafın biçimsel dizaynı her ne şekilde yapılsa yapılsın sonuç hiç değişmeyecektir.

Sadece biçimsel yapısını ele alsak bile ne şekilde dizayn edilirse edilsin, neresinden başlanırsa başlansın hiçbir anlam kaybına uğramayan Kur'an, biçimsel yapısı açısından insan türünün bildiği hiçbir kalıba girmemekte, hiçbir tasnife sığmamaktadır. Kur'an'ı biçimsel açıdan bir puzzle'a benzetecek olursak hangi parçasını alırsanız alın, hangi parçasını nereye koyarsanız koyun her durumda karşımıza hep aynı resim çıkmaktadır ve tek başına bu özelliği bile onun "ilâhî kitap" olma özelliğini ispat etmeye fazlasıyla delildir.

Geleneksel olarak, melodik yani tıpatıp şiire benzer bir şekilde okunması ileri sürülerek Kur'an'ın biçimsel açıdan şiire benzediği

ve bu benzeşmenin de O'nu benzersiz bir kitap olma özelliğinden uzaklaştırdığı itirazı getirilebilir. Fakat bu itiraz haksız bir itirazdır. Çünkü kafiye uyumunu yakalamak için -elimizdeki *Âsım b. Behdele kıraatinde* olduğu gibi- Kur'an'ın cümlelerinin gramer kurallarına aykırı olarak bölünmüş olması Kur'an'ın kendi orijinal biçimine ait bir özellik değildir, sonradan bu biçime sokulmuştur. Kaldı ki bu biçimler de okuyuşa göre farklılık arz etmektedir. Meselâ;

- 1- *Ali b. Ebi Talib'e göre âyet sayısı 6236.*
- 2- *Übey b. Kab'a göre âyet sayısı 6210.*
- 3- *İbn Abbas'a göre âyet sayısı 6216, bir başka rivayete göre 6616.*
- 4- *İbn Mes'ud'a göre âyet sayısı 6218.*
- 5- *Ata'ya göre âyet sayısı 6177.*
- 6- *Humeyd'e göre âyet sayısı 6212.*
- 7- *Raşid'e göre âyet sayısı 6204.*
- 8- *Kalun kıraatine göre âyet sayısı 6214, bir başka rivayete göre 6210.*
- 9- *İbn Kesir kıraatine göre âyet sayısı 6219.*
- 10- *Basralılara göre âyet sayısı 6205.*
- 11- *Şamlılara göre âyet sayısı 6220, bir başka rivayet göre 6225.*

(Doç. Dr. Hasan Keskin. *Âyetlerin Sayısı Hakkında İhtilaf Nedenleri. Tez*)

Kur'an'ı gramatik yapısına sadık kalarak okuyan birisinin Kur'an'daki âyet bölünmelerinin melodi yakalamak için zorlamayla yapıldığını fark etmemesi mümkün değildir. Sırf melodi olsun diye cümleler en olmayacak yerden bölünmüş veya bölünmesi gereken yerler ses uyumu bozulmasın diye bölünmemiş; hiç konulmaması gereken yerlere ünlem, virgöl, noktalı virgöl, iki nokta üst üste, parantez anlamlarına gelen secâvend işaretleri konulmuş ya da konulması gereken yerlere konulmamıştır. Meselâ, en fazla 2 âyet çıkması gereken İhlâs sûresinden 4 âyet, sadece bir tek cümle olan Nâs sûresinden 6 âyet, sadece bir tek cümle olan Asr sûresinden 3 âyet ve yine sadece 1 cümle olan Kureyş sûresinden 4 âyet çıkarılmıştır. Bu durum sadece saydığımız sûrelerle sınırlı değil Kur'an'ın büyük bölümünde böyledir. Gramatik yapı-

sı temel alınarak yapılacak âyet bölünmelerinde belki âyet sayısı yine yukarıdaki sayılardan birine denk gelebilecektir ama *Âsım b. Behdele kıraatinde* yapıldığı gibi cümlelerdeki şiire benzer kâfiye uyumunun kaybolacağı kesindir.

Bu sebeplerden dolayı elimizdeki mushafın şiir gibi okunuşu temel alınarak Kur'an'ın şiire benzemesinden ötürü biçimsel açıdan benzersiz bir kitap olamayacağına yönelik bir söylem haksız bir itiraz olacaktır.

Yine meseleye biçimsel açıdan yaklaştığımızda Kur'an'ın kıssaları, hükümleri, öğütleri, emir ve yasakları anlatış biçimi giriş-gelişme-sonuç şeklinde değildir. Ele alınan tüm konular Kur'an'ın tamamına serpiştirilmiştir. Bu kadar çok konunun böyle geniş bir alana serpiştirilmesi ortadayken bu konulardan hiçbirinin içinde geçtiği pasajlarla, sûrelerle ve Kur'an'ın tamamı ile herhangisi bir çelişki oluşturmaması biçimsel açıdan bile olsa Kur'an'ın insanüstülüğünün en açık delillerinden biridir. Yeryüzündeki tüm insanlar ve hatta cinler bir araya gelseler bile bu kadar çeşitli konuyu böyle geniş bir alana serpiştirerek tüm konuların kitabın başı, ortası veya sonu yapıldığı bir yapıda anlatabilmeleri ve bu sırada da anlam ve gramatik yapı açısından hiçbir çelişki oluşturmamaları mümkün değildir, bunu yapabilmeye güç yetiremezler.

Nazım veya nesir olsun fark etmez, insanlar tarafından yazılmış her kitap, her yazı başlanılsın ve bitirilsin diye yazılmıştır. Fakat Kur'an'ın sahip olduğu biçimsel dizayn kendisinin başlanılan ve bitirilebilen bir kitap olmasına müsaade etmemektedir. Yani Kur'an her insanın istediği yerden başlangıç yaparak okumaya başlayabileceği bir kitaptır ama hiçbir insanın bitirebileceği bir kitap değildir.

Sadece biçimsel özelliği bile insanüstü olan bir kitabı okumaya başlayan her okuyucu, bu kitabın cümleleri arasında dolaşmaya başlamadan önce bu kitabı okuma biçiminin kitabın özelliğine yakışır bir düzeyde olması gerektiğini bilmek zorundadır. Her şeyden önce bu kitap; dipnotu olmayan, kendisinden başka bir bilgi kaynağına gönderme yapmayan, en sonunda da kaynakça ihtiva etmeyen bir kitaptır. Oluşturulmuş başka dillere ait kelimeler (Arapça olduğu açıkça belirtilmişken) yanısıra kaynağı tarih, ri-

vayet, siyer, hadis, İsrâiliyat da olsa içine karıştırılacak en ufak bir alıntı ya da yorum, kitabın tüm özellikleri ile çelişecektir.

Biraz önce Kur'an'ı, sonunda anlamlı bir resim çıkacak parçalardan oluşmuş bir puzzle'a benzetmiştik. Aynı benzetme ile son söylediklerimize biraz daha açıklık kazandıralım. Diyelim ki Kur'an 6236 puzzle parçasından oluşan tam bir resimdir. 6236 tane olan puzzle parçalarının arasına iki tane başka yerden bulduğumuz, diğerleriyle benzeşen puzzle parçası koyduğumuzu düşünelim. Bu durumda o alıntının resimde yer alabilmesi için Kur'an'ın kendi puzzle parçalarından ikisi dışarıda kalacak, atılacak demektir. Bu iki eklenti sadece asıl olan iki parçayı dışarıda bırakmayacak, aynı zamanda asılların yerine sahtesi konularak büyük resmin farklılaşmasına neden olacaktır. İşte bu yüzden Kur'an'ın asla alıntı kabul etmeyen biçimsel bir yapısı olduğu bilinen okunması gerekmektedir.

Başı, ortası ve sonu olmayan bir kitapta kelimelerin cümleye, cümlelerin pasaja, pasajın sûreye, sûrenin kitabın tamamına isnadını zorlama, taşıma, alıntı, dipnot veya yorum üzerinden sağlayarak Kur'an'ın yekpare yapısını parçalamak, bir bütünü parçalanabilecek en ufak parçalara bölmek anlamına gelecektir. Kaldı ki bizzat Kur'an'ın kendisi hangi yöntemle olursa olsun, hangi gerekçe ile olursa olsun parçacı yaklaşımları veya parçalamaya dönük yaklaşımları son derece sert bir dille dışlamaktadır:

Hicr 15/90

كَمَا أَنْزَلْنَا عَلَى الْمُقْتَسِمِينَ¹⁵

(Sana indirdiğimiz gibi) kitaplarını parçalara ayıranlara da kitap indirdik.

15 Bu meâl yazarlarının “parça parça ayıranlar” anlamını verdikleri Hicr 90. âyetteki الْمُقْتَسِمِينَ (muktasimin) kelimesi iftiâl babının ism-i fâilî olan bir kelimedir. Bu babın kelimelere kazandırdığı en büyük özellik “bir hâlden bir hâle geçmeyi isteme, arzulama ve edinme” anlamlarıdır. Âyette Kur'an'ı parçalara bölmekten değil Kur'an'a parçacı yaklaşım edinme isteğinden bahsedilmektedir. Nitekim âyette, kınanan insanların bu işi yapmaya kalkışacakları değil yaptıkları anlatılmaktadır. Bizzat Kur'an'ın kendisi bütün olarak elimizde durmaktadır. O hâlde bu insanların yaptığı şey; Kur'an'ın bizzat kendisini yırtıp parçalamak değil Kur'an'ın tasvip etmeyeceği şeyi temel alıp parçacı yaklaşımdır. Meselâ, şiire benzesin, melodi ile okunsun, şarkı gibi terennüm edilsin diye grameri yok sayarak âyet sonları ve secâvendler belirlemek Kur'an'ı parçalamaktır.

Hicr 15/91

الَّذِينَ جَعَلُوا الْقُرْآنَ عِضِينَ¹⁶

Onlar Kur'ân'ı da parçalara bölenlerdir.

Hicr 15/92

فَوَرَبِّكَ لَنَسْأَلَنَّهُمْ أَجْمَعِينَ

*Rabbine ant olsun ki onların hepsini kesinlikle sorguya çe-
keceğiz. (Süleymaniye Vakfı meâli)*

Parçacı yaklaşımları tamamen dışlayan bir kitabın bizzat kendisinin parçacı okumaya müsait bir yapıda olmaması gerekmektedir. Yani nasıl ki Kur'an parçacı yaklaşımı kabul etmiyorsa bu konuda yardım edenlerin de, okuyucuyu böylesi okuma biçimlerinden uzaklaştıracak yöne sevk eden bir yapıya sahip olması gerekmektedir. Çünkü yazarı kim olursa olsun bir kitapta üslûbun nasıl olacağı, yazım tekniğinin ne şekilde belirleneceği, herhangi bir konunun nasıl ve ne şekilde anlatılacağı, hangi kelimelerin kullanılacağı, hangi örneklerin getirileceği okuyucunun üstüne düşen bir vazife değil bizzat yazar tarafından yerine getirilmesi gereken bir vazifedir. Okuyucu; yazarın kitabı nasıl yazacağına değil nasıl yazdığına bakarak yazar hakkında bilgi sahibi olur. Bu noktada yazar ile okuyucu arasında şu interaktif ilişki doğal olarak ortaya çıkmaktadır. Yazar; konuyu kendisinin belirlediği, biçimsel yapıya uygun olarak okuyucunun okumasını istediği biçimde yani açık, anlaşılır ve düzgün bir şekilde ortaya koyacak; buna mukabil de okuyucu yazarın seçtiği biçime, anlattığı konuya, kelimelere ve cümlelere hiçbir şey karıştırmadan sadâkatle, yazar nasıl anlatıyorsa öyle anlayacaktır.

Bu noktada, parçacı yaklaşımları tamamen dışlayan bir kitabı biçimsel olarak parçacı okumaya müsait olmayacak şekilde dizayn etmek okuyucunun yapacağı bir şey değil, yazar tarafından

16 Hicr 91. âyette geçen عِضِينَ (*idiin*) kelimesi de aynı şekilde, birçok öğeden oluşmuş bir bütünün parçalarını bir araya gelemeyecek şekilde birbirinden koparmak anlamına gelmektedir. Koparılan parçalar yığın hâlinde bir arada tutulsalar da artık o parçalar bütün değildirler. Konumuz olmadığı için şimdilik bu kadar açıklama ile yetindiğimiz bu kısacık âyetler Kur'an okumanın ve anlamının çerçevesini çizmektedir.

yapılması gereken bir şeydir. Eğer bir yazar bir yandan yazdığı kitabın parçacı yaklaşımıyla okunmasını dışlıyorsa diğer yandan da asla bir araya gelemeyecek parçalardan oluşan bir kitap yazmışsa bu durum yazarın çelişkisi olarak anlaşılacak ve yazar kendi iddisasını gerçekleştirememiş olacaktır.

Buna karşılık yazar, okuyucu kitaba parçacı olarak yaklaşmasın diye tüm gereklilikleri yerine getirmişse, kitabın biçimsel dizaynından anlam bağlarına kadar her şeyi tastamam yapmışsa ve okuyucu da buna rağmen kitabı parçacı bir yaklaşım ile okuyorsa bu da okuyucunun ya kötü niyetli ya ilkesiz ya ahlâksız ya cahil ya da saygısız biri olduğunu gösterecektir. Yazarın bu tipteki okuyucuya karşı hiçbir sorumluluğu olamaz ve böylesi insanlar yazarın kitabından kötü anlamlar elde ediyor veya anlamıyor diye ne kitap ne de yazar töhmet altına sokulabilir.

Yüce Allah, insanlar Kur'an'ı parçacı okumasınlar diye her önlemi birçok değişik şekillerde almıştır. Elbette ki tüm bu önlemleri, anlamaya çalıştığımız Nisâ 34. âyet bağlamında ele almamız teknik olarak mümkün değildir. Fakat mesele anlaşılсын diye bir örnek getirelim:

İnşirâh 94/1

أَلَمْ نَشْرَحْ لَكَ صَدْرَكَ

Senin gönlünü (İslâm'a) açmadık mı?

İnşirâh 94/2

وَوَضَعْنَا عَنْكَ وِزْرَكَ

Yükünü de kaldırdık.

İnşirâh 94/3

الَّذِي أَنْقَضَ ظَهْرَكَ

Belini büken yükü.

İnşirâh 94/4

وَرَفَعْنَا لَكَ ذِكْرَكَ

Bir de itibarını yükselttik.

İnşirâh 94/5

فَإِنَّ مَعَ الْعُسْرِ يُسْرًا

Her güçlüğüñ yanında bir kolaylık vardır!

İnşirâh 94/6

إِنَّ مَعَ الْعُسْرِ يُسْرًا

Şurası bir gerçek ki o güçlüğüñ yanında bir kolaylık daha vardır.

İnşirâh 94/7

فَإِذَا فَرَغْتَ فَانصَبْ

Bir işi bitirince yenisine giriş.

İnşirâh 94/8

وَالِى رَبِّكَ فَارْغَبْ

Sadece Rabbine yönel! (Süleymaniye Vakfı meâlî)

Meselâ, birçok insanın bildiği bu sûreye baktığımızda “Sen” hitabıyla kimin muhatap alındığı sûrenin kendisinden anlaşılma-maktadır. Sûrede “Sen” denilen kişinin kim olduğu bir soru işare-tidir. Sûrenin altında bu kişinin kim olduğunu açıklayan bir dipnot da yoktur. Kur’an sadece bu sûrede değil hiçbir yerde herhangi bir bilgi kaynağına da gönderme yapmamaktadır. Bu noktada sûrede “Sen” denilerek hitap edilen kişinin kim olduğu mecbu-ren yine Kur’an’ın içinden aranacaktır. Yani bu sûre Kur’an’dan koparılarak anlaşılmaya müsait değildir. Biraz önce “Kitabın di-zaynının, parçacı yaklaşıma müsaade etmemesi gerekir.” demiş-tik. İşte “Sen” denilen kişinin tespiti için bu sûre de Kur’an’ın diğer yerlerine bağlanılmasına mecbur kalınması yönünde dizayn edilmiştir ve okuyucunun parçacı yaklaşımına müsaade etme-mektedir. Sûrede kullanılan kelimeleri ve anlatılan olayları temel alarak Kur’an’ı okuduğumuzda “Sen” denilerek muhatap alınan kişinin Tâ-Hâ sûresi 25-35. âyetler arasında “قَالَ رَبِّ اشْرَحْ لِي صَدْرِي” (“*Kâle rabbi-şrah lî sadrî*”) şeklinde dua etmeye başlayan Musa olduğu anlaşılmaktadır. Kelimelerin izini sürerek Tâ-Hâ sûresine bağlanan okuyucu, oradan başka yere, o başka yerden de bir başka yere bağlanarak parçacı yaklaşımdan uzaklaştırılmıştır. Buna göre

“sadrı genişletmek, sırttaki yükü almak, şanı yücelmek vs.” gibi anlatımların ne anlama geldiği *Musa kıssaları* bağlamında tespit edilecektir. Çünkü “Sırtından yükünü aldık.” denmekte ama alınan yükün ne olduğundan bahsedilmemektedir. “Şanını yücelttik.” denmekte ama bu yüceltmenin nasıl yapıldığı belirtilmemektedir.

Karşımızdaki kitap biçimsel olarak böyle dizayn edilmesi-ne rağmen rivayetleri temel alarak, kitabın dizaynını ve gramer yapısını da hiç önemsemeyerek “Bu sûrede ‘sen’ denilerek hitap edilen Muhammed’dir, sadrının genişletilmesi o çocukken Benî Sa’d yurdunda iki meleğin gelip onun kalbindeki pislikleri cerrahi operasyonla almasıdır; sırtındaki yük ise Muhammed’in kavminin sapıklığını dert etmesidir vs.” gibi söylemleri sûrenin altına ilintilemek parçacı ve parçalayıcı yaklaşımın ta kendisidir. Bu biraz önce örneğini verdiğimiz; sûrenin puzzle parçaları arasına onlarca parça karıştırıp bambaşka bir resim elde etme gayretidir. Üstelik puzzle parçaları uymadığı zaman araya parça karıştırmaktan vazgeçmek yerine Kur’an’ın gramatik yapısını bozmaya kalkışmak kitabı okumak değil kitabın canına okumak anlamına gelecektir.

Kur’an’da mercîsi olmadan belirtilen her bir zamir, her bir edat, her bir sıfat, her bir kelime öyle bir şekilde dizayn edilmiştir ki okuyucu istese de istemese de o kelimelerin izini sürmek zorunda kalmaktadır. Bunun için okuyucudan istenen tek şey “kelimelere sadâkattir”.

İşte bunlar gibi, okuyucunun parçacı yaklaşımdan kaçınarak anlaması gereken kelimelerden biri de Nisâ 34. âyetin devam cümlesinin başında bulunan وَالَّتِي (*vellâtî*) ism-i mevsûlleridir. Kur’an’da 1464 kez kullanılan bu kelimeler tek başlarına hiçbir anlama gelmezler ama hem zamansal hem de biçimsel olarak önce ile sonra arasında kopması mümkün olmayan bağlar kurarlar.

İSM-İ MEVSÛLLER

*İsm-i Mevsûller; kendilerinden sonraki cümleyi (sıla cümlesini) daha önce geçen bir cümleye veya kelimeye bağlarlar.*¹⁷

17 Bu kelimeler cümleleri hem metinsel açıdan hem de zamansal açıdan önceki cümleye bağlarlar. Bu kelimeler anlamlarını kesinlikle önceki cümleden alırlar. Meselâ, bâzen zamirlerin mercîsi sonra da gelebilmektedir ama bu kelimelerin mercîsi zaman olarak da söz olarak da kesinlikle kendisinden önce geçmek zorundadır.

Bu edatlardan sonra gelen cümleye sıla cümlesi denir. Bu cümlelerin asıl cümle içinde i'râbı yoktur (asıl cümlede görev alamazlar). Sıla cümlesi isim veya fiil cümlesi olabileceği gibi, şibh cümle denilen car-mecrur veya zarflardan da olabilir. Ancak fiillerin haber kipleri dışındaki, istek (talep- inşa) anlamı ifade eden fiillerden sıla cümlesi olmaz.

Aid zamir: Sıla cümlelerinde edata (ism-i mevsûle) dönen bir zamir bulunur. Bu zamirlere aid zamir denir. Bu zamirler her yönüyle ism-i mevsûle uyarlar. Yani müfred (tekil) ise o da müfred (tekil), tesniye (ikili) ise o da tesniye (ikili), cemi (çoğul) ise o da cemi (çoğul), müzekker (eril) ise o da müzekker (eril), müennes (dişil) ise o da müennes (dişil) olurlar. Bu zamirler gizli ya da açık olabilirler.

ANLAMLARI:

- 1- İsmi mevsûllerin diğer edatlar gibi başlı başına bir anlamları yoktur. Kendilerinden sonraki cümleye ek anlamlar verirler. Bu ek anlamlar da kendilerine dönen aid zamirlerin cümledeki yerine göre değişir. Meselâ edata dönen zamir mef'ûl (nesne) konumunda ise edat, kendisinden sonraki fiilin sonuna -ğî, -ğî, -ğü, -ğu eklerinden birini verir.

.....قَرَأْتُ الْكِتَابَ الَّذِي اشْتَرَيْتُهُ مِنَ السُّوقِÇarşıdan satın aldığım kitabı okudum.

.....اِسْتَرَدَّ خَالِدٌ الْقَلَمَ الَّذِي وَهَبَهُ لِصَدِيقِهِ اَمْسَ Halit, dün arkadaşına bağışladığı kalemı geri aldı.¹⁸

- 2- Edatlara dönen aid zamir fâil ya da naib-ü fâil (sözde fâil) konumunda ise, o zaman cümleinin sonuna “-en, -an” eki verir.

.....رَأَيْتُ الرَّجُلَ الَّذِي هَرَبَ مِنْ بَيْتِهِEvinden kaçan adamı gördüm.

- 3- İsm-i mevsûllerden sonra şibh cümle (cümlecik) yani car-mecrurlar veya zarfların sıla cümlecigi olarak gelmesi durumunda “-ki” eki verirler.

.....مَا الَّذِي فِي يَدِكَElindeki ne?

18 Okuyucu dikkat ederse bu örnek cümlelerde “satın aldığım” ve “bağışladığı” şeklindeki anlamların geçmişte yaşanmış bir olaydan bahsettiğini rahatlıkla anlayacaktır. Bizim zamansal öncelik dediğimiz şey budur. Yani bu kelimelerle geleceğe değil geçmişe bağlanılır.

Sıla Cümlelerinde Zaman

Edatlardan sonra gelerek sila cümlesi olan fiil ister mâzi ister muzâri olsun, edatların karşılığı olarak gösterdiğimiz bu ekler (-en, -an) fiilde zaman farkı gözetilmeksizin fiilin sonuna bitişir. İsm-i mevsûllerde üç şey aranır: a) İrap'tan yerleri çünkü isimdirler; b) Sila cümleleri c) Kendilerine dönen gizli ya da açık zamir. İsm-i mevsûller tesniyeleri dışında mebni (son harekesi değişmeyen)'dirler.

(Arap Dilinde Edatlar-Hasan Akdağ s.68)

İsm-i mevsûller çekimleri açısından ikiye ayrılırlar:

1- Çekimsiz (Müşterek) İsm-i Mevsûller: Nicelik (sayı) ve cinsiyet yönünden çekimi olmayan ismi mevsûllerdir. En yaygın olarak kullanılan iki ism-i mevsûl şunlardır:

a) مَنْ : Tekil-ikil-çoğul, eril-dişil tüm şahıslara (akıllı varlık) özgü ism-i mevsûl.

b) مَا : Tekil-ikil-çoğul, eril-dişil tüm nesnelere (akılsız varlık) özgü ism-i mevsûl.

2- Çekimli (Has) İsm-i Mevsûller: Nicelik (sayı) ve cinsiyet yönünden çekimlenebilen ism-i mevsûllerdir. Çekimleri aşağıdaki tabloya göredir:

ÇEKİMLİ (HAS) İSM-İ MEVSÛLLER

Çoğul (cemi)	İkil (tesniye)	Tekil (müfred)	Cinsiyet
الَّذِينَ	الَّذَانِ - الَّتَانِ	الَّذِي	Eril
الَّذِي - الَّتِي - الَّتَانِ	الَّذَانِ - الَّتَانِ	الَّتِي	Dişil

Not: İsm-i mevsûllerin Türkçedeki karşılıkları “ilgi zamirleridir.”

(Arapça Dilbilgisi Nahiv – Doç. Dr. Hüseyin Günday
– Doç. Dr. Şener Şahin)

İşte anlamaya çalıştığımız Nisâ 34. âyetinin devam cümlesi böylesi özelliklere sahip *وَالَّتِي* (vellâtî) ism-i mevsûlü ile başlamak-tadır. Normal yazım kurallarına göre bu kelimeye dönen zamir *هُنَّ* (hunne) zamiri olduğu için kelimenin *الَّتِي* şeklinde yazılması gerekirdi. Fakat elimizdeki Mushaflar da böyle yazılmamış, ‘lam’

harfinin üstündeki hareke dikine konularak orada bir elif olduğu belirtilmiştir. Oysa kelimede bir tane daha 'lam' harfi olması gerekmektedir. Sadece dikkat çekmekle yetineceğimiz bu ayrıntıyı vererek cümleyi anlamaya geçiyoruz.

İsm-i mevsûllerin her durumda önce ile sonra arasında bağ kurduklarını belirtmiştik. Buna göre kelimenin hangi cümle veya kelime ile bağ kurduğunun anlaşılması devamındaki sıra cümlesindeki tanıtımlar üzerinden olacaktır. Zaten bir kişinin ism-i mevsûlle tanıtılması demek o kişinin daha önce bahsinin geçtiğinin, ve tanıtıldığıının göstergesidir. Meselâ, ilgi zamirini kullanarak şöyle bir Türkçe cümle kuralım: “Çocukluğumuzda bahçesinde top oynadığımız ev yıkılmış.”

Bu cümledeki ilgi zamiri “oynamak” fiiline eklenen “-ğımız” ekidir. Dikkat edilirse oynama fiini yapanlarla oynanan yer arasındaki bağ “-ğımız” ekiyle kurulmuştur. Fakat bu cümleyi söyleyen kişi ile bu cümleyi duyanın geçmişte yapılan bu eylemde birlikte olduklarını da anlamaktayız. Dikkat edilirse “top oynadığımız ev” dışında herhangi bir tanıtıcı kelime kullanılmamış; ülke, şehir, mahalle, sokak, ev no. bilgileri verilmemiştir ama bu sözü duyan kişi özellikle hangi evden bahsedildiğini kesin olarak anlamıştır. İşte karşıdaki kişinin sadece bu kadar tanıtımla anladığı şey cümledeki “-ğımız ev” sayesinde olmaktadır.

Öte yandan bu iki kişiyi tanımayan ama kendi aralarında geçen konuşmayı duyan üçüncü kişinin o ikisinin hangi ülkedeki, hangi şehirdeki, hangi mahalle veya sokaktaki evden bahsettiklerini bilmesine imkân yoktur.

Eğer bir yazıda ism-i mevsûl kullanılıyorsa bu, okuyucuya “Daha önce sana detaylıca anlattığım kişilerden bahsediyorum.” denmiş anlamına gelmektedir. Okuyucu bu ism-i mevsûlün devamındaki sıfatı özellik taşıyan “sıra cümlesinden” o kişilerin daha önce nasıl tanıtıldığını bilecek ve ona göre kelime takibi yapacak demektir. Tanıtılan kişinin bahsi hemen cümlemin öncesinde de geçmiş olabilir, daha önceki cümlelerde ve hatta daha önceki bölümlerde de geçmiş olabilir. Buna da Türkçe üzerinden bir örnek verelim.

Diyelim ki bir kitabın ilk sayfasında şöyle bir cümle geçmektedir: “Üzgün bir şekilde yürürken ırmağın kenarında ağlayan bir çocuk gördüm. Yanına yaklaşmak için biraz tereddüt etsem de sessizce yanına oturdum. Belki kendi derdimi unuturum diye ona niye ağladığını sordum...”

Bu sefer aynı kitabın son sayfasında şöyle bir cümle kurulduğunu düşünelim: “İrmağın kenarında ağlarken gördüğüm çocuk artık büyü müş, evlenmiş, koca adam olmuş.”

İşte bu cümlede geçen “İrmağın kenarında ağlarken gördüğüm çocuk” cümlesindeki “-güm çocuk” ism-i mevsûl, “İrmağın kenarında ağlarken gördüm” cümlesi ise sıla cümlesidir ve bu ifade kitabın son sayfasını ilk sayfasına yani sonrasını öncesine bağlamaktadır. İsterse arada o çocuğun bahsi hiç geçmemiş olsun ve isterse kitap bin sayfa olsun. İşte Arapçadaki ism-i mevsûller de Türkçedeki ilgi zamirlerinin görevinin aynısını üstlenmektedirler.

Tüm bu açıklamalardan sonra Nisâ 34. âyetin ism-i mevsûlden önceki kısmını alalım ve bu *وَالَّتِي* (*vellâtî*) ism-i mevsûlle tanıtılan kadınlardan Nisâ 34. âyette mi yoksa âyetin daha öncesinde mi yoksa daha da öncesinde mi bahsedildiğini tespit etmeye çalışalım.

Nisâ 34

الرِّجَالُ قَوَّامُونَ عَلَى النِّسَاءِ بِمَا فَضَّلَ اللَّهُ بَعْضَهُمْ عَلَى بَعْضٍ وَبِمَا أَنْفَقُوا مِنْ أَمْوَالِهِمْ فَالصَّالِحَاتُ قَانِتَاتٌ حَافِظَاتٌ لِّلْغَيْبِ بِمَا حَفِظَ اللَّهُ وَالَّتِي تَخَافُونَ نُشُورَهُنَّ

Erricâlu kavvâmûne ‘alâ annisâ-i bimâ faddala(A)llâhu ba’dahum ‘alâ ba’din vebimâ enfekû min emvâlihîm fe-ssâlihâtu kânitâtun hâfizâtun lilğaybi bimâ hafîza(A)llâh(u) vellâtî tehâfûne nuşûzehunne

Bahse konu olan kadınları tespit edebilmemiz için ilk önce ism-i mevsûl ve sıla cümlesini ele almak zorundayız. Çünkü yukarıdaki açıklamalarda da belirtildiği üzere ism-i mevsûllerden sonra gelen sıla cümleleri asıl cümle içinde “fâil, mef’ûl” gibi hiçbir görev alamazlar. Sıla cümlelerinin tek fonksiyonu ism-i mevsûlü tanıtan sıfat anlamlı cümleler olmasıdır. İ’râbı kendi içinde yapılır

ve cümle ne kadar uzun olursa olsun müfred (tekil) hükmündedir. Yine Türkçeden örnek verelim.

(Yakası tüylü kırmızı elbisesinin cebine elini sokup bağırان) kadın geldi.

Bu cümle aslında sadece “Kadın geldi.” şeklindedir. Cümlenin “Yakası tüylü kırmızı elbisesinin cebine elini sokan” kısmı tekil hükmünde sıfat olan cümledir. Kadın geldi denmesi durumunda hangi kadının geldiği anlaşılmayacağı için o sıfat cümlesi kurulmuştur. İşte tıpkı bunun gibi ism-i mevsûllerden sonraki cümleler de tanıtıcı sıfatı kelimeler veya cümlelerdir. Yani âyetteki cümle biçim olarak şu şekildedir:

... وَالَّتِي (تَخَافُونَ نُشُوزَ هُنَّ) ... [vellâtî (tehâfûne nuşûzehunne)]

İşte buna göre âyetin devamında onlara karşı birtakım yaptırımlar uygulanması emredilen kadınlar daha önce parantez içi cümledeki sıfatla sıfatlanan kadınlardır. Âyetin öncesinde iki tane çoğul ve müennes kelime gelmektedir. النِّسَاءُ (en-Nisâ) ve فَالصَّالِحَاتُ (fe's-sâlihât) kelimeleri. Fakat her iki kelimedeki kadınların parantez içi cümledeki fiili yaptığına dair en ufak bir emâre yoktur. Bu durumda وَالَّتِي (تَخَافُونَ نُشُوزَ هُنَّ) [vellâtî (tehâfûne nuşûzehunne)] cümlesiyle tanıtılan kadınların bahsi daha önceki âyetlerde geçmiş demektir. İsm-i mevsûle ve sıra cümlesindeki kelimelere mânâ vermeden Türkçeye aktardığımızda bahse konu olan kadınları hangi özellikleri üzerinden tanıyacağımız kolayca anlaşılacaktır. “Nüşûzlarından havf ettiğiniz kadınlar” cümlesine göre bu âyetin öncesinde arayacağımız kadınların en büyük ve tanıtıcı özellikleri “nüşûz” sahibi olmalarıdır.

Bu durumda bu Nisâ 34. âyetin öncesinde anlatılmayan fakat daha önceki âyetlerde veya Kitab'ın başka bölümlerinde tanıtılmış olduğunu وَالَّتِي (vellâtî) ism-i mevsûlünden anladığımız “nüşûz sahibi kadınlar kimlerdir?” sorusu doğal olarak ortaya çıkmaktadır. Yani bunun bir tarifinin olması şarttır. Değilse kadının yaptığı her fiilin nüşûz olarak adlandırılması mümkün hâle gelecek ve kadınlar alâkalı alâkasız her konuda nüşûz sahibi olarak ilan edilebilecektir. Yüce Allah'ın hiçbir emri suya yazılmış yazı gibi her önüne gelenin kendisine göre tanımladığı emirler değildir. Bir

emrin uygulanabilmesi için her şeyden önce emir verilen hususun çerçevesinin çizilmesi, tanımının yapılması şarttır. Meselâ, eğer hiçbir tanım yapılmadan “Kurban kesin!” denmiş olsaydı kurban olarak kesilecek şeyin tavuk mu, yılan mı, kertenkele mi, tilki mi, kurt mu, kaz mı, ördek mi vs. olduğu anlaşılmazdı hatta hayvan mı insan mı olduğu bile anlaşılmazdı.

Meâl yazarlarının verdiği anlama göre “Nüşûzundan korktuğunuz kadınlara önce öğüt verin, nüşûzlarından vazgeçmezlerse sonra yataklarında yalnız bırakın, buna rağmen yine nüşûzlarından vazgeçmezlerse dövün.” anlamı verilen cümlede vazgeçirmek için kadına dayak bile atılması gereken “nüşûz” nedir?

Meâl ve tefsir yazarlarına göre ‘nüşûz’ kelimesi şu anlamlara gelmektedir:

- *Dik başlılık ve hırçınlıkla yıldırım (Mustafa Öztürk meâli)*
- *Fenalık ve geçimsizlik (A. F. Yavuz meâli)*
- *Serkeşlik (B. Bayraklı meâli)*
- *Eylilik yükümlülüklerini yerine getirmeyerek başkaldırmak (DİB meâli)*
- *Baş kaldırmak (TDV meâli)*
- *Serkeşlik (Elmalılı meâli)*
- *Kötü niyetler (M. Esed meâli)*
- *Sadakatsizlik etmek (M. İslamoğlu meâli)*
- *Dik başlılıkla yıldırım (S. Yıldırım meâli)*
- *Hırçınlık (S. Ateş meâli)*
- *Boşanıp gitmek (Süleymaniye Vakfı meâli)*
- *Sadakatsizlik ve iffetsizlik (Y. N. Öztürk meâli)*

Verilen anlamların hiçbiri tanımı olan, çerçevesi olan anlamlar değildir. Meselâ, dik başlılık ve hırçınlık nerede başlamakta nerede bitmektedir? Akşam yemeğini hazırlamayan kadın dik başlı mıdır? Kocasını kendisine iyi bakmıyor diye kocasına yüz vermeyen kadın hırçın mıdır? Evi süpürmeyen, bulaşık yıkamayan, kocasının kravatını ütölemeyen kadın serkeş midir? Kadın ne yaparsa yaparsın, yaptığı hareketler “serkeşlik, başkaldırı, dik başlılık, hırçınlık” yani nüşûz olarak nitelenecektir. Sadakatsizlik ve iffetsizliğe

gelince; eğer sadakatsizlikten kastedilen şey kadının zina yapması ise bununla ilgili zaten açık hükümler vardır ve o hükümlerde zina hâlinde yakaladığınız kadına önce öğüt verin, zinadan vazgeçmezlerse sonra yataklarında yalnız bırakın, buna rağmen zinadan vazgeçmezlerse dayak atın denmemektedir. İffetsizlikten kastedilen şey nedir? Bu iffet denilen şey nerde başlamakta nerde bitmektedir? Meselâ, başını örtmeyen bir kadın iffetsiz midir? Çarşıda, pazarda kendi başına alışveriş yapan kadın iffetsiz midir? Yok, bu iffetsizlikten kastedilen şey her önüne gelenle gezip tozmak, cinsel ilişkide bulunmak mıdır? Eğer öyle ise biraz önce dediğimiz gibi bununla ilgili açık ve sarıh hükümler zaten vardır. Yine SV meâlinin ‘nüşûz’ kelimesine yüklediği “boşanıp gitme” anlamını ele alalım. Kendisi istemediği hâlde karısının boşanıp gitmesinden korkan erkeğin kadına öğüt vermesi değil boşanmasın diye yalvarması, ricâ etmesi, elini ayağını öpmesi gerekmektedir. Hem bir kadının boşanmasından korkacaksınız hem de gidip ona öğüt vereceksiniz. Sonra kadın neden boşanmaktan engellensin ki? Boşanmak haram değildir, yasak değildir ve Kur'an'da boşanmanın hangi şekillerde olacağı da uzun uzun anlatılmıştır. Kaldı ki erkek ailesinin dağılmamasını istiyorsa yapması gereken kadına nasihat etmek değil kadını boşanma seviyesine getiren olumsuz durumları ortadan kaldırmak yani kendisine çeki düzen vermektir. Yok eğer kadın herhangi meşru bir sebebe dayanmadan keyfe keder yaşamak için boşanmak istiyorsa bu durumda zaten böyle bir kadını tutmak yanlış olacaktır. Yani SV meâlinin verdiği “boşanıp gitmek” anlamı da âyetin devamındaki emirleri yerine getirmek için açık ve sarıh bir tanım getirmiş değildir. Üstelik ‘nüşûz’ kelimesinin böyle bir mânâsı ne kelimenin ıstılâh ne de sözlük mânâları arasında bulunmaktadır. ‘Boşanma’ kelimesi Kur'an'da zaten çok kere kullanılmıştır hatta adı boşanma olan “Talâk sûresi” vardır.

Âyette geçen نُشُوز (nüşûz) kelimesi ن ش ز (nun+şın+ze) kök harflerinden türemiştir ve Kur'an'da bu kökten türemiş 5 tane kelime bulunmaktadır. Kelimenin sözlük mânâları şu şekildedir:

نَشَرَ - نَشْرًا - نُشُورًا... Yükselmek, şişmek, ortaya çıkmak. Normalin dışına çıkmak, isyan etmek, kadın ya da koca birbirlerine karşı gelip kavgaya meydan vermek.

نَاشِرٌ... Yüksek, yerinden fırlamış, şişmiş, uygunsuz müzik ritmi, geçimsiz, huysuz.

امْرَأَةٌ نَاشِرٌ... Geçimsiz kadın.

عِرْقٌ نَاشِرٌ... Fırlamış damar.

نَشَارٌ... Ortaya çıkmış, diğerleri seviyesine dışına çıkan

تَشَنُّرٌ... Tepe, çıkıntı, tümsek.

(Yrd. Doç. Dr. İlyas Karşı-Yeni Sözlük s.2008)

Râgıb el-İsfahânî *el-Müfredât*'ta bu kelimenin Bakara 259. âyetteki kullanımının çöküşün ardından bir yükselme meydana gelmesi nedeniyle “diriltme” anlamına geldiğini söylemektedir. Fakat Mücâdele 11. âyetle iki defa geçen kelimenin bazı kıraatlerde تَشَرَّ (neşera) olarak da okunduğunu söylemiştir (*el-Müfredat NŞR md.s.1433*). *el-Müfredat*'ı çeviren Yusuf Türker, el-İsfahânî'nin söylediği kıraatin “şaz” bir kıraat olduğu dipnotunu düşmüştür. Ama elimizdeki meâl ve tefsirlerin tamamı Mücâdele 11. âyetle iki defa geçen kelimeye “kalkın” anlamı vermişlerdir ama “kalkın” mânâsı vermekle “dağılın, gidin” anlamını kastetmişlerdir.

Mücâdele 58/11

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِذَا قِيلَ لَكُمْ تَفَسَّحُوا فِي الْمَجَالِسِ فَافْسَحُوا يَفْسَحِ اللَّهُ لَكُمْ وَإِذَا قِيلَ انشُرُوا فَانْشُرُوا يَرْفَعِ اللَّهُ الَّذِينَ آمَنُوا مِنْكُمْ وَالَّذِينَ أُوتُوا الْعِلْمَ دَرَجًا تِلْكَ وَاللَّهُ بِمَا تَعْمَلُونَ خَبِيرٌ

*Ey inanıp güvenenler! Size toplantılarda “Yer açın!” denince yer açın ki Allah da size yer açsın. “Kalkın!” denince de **kalkın ki** Allah, içinizden inanıp güvenenler ile kendilerine ilim verilenlerin derecelerini yükseltsin. Allah, yaptıklarınızın iç yüzünü bilir. (Süleymaniye Vakfı meâli)*

Meselâ, Nisâ 34. âyetle kelimeye “boşanıp gitmek” mânâsı veren SV meâlinin yazarları bu âyetle kelimeye “kalkın” mânâsı vermişlerdir ama “kalkın” kelimesinden kastettikleri “kalkıp gidin” anlamıdır. Bu durum sadece SV meâlinde değil tüm meâllerde ay-

nıdır. Aslına bakılırsa ne kelimenin “ayağa kalkmak” ne de “ayağa kalkıp gitmek” anlamı bulunmaktadır. Kelimenin kastettiği anlam “normalin dışına çıkmak” şeklindedir. Kavga etmek, kavgaya meydan verecek davranışlarda bulunmak, insanların birbirlerine diklenmeleri, erkek ya da kadının ailede geçimsizlik oluşturan davranışlarda bulunmaları her zaman için normalin dışında olan davranışlardır.

Tam burada yanlış anlamaların önünü almak için bir hatırlatmada bulunmak gerekmektedir. Kelimenin “geçimsizlik, dikbaşlılık” gibi anlamlarına tutunarak Nisâ Sûresi 34. âyetinde geçen *وَالَّتِي تَخَافُونَ نُشُوزَهُنَّ* (*vellâtî teḥâfûne nuşûzehunne*) cümlesine “dikbaşlılığından ve geçimsizliğinden korktuğunuz kadınlar” şeklinde bir anlamın verilebileceğini düşünmek yanlış olacaktır. Çünkü bu durumda Kur'an'da “dikbaşlılığın ve geçimsizliğin” ne olduğunun tarifinin ortaya konulması gerekmektedir. Bu kelimeye tarif getirmeden “dikbaşlılık ve geçimsizlik” anlamı vermenin, herkesin kendisine göre anlamlar yükleyebileceği tarifi olmayan bir alana çekeceğini biraz önce belirtmiştik. Bunun yanında sonrayı önceye bağlayan cümlemin başındaki ism-i mevsûl de anlamını yitirecektir.

Biraz önce cümlemin gramatik yapısının *وَالَّتِي تَخَافُونَ نُشُوزَهُنَّ* [*vellâtî (teḥâfûne nuşûzehunne)*] şeklinde olduğunu, ism-i mevsûlün kastettiği kadınların parantez içindeki cümle ile tanıtıldığını ve bu kadınların tespitinin buna göre âyetin öncesinde aranması gerektiğini belirtmiştik. ‘Nüşûz’ kelimesinin anlamının “normalin dışına çıkmak” olduğunu tespit ettiğimize göre Nisâ 34. âyetinden geriye doğru giderek “normalin dışında davranışlar sergileyen kadınlardan” bahsedilip bahsedilmediğine bakmamız gerekecektir.

Nisâ 1. âyet ile Nisâ 34. âyet arasında anlatılan konulara baktığımızda “normalin dışında davranış gösteren” kadınlardan bahseden âyetlerin 15 ilâ 19. âyetler olduğunu görmekteyiz. Yani Nisâ 34. âyetteki *وَالَّتِي تَخَافُونَ نُشُوزَهُنَّ* [*vellâtî (teḥâfûne nuşûzehunne)*] cümlesi, başındaki ism-i mevsûlden dolayı okuyucuyu mecburi olarak, Nisâ 15. âyetle anlatılmaya başlanan normalin dışında davranış gösteren kadınlara bağlamaktadır.

Bu bölümün başında Kur'an'ı puzzle'a benzetmiş ve ona dışarıdan anlam ithal etmenin, Kur'an'ın bizzat kendi parçalarını puzzle dışına atacağını ve ortaya başka bir resmin çıkacağını söylemiştik. İsm-i mevsûlün varlığını yok sayarak Nisâ 34. âyeti daha öncesine bağlayıp anlam tespitinde bulunmayan ulemâ, bakan meseleyi nereye bağlamış ve nüşûz sahibi kadınları nasıl tarif etmiştir.

Bil ki Allah Teala “sâliha kadınlardan” bahsettikten sonra sâliha olmayanları söz konusu ederek “şerlerinden, serkeşliklerinden korktuğunuz kadınlara gelince...” buyurmuştur.

Bil ki “havf” (korkma), istikbalde kötü bir şeyin olacağını zannedildiği zaman kalpte meydana gelen bir hâlden ibarettir. Şafii, “serkeşlik” (geçimsizlik), bazen söz ile bazen de fiil ile olur. Meselâ söz ile olması, (daha önce) kendisini çağırdığında “efendim, buyur” diyen, kendisine seslendiğinde sözünü dinleyen bir tavırda iken, sonradan değişmesidir. Fiil ile olan ise, daha önce yanına girdiğinde ayağa kalkıp, emrine koşarken ve kendisini istediğinde güler yüzle yatağına gelirken sonra birdenbire değişmesidir. İşte bunlar, o kadının geçimsizliğinin (nüşûzunun) ve isyan ettiğinin emareleridir. Bu durumda onun geçimsizliği anlaşılır. Bu gibi şeylerin ortaya çıkışı geçimsizlik (serkeşlik) endişesi duyurur” der. Nüşûz kocaya isyan ve başkaldırmadır.

(Fahreddin er-Râzî, Tefsir-i Kebir, c.8.s.21)

İsm-i mevsûlün izini sürüp âyetin okuyucuyu nereye bağladığını tespit etmek yerine, âyette olmamasına rağmen önce cümleye “karılarınızın size dik başlılık ve serkeşlik yapmasından korkarsanız” şeklinde bir anlam verip ardından ‘nüşûz’ kelimesini, kadını çağırdığında “efendim, buyur” dememesine, erkek gelince ayağa kalkmamasına, yatağı güler yüz ile gelmemesine bağlamanın ortaya ne kadar karanlık bir resim çıkardığı açıklamaya ihtiyaç duyamayacak kadar açıktır.

Bu bölümün başında Kur'an'ı parçacı ve parçalayıcı okumanın Kur'an tarafından şiddetle kınandığını söylemiş ve eğer Kur'an parçacı yaklaşımları kabul etmiyorsa okuyucuya parçacı okuma imkânı da vermemesi gerektiğini söylemiştik. Cümlelerin başında ism-i mevsûl olması demek Kur'an'ın okuyucuya “Ey okuyucu! O ism-i mevsûl seni daha önce bahsettiğim bir konuya bağlamak-

tadır. Sakın bu cümleyi Nisâ Sûresi'nden ve Kur'an'dan koparmaya kalkışma!" demesidir. Bu haykırışa yaraşır bir şekilde o ism-i mevsûlü âyetin öncesine bağlaması gereken ulemâ, âyeti âyetlere bağlamak yerine âyeti kendi karanlık akıllarına bağlamıştır. Bu karanlık akıl, ism-i mevsûlün bağlandığı Nisâ Sûresi 15. âyetinde aynı yaklaşımı başka bir şekilde gösterecektir. Aşağıya alacağımız meâl ve meâlin dipnotu şu şekildedir:

Nisâ 4/15

وَالَّتِي يَأْتِيَنَّ الْفَاحِشَةَ مِنْ نِسَائِكُمْ فَاسْتَشْهِدُوا عَلَيْهِنَّ أَرْبَعَةً مِنْكُمْ فَإِنْ شَهِدُوا فَأَمْسِكُوهُنَّ فِي الْبُيُوتِ حَتَّى يَتَوَفَّيَهُنَّ الْمَوْتُ أَوْ يَجْعَلَ اللَّهُ لَهُنَّ سَبِيلًا

Kadınlarınızdan zina^[1] yapanlara karşı sizden dört şahit getirin^[2*], onlar şahitlik ederlerse, ölünceye veya Allah onların lehine bir yol açıncaya kadar o kadınları evlerinde tutun.^[3*] (Süleymaniye Vakfı meâli)*

^[1*] Zina diye meâl verdiğimiz kelime, fuhuş anlamında olan el-fahişe = الْفَاحِشَةُ'dir. Türkçede para karşılığı yapılan cinsel ilişkiye fuhuş dendiği için, yanlış anlamaya yol açmasın diye o kelime kullanılmamıştır. Kur'an'a göre her zina fuhuşturdur. Bir âyet şöyledir: "Zinaya yaklaşmayın! O, bir fuhuş ve çok kötü bir yoldur." (İsrâ 17/32)

^[2*] Allah Teala dört şahit getirme şartını, namuslu kadının zina ettiği iddiasını ispat için şart koşmuş, dört şahit getiremeyişi iftiracı saymış ve ona seksen kırba vurulmasını emretmiştir. Ayrıca tevbe edip kendini düzeltinceye kadar şahitliğinin kabul edilmemesini de hükme bağlayarak (Nûr 24/4-5 ve 13) kadını koruma altına almıştır. Bu koruma erkek için getirilmemiştir.

^[3*] Nebimiz Mekke'de iken önceki kitaplara uyma emrini almıştı (En'âm 6/90). Medine'de ceza uygulayabileceği konuma gelince zina suçu işleyenlere Tevrat'ta bulunan recim cezasını (Levililer 20/10-21, Tesniye 22/22-26) uygulamıştı (Buhârî, Hudûd, 24 ve 30). Bu âyetler recim cezasını ilk aşamada kadın için ev hapsine, kadın ve erkek için de tövbe ve ıslah oluncaya kadar ıncitilme cezasına çevirdi. Daha sonra da her ikisi için 100 kırbaça indirdi (Nur 24/2)

(Süleymaniye Vakfı meâli resmi web sayfası)

Yukarıdaki meâlin ve dipnotların sahipleri önce âyette geçen bu *وَالَّتِي يَأْتِيَنَّ الْفَاحِشَةَ مِنْ نِسَائِكُمْ (Vellâti ye'tine-lfâhişete min nisâ-i-kum)* cümlesindeki *يَأْتِيَنَّ (ye'tine)* kelimesine “yapmak, işlemek” ardından *الْفَاحِشَةَ (fahişate)* kelimesine “zina” mânâsı vererek “kadınlarınızdan zina yapanlar” anlamına ulaşmış, daha sonra Nûr 2. âyetteki zina yapanlara verilecek ceza ile uyuşmayınca “Nebimiz Mekke’de iken önceki kitaplara uyma emrini almıştı (En’âm 6/90). Medine’de ceza uygulayabileceği konuma gelince zina suçu işleyenlere Tevrat’ta bulunan recim cezasını (Levililer 20/10-21, Tesniye 22/22-26) uygulamıştı.” şeklinde bir cümle kurarak Allah resûlünün Yahudilerin elindeki Tevrat’a uyarak zina suçu işleyenlere recm (taşa tutarak öldürme) cezası verdiğini söyleyecek kadar gözünü karartmıştır. Bu meâlin yazarlarına göre Yahudilerin zina işleyenlere uyguladığı taşa tutarak öldürme cezası Musa’nın kitabında vardır (yani Allah daha önce bunu emretmiştir) ve Musa’nın izinden giden(!) Yahudiler de onu uygulamış olmaktadır. Yine bu müellife göre Musa’nın şeriatında taşa tutarak öldürme olan zina cezası önce bu âyetle neshedilerek ev hapsine, daha sonra ise Nûr 2. âyetle de 100 kırbaça çevrilerek bu âyet “neshedilmiş” olmaktadır. Yani zincirleme nesih gerçekleşmiştir.

Yüce Allah’ın dinini sürekli değişiklik gösteren bir yapıya bü-ründürme pahasına da olsa Nisâ 15. âyeti önce Yahudilerin elindeki kitaplara, ardından Nur 2. âyetine bağlamayı akıl eden ulemâ, açık karînelere olmasına rağmen bu âyeti Nisâ 34. âyetine bağlamayı bir türlü akıl edememiş, Cahiliye söylemlerine tutunmada had safhaya ulaşmışlardır. Üstelik bunu yapanların her fırsatta “Kur’an Kur’an ile anlaşılır!”, “Kur’an yeter!” sloganlarını atmaları, içine düşülen karanlığın ne kadar koyu olduğunu göstermesi açısından ibretlik bir örnektir.

Oysa Yahudilik; Musa’nın izinden gitmeyenlerin, onun getirdiği tertemiz kitabı sürekli tahrif edenlerin, tefsir, fıkıh, ilmihâl, meâl adı altında onun getirdiği dinden bambaşka dinler çıkaranların dinidir. Yüce Allah’ın gönderdiği dinin adı dâima İslâm’dır ve hükümleri asla değişmemiştir. İlk resûl olan Âdem hangi kurallarla muhatapsa ondan sonraki resûllerin tamamı da o kurallarla muha-

tap olmuştur. Resûller değişse bile “Risâlet” dâima aynı kalmıştır. İslâm fitratın dinidir ve insan fıtratı hiçbir zaman değişmemiştir.

Tekrar edelim ki Yahudilik ve Hristiyanlık; Musa'nın ve İsa'nın peşinden gidenlerin değil gitmeyenlerin dinidir. Taş olsa çatlar dedirten bu meâlleri ve yazarlarını vicdanlara bırakarak devam ediyoruz.

Nisâ 34. âyette geçen “nüşûz” kelimesinin “normalin dışına çıkmak” anlamına geldiğini belirtmiştik. Nisâ 15. âyette geçen الْفَاحِشَةُ (*fahişate*) kelimesi ise şu anlamlara gelmektedir:

فَحْشٌ – فُحْشًا... Çirkin ve edep sınırları dışında olmak.

فَحْشُ الْأَمْرِ... Sınırın dışında olmak, haddi aşmak.

فَاحِشٌ... Çok çirkin, edep sınırları dışında, sınırın çok üstünde, fazla, fahiş.

غُلَاءٌ فَاحِشٌ... Aşırı pahalılık.

فَاحِشَةٌ... Alçakça söz ve davranış, çok çirkin kabul edilen söz veya davranış, fahişe, kahpe, kötülük, çirkinlik, zina.

فَحْشَاءُ..... فَاحِشَةٌ kelimesi ile aynı anlam.

(Yrd. Doç. Dr. İlyas Karslı-Yeni Sözlük s.1714)

Bu kelimenin anlamlarının tamamı ile nüşûz kelimesinin anlamlarının ne kadar örtüştüğü ortadadır. Meselâ, Türkçeye de geçmiş olan “fâhiş fiyat” ifadesi “normal sınırların dışına çıkmış fiyat” anlamındadır. Edep dışı sözler veya hareketler, normal sözün veya hareketlerin dışına çıkmaktır. Hatta zina ile direkt bağı olmayan bu kelimeye yüklenen “zina” anlamı bile normalin dışına çıkmaktır. Belirlenen sınırın dışına çıkmak da normalin dışına çıkmaktır. Çünkü normal olan şey o sınırdadır kalmaktır. Tüm bunlara göre الْفَاحِشَةُ (*fahişate*) kelimesi de “nüşûz” kelimesi de normalin, belirlenen kuralların, tarifi yapılmış şeylerin dışına çıkmaktır.

Nisâ 15. âyetin “zina” ile direkt bir alâkası yoktur. Zina da الْفَاحِشَةُ (*fahişat*) sayılmaktadır ama her zina bir *fahişat*ken her *fahişat* zina değildir. Meselâ; parklarda, bahçelerde, yol kenarlarında yani insanların görebileceği yerlerde cinsel ilişki hariç her türlü hareketi yapanların işlediklerine zina denmemektedir ama *fahşa*

denmektedir. Üstelik bunu yapanların birbirleriyle evli olmaları bile onun *fahşa* olarak adlandırılmasını engellememektedir.

Bilindiği gibi Kur'an, Nûr sûresinin 2. âyetinde zina yapanlara belli müeyyideler getirmiştir. Fakat bu müeyyidelerin uygulanması için zinayı bizâtihi gözleriyle görmüş dört şahit şart koşulmaktadır. Şahitlerin birinin eksik olması durumunda bile zina cezasını uygulamak mümkün değildir. Bu durum, zinaya şahit olmayı neredeyse imkânsız hâle getirmektedir. Günümüzde kadının zina yaptığını laboratuvar testleriyle anlamak mümkündür. Ama zina yaptığı hâlde ve hatta bunu üç şahit gördüğü hâlde bir kadını zorla teste sokmak asla İslâm'ın önerdiği bir yol değildir.

Evet, zinaya dört şahit getirmek imkânsız denecek kadar zordur ama bir kadının ve hatta erkeğin normalin dışına çıkarak *fahşaya* bulaştığına dört şahit getirmek çok kolaydır. Örnek verecek olursak kapalı kapılar ardında gizli bir şekilde yapılan zinaya şahit olunması zordur ama kadın ve erkeğin o kapılar ardına girmeden önceki hareketlerine şahit olmak pekâlâ mümkündür. Bir kadının, nikâhı düşen erkekleri evine alması erkeğin de o eve girip çıkması illâ da zina ile sonuçlanan *fahşa* olmayabilir ama sonuçta zina suçu isnat edilemese de yapılan hareketin *fahşa* olduğu gayet açıktır. Hiçbir toplumda, evli olmayan kadın ile erkeğin baş başa kalması peşinen zina olarak adlandırılmayacaktır ama her toplumda bu hareket hiç de hoş karşılanmayacak, normalin dışında bir davranış olarak algılanacaktır.

Çok daha kapsamlı ele alınması gereken bu mesele basit mânâda bir erkeğin bir kadına ilgi duyması, ona kur yapması değildir. Meselâ evlenmemiş bir kızın bir erkekle bir evde yaşaması dört şahit getirilmediği müddetçe hiçbir zaman zina olarak adlandırılmayacaktır. Hatta tüm dünya âlem bile bilse gözleriyle gören dört şahit getirilmediği müddetçe asla zina suçu isnat edilemeyecektir. Ama bu demek değildir ki onlara hiçbir şey atfedilmeyecektir. Onların bu yaptıkları yeryüzünün hiçbir toplumunda asla normal bir davranış olarak karşılanmayacaktır. Batı toplumlarında normal karşılanan bu durum onlarda da vicdanları yaralamaktadır ama kapitalist sistemin insana önerdiği hayvani serbestliği özgürlük zan-

netmeleri ya da bu tarz sistemlerin bunu da özgürlükler kapsamına almaları onların elini kolunu bağlamaktadır.¹⁹

Kur'an'ı temel alarak *fahşanın* Kur'an tarafından nasıl tarif edildiğine, sınırlarının ne olduğuna, hangi hareket ve sözlerin *fahşa* sayıldığına dair kapsamlı bir çalışma şimdiye kadar hiç yapılmadığından, bu konular Kur'an'ı anlama çabası içinde olanlar için şimdiye kadar hiç kimsenin bu konulara tarif ve tanım getirmediği bir alan olarak durmaktadır. Böylesi bir çalışmayı bu bağlamda bizim yapmamız teknik olarak mümkün değildir.

Nisâ 15. âyette geçen *الْفَاحِشَةُ* (*fahişat*) kelimesine zina anlamı vererek *وَالَّتِي يَأْتِيَنَّ الْفَاحِشَةَ مِنْ نِسَائِكُمْ* (*Vellâti ye tîne-lfâhişete min nisâ-ikum*) cümlesine de “kadınlarınızdan zina yapanlar” anlamı veren yukarıdaki meâlin sahipleri bu sefer 16. âyette tesniye olarak geçen *وَالذَّانِ* (*vellezâni*) kelimesine de “zina yapan kadın ve erkek” mânâsı vermiş ve buna göre işi kadına iki defa ceza vermeye kadar götürmüşlerdir. Durumu fark ederek âyete şu meâli ve o meâle şu dipnotu düşmüşlerdir:

Nisâ 4/16

وَالَّذَانِ يَأْتِيَانِيهَا مِنْكُمْ فَأَذُوهُمَا فَإِنْ تَابَا وَأَصْلَحَا فَأَعْرِضُوا عَنْهُمَا إِنَّ اللَّهَ كَانَ تَوَّابًا رَحِيمًا

Sizden zina yapan o iki kişiyi (kadını ve erkeği)^[] incitecek davranışlarda da bulunun. Eğer tövbe eder /günahlarından dönüş yapar ve kendilerini düzeltirlerse artık onlara ilişmeyin. Allah tövbeleri kabul eder ve ikramda bulunur. (Süleymaniye Vakfı meâli)*

^[*] Allah Teala fuhuş çeşitlerini yasaklamış (A'raf 7/33) ve onlardan uzak durmayı emretmiştir (En'am 6/151, Şurâ 42/5, Necm 53/31-32). Onların ilki zina (İsra 17/32) ikincisi de erkek erkeğe ilişkidir (A'raf 7/80-81). Arap dilinde çoğul, en az üçü gösterdiğinden fuhşun üçüncü çeşidi lezbiyenlik olur. 15. âyette, fu-

19 Evlilik müessesesinin bile kaldırıldığı Rusya'da yirmi beş senesini geçirmiş bir insan olarak söyleyebilirim ki Rus toplumunda bile bir kızla bir erkeğin nikâhsız bir şekilde aynı evde bulunmaları hiç hoş karşılanmamaktadır. Evet, onlar da sistemin bir diktesi olarak buna uymaktadırlar ama bu yüzden işlenmiş cinayetlerin, yıkılmış ailelerin, birbirine yabancılaşmış evlât ve ebeveynlerin sayısı hiç de az değildir. Yani onlar bile bu durumu fitratlarına yedirememektedirler.

huş yapan kadınlara verilen ev hapsi cezasının, onların lehine olacak bir cezaya çevrileceği bildirilmiştir. Fuhuş suçu ile ilgili olarak, bundan sonra inen tek âyet zina cezasını belirleyen âyet olduğu için (Nûr 24/2), Nisâ 15'te ev hapsi cezasına çarptırılan kadınlar, zina suçu dışında bir suç işlemiş olamazlar. Nisâ 16'da hem ona hem de suç ortağı olan erkeğe karşı incitici davranışlarda bulunma emri de verilmiştir. **Burada kadına daha fazla ceza verildiği düşünülebilir. Ama ev hapsi, kötü niyetli erkeklerden koruyacağı için kadının lehine olur.** Bu cezalar, Nûr Sûresi 2. âyet ile kaldırılmış, hem kadın hem de erkek için 100 kırbaça dönüştürülmüştür. Konu bu kadar açık olduğu hâlde Nisâ 15'in kadın kadına sevicilik /lezbiyenlik ile ilgili olduğu, âyetle açılacağı bildirilen yolun da evlilik olduğu iddia edilmektedir. Hâlbuki âyetle evli bekar ayrımı yapılmamış, sadece ev hapsine mahkum edilen kadınlar "lehine bir yol açıncaya kadar" ifadesi kullanılmıştır. Bu yol ancak, ev hapsini sona erdirecek bir ceza türü olabilir. İşte 100 kırbaç cezası (Nûr 24/2) budur. Âyetler arası ilişkileri dikkate almayanlar, 16. âyetin erkek erkeğe cinsel ilişki ile ilgili olduğunu da iddia ederler. Onlara göre âyetin başındaki "ellezâni /o ikisi" ifadesi fuhuş eylemini yapan iki erkek anlamındadır. Bu iddianın da doğru olma ihtimali yoktur. Arap dilinde kadınlar için dişil, erkekler için eril kalıplar kullanılır ama erkek ile kadının ortak eylemini anlatan kelimeler, mutlaka eril kalıpta olur. Bu sebeple ilgili âyetleri yok sayıp Nisâ 16'nın başındaki "ellezâni" ifadesine dayanılarak o âyetle erkek erkeğe cinsel ilişkinin kastedildiği söylenemez.

(Süleymaniye Vakfı meâli resmi web sayfası)

Kadına iki defa ceza verildiğini fark eden bu meâlin yazarı dipnotunda "**Burada kadına daha fazla ceza verildiği düşünülebilir. Ama ev hapsi, kötü niyetli erkeklerden koruyacağı için kadının lehine olur.**" şeklinde bir cümle kurarak cezayı ödüle dönüştürmeyi başaramıştır. Oysa; "Neden sadece kadın kötü niyetli erkeklerden korunmaktadır da erkek kötü niyetli kadınlardan korunma 'ödülünden'(!) mahrum bırakılmaktadır?" sorusu cevaplanmayacak bir soru olarak ortada duracaktır. İnsanları Kur'an'ın aydınlığına kavuşturma iddiasında olan meâl yazarları söz söyledikçe, Kur'an'a meâl yazıp dipnot düştükçe karanlıklar daha da koyulaşmaktadır. Nisâ 15. âyetin sonuna dikkat edilirse âyet **أَوْ يَجْعَلَ اللَّهُ لَهُنَّ سَبِيلًا** (ev yec'ala(A)llâhu lehunne sebîlân) şeklinde bitmektedir.

Bu cümle “*Allah onların lehine bir yol belirleyinceye kadar*” anlamındadır. İşte, Nisâ 34. âyetteki ism-i mevsûlden sonra gelen üç tane emir fiil Yüce Allah’ın “normalin dışına çıkmış davranışlar sergiledikleri dört tane şahitle kesin olarak bilinen kadınların” lehine getirdiği yoldur. Fakat bu yolun ne olduğunun anlaşılmasından önce Nisâ 34. âyette “korkmak” olarak çevrilen خوف (*havf*) fiilinin anlaşılması gerekmektedir. Bu fiili bir sonraki bölümde ele almak üzere bu bölümü kapatıyoruz. Fakat şu notu tekrar düşmek şart olmuştur.

Hem günümüzde hem de geçmişte “Kur’an Kur’an ile anlaşılmalıdır hatta bu kesinlikle şarttır.” diyen birçok müellif olmuştur. Fakat bütün bunlar sadece söylem olarak kalmış hatta biz-zat “Kur’an Kur’an ile anlaşılmalıdır!” diyenlerin kendileri bile dâima Kur’an’ı rivayet, İsrâiliyat ve yorum üzerinden anlamış ve eserlerini bunu temel alarak yazmışlardır. Devasa bir mükte-sebat olan “İslâm Fıkıhı” çalışmaları da dâima rivayete göre âyet bulmayı temel alarak kural ve kanun üretmiştir. Bugüne kadar ‘sadece Kur’an’ üzerinden hiçbir fıkıh üretilmemiştir. Çünkü eski-yeni ulemânın tamamına göre, bırakın Kur’an’dan fıkıh üretmeyi Kur’an kıssaları bile rivayet, İsrâiliyat, ulemâ görüşleri ve daha birçok yan kaynak olmadan anlaşılmayacak şeylerdir. Bu yaklaşım hiçbir şekilde dipnotu olmayan ve hiçbir şekilde başka bir kaynağa gönderme yapmayan Kur’an’ı ulemâyâ muhtaç kılan, etkisiz bir kitap konumuna düşürmektedir. Yüce Allah’ın indinden gelmiş, her yönüyle benzersiz olan bir kitabın bu hâle getirilmesi Kur’an’ın aydınlığının insanlığa ulaşmasına engel olmaktadır. Öte yandan kıyamete kadar insanların tüm problemlerini, ihtilâflarını ve çıkmazlarını çözme iddiasında olan bir kitap, karı-koca arasındaki basit aile kavgasını bile çözemeyecek âciz bir kitaba çevrilmiştir.

“Ben Kur’an’a imân ediyorum!” diyen her mümin artık kararını vermek zorundadır. Ya bu kitaba güvenip sınıksı sarılarak her meselede sadece onu kılavuz edinip kaybettiği onurunu onda arayacak ya da karanlıklar içinde, huzursuz, iç kavgalar ve ihtilâflar içinde kıvranmaya devam edecektir.

İnananlar hangisine karar verirse versin şunu bilmek zorundadırlar. Hepimiz öleceğiz ve bu Kitap'tan sorguya çekileceğiz!

7- Korkular Üzerine Fıkıh İnşa Etmek

En başından beri Nisâ Sûresi 34. âyetinin basit aile kavgalarından bahsetmediğini, insan türünü oluşturan kadın ve erkeğin arasındaki hukukun temelini anlattığını ortaya koymaya çalıştık. Bir önceki bölümde asıl söz konusu olanın bu hukukun doğru ve hakîkî temeller üzerine bina edilmesinin tek yolunun kadının normalin dışına çıkmadan doğurması ve yine normalin dışına çıkmadan doğru beyanda bulunması olduğunu anlatmaya çalıştık. Yani doğru ve gerçek hukuk sadece ve sadece kadın sâliha olunca oluşmaktadır. Bu âyette geçen “sâlihât” kavramının “imân eden kadınların en iyisi” anlamına gelmediğini, âyetin çerçevesini çizdiği konuyla alâkalı olarak mümin olsun ya da olmasın o konuda dürüst yani normalin dışına çıkmadan davranan her kadını kapsadığını ifade etmeye çalıştık.

Âyetteki konuların kendisine göre şekillendiği ana cümle “*Allah’ın bazısını bazısına göre çoğalabilir kılmasından dolayı (kadın ve erkek) buna göre (ortak) mallarından talep sahibi olurlar.*” cümlesidir. Bu durum, çoğalabilen yani doğurabilen bir tür olmasından dolayı kadını hukukun temeline yerleştirerek ona müstesna bir konum kazandırmıştır. Her şeyden önce kadın, erkeklerin şehvetlerini gideren bir nesne olmaktan çıkıp toplumları kuran, hukukun temelini atan en etkin özne olmaktadır. Üstelik bu etkin özne

olma özelliği sadece “mümin kadınlar” için değil yeryüzündeki tüm kadınlar için geçerli bir özelliktir.

Fakat nasıl ki -mümin olsun veya olmasın- her erkek sâlih yani normale göre davranan değilse her kadın da sâliha yani normale göre davranan değildir. Bir erkeğin bir kadınla yaptığı nikâh akdine sadık kalıp gayrimeşru ilişkilere girmemesi erdem, fazilet veya yücelik değil, zaten olması gereken en normal durumdur. Gayrimeşru bir şekilde başka kadınlardan değil de bir hukuka göre nikâh akdi yaptığı eşinden nesil sahibi olması erdem, fazilet veya yücelik değil, zaten olması gerekendir. Hiçbir erkek karısını aldatmadığı, başkasının namusuna göz dikmediği, iffetini koruduğu için övünme, gerinme, kendisini namusluların en namuslusu gibi lanse etme hakkına sahip değildir. Üstelik bu en normal durum sadece mümin erkek için değil dünyadaki her erkek için böyledir. Bu en normal durumda kalmak için kişinin mümin olması da gerekmemektedir. Meselâ, mümin olmayan bir Rus erkeği, *“ben Kur’an’a imân etmiyorum, Müslim de değilim; o hâlde istediğim şekilde istediğim kadınla ilişki kurabilir, evli olduğum hâlde başka kadınlardan nesil sahibi olabilirim.”* demek gibi bir hakka sahip değildir. Kendi toplumunda da olsa İslâm toplumunda da olsa bu böyledir.

Fakat böyle olmasına rağmen dünyanın her yerinde normalin dışında davranış gösteren erkek ve kadınların olduğu, kötü bir gerçeklik olarak ortada durmaktadır. Üstelik bu kötü gerçeklik Kur’an tarafından da görülmüş ve ona karşı çeşitli önlemler geliştirilmiştir. Meselâ, zina yapanlara ceza uygulanmasını önermesi bu önlemlerden sadece bir tanesidir.

Kur’an; insanı da mümin olarak tanımladıklarını da hem hata yapmaz kusursuz varlıklar olarak nitelememiş hem de önerdiği hayat biçimini hatasızlık ve günahsızlık üzerine temellendirmemiştir. Tam tersi dâima insanı hata yapabilen, günah işleyebilen, imân da edebilen, ettiği imândan da dönebilen, küfrün en koyusuna düşebileceği gibi aydınlığın en parlağına da ulaşabilen bir varlık olarak görmüş tüm önermelerini, emir ve yasaklarını, tehdit ve vaatlerini buna göre yapmıştır. Kur’an insana “kusursuz” gözüyle bakmamıştır.

İnsanın hangi yapıda olduğunu bilen Yüce Allah'ın insanlara hukuk önerirken sadece kusursuzluk açısından hukuk geliştirmiş olması, kusurlular için herhangi bir hukuk tanımlaması getirmemiş olması mümkün değildir. Her insanın konulan hukuku suiistimal etme, arkasından dolanma, boşa çıkarma, yanlışla yorma gibi potansiyeli vardır. Fakat Yüce Allah insanı belli bir formatta yarattığı için hukukun oluşmasında ve davranış geliştirmede temel alınması gereken şey insanın içindeki suiistimal etme potansiyeli değil her insanın mayası olan o asıl format olmalıdır.

Rûm 30/30

فَاقْمْ وُجُوهَكُمْ لِلدِّينِ حَنِيفًا فِطْرَتَ اللَّهِ الَّتِي فَطَرَ النَّاسَ عَلَيْهَا لَا تَبْدِيلَ لِخَلْقِ اللَّهِ ذَلِكَ الدِّينُ الْقَيِّمُ وَلَكِنَّ أَكْثَرَ النَّاسِ لَا يَعْلَمُونَ

Hakka yönelen bir kimse olarak yüzünü dine çevir. Allah'ın insanları üzerinde yarattığı fitrata sımsıkı tutun. Allah'ın yaratmasında hiçbir değiştirme yoktur. İşte bu dosdoğru dindir. Fakat insanların çoğu bilmezler. (TDV meâli)

Yüce Allah'ın her insana yüklediği bu yaratılış formatı hiçbir zaman yok edilemez. Üstü örtülebilir, görmezden gelinebilir, umursanmayabilir ama yok edilemez. İşte bu ana format insanın doğal yapısıdır. Bu temel format üzerine yaratılan insanın sonradan edindiği kötü davranışların ve inançların tamamı cevher (öz) değil araz (arıza)'dır. Bir hukukun başarılı olması doğal yapı ile uyumu üzerinden gerçekleşmektedir. Doğal yapı üzerine bina edilmeyen her hukuk er ya da geç zulüm, mutsuzluk, uyumsuzluk, kaos getirecektir. Meselâ, kadının doğal yapısının yani yaratılışının erkeğe göre daha akılsız olduğunu, doğal yapısı gereği her kadının şeytanın kementleri olduğunu söyleyen ulemânın kadınlar için oluşturduğu fıkıh sonuçta kadınlar için daha çok ezilme, daha az hak alma gibi bir durum ortaya çıkarırken bunun zararını sadece kadınlar görmemiş, bu hâle getirilen kadınların doğurduğu erkekler geriye kan ve gözyaşı, kaos ve çözümsüzlükten oluşan devasa bir tarih bırakmışlardır. Şu bir gerçektir ki insanın doğal yapısı yani yaratılış formatı temel alınmayarak geliştirilen her hukuk belki görünürde birilerine daha fazla iltimas geçmiş gibi gözükülecektir ama sonuçta tüm zararı iltimas gören de görmeyen

de birlikte görecektir. Meselâ, doğal yapıyı temel almayan Fira-vun'un düzeninde Firavun ve onun âlî kendilerini iltimas görenler olarak konumlandırmışlardır. Ama denizde boğulan sadece onlar olmamıştır. Üstelik denizde boğulmayıp geride kalan kadın, erkek, yaşlı, çocuk hepsi de bundan ciddi bir şekilde zarar görmüştür.

İnsan fitratı temel alınmadıktan sonra ortaya çıkan durumdan şunun daha fazla, bunun daha az etkilenmiş olmasını tartışmanın, doğal olmayan bir yapı içerisinde daha fazla haklar talep etmenin kimseye mutluluk getirmeyeceği de ortadadır. Çünkü yapılması gereken şey daha fazla hak koparmak değil doğal yapılar üzerine bina edilmiş hukuka dönmektir. Meselâ, günümüz toplumlarında ezildiği gayet açık olan kadın ezilmekten kurtulsa, erkeklerden çok daha fazla haklara sahip olsa, her kadın erkekler tarafından başlar üstünde taşınsa yine de içinde yaşadığımız toplum kendi doğal yapısı ile uyuşan, kadına da erkeğe de mutluluk getiren bir düzene kavuşmuş olmayacak, bunun zararını kadın da erkek de birlikte görecektir.

Doğal/fitri yapı üzerine kurulan tek düzen Yüce Allah'ın önerdiği düzendir. O'nun önerdiği düzenden başkasının doğal olması mümkün değildir. Çünkü insanın doğal yapısıyla çelişmeyen düzen getirmeye, O'ndan başkasının güç yetirmesi istense bile mümkün değildir. Fakat her insanın yaratılış formatına göre davranmıyacağı da açıktır. Bu durumda, düzenleme getirirken doğal yapıyı bozanlar mı yoksa doğal yapıya uyanlar mı temel alınmalıdır? Bu dediğimi bizzat kendi yaşadığım şu örnekle daha anlaşılır hâle getirmeye çalışayım.

Çocuklarımla girdiğim bir elektronik eşya mağazasından alacağımızı almış, her müşteri gibi kasada paramızı ödemiş, aldıklarımızı üzerinde mağazanın amblemi bulunan poşetin içine koymuş, çıkış kapısına doğru gitmiş, barkod okuyuculardan da geçmiştik. Fakat tam bu sırada arkası bize dönük koruma önümüzü kesmiş ve son derece kaba bir sesle elimizdeki poşette bulunanları kendisine göstermemizi istemişti. Bunun nedenini sorduğumda ise bu önlemi mağazada yaşanan hırsızlık olaylarına karşı aldıklarını söylemişti. Tüm alışveriş merkezini birbirine katmamıza rağmen

ben ona paketi açıp göstermemekten, o da paketin içeriğini görmek istemekten vazgeçmedi.

Hırsızlık yapan birkaç müşteri dikkate alınarak kapıdan giren her müşteriye potansiyel hırsız muamelesi yapmak, buna göre her müşteriyi hırsız yerine koyup ona göre önlem geliştirip düzen kurmak doğal olmayan bir yapının temel alınması anlamına gelmektedir. Oysa ne kadar çok olursa olsun hırsızlık asla doğal bir şey olmadığı gibi her insanı hırsız yerine koymak da doğal değildir. Böylesi bir düzende ne müşteri ne de dükkân sahibi kârlı çıkacaktır. Hırsız olmadığı hâlde hırsızmış gibi bir uygulamaya maruz kalan müşteri bir daha o dükkândan içeriye adımını atmayacak, dükkân sahibi ise dürüst müşteri kaybına uğrayacaktır. Fakat dükkâna giren diğer müşterilerin hırsız muamelesinden rahatsız olmaması işte bu doğal olmayan bir uygulamanın meşrulaşmasına sebep olacaktır ve ne yazık ki insanlığın akıllı bugün tam da bu yönde çalışmaktadır.

Yüce Allah'ın getirdiği düzende araz sahibi insan sayısı ne kadar çok olursa olsun düzen ve hukuk asla bu arazlar üzerine değil yaratılış formatı yani cevher üzerine bina edilmiştir. O'nun getirdiği düzende, O'nun önerdiği hukukta her insan potansiyel günahkâr değil potansiyel iyi olarak tanımlanmış ve tüm önermeler işte bu iyiler üzerine temellendirilmiştir. O'nun getirdiği düzende kadın potansiyel olarak akıllı az, şeytanın kemendi, dövülmesi, terbiye edilmesi, başına âmir tayin edilmesi gereken bir varlık değil; insanlığın devamlılığı kendisine bağlı, bir beyanıyla toplumların ve hukukun temelini atacak kadar değerli bir varlıktır. Hiçbir yönden erkekten bir eksikliği olmadığı gibi tam tersi doğurmak gibi fazlalığı olan çok değerli bir varlıktır. İşte Yüce Allah'ın getirdiği düzende rengine, ırkına ve dinine bakılmadan her kadın bu değere sahiptir. Çünkü Yüce Allah bir çocuğa anne olmayı sadece mümin kadınlara has bir durum kılmamıştır. Mümin olmayan insanların akrabalık bağlarını molla önünde “İslâmî nikâhlar” kıymadıkları için yok saymamış, gayrimeşru ilan etmemiştir. Kocası kâfirlerin en azıllarından biri olan Firavun'un karısının Firavun'la kurduğu karı-koca ilişkilerini, o ilişkiden meydana gelen çocukları ve o ilişkilerden doğan akrabalık bağlarını yok saymamıştır.

Yine bunun tam tersi olarak Nuh ve Lut'un kâfir ve hatta hain karılarıyla olan karı-koca ilişkilerini, o ilişkilerden meydana gelen çocukları ve o ilişkiden doğan akrabalık bağlarını yok saymamıştır. Onları tanıtırken Nuh ve Lut'un karıları, diğerini tanıtırken Firavun'un karısı tanımlamasını kullanmıştır. Çünkü kadının da erkeğin de baba, oğul, anne, kız olmasıyla neye inandığı arasında en ufak bir bağ yoktur ve hukuk bunun üzerine bina edilmemiştir.

Bir hukuka imân etmeyle hukukun kendisi arasında bir bağ yoktur. Yüce Allah'ın getirdiği hukuk, mümin ya da kâfir hukuku değildir. Kâfirlik veya müminlik o hukuka inanan veya inmayan insanın bir hâlidir yoksa hukukun tanımlanması değildir. Yüce Allah'ın insan türü için belirlediği hukuka inanmak, onun insanı mutlu edeceğine kesin güven duymak kişiyi mümin, güvenmemek ise kâfir yapacaktır. Fakat Yüce Allah'ın önerdiği hukuka "bu hukuk mümindir" demek çok saçma olacaktır. Yüce Allah'ın gönderdiği hukuka "bu hukuk 'insana güvenmek' temeli üzerine kurulmuştur" demek mümkündür. Bu sadece o hukuku insana güveni temel almış bir hukuk hâline getirir. Müminlik akıllı ve iradeleli varlıkların yapacağı bir tercihtir; bizzat hukukun kendisi tercihte bulunmaz, tercihte bulunan insana düzen getirir.

Kur'an; dükkâna giren hırsız dikkate alarak dükkâna giren her müşteriye hırsız muamelesi yapmaz, genel düzenlemelerini dükkâna giren her müşterinin hırsız olabileceği ön kabulü üzerinden geliştirmez. O, tüm insanların doğal yapısının 'iyi' olduğu temeli üzerinden düzenlemeler getirir. Fakat bu, Kur'an'ın hırsızlığı kabul etmediği, kötü bir gerçeklik olarak onu yok saydığı, hırsız karşı hiç önlem almadığı ve ona göz yumduğu anlamına gelemez. Çünkü eğer öyle olsaydı temel yapısını 'iyi' olarak kabul ettiği insana; adam öldürdüğünde kısas, zina yaptığında celde, hırsızlık yaptığında el kesme cezası getirmesi saçma olurdu. Bunları ve daha birçok önlemi aldığına göre insanın kötülük yapabileceğini de görmüş, bunu da dikkate almış demektir.

Kur'an'ın asıl olan hukuku, doğal yapı üzerine koyarak geliştirdiği hukuktur. Geri kalan kısmı sadece dükkâna giren hırsız karşı alınmış önlemlerdir. İşte buna göre zina suçunu dört şahide bağlayarak suçüstü yapmayı neredeyse imkânsız hâle getirmiştir.

Zina olayına bu yönden baktığımızda Yüce Allah'ın neden böylesi bir şart getirdiği anlaşılmaktadır. Çünkü eğer zina suçunun tespiti için bundan daha aşağısını getirseydi meselâ kocanın beyanıyla veya gözle görülmediği hâlde çıkarımla kadının ve erkeğin zina cezasına çarptırılabilceğini söyleseydi bundan en fazla zararı doğal yapısını görmezden gelerek normal davranışın dışına çıkanlar değil bizzat iyilerin kendisi görecekti. İşte Yüce Allah zina suçunun tespitini neredeyse imkânsız hâle getirerek iyileri koruma altına almıştır. Yoksa iyilere de zina suçu isnat etmenin kapısı aralanacak, bir erkeğe hayran hayran bakan kadınlar da bir kadına olan sevgisini gizleyemeyen erkekler de zina suçuyla isnat edilebilecekti. Bir erkeğin evine giren her kadın veya bir kadının evine giren her erkek potansiyel zinakar olarak nitelenebilecekti. Kapısını sütçüye açan her kadın da evindeki temizlikçi ile yalnız kalan her erkek de potansiyel zinakar olarak nitelenebilecekti.

İşte Nisâ 34. âyet, -imân etsin ya da etmesin- her kadının potansiyel iyi olduğu temeli üzerine kurulmuş hukuku ifade etmektedir. İmân etmiş ya da etmemiş olduğunu hiç dikkate almadan her kadının karnındaki bebeği olması gerektiği gibi koruduğunu temel alarak ona ve karnındakine temel hukuk belirlemiştir. Öte yandan buna aykırı davranacakların da var olacağını bir gerçeklik olarak görmüş, iyilerin korunması için önlem almıştır. Ne kadar çok olurlarsa olsunlar bir toplumda zina yapanlar veya fâhiş hareketlerde bulunanlar dâima azınlıktadır. Azınlık üzerinden tüm toplumun hayatına kısıtlama getirecek önlemlerin alınması asla doğru değildir. Bu, tüm toplumu 'kötü' saymak anlamına gelecektir. İşte bu yüzden Nisâ 34. âyette geçen *فَالصَّالِحَاتُ* (*fe's sâlihât*) kavramı, öznesi sadece kadınlar olduğu hâlde hiçbir şekilde özel bir anlatıma bağlanmamış, kendisine hiçbir ayırt edici tanımlama getirilmemiştir. Bundan da öte Kur'an'ın hiçbir yerinde kadına ayrı erkeğe ayrı sâlih/sâliha tanımı yapılmamış, erkeği sâlih yapan şeyler neyse kadını da sâliha yapan şeylerin aynı şeyler olduğu belirtilmiştir. Çünkü sâlih olmanın yani hareketlerine ve sözlerine hastalık denilebilecek şeyleri bulaştırmamanın cinsiyetle alâkası yoktur.

Nisâ 34. âyetinin devam cümlesinin başında geçen bir ism-i mevsûl bizi Nisâ 15 ilâ 19. âyetlerine bağlamış, normalin dışına çıkan kadınları tanıtmıştır. Bu cümlelerin başındaki ism-i mevsûl kimsenin kafasına göre tanım yapmaması gerektiğini söylerken kelimelere gösterilen sadâkatsizlik ulemâyı en olmadık saçma yorumları yapmaya sevk etmiş ve ne yazık ki en sonunda insanların zihninde bu ulemâ eliyle oluşturulan anlamlar kalmıştır. Meselâ Râzî, ism-i mevsûlle birlikte gelen *وَالَّتِي تَخَافُونَ نُشُورَهُنَّ* (*vellâti tehâfûne nuşûzehunne*) cümlesine “serkeşliğinden korktuğunuz kadınlar” anlamını verdikten sonra “korku” ile alâkalı olarak şu açıklamaları bile getirebilmiştir:

Bil ki “havf” (korkma), istikbalde kötü bir şeyin olacağını zannedildiği zaman kalpte meydana gelen bir hâlden ibarettir. Şafîi, “serkeşlik” (geçimsizlik), bazen söz ile bazen de fiil ile olur. Meselâ söz ile olması, (daha önce) kendisini çağırdığında “efendim, buyur” diyen, kendisine seslendiğinde sözünü dinleyen bir tavırda iken, sonradan değişmesidir. Fiil ile olan ise, daha önce yanına girdiğinde ayağa kalkıp, emrine koşarken ve kendisini istediğinde güler yüzle yatağına gelirken sonra birdenbire değişmesidir. İşte bunlar; o kadının geçimsizliğinin (nüşûzunun) ve isyan ettiğinin emareleridir. Bu durumda onun geçimsizliği anlaşılır. Bu gibi şeylerin ortaya çıkışı geçimsizlik (serkeşlik) endişesi duyurur” der. Nüşûz kocaya isyan ve başkaldırmadır.

(Fahreddin er-Râzî, Tefsir-i Kebir, c.8.s.21)

Bu açıklamalara göre kadının tespit edilmiş bir “nüşûzu” yoktur, sadece hareketlerine bakılarak onun nüşûz yapacağından korkulmaktadır. Zaten âyetteki ‘havf’ kelimesini “Bil ki ‘havf’ (korkma), istikbalde kötü bir şeyin olacağını zannedildiği zaman kalpte meydana gelen bir hâlden ibarettir.” şeklinde açıklamış, koca bir fıkıhı korkular üzerine bina etmiştir. Tuhaf olan şudur ki endişe eden erkektir ama nasihat edilen, yatağında yalnız bırakılan, sonra da bir güzel dayak atılan kadındır. Kadının “buyur efendim” dememesinden yola çıkarak bir gün gelip de nüşûz edeceğinden korkulmaktadır ama dayak yiyen kadının yediği dayaktan dolayı besleyeceği kin, saygı kaybı, sevgi kaybı, nefret gibi duygular sonucundaki gayet muhtemel nüşûzundan hiç korkulmamaktadır.

Korkular üzerine fıkıh inşa etmek, buna göre kural ve düzen belirlemek asla Allah'ın esas aldığı bir şey değildir. Eğer öyle olsaydı insanı yaratan Yüce Allah bir gün gelip de onların Kendisi'ne karşı çıkacağı, O'na saygı duymayacağı korkusunu temel alarak kural belirlemesi gerekirdi. Meselâ, Râzî gibi ulemânın Kur'an'ı bu şekilde ilkesizce tefsir edeceğinden korkarak önlem alsaydı ilkesizce tefsir yapan Râzî'nin o Kur'an'a ulaşması mümkün olmazdı.

Hiçbir fıkıh daha henüz işlenmemiş, sadece işleneceğinden endişe duyulan bir temel üzerine bina edilemez. Emâreleri olsa bile işlenmemiş hatta işlenmiş olsa bile ispatlanmamış bir temel üzerine hiçbir hukuk inşa edilemez. Kesin bilgi sahibi olmaksızın hiçbir konuda ve hiçbir şekilde her ne sebeple olursa olsun kimseye yaptırım getirilemez, dayak atmak gibi had cezası uygulanamaz. Hukuk; herhangi birinin temennilerini de korkularını da temel alarak korku duyan kişiye hem savcı hem hâkim hem de hükmü uygulayacak cellat olacak şekilde yetki veremez. Bu şekilde ortaya konulan hiçbir hükme de hüküm denilemez.

Nisâ 34. âyetini Nisâ 15 ilâ 19. âyetlere bağlayan ism-i mevsûlden hemen sonra sıla cümlesi olarak gelen تَخَافُونَ (*tehafûne*) fiili خ و ف (*ha+vav+fa*) kök harflerinden türemiş bir fiildir. Kur'an'da tüm formlarıyla birlikte bu kökten türemiş 124 tane kelime bulunmaktadır. İsfahânî bu kelimeyle ilgili şu açıklamaları yapmıştır:

الْخَوْفُ / *Havf*: Varsayılan, veya şüphelenilen ya da hakkında bilgi sahibi olunan bir emâreden hareketle nahoş, kötü, fena veya iğrenç bir şeyin vuku bulacağını beklemek, ummak. Nisâ 35. âyette geçen خَفُّمُ fiili عَرَفْتُمْ (*bilirseniz*) şeklinde tefsir edilmiştir. Hakîkatinde burada kastedilen şudur: eğer bildiğiniz için, bununla ilgili içinize bir korku düşerse.

(*Râgıb el-İsfahânî; el-Müfredât; HVF md.*)

Korku hem bilgisizlikten hem de kesin bilgidен kaynaklanabilir. Yani insan bilmediği için de bildiği için de korkar. '*Havf*' kelimesinin kastettiği korku, bilgi temeline dayanan korkudur. Nitekim sözlüklerde الْخَوْفُ (*havf*) kelimesinin "korkmak, sakınmak, çekinmek, endişe etmek" gibi anlamlarının yanında "kuvvetle tahmin etmek, kesin kanaat getirmek, kesine yakın olarak bilmek"

şeklinde anlamları da vardır (*bkz; İlyas Karşı- Yeni Sözlük s.812*). Kelimeye bu anlam üzerinden mânâ verdiğimizde cümle şu anlama gelecektir:

وَالَّتِي تَخَافُونَ نُشُوزَهُنَّ ... Nüşûzlarına kesin kanaat getirdiğiniz kadınlar.

Birçok kere bu âyetin anlaşılmasının cümlelerin başındaki ism-i mevsûlden dolayı Nisâ 15 ilâ 19. âyetlerine bağlanılarak yapılması gerektiğini belirtmiştik. Bu cümlede geçen ‘nüşûz’ kelimesinin Nisâ 15. âyetinde geçen ve neredeyse ‘nüşûz’ kelimesiyle aynı anlama sahip ‘fahişat’ kelimesi olduğunu belirtmiştik. Cümlede belirtilen “kesin kanaatin” ne olduğu orada açıklanmaktadır.

Nisâ 4/15

وَالَّتِي يَأْتِيَنَّ الْفَاحِشَةَ مِنْ نِسَائِكُمْ فَاسْتَشْهِدُوا عَلَيْهِنَّ أَرْبَعَةً مِنْكُمْ فَإِنْ شَهِدُوا فَأَمْسِكُوهُنَّ فِي الْبُيُوتِ حَتَّى يَتَوَفَّيَهُنَّ الْمَوْتُ أَوْ يَجْعَلَ اللَّهُ لَهُنَّ سَبِيلًا

Kadınlarınızdan zina yapanlara karşı sizden dört şahit getirin, onlar şahitlik ederlerse, ölünceye veya Allah onların lehine bir yol açıncaya kadar o kadınları evlerinde tutun. (Süleymaniye Vakfı meâli)

SV meâlinde ‘zina’ olarak geçen kelime, âyetin kendisinde *الْفَاحِشَةُ* (*el-fahişat*) olarak geçmektedir. Bir önceki bölümde bu kelimenin anlamları üzerinde detaylıca durmuş, kelimenin anlamının “normalin dışına çıkmak” olduğunu belirttikten sonra her zinanın fuhuş olarak tanımlanabileceğini ama her fuhuşun zina olarak tanımlanamayacağını belirtmiştik. Bu âyet zinaya değil fuhşa dört şahitten bahsetmektedir. Âyetin ilk cümlesinin şu şekilde meâllen-dirilmesi daha isabetli olacaktır:

...وَالَّتِي يَأْتِيَنَّ الْفَاحِشَةَ مِنْ نِسَائِكُمْ فَاسْتَشْهِدُوا عَلَيْهِنَّ أَرْبَعَةً مِنْكُمْ (*Vellâtî ye/ tîne-lfâhişete min nisâ-ikum festeşhidû ‘aleyhinne erbe’aten min-kum*)... **Bilinen bir fuhuş işleyen kadınlarınız aleyhine sizden dört şahit edinin.**

Âyetteki *يَأْتِيَنَّ* (*ye tîne*) kelimesinin sözlük anlamları arasında yeni bir şey ortaya koymak, bir şey îcat etmek anlamları da bulunmaktadır. Buna göre “bilinen bir fuhuş peydahlayan kadınlarınız” anlamı da vermek mümkündür. Hatta bahsedilen konu dikkate

alındığında kelimeye ‘peydahlamak’ mânâsı vermek daha uygun olacaktır. Çünkü fuhuş, işlenen bir iş değil peydahlanan bir durumdur. Verdiğimiz kısa meâldeki “bilinen” kelimesi *الْفَاحِشَةُ* (*el-fahişat*) kelimesinin mârife olmasından dolayıdır.²⁰

İşte Nisâ 34. âyetindeki cümlede bahsedilen kesin kanaatin oluşması bu dört şahit üzerinden olmaktadır. Tekrar edelim ki bu dört şahit zina için getirilmesi gereken dört şahit değil, *الْفَاحِشَةُ* (*el-fahişat*) için getirilmesi gereken dört şahittir. Daha önceki bölümlerde Kur’an’ın zina suçu işleyenler için dört şahit getirilmesini şart koşmasının bu suçu işleyenlere suçüstü yapılmasını nerdeyse imkânsız hâle getirdiğini belirtmiştik. Öte yandan zina yapmayan ama onun dışında kalan (özür dileyerek); öpüşmek, sevişmek, oynamak vs. gibi şeyleri yapanların da olduğunun bir gerçeklik olarak bulunduğunu belirtmiştik. Zinayı suçüstü yapmak çok zordur ama evli veya bekâr; normalin dışına çıkarak bir erkeğin evine giren kadının ya da bir kadının evine giren erkeğin dört şahitle tespit edilmesi çok da zor değildir. Evet bunları yapanlara asla zina cezası uygulanmayacaktır ama bu hiçbir sınırlama getirilmeyecek, hiçbir önlem alınmayacak anlamına da gelmemektedir. İşte Nisâ 34. âyetinde bahse konu olan yaptırımlar her kadın için değil bu tür kadınlar içindir.

Nisâ 34. âyetinin anlamaya çalıştığımız cümlesindeki emir fiillerde kullanılan zamirlerin hepsi çoğul zamirlerdir. Bu zamirler; önüne gelenin savcı-hâkim-cellat yetkisine sahip olamayacağını, nüşûzun tespitinden hükmün uygulanmasına kadarki tüm süreçlerin tıpkı zinanın tespitinde ve hadlerin uygulanmasında olduğu gibi bireysel bir yetki değil toplumsal bir sorumluluk olduğunu göstermektedir. Yani dört şahitle karısının zinasına suçüstü de

20 Daha önce de belirtmiştik ama bir kez daha belirtelim. Bu çalışmanın amacı sadece Nisâ 34. âyetine doğru meâl verebilmekle sınırlıdır. Kur’an’ın her âyetinde olduğu gibi, Nisâ 34. âyeti de önce içinde geçtiği pasaja ve daha sonra tüm Kur’an’a sımsıkı bağlarla bağlıdır. Kadınlar aleyhine dehşetengiz zulümlere sebep olan çok eşlilik, miras, yetimlerin hukuku, yetimlerin mallarına ve kendilerine hamilik yapmak, çocuksuz boşanma, çocuklu boşanma, cariyelik gibi daha birçok meselelerin sadece Nisâ 34. âyeti bağlamında ele alınması teknik olarak mümkün değildir. Bu yüzden Nisâ 34. âyetine bağlı olarak anlaşılması gereken (meselâ Nisâ 15. âyetin) birçok âyetle alâkalı olarak sadece konumuzu ilgilendiren bölümleri üzerinde durulmaktadır.

yapsa hiçbir koca, karısını savcısının ve hâkiminin kendisinin olduğu bir mahkemede yargılayıp hüküm verme ve ardından hükmü uygulayacak cellat olma yetkisine sahip değildir.

Nisâ 34. âyet, kocası eve girdiğinde ayağa kalkmayan, çağırdığında “buyurun efendim” diyerek koşa koşa gelmeyen, ruh durumu ne olursa olsun güler yüzle kocasının yatağına girip onun cinsî ihtiyaçlarını gidermeyen bir kadına önce öğüt verilmesinden, sonra yataklarda yalnız bırakılmasından ardından dövülmesinden bahsetmemektedir.

Nisâ 34. âyet; sadece beyanı üzerine koca bir hukuk bina edilen kadının bu hukuku suiistimal etmemesi gerektiğinden, olur da suiistimal ederse her kadına potansiyel nüşûz sahibi muamelesi yapmaksızın nasıl önlemler alınacağından bahsetmektedir. Alınacak bu önlemlerin de kocanın endişesi ve korkusu üzerinden değil dört şahit üzerinden işleme sokulması gerektiğinden bahsetmektedir. Çünkü hiçbir hukuk korkular üzerine bina edilemez.

8- Güzellik

Buraya kadar âyette geçen وَالَّتِي تَخَافُونَ نُشُوزَهُنَّ (vellâtî tehfûne nuşûzehunne) cümlesinin kelimeleri üzerinde durduk. Fakat nahiv açısından da cümlelerin yapısı üzerinde durma zorunluluğu vardır. Çünkü devamında gelen kelimeler bu cümleye göre cümlede konum almakta ve anlam kazanmaktadır. Bunun yanında bu cümlelerin hemen devamında “haber” olarak gelen فَعِظُوهُنَّ (faizuhunne) kelimesinin başında kelimenin aslından olmayan bir ف (fa) harfi bulunmaktadır. Haberin başına ف (fa) gelmesi ya cümlede bir hazf (cümleden kelime veya cümle düşürme) olduğunu ya da cümlelerin edatı gizlenmiş şart cümlesi gibi olduğuna işaret edebilmektedir. Nitekim hemen hemen bütün meâl ve tefsirlerde cümlelerin öznesi (müptedâsı) olan en baştaki ism-i mevsûle hep nesne (mef’ûl) mânâsı verilmiştir. Örnek olsun diye birkaç meâl göz atalım:

- *Dik başlılık ve hırçınlığından yıldığınız, yuvayı yıkacağından kaygılandığınız kadınlarınıza gelince (Mustafa Öztürk meâli)*
- *Serkeşliklerinden endişe ettiğiniz kadınlara gelince (B. Bayraklı meâli)*
- *(Evlilik yükümlülüklerini reddederek) başkaldırdıklarını gördüğünüz kadınlara (DİB meâli)*
- *Baş kaldırmasından endişe ettiğiniz kadınlara (TDV meâli)*

- İffetlerinden endişe duyduğunuz kadınlara (Edip Yüksel meâli)
- Nüşûzundan endişe ettiğiniz kadınlara (Erhan Aktaş meâli)
- Sadâkatsizlik etmelerinden çekindiğiniz kadınlara gelince: (M. İslamoğlu meâli)

Bu meâllerin hepsinde وَالَّتِي (vellâti) ism-i mevsûlüne ya “kadınlara” ya da “kadınlara gelince” şeklinde mânâ verilmiştir. Oysa bu şekildeki çeviriler hem cümlemin öznesini nesneye çevirmek hem de cümlemin gramatik yapısını bozarak bambaşka yapıya büründürmek anlamına gelmektedir. Arapça bilmeyenler için cümlemin öznesinin (müptedâ) nesne (mef’ûl) hâline getirmenin ne gibi sonuçlara sebep olacağını Türkçe cümleler üzerinden gösterelim.

“Kadınlara öğüt verdim.” - (Bu cümlede kadınlar kelimesi nesnedir.)

“Kadınlar öğüt verdi.” - (Bu cümlede kadınlar kelimesi öznedir.)

İşte öznenin (müptedâ’nın) nesne (mef’ûl) olarak çevrilmesindeki fark bu kadar büyüktür. Kitabında وَالَّتِي تَخَافُونَ نُشُوزَهُنَّ (vellâtî tehfâfûne nuşûzehunne) cümlesinin i’râbını yapan Yrd. Doç. Dr. Necla Yasdıman, i’râb yaparken cümlemin başındaki وَالَّتِي (vellâtî) ism-i mevsûlünü cümlemin müptedâsı (öznesi) olarak göstermiş ama i’râbını yaptığı âyetin hemen altında verdiği meâlde kelimeyi tıpkı yukarıdaki meâllerde olduğu gibi mef’ûle çevirmiştir (bkz: *İrâb’lı Kur’an Meâli c.1.s.248*). Ulemâ da yine Necla Yasdıman gibi ism-i mevsûle müptedâ (özne) demiş ama çevirirken mef’ûl (nesne) mânâsı vermiştir. Meselâ, Lübnan ve Şam dil okullarının hazırladığı *el-İ’rabu’l Müyessera* isimli çalışmada şu şekilde geçmektedir:

مضارع (تخافون) اسم موصول مبني في محل رفع مبتدأ (اللاتي) عاطفة (الواو) مفعول به منصوب و (هن) ضمير متصل في محل جر (نشوز) والواو فاعل...مرفوع مضاف إليه (الفاء) زائدة في الخبر

Ellâti, ism-i mevsûl, mebnî, raf mahallinde müptedâ/özne.

Yukarıya aldığımız meâllerde cümlelerin öznesi olan *وَالَّتِي* (*vel-lâti*) ism-i mevsûlüne ya “kadınlara” ya da “kadınlara gelince” gibi mânâların verilmesi cümlede bir hazf olduğu kabulü üzerinedir. Yoksa bir cümlelerin öznesine ismin “-e, -i” hâline göre “kadınlar+a” şeklinde mânâ verilemez.

Arapça ile Türkçe arasında hem temel yapı açısından hem de gramer yapısı açısından farklar vardır. Temel yapı olarak; Arapça “bükümlü diller” sınıfına girmekteyken Türkçe “çekimli diller” sınıfına girmektedir.

Bükümlü dil: Kök bir kelimedenden yeni bir kelime türetmek için kelimelerin başına, ortasına ve sonuna ek alabilen, kök kelimenin sesleri değiştirilerek yeni kelimeler elde edilebilen dildir.

Örnek: Kök şekli *كُتِبَ* (*k-t-b*) olan bu kelime; kendisine hiçbir ek getirilmeden kök harfleri olduğu gibi muhafaza edilerek sadece ses değişimi ile hem fiil hem de isim olarak okunabilir.

كُتِبَ... Yazdı

كُتِبَ... Kitaplar

Yine bunun gibi başına, ortasına ve sonuna harf ekleyerek başka anlamlara ulaşılır.

اُكْتُبَ... Yazdırdı (Başına ek aldı.)

كَاتِبٌ... Yazıcı / katip (Ortasına ek aldı.)

كَتَبُوا... Yazdılar (Sonuna ek aldı.)

Verdiğimiz bu örneklerdeki Türkçe karşılıklara dikkat edilirse hepsinde de kök kelime olan “yaz” kökünün olduğu gibi durmakta olduğu ve “yaz+dı – yaz+dırdı – yaz+ıcı – yaz+dılar” şeklinde sadece sonuna ek getirilmiş olduğu görülecektir. İşte çekimli dil ile bükümlü dil arasındaki en bariz farklardan biri budur.

Türkçede bir kelimenin sonuna gelen bir ekten o kelimenin cümle içinde özne ya da nesne olduğu rahatlıkla anlaşılır, isterse cümle devrik cümle olsun.

Ali İstanbul+a gitti.

İstanbul+a Ali gitti.

Gitti Ali İstanbul+a.

Farklı anlam vurgularına sahip olsa da bu cümlelerin hepsinde “İstanbul’a” kelimesi hep nesnedir (zarf-tümleç). Cümlelerin hepsinde “İstanbul” kelimesinin nesne olması sonuna getirilmiş “a” harfinden anlaşılmaktadır. Kelimenin sonuna “a” harfi koymadan bu cümleleri kurarsak bozuk ve ne dendiği anlaşılmayan bir cümle ortaya çıkacaktır.

Ali İstanbul gitti.

İstanbul Ali gitti.

Gitti İstanbul Ali.

Türkçe bir cümlede isim olan kelimelerin cümle içinde “özne mi yoksa nesne mi” oldukları kelimelerin yalın hâllerinden ve sonuna aldıkları ekten anlaşılır. Bunun yanında Türkçede bir cümlelerin “isim cümlesi mi yoksa fiil cümlesi mi” olduğu kelimelerin sonuna eklenen “-dır, -dir” eklerinden anlaşılır. Meselâ; “Ali oturan+dır.” cümlesi de “Oturana Ali’+dir.” cümlesi de isim cümlesidir.

Arapçada ise isim olan kelimelerin cümle içinde özne mi nesne mi oldukları eğer kelime murab ise son harekesinden, eğer mebni ise cümlelerin yapısından anlaşılır. Murab-Mebni ne demektir?

Murab: Arapçada; bazı kelimeler cümle içinde bulundukları konuma göre bir görev aldıkları zaman sonlarında harf veya hareke değişikliği olur. Bu tür isimlerin cümle içinde hangi görevde oldukları sadece kelimenin sonundaki değişikliğe bakılarak anlaşılabilir. Bunlara murab kelimeler denir.

Mebni: Fakat bazı kelimeler vardır ki cümlede aldıkları görev ne olursa olsun ne yapılarında ne de son harekelerinde bir değişiklik olur. İşte sonlarında herhangi bir değişiklik olmayıp sabit kalan kelimelere de mebni kelimeler denir. Mebni kelimeler üç başlık halindedirler.

1) İsim türünden mebniler:

- a) İşaret isimleri
- b) Zamirler

- c) İsm-i mevsûller
 - d) Şart isimleri
 - e) Soru isimleri
 - f) Bazı zarflar
 - g) Bazı sayı isimleri
- 2) Fill türünden mebniler:
- a) Mâzî fiiller
 - b) Emir fiiller
 - c) Sonunda te'kîd nûn'u olan muzâri fiiller
- 3) Harf türünden mebniler

Bütün harfler (Arapçadaki harf kavramı ayrı bir konudur) mebnidirler.

İşte Nisâ 34. âyetteki bu *وَالَّتِي تَخَافُونَ نُشُوزَهُنَّ فَعِظُوهُنَّ* (vellâti tehâfûne nuşûzehunne fe'izûhunne) cümlesinde geçen *الَّتِي* (Ellâti) kelimesi de mebni yani hangi konumda olursa olsun son harekesi değişmeyen ism-i mevsûldür. Bu tür kelimelerin cümle içinde “özne mi yoksa nesne mi” oldukları cümle yapısından anlaşılabacaktır. Âyetin bu cümlesinin gramatik yapısını deşifre eden eski-yeni müfessirlerin tamamı cümlede bir isim cümlesi olduğunu ve *الَّتِي* (Ellâti) kelimesinin de “müptedâ” yani özne olduğunu söylemişlerdir.

مضارع (تخافون) اسم موصول مبني في محل رفع مبتدأ (اللاتي) عاطفة (الواو) مفعول به منصوب و (هن) ضمير متصل في محل جر (نشوز) والواو فاعل ... مرفوع مضاف إليه (الفاء) زائدة في الخبر

Ellâti, ism-i mevsûl, ... اسم موصول مبني في محل رفع مبتدأ (اللاتي) mebni, raf mahallinde müptedâ/özne. (*İ'rabu'l Müyessera – Necla Yasdımân/ İrab'lı Kur'an ve Meâli c. I.s.248*)

Bu *الَّتِي* (Ellâti) kelimesine müptedâ yani özne demek; onun cümlede kurucu ögesi olduğunu ve Türkçeye çevrilirken kesinlikle sonuna bir ek alamayacağını söylemektir. Çünkü Türkçeye çevrilirken kelimenin sonuna eklenecek “-e, -a” sesi, özne olan bir kelimeyi nesneye çevirecektir. İşte buna göre Türkçe meâllere ve Arapça tefsirlere baktığımızda kelimeye özne denmesine rağmen

hep “nesne” mânâsı verildiği görülmektedir. Yukarıya aldığımız ve almadığımız tüm meâllere bakıldığında التَّيِّ (Ellâti) kelimesine “kadınlar” veya “kadınlar gelince” anlamı verildiği görülecektir. Kelimeye “özne” mânâsı veren bir tane bile meâl veya tefsir yoktur. Her iki kullanımda da “kadınlar” kelimesi “-a” sesi almış ve o küçük ses, kelimeyi özne iken nesne hâline çevirmeye yetmiştir.

Öte yandan cümlelerin yapısı temel alınarak التَّيِّ (Ellâti) kelimesine özne oluşuna göre mânâ verilmesi durumunda ortaya başı başka devamı ise bambaşka bir mânâ çıkmaktadır. Meâllerdeki anlamları doğru varsayarak cümleye mânâ verilmesi durumunda yani “kadınlar” kelimesinin sonuna “-a” sesi eklemekten mânâ verilmesi durumunda şöyle olmaktadır:

“Nûşûzundan korktuğunuz kadınlar, onlara (dişil) öğüt verin...”

Türkçe hâlden bile bozuk bir cümle olduğu anlaşılan bu cümlelerin isim cümlesi olduğunu da göz önüne aldığımızda durum daha da karmaşık bir hâl almaktadır. Çünkü isim cümlesinin temel yapısı öznenen bahsetmek üzerine kuruludur. Zaten Arapça isim cümlelerinin yapısı “müptedâ-haber” çatısına göredir. Aslında bu Türkçede de böyledir. İster “Çocuk çalışkandır.” gibi kısa bir cümle kuralım isterse de “Annesini ve babasını geçen sene trafik kazasında kaybetmiş olan yetim o (kız), çalışkandır.” cümlesi gibi uzun bir cümle kuralım; bu cümle isim cümlesidir. Bu uzun cümlelerin “Annesini ve babasını geçen sene trafik kazasında kaybetmiş olan” cümlesi sıfat cümlesidir (Arapçada sıla cümlesi), “o (kız)” kelimesi ilgi zamiri (Arapçada ism-i mevsûl), “çalışkandır” kelimesi ise kızın durumundan haber veren “haber” kelimesidir. Zaten sonuna “-dir” eki almış olması onun haber olduğunu anlamaya yeterlidir. Arapçada kelimelerin müennes mi yoksa müzekker mi olduğu kelimenin kendisinden anlaşıldığı için parantez içinde (kız) veya (oğlan/erkek) şeklinde ek bir açıklama getirilmesine gerek yoktur; ama Türkçede müennes-müzekker ayrımı olmadığı için Arapça kelimeler Türkçeye aktarılırken bu açıklamayı yapmak zaruri hâl gelmektedir yoksa hakkında haber verilen kişinin eril mi yoksa dişil kişilik mi olduğu anlaşılmayacaktır. Arapçada

الَّتِي (Ellâti) şeklinde yazılan bir ism-i mevsûlün hiçbir parantez içi açıklamaya ihtiyaç duymayacak şekilde müennes yani dişil olduğu anlaşılmaktadır.

İşte bu ism-i mevsûl; cümlelerin öznesi (müptedâsı) olduğuna göre cümlelerin gramatik çatısı şu şekilde olmaktadır:

فَعَطُّهُنَّ وَاهْجُرُوهُنَّ فِي الْمَضَاجِعِ وَاضْرِبُوهُنَّ	(تَخَافُونَ نُشُوزَهُنَّ)	وَالَّتِي
Öznenin durumunu bildirmesi gereken haber cümlesi	Asıl cümle içinde özne, nesne gibi herhangi bir görev alamayan, kendinden önceki kelimeye sıfat hükmünde sıra cümlesi	Vav + Özne (müptedâ)

İşte tüm i'râb kitaplarında bu şekilde deşifre edilen الَّتِي (تَخَافُونَ نُشُوزَهُنَّ) cümlesinin öznesi olan الَّتِي (Ellâti) ism-i mevsûlüne cümlelerin çatısı temel alınarak nesne olacak şekilde yani “-a” sesi eklenerek “kadınlar+a” anlamı verilmesinin imkânı yoktur. Yani istense bile nesne anlamı vermek mümkün değildir. Tek bir istisnası dahî olmadan eski-yeni tüm ulemânın, temel yapısı isim cümlesinde özne olan bu الَّتِي (Ellâti) kelimesine dâima nesne olarak mânâ vermesinin gerekçesi cümlede bir “hazf” olduğunu kabul etmiş olmasından dolayıdır. Birazdan üzerinde daha detaylıca duracağımız hazf; bir cümleden kelime veya cümle eksiltmek anlamındadır. Cümlelerin yapısına bakıldığında hakîkaten bir hazf olduğunu kabul etmeden cümlede düzgün bir mânâ vermenin imkânsız olduğu da görülmektedir. Yani ulemânın bu cümlede bir hazf olduğunu söylemesi yanlış değildir. Fakat her ne olursa olsun cümleden bir kelime veya cümle- nin düştüğüne dair mutlaka bir delil olması şarttır. Üstelik bu delil cümledeki kelimelerin anlamları üzerinden değil cümlelerin gramatik çatısı açısından olmak zorundadır. O hâlde şu soruyu soralım:

Cümlede hazf (kelime ve cümle düştüğünün) gramer delili var mıdır?

Bu soruya rahatlıkla “Evet vardır.” dememizin önünde hiçbir engel yoktur. Çünkü hem temel yapısı müptedâ-haber olan isim cümlesinin “haberi” haber cümlesinde olmaması gerekmesine rağmen emir fiil olarak gelmiştir hem de haber cümlesi olan emir

fiilin başına ف (fa) edatı gelmiştir. Bu iki durum, cümlede bir “hazf” olduğunun yani cümleden kelime veya cümle düştüğünün yeterli gramer delilidir. Cümlede bir hazf olduğunun anlaşılması beraberinde şu soruyu getirecektir:

Cümleden düşürülen kelimeler veya cümleler nasıl ve neye göre tespit edilirler?

- 1) Cümlede bir hazf olduğunu bildiren delillerin gramerde ne şekillerde kullanıldığına göre.
- 2) Cümlelerin bağ kurduğu yere göre.

Cümlede bir hazfın olduğunu, haber konumunda olmaması gereken bu فَعِظُوهُنَّ (faizuhunne) kelimesinin emir fiil olmasından ve kelimenin başına gelen ف (fa) edatından anlamıştık. O hâlde bir emir fiilinin başına hangi durumlarda ف (fa) edatı geldiğini tespit etmemiz durumunda hazfedilen şeyin ne olduğunu da tespit etme imkânımız vardır. Birçok kullanım şekli olan ف (fa) edatının kullanıldığı yerler kısaca şu şekildedir:

- 1- *Kelimeleri veya cümleleri birbirine öncelik ve sonralık sırasına göre atfeden atıf edatı olur.*
- 2- *Cevap ف (fa) 'sı olur: Bir şart cümlesinde cevap cümlesinin, isim cümlesi, **istek (inşa-talep) fiillerinden (yani emir fiillerden)** biriyle başlaması veya camid (çekimsiz) fiillerden oluşması veyahut da cevap cümlesinin başında مَا – سَوْفَ – هُنَّ – سَ – قَدْ harflerinden birinin bulunması gibi durumlarda cümle cevap cümlesi olmaya uygun değildir. Ancak bu tür cümlelerde cevap ف (fa) 'sı adı verilen bir harf ile, şart fiiline bağlandıkları takdirde cevap cümlesi olabilirler.*
- 3- *Sebep için, “-den, -den dolayı, ki” anlamları ifade eden ف (fa) olur.*
- 4- *Kendisinden önce özet olarak bahsedilen konuyu genişletmeyi ifade eden ف (fa) olur.*
- 5- *Fasiha (açıklama) ف (fa) 'sı: Bu, 2.şıktaki ف (fa) 'nın aynıdır. Ancak cevap cümlesinin başında bulunan bu edattan önce şart edatıyla birlikte şart fiili de hazfedilir. Edat hazfedilen bu cümleyi hissettirdiği, açıkladığı için bu adı almıştır.*
- 6- *İsti'nafiye (başlangıç) ف (fa) 'sı. Bu edat cümle başında bulunur.*

7- *Netice (sonuç) ف (fa) 'sı.*

8- *Tezyiniye ف (fa) 'sı*

(Hasan Akdağ – Edatlar s.297)

Anlamaya çalıştığımız cümlede emir fiilinin başında gelen ف (fa) edatının bu şekildeki kullanım yerlerine baktığımızda cümlemize uyan tek kullanımın 5. şıktaki “fasiha ف (fa)’sı” olduğu anlaşılmaktadır. Çünkü emir fiil hem haber cümlesi olmaya hem de cevap cümlesi olmaya uygun değildir. Bu emir fiilinin başına ف (fa) edatı getirerek onu haber cümlesi hâline getirmenin imkânı yoktur. O hâlde bu cümlede ف (fa) edatından dolayı hem şart edatının hem de şart fiilinin hazfedildiğini söylememizin önünde hiçbir engel kalmamaktadır. Yani cümle hem şart edatı hem de şart fiili gizlenmiş bir şart-cevap cümlesidir. Şimdilik hangi şart edatının ve fiilinin hazfedildiğini bilmesek bile cümlelerin çatısının şu şekilde olduğu kesinleşmiştir:

فَعِظُواهُمْ وَاجْزُواهُمْ فِي الْمَضَاجِعِ وَاضْرِبُوهُمْ	(تَخَافُونَ نُشُورَهُمْ)	الَّتِي	??
Emir fiil olmasından ve hem şart edatının hem de şart fiilinin hazfedilmiş olmasından dolayı başına “fasiha ف (fa)’sı” denilen edat getirilmiş olan cevap cümlesi	İraktan mahalli olmayan, sıfat hükmündeki sıla cümlesi	Hazfedilmiş şart fiilinin mef’ûlü (nesnesi)	Hazfedilmiş şart edatı ve şart fiili.

Cümlelerin gramatik çatısının bu şekilde olması her müellifin keyfine kalmış bir seçenek değil cümlelerin gramer yapısının belirlendiği olmazsa olmaz bir durumdur. Bu durumda yapılması gereken şey; hazfedilmiş “şart edatı ve fiilinin” ne olduğunun tespit edilmesidir. Fakat hazfedilmiş kelimelerin neye göre ve nasıl tespit edileceğine geçmeden önce “hazf” denilen şeyin kurallarının bilinmesi gerekmektedir.

Sözde hafiflik sağlama, icâz ve ihtisar başta olmak üzere azamet ifadesi, zaman yetersizliği, fâsılâya riâyet gibi sebeplerle yapılan hazfın gerçekleşebilmesi için akıl, nakil, şer’î, âdet ve örf, hâl, siyâk-sibâk, lûgat ve lafız delâleti gibi hazfı belirleyen bir delilin ve ipucunun bulunması şarttır. Birbirleriyle ilgili iki şeyden birinin diğerinin delâleti sebebiyle hazfedilmesi Kur’ân-ı

Kerîm’de çok görülen hazîf türüdür. Genellikle aralarında atıf itibatı bulunan unsurlarda gerçekleşen ve “iktifâ” adı verilen bu hazîf türü bazı hikmet ve nüktelere dayanır. Meselâ, “Her türlü hayır senin elindedir. Gerçekten sen her şeye kâdirsin” (Âl-i İmrân 3/26) meâlindeki âyette hayrın anılıp şerrin hafzedilmesi Allah’a şer nisbetinin edebe aykırı olmasındandır. “Allah ... sizi sıcaktan koruyacak elbiseler ve savaşta sizi koruyacak zırhlar yarattı” (en-Nahl 16/81) âyetinde sıcaklığın anılıp soğukun hafzedilmesinin sebebi, Kur’an’ın nâzil olduğu yerde onun ilk muhatapları olan çöl halkının elbiseyi ekseriyetle sıcaktan korunmak için giymesidir. “Eğer göklerde ve yerde Allah’tan başka ilâhlar olsaydı onların nizamı bozulurdu” (el-Enbiyâ 21/22) meâlindeki âyette, “Göklerin ve yerin nizamı bozuk olmadığına göre bir tek ilâh vardır” şeklindeki kıyasın tamamlayıcı unsurları, anılan kısmının delâleti sebebiyle hafzedilerek îcâz sağlanmıştır. Yine bir âyette altın ve gümüşten sadece gümüşe zamir gönderilmesi (et-Tevbe 9/34) ticarete daha ziyade onun tedavül etmesindendir.

Başta Yûsuf kıssası olmak üzere Kur’an kıssalarında olaylar arasındaki bağlantılarda birçok cümlelerin hafzedilerek îcâz sağlandığı görülmektedir.

(Müeyyed el-Alevî, s. 247-258; Zerkeşi, III, 104-134)

Sarf ilminde hazîf, söyleniş hafifliği sağlamak için illet harflerinin düşürülmesi şeklinde görülür. Buna “i’lâl bi’l-hazf” denir. Arap aruz sistemindeki hazîf ise bahrin son tef’ilesinin hafif sebebini atılması şeklinde olur.

(TDV Ansiklopedisi-Hazf md./ İsmail Durmuş)

Hazf kelimesi, sözlük anlamını çağrıştıracak şekilde temel İslâmî bilimlerinin dilbilim konuları ile iç içe olan alanlarda kavramsal bir anlam kazanmıştır. Zerkeşi (ö.794) ‘Ulûmu’l-Kur’ân konularını incelediği kitabında, hazf kavramsal olarak; “Kelâmdan (sözden) bir cüzün veya (bir söz grubundan bir veya birkaç) cümlelerin tamamının bir delile dayanarak düşürülmesi” şeklinde tanımlamaktadır.

(Kutbettin Ekinci – Tez s.6)

Bu tanımlardan da anlaşılacağı üzere; hazf’in rastgele, herhangi bir delile dayanmadan ve cümleleri veya kelimeleri düşürüldükten

sonra geride kalan cümlede hazfe başvurulduğuna dair herhangi bir delil bırakmadan, hazf yapılması doğru değildir. Biraz önce de belirttiğimiz gibi *وَالَّتِي تَخَافُونَ نُشُوزَهُنَّ فَعِظُوهُنَّ وَاهْجُرُوهُنَّ فِي الْمَضَاجِعِ وَاضْرِبُوهُنَّ* (*vellâti tehâfûne nuşûzehunne fe'izûhunne vehcurûhunne fi-lmedâci* 'i vadribûhun(ne)) cümlesinde hazfe başvurulduğuna dair delil; fiillerin emir fiil olarak gelmesi ve ف (*fa*) edatının olmasıdır. Fakat bunlar sadece, cümlede hazfe başvurulduğuna delil olmaktadır. Bu delillerden hareketle cümlelerin şart-cevap cümlesi olduğunu, şart edatı ve fiilin hazfedildiğini tespit ettik de hangi edatın ve hangi fiilin hazfedildiğini nasıl anlayacağız?

Bir hazfın yapılabilmesi için hazf yapılmadan önce bahsedilen konu hakkında yeterli bilgilerin verilmesi şarttır. Bu noktada, bir cümlede hangi fiilin ve edatın gizlendiğini rivayetten, herhangi bir yorumdan veya başka bir kaynaktan değil, cümledeki kelimelerin bağlandığı daha öncesinde geçen anlatımlardan anlaşılması bir zorunluluktur.

İşte bu noktada, cümledeki kelimelerin daha önce bahsi geçmiş hangi konuya bizi bağladığını tespit etmemiz gerekmektedir. Daha önceki bölümlerde âyetteki *وَالَّتِي تَخَافُونَ نُشُوزَهُنَّ فَعِظُوهُنَّ* (*vellâti tehâfûne nuşûzehunne fe'izûhunne*) cümlesinin istesek de istemesek de bizi Nisâ 15. âyete bağladığını detaylıca anlatmıştık. Çünkü ism-i mevsûller kendilerinden sonra gelen sıfat hükmündeki sıra cümleleri ile tanınırlar ama kime veya neye dönmesi gerektiği kesinlikle hem zamansal hem de metinsel olarak kendisinden önceki cümlelerden anlaşılan kelimelerdir. Sonra ile önce arasında kopmaz bağlar kuran kelimelerdir. Bir ism-i mevsûl; sıra cümlesi ile birlikte mercisi olmayan zamir gibidir. Fakat zamirlerden daha keskin bir şekilde kime döneceği yani mercisinin kim olduğu kesinlikle kendisinden öncesinde aranan kelimelerdir. İsm-i mevsûllerle ilgili çok daha geniş açıklamaları daha önceki bölümlerde yaptığımız için geçiyoruz.

Az önce verdiğimiz açıklamalarda bu cümlelerin şart fiili ve edatı hazfedilmiş bir şart-cevap cümlesi olduğunu ve *وَالَّتِي* (*vellâti*) ism-i mevsûlünden dolayı da Nisâ 15. âyete bağlanmamız gerektiğini, hazfedilen şart edatının ve fiilinin o âyetten tespit edilmesi gerektiğini belirttik. O hâlde Nisâ 15. âyete bakalım.

Nisâ 4/15

وَالَّتِي يَأْتِيَنَّ الْفَاحِشَةَ مِنْ نِسَائِكُمْ فَاسْتَشْهِدُوا عَلَيْهِنَّ أَرْبَعَةً مِنْكُمْ فَإِنْ شَهِدُوا فَأَمْسِكُوهُنَّ فِي الْبُيُوتِ حَتَّى يَتَوَفَّيَهُنَّ الْمَوْتُ أَوْ يَجْعَلَ اللَّهُ لَهُنَّ سَبِيلًا

Kadınlarınızdan fuhuş yapanlara karşı aranızdan dört şahit getirin. Eğer şahitlik ederlerse, o kadınları ölüm alıp götürünceye yahut Allah onlara bir yol açincaya kadar evlerde hapsedin. (TDV meâli)

Bu âyette geçen الْفَاحِشَةَ (*el-fahişat*) kelimesinin zina anlamına gelmediğini daha önce detaylıca açıklamıştık. Âyete verilen meâlê dikkat edilirse *fahişat* yapan kadınlara karşı dört şahit edinilmesi ve şahitlerin şahitlik etmesi durumunda ise “evlerde tutulması” gerektiği emredilmektedir. Peki bu kadınlar ne zamana kadar evlerde tutulacaktır?

- 1) Ya ölüm onları alıp götürünceye kadar.
- 2) Ya da Allah onlar lehine bir yol açincaya kadar.

Zina cezasının bile yüz celde olduğu düşünüldüğünde zina yapmamış ama normalin dışına çıkan davranışlar göstermiş (*fahşiyat*) kadınlara ölünceye kadar ev hapsi cezası vermek oldukça adaletsiz bir ceza olmaktadır. Fakat hemen bu ifadenin ardından gelen “onlar lehine bir yol belirleyinceye kadar” cümlesinden, aslında evlerde tutmanın bir cezalandırma olmadığı, alınacak tedbirlerin bildirileceği rahatlıkla anlaşılmaktadır. Üstelik لِهِنَّ (*le-hunne*) ifadesinin başındaki ل (*lam*) harfî, alınacak bu tedbirlerin söz konusu kadınların aleyhine değil lehine olacağını bildirmektedir. Bu durumda bu âyette bildirilen hükümler aslında açıklaması ileride gelecek tamamlanmamış hükümler olarak durmaktadır ve işte bu hükümler aynı pasajın âyeti olan Nisâ 34. âyet ile tamamlanmaktadır. Yani Nisâ 15. âyette bir kısmı anlatılan hükümlerin tamamlanması zamanın ilerisinde değil metnin ilerisindedir. Bu durumda Nisâ 34. âyetinde hazfedilen şart edatı ve şart fiilinin Nisâ 15. âyetindeki فِي الْبُيُوتِ (*feemsikûhunne fi-lbuyûti*) cümlesi ile tespit edilmesi bir zorunluluk olmaktadır. Yani Nisâ 34. âyetinde hazfedilen fiil Nisâ 15. âyetinde geçen ve kök harfleri م س ك (*mim+sin+kef*) fiilinin cem-i müzekker, muhatap sigasıdır. Nisâ 34. âyet Nisâ 15. âyetinde bir kısmı bildirilen hükmü açıkla-

yan, tamamen erdiren bir âyettir. Nisâ 15. âyetinde geçen *فَأَمْسِكُوهُنَّ* (*fe emsiku hunne*) kelimesinin en temel anlamlarından birisi de “hapsetmek, tutuklamak”tır.

Nisâ 15. âyetindeki *الْفَاحِشَةُ* (*el-fahişat*) kelimesine zina anlamı vermenin, daha sonra bu âyette getirilen ölünceye kadar ev hapsi cezasının da Nûr 2. âyetindeki yüz celde cezasıyla hafifletilerek bu âyetteki hükmün nesih edildiğini söylemenin hiçbir ilmî mantığı yoktur.

Bu açıklamalara göre Nisâ 34. âyetinin hazfedilen fiili *تَمْسِكُوا* (*temsiku*) kelimesidir, hazfedilen şart edatı ise *إِنْ* (*in*) edatıdır. Nisâ 34. âyetinde hazfedilen cümle Nisâ 15. âyetindeki işte bu *فَأَمْسِكُوهُنَّ* *فِي الْبُيُوتِ* (*feemsikûhunne fî-lbuyûti*) cümlesinin tamamıdır. Öyleyse, Nisâ 34. âyetinin bir şart-cevap cümlesi olduğu anlaşıldığına göre cümlelerin gramatik yapısı şu şekilde olmalıdır:

وَأَنْ	تَمْسِكُوا	الَّتِي (تَخَافُونَ نُشُوزَهُنَّ)	فِي الْبُيُوتِ	فَعَطَوْهُنَّ وَأَهْجَرُوهُنَّ فِي الْمَضَاجِعِ وَأَضْرَبُوهُنَّ
Şart edatı	Şart fiili+Fail (müstetir kum zamiri)	Mef'ûlü bih + i'râbtan mahallî olmayan sıla cümlesi	Mef'ûlü fih	Cevap cümleleri

(Tabloda bold karakterle belirttiğimiz kısımlar Nisâ 15. âyetindeki kelimelerdir.)

İşte bu cümle yapısına göre cümlelerin anlamı şu şekilde olacaktır:

وَأِنْ تَمْسِكُوا اللَّتِي (تَخَافُونَ نُشُوزَهُنَّ) فِي الْبُيُوتِ فَعَطَوْهُنَّ وَأَهْجَرُوهُنَّ فِي الْمَضَاجِعِ ... وَأَضْرَبُوهُنَّ **“Eğer nüşûzundan emin olduğunuz kadınları evlerde tuttuysanız, artık onlara vaaz edin...”**

Tekrar edelim ki bu hükümlerin hiçbirisi savcısının-hâkimi-nin-celladının kocaların, babaların, ağabeylerin vs. olduğu yani ailedeki erkeklerin oluşturduğu bir mahkemenin hükümleri değildir. Bunlar mümin olanların yerine getirmesi gereken toplumsal sorumluluklardır. İslâm sadece bu konuda değil, hüküm bildiren hiçbir konuda bireysel davranışlara asla prim vermemektedir. Âyette geçen “kadınların nüşûzundan emin olmak”; bir erkeğin hafiyelik yaparak karısının, kızının veya annesinin peşine düş-

mekle değil dört şahitle olmak zorundadır. Çünkü Nisâ 15. âyet kadınların *fahişat*ından emin olmanın yolunu tıpkı zinada olduğu gibi dört şahide bağlamıştır. Dört şahitle tespit edilen “*fahişatın*” cezası ev hapsidir. Bu cezayı veren, bireylerin kendisi değil mümin toplumdur. Yani bu, bir babanın kızına veya bir kocanın karısına evden çıkmayı yasaklaması değil mahkemenin verdiği ev hapsi cezasıdır.

Nisâ 34. âyetinde geçen فَعْظُوهُنَّ (*faizuhunne*) kelimesi, muhatabı kötü bir şeyden engellemek ve iyi olana yöneltmek için azarlamadan, aşağılamadan, aklını başından almadan, dışlamadan, kötülemeden, içeriğinde muhatabın yararına olacak uyarılar da bulunan, yumuşakça ve tatlılıkla söylenen söz demektir. (*Bkz. Müfredat.*)

Nüşûzu dört şahitle tespit edilen bir kadına mahkeme tarafından ev cezası verilmesi; nüşûz yapmış kadınla o nüşûzdan en fazla etkilenen aile bireylerini mecburi olarak bir araya getirmek demektir. İşte bu durum, zaten ev hapsine çarptırılmış kadının değil; kıskançlık, nefret, utanç vs. duyguları içinde taşınması muhtemel ailenin diğer bireylerinin hareketlerine sınır getirmeyi, o kadına hangi çerçevede davranış geliştirmeleri gerektiğini belirlemeyi beraberinde getirmektedir. Âyetin devamına dikkat edilirse tam da bu yapılmış; ev hapsi verilen kadın bir kenara bırakılarak diğerlerinin davranışlarına tanım getirilmiştir. Şunun hiç gözden kaçmaması gerekmektedir. Bu âyetler ona imân edenler olunca işlevlik kazanmaktadır. Hayatının temeline iyi olmayı, ilkeli olmayı, sorumlu davranmayı almamış insanlar için hangi düzenleme getirilirse getirilsin her insanın başına bir bekçi dikilse bile kâr etmeyecektir.

Bir kadının nüşûzuna dört şahit getirmek inanan insanların yapacağı bir davranıştır. Yoksa kız kardeşini veya kızını sadece kendi yaptığı tespit üzerinden kurşunlamanın, gırtlakını kesmenin, sokak ortasında ibret olsun diye dayak atmanın, herkese rezil edip kadını utanca mahkûm etmenin ne namusla ne iffetle ne insanlıkla ne de İslâm’la alâkası vardır. Kendi karısını başkasıyla zina yaparken yakalasa bile tek başına kocanın şahitliği üzerine hiçbir ceza müeyyide uygulamayan Kur’an’ın, her erkeğin kendi kafasına

göre tarif edeceği bir nüşûz tanımı üzerinden, çağırdığında “buyur efendim” diyerek gelmeyen kadına dayak atmayı emrettiğini söylemenin de ne nüşûzla ne imânla ne insafla ne vicdanla ne de insanlıkla bir bağı vardır. Bu da yetmezmiş gibi üstüne sanki bu âyet onların dediğinden bahsediyormuş gibi, “Kadını dövme tarihinde yaşanan bir ilkellikti, çağımız kadını gelişti, akıllandı ona dayak atmak artık tarihte kaldı, dolayısıyla bu âyetin hükmü tarihseldir yani geçersizdir.” demek artık sözün bittiği yerdir.

Nisâ 34. âyetinde kullanılan üslûba dikkat edilirse ilk başlarda tüm insanları ilgilendiren bir dil kullanılmış, ardından “siz” diyerek daha dar çerçeveli bir üslûba geçilmiştir:

الرِّجَالُ قَوَّامُونَ عَلَى النِّسَاءِ بِمَا فَضَّلَ اللَّهُ بَعْضَهُمْ عَلَى بَعْضٍ وَبِمَا أَنْفَقُوا مِنْ أَمْوَالِهِمْ فَالصَّالِحَاتُ قَانِتَاتٌ حَافِظَاتٌ لِّلْغَيْبِ بِمَا حَفِظَ اللَّهُ

Allah’ın onların (kadın ve erkeğin) bazısını bazısına göre çoğalabilir hâle getirmesinden dolayı, erkekler de kadınlar üzerinden ortaya çıkarlar ve devamlılıklarını sağlarlar, (her ikisinin de ortaklaşa sahip oldukları) kendi mallarından talep sahibi olmaları buna (kadının çoğalabilir olmasına) göredir. İtidal üzere olanlar (dişil), Allah’ın belirlediği ilkelere göre o gayb’ı oldukları gibi koruyarak (dişil) üzerlerine düşeni yapanlardır.

Âyetin bu kısmı insanlar arasındaki hukukun temelini belirlemiştir. İnsanlık için konulmuş işte bu hukuk temeline güvenmek ya da güvenmemek insanların kendi tercihleridir. **Tercihlerini tüm insanlık için konulmuş bu hukuka göre yapanlar mümin, yapmayanlar ise mümin değildir.**²¹ İşte en başta genel bir üslûp kullanan âyetin birden “siz” diyerek daha dar çerçeveli muhataba seslenmesi, tercihini bu hukuktan yana yapmış insanlar içindir. Tercihini bu hukuktan yana yapmayanlardan bu hukuka uyulmaması durumunda getirilen yaptırımları uygulamalarını beklemek zaten doğru bir beklenti olmayacaktır. Ama eğer bu hukuka imân edilmişse, tercihini bu yönde yapmış insanların bu hukuka ve geti-

21 Bkz. Kur’an; Nisâ 4/60; Sana indirilene ve senden önce indirilenlere inandıklarını ileri sürenleri görmedin mi? Tâğut’a inanmamaları kendilerine emrolunduğu halde, Tâğut’un önünde muhakemeleşmek istiyorlar. Halbuki şeytan onları bütünüyle sapıtmak istiyor.

rilen düzenlemelere uymamaları, kendi inançlarına ihanet ettikleri anlamına gelecektir.

Aslına bakılırsa Nisâ 34. âyetinin gramer yapısına baktığımızda Nisâ 34. âyeti bir âyet değil, iki âyet olacak bir gramer yapısına sahiptir. Bilindiği gibi ilk nüshalarda olmayan âyet bölünmeleri (secaventler) sonradan oluşturulmuştur. Nitekim daha önceki bölümlerde Kur'an'daki âyet sayılarının kıraatlere göre farklılık arz ettiğini göstermiştik. Kur'an'daki âyetlerin grameri dışlanarak, sadece ses uyumunu yakalamak için en olmadık yerlerden bölünmesi veya Nisâ 34. âyetinde olduğu gibi tam tersi yapılarak bölünmesi gereken yerden bölünmemesi sadece anlama zorluğu getirmemekte, âyetlerin hangi âyetlere bağlandığı tespitinin yapılmasını da zorlaştırmaktadır. Sadece dikkat çekmekle yetindiğimiz bu konu da kapsamlı başka bir çalışmanın konusudur.

وَالَّتِي تَخَافُونَ نُشُوزَهُنَّ فَعِظُوهُنَّ وَاهْجُرُوهُنَّ فِي الْمَضَاجِعِ وَاصْرَبُوهُنَّ فَإِنْ
أَطَعْنَكُمْ فَلَا تَبْغُوا عَلَيْهِنَّ سَبِيلًا إِنَّ اللَّهَ كَانَ عَلِيمًا كَبِيرًا
(vellâtî tehâfûne nuşûze-
hunne fe'izûhunne vehcurûhunne fî-lmedâci 'i vadribûhun(ne)(s)
fe-in eta'nekum felâ tebgû 'aleyhinne sebîlâ(en)(k) inna(A)llâhe
kâne 'aliyyen kebîrâ(n))

Nisâ 34. âyetinin bu cümlesi Nisâ 15. âyetinde ev hapsi cezası verilen kadınlar için getirilmiş ek bir cezayı değil, ev hapsini uygulayacak kişilerin bunu nasıl uygulayacaklarını açıklamaktadır. İlerleyen sayfalarda cümlelerin geri kalan kelimeleri üzerinde duracağız ama cümlelerin devamında gelen emirlerin muhatabının müeyyide uygulanan kadınlar olmadığıнын, müeyyideyi uygulayanların olduğunun altının çizilmesi gerekmektedir. Nisâ 15. âyet “Evlerde hapsedin.” diye emir vermiş ama bu emrin nasıl uygulanacağı bildirmemişti.

Bu ev hapsi; kadınlar bir odaya kilitlenip kapı aralığından yemek verilerek mi, her fırsatta günahı yüzüne vurulup aşağılanarak mı, şahsiyetine en olmadık hakaretler yağdırılarak mı ya da ulemânın söylediği gibi dayak atılarak mı uygulanacaktır? İşte cümlelerin devamı bunu açıklamaktadır.

Her şeyden önce فَعِظُوهُنَّ (faizuhunne) emri verilmiş; hiçbir şekilde onların aşağılanmaması günahlarına mahkûm edilmemesi,

onlara hakaret edilmemesi, en ufak kötü bir muamele gösterilmemesi gerektiği söylenmiştir. Az önce anlamlarını verdiğimiz فَعِظُوهُنَّ (faizuhunne) kelimesinin mânâlarının tamamında muhatabı kötü bir işten uzaklaştırıp iyi bir işe güzellikle sevk etme amacının taşındığını görürüz. Kelimenin anlamlarının hiçbirinde kötü muamele yoktur. Evet kelimenin mânâları arasında sadece tatlı sözler değil korkutma amaçlı uyarılar da bulunmaktadır ama bu korkutma ve uyarıların da kötü muamele ile değil tatlılıkla yapılması gerekmektedir. Bu uyarı ve korkutmalarındaki amaç muhatabını aşağılamak veya onun aklını başından alarak tırsmasını, sinmesini, pısmasını sağlamak değil; yaptığı hareketin sonuçlarında hem kendisinin hem de ailesinin göreceği zararları anlamasını sağlamaktır. Tekrar ediyoruz ki bu kelimenin taşıdığı anlamların hiçbirinde kötü muamele veya muhatapta acizlik oluşturacak bir korkutma ve uyarı yoktur ve sadece ikna amaçlıdır.

Aslına bakılırsa cümlelerin devamındaki emirlerin sadece ikna amaçlı tatlı söz söylemek olan فَعِظُوهُنَّ (faizuhunne) emri ile başlaması bile ulemânın bu âyetten çıkardığı “kadını dövme” gibi bir emrin olmayacağını anlamaya yeterlidir. Çünkü döverek yola getirilen muhatap ikna olduğu için değil güçsüz, aciz kaldığı için boyun bükcektir ki bu da muhatabı ikna etmeyeceği gibi derin bir ikiyüzlülüğe (münafıklığa) sevk edecektir. Aslında biraz olsun kelimelere sadık kalarak cümleyi okuyanlar “vaaz” kelimesi ile “dayak” kelimesini aynı cümle içinde kullanmanın bile imkânsız olduğunu görebilirler. *İknâ edin, tatlılıkla uyarılarda bulunarak vazgeçirin* anlamına gelen فَعِظُوهُنَّ (faizuhunne) kelimesi ile başlayan bir cümlelerin devamında “dayak atın” denmiş olması mümkün değildir.

Elbette ki ulemâ buna da kılıf bulmuş ve hiç olmayacak şekilde âyetteki cümleyi “*Nüşûzundan korktuğunuz kadınlara nüşûzlarından vazgeçirmek için öğüt verin, eğer nüşûzlarından vazgeçmezlerse yataklarında yalnız bırakın, yok yine nüşûzlarından vazgeçmezlerse bu sefer dayak atın, eğer dayak attıktan sonra nüşûzlarını terk edip size itaat ederlerse artık onların aleyhine bir yol aramayın.*” şekline çevirerek aşamalı bir kötü muamele çizgisi çıkarmışlardır.

Daha önceki sayfalarda Râzî'nin 'nüşûz' kelimesine yüklediği anlamı aktarmıştık. Şimdi onların verdiği anlamları önce bir daha tekrarlayalım, ardından bu anlamlara göre âyetin bu cümlesine mânâ vermeye çalışalım.

Bil ki Allah Teâlâ “sâliha kadınlardan” bahsettikten sonra sâliha olmayanları söz konusu ederek “şerlerinden, serkeşliklerinden korktuğunuz kadınlara gelince...” buyurmuştur.

Bil ki “havf” (korkma), istikbalde kötü bir şeyin olacağını zannedildiği zaman kalpte meydana gelen bir hâlden ibarettir. Şafî, “serkeşlik” (geçimsizlik), bazen söz ile bazen de fiil ile olur, Meselâ; söz ile olması, (daha önce) kendisini çağırdığında “efendim, buyur” diyen, kendisine seslendiğinde sözünü dinleyen bir tavırda iken, sonradan değişmesidir. Fiil ile olan ise, daha önce yanına girdiğinde ayağa kalkıp, emrine koşarken ve kendisini istediğinde güler yüzle yatağına gelirken sonra birdenbire değişmesidir. İşte bunlar; o kadının geçimsizliğinin (nüşûzunun) ve isyan ettiğinin emareleridir. Bu durumda onun geçimsizliği anlaşılır. Bu gibi şeylerin ortaya çıkışı geçimsizlik (serkeşlik) endişesi duyurur” der. Nüşûz kocaya isyan ve başkaldırmadır.

(F. er-Râzî, Tefsir-i Kebir, c.8.s.21)

Râzî'nin bu tanımına göre âyet şunu demiş olmaktadır: “Eve girdiğinizde ayağa kalkmayan, çağırdığınızda ‘Buyur efendim.’ diyerek gelmeyen, emrettiğinizde hiçbir itiraz getirmeden emirlerinizi gönülden yerine getirmeyen, yatağınıza güler yüzle gelmeyen kadınlara nasihat edin. Eğer eve girdiğinizde hâlâ ayağa kalkmamaya, çağırdığınızda ‘Buyur efendim.’ diyerek gelmemeye, emrinizi koşarak ve gönülden yerine getirmemeye, yatağınıza güler yüzle gelmemeye devam ederlerse yatma yerlerinde onları yalnız bırakın. Eğer siz eve girdiğinizde hâlâ ayağa kalkmamaya, çağırdığınızda ‘Buyur efendim.’ diyerek gelmemeye, emirlerinizi gönülden ve koşarak yapmamaya, yatağınıza güler yüzle gelmemeye devam ederlerse bu sefer onları dövün. Eğer bu dayaktan sonra siz eve girdiğinizde ayağa kalkıyorlarsa, çağırdığınızda ‘Buyur efendim.’ diyerek geliyorlarsa, emirlerinizi koşa koşa, gönülden yerine getiriyorlarsa, yatağınıza da güler yüzle geliyorlarsa artık onların aleyhine olacak bir davranışta bulunmayın.”²²

22 Çok daha kısa kurabileceğimiz bu cümledeki tekrarlar Râzî'nin söylediklerini

Râzî'nin bu açıklaması, dayak attıktan sonra *"eğer kadınlar eve girdiğinizde ayağa kalkıyor, çağırdığınızda 'Buyur efendim.' diyerek geliyor, emirlerinizi koşa koşa yerine getiriyor, yatağınıza da güler yüzle geliyorlarsa"* artık onların aleyhine yol aramayın şeklinde bitmektedir. Peki ya hâlâ aynı şeylere devam ediyorlarsa, ya vazgeçmiyorlarsa ne yapacağız? Sonu gelmez dayak seanslarına mı başvuracağız? Meselâ, onları dövmeyi kaç seanstan sonra bırakacağız? Yoksa kollarından tuttuğumuz gibi kapı dışarı mı edeceğiz? Yoksa eve girdiğimizde ayağa kalkmadıkları, çağırdığımızda *"Buyur efendim."* demedikleri, koşa koşa emirlerimizi yerine getirmedikleri ve yatağa güler yüzle gelmedikleri için ellerine mehirlerini tutuşturarak boşayacak mıyız? Meselâ, kocasından 5 çocuk doğurmuş olan kadın; kocası eve girdiğinde ayağa kalkmıyor, *'Buyur efendim.'* demiyor, emirleri yerine getirmiyor, yatağa da güler yüzle gelmiyorsa ve kocası da önce nasihat etmiş, sonra yatakları ayırmış sonra da dövmüş olmasına rağmen hâlâ aynı şeyleri yapmaya devam ediyorsa ne yapacaktır?..

Yüce Allah'ın âyetlerine böyle seviyesiz ve çözümsüz bir yaklaşımı yakıştırmak hiç olacak iş midir?

Yüce Allah'ın, varlığımızı üzerinden devam ettirdiği kadınlara, bu denli aşağılık bir yaklaşımı kurallaştırmak nasıl bir düşüncenin ürünüdür?

Bu seviyesiz yaklaşımları 'meâl' adı altında âyetlere ilişitirdikten sonra kalkıp Yüce Allah'ın âyetlerini modası geçmiş, aktüel değerini yitirmiş, tarihte kalmış, uygulanamaz, ölü bir metin olarak göstermek için çırpınmak ise apayrı bir bataklık değil midir?

İnsanlığın tüm ihtilâflarını çözmek için gönderilmiş bir Kitab'ın karı-koca kavgalarını bile çözemeyen bir kitap gibi gösterilmesi reva mıdır?

okuyucunun gözüne sokmak için veya Râzî'yi kötü göstermek için bizim uyguladığımız bir manevra veya yazım tekniği değil, bizzat Râzî'nin kendisi âyetin söylediklerini böyle anlattığı içindir. O bunları anlatırken bizim tekrar ettiğimiz gibi cümleleri tekrar tekrar söyleyerek hafızetmiş, sözün gelişinden bizim bu şekilde anlamamızı istemiştir.

9- Ev Hapsi mi Rehabilitasyon mu?

Bir önceki bölümde, âyetin verdiği emirlerin her bireyin kendi karısına, kızına yahut annesine istediği şekilde uygulayabileceği keyfi bir cezayı içermediğini; nüşûz yaptığı dört şahitle kesin hâle gelen ve bundan dolayı ev hapsi cezası verilen kadına ailenin ve toplumdaki bireylerin davranış biçimleri ile alâkalı olduğunu belirttik. Fakat herhangi bir suçtan dolayı hakkında hüküm verilmiş sanığı tüm toplumdan izole ederek hapishanelerde tutmak ile hükümlüyü ev hapsinde tutmak aynı şey değildir. Hapishanelerde tutulan hükümlüler, görevi hükümlüleri günlük hayattan ve toplumdan izole etmek olan ve hükümlülerle herhangi bir aile bağı bulunmayan gardiyanlarla günlük hayatlarını sürdürürken ev hapsi cezası verilen hükümlüler ise günün her saatini o nüşûzdan birebir etkilenen aile bireyleri ile geçirmek zorundadır. İster hapishanelerde isterse evlerde hapsedilsin hakkında hüküm verilmiş birine işlediği suçtan dolayı kötü muamelede bulunmak o kişiye ceza üstüne ceza vermek anlamına gelecektir. Hapishanelerdeki mahkûmlara işkence uygulamak, hakaret etmek, gayri insani davranışlarda bulunmak hiçbir zaman tasvip edilecek şeyler değildir. Fakat suçlu ile mağdurların hapishanede bile olsa bir arada olması, aynı ortamı paylaşması çok daha büyük problemlere yol açacaktır. Hapishanelerde hükümlü ile mağduru dolaylı ya da dolaysız bir araya getirmeme imkânı vardır ama ev hapsi resmen hükümlü ile mağduru aynı ortamda bir arada olmaya mecbur etmek demektir.

Yani ev hapsi cezası bu yönüyle hem hükümlüyü hem de nüşûzun mağdurları olan ailenin diğer bireylerini bu cezaya ortak etmek gibi olmaktadır.

İşte bu ortamda hükümlünün değil de aile bireylerinin ev hapsi cezası verilmiş olan kadına nasıl davranacağını belirlenmesi daha önemli hâle gelmektedir. Ev hapsi cezasının yüz kızartıcı bir suç olan nüşûz (fahişat)’dan dolayı verildiğini göz önüne aldığımızda hükümlüden daha çok ailenin bireylerinin durumu daha da zorlaşmaktadır. Ev hapsi cezasına çarptırılmış bir kadın dâima şu kişilerle yüz yüze gelecektir:

Bekâr bir kızsaba babası, annesi, erkek ve kız kardeşleri.

Evli ama çocuksuz bir kadınsa kendi akrabalarıyla beraber kocası ve kocasının akrabaları.

Çocuk doğurmuş bir kadınsa kendi akrabaları, kocası, kocasının akrabaları ve bir de kendi çocukları.

Bu saydıklarımız sadece birinci dereceden akrabalardır. Bunun üstüne kadının hükmünü çekmek üzere hapsedildiği eve ikinci dereceden akrabaların da girip çıktığını düşündüğümüzde ev hapsi cezasına çarptırılan kadının durumunun ne kadar zor olduğu kendiliğinden anlaşılacaktır. Ev hapsi cezasının ceza olan kısmı sadece kadının evden çıkmasını yasaklamaktır. İşte bu cezanın birinci veya ikinci dereceden akraba olan ailenin diğer bireyleri tarafından sistemli bir işkenceye dönüştürülmemesi için hükümlüden ziyade ailenin diğer fertlerinin hareketlerine bir sınır getirilmesi gerekmektedir.

Geçmişte veya günümüzde “namus” denilerek işlenen cinayetleri, işkenceleri, dağılan aileleri, terk edilen, aşağılanan, horlanan, ömür boyu süren dışlanmaya maruz kalan ve âdeta hiç bitmeyecek cezalara çarptırılan kadınları ve kızları göz önüne aldığımızda fahişat gibi yüz kızartıcı bir suçun ailenin diğer bireylerinin nefret duygularını kamçılama ve onları en aşırı davranışlara sevk etmek gibi bir potansiyel taşıdığını uzun uzun açıklamaya gerek yoktur.

Olaya bu yönüyle baktığımızda nüşûz yapan bir kızın veya kadının hapishanelere tıklılması daha insani bir davranış olarak gö-

zükmemektedir. Fakat hapishaneler rehabilitasyon merkezi değildir ve o ortamda suçlular hiçbir şekilde iyileşmemektedir. İstisnaları olsa bile hapishaneden iyileşerek çıkmış insan sayısı sanıldığından çok daha azdır. Kaldı ki kız veya kadın hapishaneden çıkıp tekrar ailesinin yanına döndüğünde az önce belirttiğimiz şeylerin hepsini ve belki de daha beterini yine yaşayacaktır. Çünkü bir kadının veya kızın nüşûzunun yani fahşiyatının birinci dereceden mağdurları bizzat kendi ailesidir. Katili maktulün ailesine, hırsız malı çalınana teslim etmek ne anlam taşıyorsa nüşûz yapmış bekâr bir kızın veya evli bir kadının ailesine teslim edilerek hükmünün kendi ailesi içinde çekeceği bir ev hapsi cezası şeklinde verilmesi aynı anlama gelmektedir.

Bu ortamda hareketlerine sınır getirilmesi gereken kişiler ev hapsi cezasına çarptırılan kadınlar veya kızlar değil aksine ailenin diğer bireyleridir. İşte bu sınırlamaların ilki olan فِعْظُوهُنَّ (*faizuhunne*) ailenin diğer bireylerine verilen yetki değil tam tersi, getirilen bir sınırlamadır. Az önce anlamlarını verdiğimiz bu kelime Türkçeye de aslî anlamı ile geçmiş “vaaz” kelimesidir. Bu kelime, sözlerin ve davranışların hangi kalıplara göre olmasını bildirmekten ziyade hangi kalıplara göre “ol-ma-ma-sı” gerektiğini bildirir. Yani bu kelimenin anlamı nelerin yapılması veya söylenmesi gerektiği üzerinden değil nelerin yapılmaması ve söylenmemesi gerektiği üzerinden anlaşılmaktadır.

Hangi üslûp ve şekilde söylenirse söylensin içinde veya arka planında “işkence, zorlama, hakaret, dışlama, şantaj, tehdit, seçme hakkı vermeme vs.” gibi şeyler bulunan hiçbir söz ve davranış فِعْظُوهُنَّ (*faizuhunne*) değildir. Arkasından dayak, zorlama, işkence geleceği bilenen bir söz ve davranış فِعْظُوهُنَّ (*faizuhunne*) değildir. Bu sözün taşıdığı anlamların tamamında “muhatabı tatlılık ve yumuşaklıkla kötü bir şeyden engelleyip iyi olana sevk etmek” vardır. Öncesinde veya sonrasında şiddet, baskı, aşağılama, dışlama olan hiçbir söz “vaaz” değildir. Kaldı ki bu kadın zaten ev hapsine mahkûm edilmiştir. Bu ceza yetmezmiş gibi üstüne ceza olacak başka davranışlarda bulunmak vaaz değil, ceza üstüne ceza vermek anlamına gelecektir.

Meâl ve tefsir ulemâsının aksine فَعْظُوهُنَّ (faizuhunne), nüşûz yapmış kadın üzerinde kullanılacak sınırsız bir yetkiyi değil tam tersi diğer zamanlarda normal sayılan davranışlara bile getirilmiş bir sınırlamayı ifade eder. Çünkü fahişat yapmış da olsa hiç kimse suçuna mahkûm edilemez. Bu veya diğer günahların ve mâsiyetin tamamı -ki buna küfür ve şirk de dâhildir- özü itibariyle iyi ve cevheri itibariyle tertemiz bir fitrat üzerine yaratılmış insana sonradan bulaşmış hastalıklardır. Yapılması gereken şey, bu hastalıkların bulaşıcı ve müzmin hâle gelmemesi için o kişinin iyileştirilmesidir.

Fakat böyle bile olsa bu emirler silsilesinin nasıl yapılacağı-
nın da tespit edilmesi gerekmektedir. Yani hepsi aynı anda uygulanacak emirler midir yoksa biri kâr etmezse diğeri devreye giren emirler midir? Ulemâ bu emirleri biri kâr etmezse diğeri devreye sokulması gereken emirler olarak algılamıştır. Nitekim Râzî, tefsirinde bu emirlerin şöyle bir sıralama ile yapılması gerektiğini ifade etmiştir:

İtaatsiz Kadına Yapılacak Muamele

Sonra Cenab-ı Hak, “onlara (önce) öğüt verin. (Vazgeçmezlerse) kendilerini yataklarında yalnız bırakın. (Yine kâr etmezse) dövün” buyurmuştur. Bu ifade ile ilgili birkaç mesele vardır:

Şafii (r.h) şöyle der: “Onlara öğüt, “Allah’tan kork, benim sende hakkım var. Bu tutumundan vazgeç. Bana itaat etmenin farz olduğunu bil” ve benzeri sözlerle olur. Bu öğütlerin yeterli olması umulduğu için, erkek kadını bu noktada dövmez. Eğer kadın serkeşliğinde ısrar ederse, o zaman onu yatağında terk eder. Buna onunla konuşmama da dâhildir. Erkek onunla konuşmamayı üç günden daha fazla sürdürmez. Erkek yatağında onu yalnız bıraktığı zaman, eğer kadın kocasını seviyorsa bu durum ona güç gelir ve böylece geçimsizliği bırakır. Yok eğer kocasına kızıyor ve buğz ediyor ise, bu yalnız bırakma kadının işine gelir. Bu da kadının nüşûzunun (serkeşliğinin) had noktada olduğunun bir delilidir.”

Âlimler arasında, kadını yatağında terk etmeyi, “onunla cinsî münasebette bulunmama” mânâsında alanlar vardır. Çünkü terk etmenin, “yataklarında” yalnız bırakma şeklinde ifade edilişi bunu gösterir. Yatakta yalnız bırakılma noktasında kadın hâla

geçimsizlik ederse, kocası onu dövebilir. Şaфі dövmenin mübah olduğunu, ancak dövmemenin daha efdal olduğunu söylemiştir.

H.z. Ömer (r.a.)'in, "Ey Kureyşliler, erkeklerimiz kadınlarına hâkimdi. Medine'ye geldiğimizde, onların erkeklerine hâkim olduğunu gördük. Kadınlarımız onların kadınları ile içli-dışlı oldular. Bundan dolayı da kocalarına karşı serkeşlik edip baş kaldırdılar. Bunun üzerine H.z. Peygamber (s.a.s)'e gelip, "kadınlar kocalarına baş kaldırıyor" dedim. O da kadınları dövmeye müsaade etti. Derken H.z. Peygamber'in hanımlarının odalarının etrafında kocalarından şikâyet eden birçok kadın görünmeye başladı. Bunun üzerine H.z. Peygamber (s.a.s) "Yemin olsun ki bütün gece Muhammed'in ailesinin etrafında, her biri kocasını şikâyet eden, yetmiş kadın dönüp dolaştı. Hâlbuki sizler, o kadınlarını dövenlerin, hayırlılarınız olduğunu göremezsiniz" buyurdu ki bu, "hanımlarını dövenler; dövmeyenlerden daha hayırlı değildir" demektir. (Hadisin kaynağı: Ebu Davut, Nikâh, 42 (2/245); İbn Mace, Nikâh, 51 (1/639))

Şaфі (r.h) şöyle der: "Bu hadis kadınları dövmemenin daha evla olduğuna delalet eder. Fakat kocası kadını dövdüğünde, bu dövmenin, kadının bedeninin ayrı ayrı yerlerine vurulmak, peş peşe aynı yere vurmak ve güzellik mahallî olan yüze vurmaktan kaçınmak şeklinde olup, ölümüne sebebiyet verecek şekilde olması ve kırk vuruştan fazla olmaması gerekir." Bazı âlimlerimiz bu dövmenin, köle hakkında tam bir ceza olacağı için yirmi vuruştan az olması gerektiğini; bazıları ise bu dövmenin bükülmüş bir bez veya el ile olacağını, kamçı veya sopa olmaması gerektiğini söylemişlerdir.

Netice olarak bu konuda işi alabildiğine hafif tutmak gerekir. Ben de derim ki: Allah Teala, önce öğüt, sonra yataкта yalnız bırakma, daha sonra da dövmeyi zikretti. Bu da bunların en hafifi ile maksat yerine geldiği zaman, onunla yetinmenin vacip olup, en zor yola başvurmamak gerektiği hususunda açık bir dikkat çekmedir. Allah, en iyi bilendir.

Âlimlerimiz ihtilaf edip bazıları "Bu âyetin hükmü, (zikredilen şeylerin) tertibine göredir. Zira ifadenin zahiri her ne kadar üçünün de birlikte yapılacağını gösterse bile âyetten anlaşılan bunlar arasında bir sıraya riayet etmeyi göstermektedir. Müminlerin emiri H.z. Ali (r.a) şöyle demektedir: "Adam, hanımına önce sözle nasihat eder. Eğer vazgeçerse, erkeğin daha

ileri gitmesine gerek yoktur. Eğer kadın huysuzluğunda diretirse, erkek onu yatağında yalnız bırakır. Eğer yine diretirse onu döver. Dövme de kar etmez ise, iki taraf hakemlerini gösterir.

Diğer bazı âlimlerimiz de “bu tertip, geçimsizlikten endişe duyulduğu zaman gözetilir. Fakat geçimsizlik iyice su yüzüne çıkınca, üç şeyi birlikte yapmada bir beis yoktur” demişlerdir. Mezhepte muhtar olan kavle göre erkeğin, geçimsizlikten endişe duyduğunda, kadına öğüt verme hakkına sahiptir. Fakat bu durumda erkek onu yatağında yalnız bırakabilir mi? bu kesin değildi. Amma geçimsizlik baş gösterdiğinde koca kadına nasihat edebileceği gibi, isterse onu yatağından yalnız bırakıp dövebilir de.

(F. er-Râzî; Tefsir-i Kebir; c.8.s.21-23)

Bu uzun alıntıda okuyucunun dikkatini en çok şu cümleye çekmek istiyoruz:

“Zira ifadenin zahiri her ne kadar üçünün de birlikte yapılacağını gösterse bile âyetten anlaşılan bunlar arasında bir sıraya riayet etmeyi göstermektedir.”

Bu kısa cümle ulemânın âyetlere nasıl yaklaştığını ele vermesi açısından ibretlik bir cümledir. Âyetin ne gösterdiği bilinmesine ve gramer yapısı hiçbir karışıklığa meydan vermeyecek şekilde açık olmasına rağmen **“her ne kadar üçünün de birlikte yapılacağını gösterse bile”** denilerek âyetin gramer yapısını başka bir yöne çevirerek “burada bir tertip vardır” demelerini ve daha sonra da o tertip hakkında ihtilâf etmelerini izah etmenin bir yolu yoktur.

Âyette kullanılan atıf edatı وَ (ve)’dir ve bu edatın tertip bildirmek gibi bir işlevi yoktur. Tertip yoksa ve âyetin gramer yapısından da tertip olmadığı kolayca anlaşılıyorsa bu kadar iyi Arapça bilen ulemâ verilen emirlerde herhangi bir tertibin olmadığını itiraf etse de neden illâ da âyette bir tertip olduğunda ısrar etmektedir?

Çünkü eğer âyetin gramer yapısına uysalardı وَاضْرِبُوهُنَّ (vadri-buhunne) kelimesinde tertip bildirmeyen وَ (ve) edatının tek başına varlığı bile bu kelimeye “dövmek” mânâsı vermelerinin imkânı olmadığına yeterli delil olurdu da ondan. Çünkü وَ (ve) edatına sadık kalsalardı “o emirlerin biri kâr etmezse diğerini yapın” şeklin-

de anlam veremez duruma gelirler ve sonrasında gelen iki emrin en baştaki فَعِظُوهُنَّ (faizuhunne) emrinin nasıl yapılması gerektiğini bildiren emirler olduğunu kabul etmek zorunda kalırlardı da ondan. Bu durumda tefsir adı altında, âyetin altına şunları yazma imkanı kalmazdı:

“Öğüt verin” buyruğundan kasıt, Allah’ın kitabı ile onlara öğüt verin, demektir. Yani onlara, “Allah’ın kendileri için vacip kıl-
mış olduğu güzel arkadaşlık, koca ile güzel geçimi hatırlatın,
kocasının kendisi üzerindeki üstünlüğünü itiraf etmesi gerektiği-
ni hatırlatın. Öğüt verirken ayrıca der ki:

Peygamber (s.a.v) buyurdu ki: “Herhangi bir kimseye secde etmesini emredekiler olsaydım, kadına, kocasına secde etmesini emrederdim. (Ebu Davut, Nikâh 40-Tirmizi, Rada 10 – İbn Mace, Nikâh 4 – Müsned, IV, 381, V, 228, VI, 76)

Kadın, deve sırtında da olsa dahi kendisini kocasından ayrı tutamaz. (İbn Mace, Nikâh – Müsned IV, 381)

Herhangi bir kadın, kocasının yatağından ayrı olarak geceyi geçirecek olsa, sabah oluncaya kadar melekler ona lanet eder. (el-Azizi, el-Siracu’l Münir Şerhu’l Camiu’s Sağir, II, 103)

Bir rivayette de şöyle denilmektedir “geri dönünceye ve elini kocasının eline koyuncaya kadar” diye buyurmaktadır. Bu ve buna benzer buyrukları hatırlatarak ona öğüt verin.

(Kurtubî; el-Câmi’ li-aḥkâmi’l-Ḳur’ân; c.5.s.174)

Arap dilinde fiillerin bir sıraya yani bir tertibe göre yapıldığını bildiren edat وَ (ve) edatı değil, فَ (fa) ve ثُمَّ (sümme) edatlarıdır. وَ (ve) edatının bir tertip bildirmesi hiçbir şekilde mümkün değildir.

وَ (ve) ile فَ (fa) ’nın farkı.

ف (fa) kendisinden önceki kelimenin işi önce, sonrakinin de aynı işi, ondan hemen sonra yaptığını anlatmaya yarıyordu. وَ (ve) edatında ise bu tertip ve öncelik-sonralık söz konusu değildir.

(Hasan Akdağ; Edatlar; s.430).

Hal böyle olmasına rağmen yukarıdaki ulemânın izinden sadık bir hizmetkâr olarak yürümeyi görev edinmiş ve ömrünü Kur’an’ı aktüel değerini yitirmiş ölü bir metin olarak göstermeye adeta ada-

miş özellikle tarihselci hocalar, anlamaya çalıştığımız cümleye şu meâlî vermiştir (diğerleri de pek farklı değildir):

فَعِظُوهُنَّ وَاهْجُرُوهُنَّ فِي الْمَضَاجِعِ وَاضْرِبُوهُنَّ ... Onlara ilkin öğüt verin. Öğüt fayda etmezse onları yataklarında yalnız bırakabilirsiniz. Bununla da yola gelmezlerse onlara tokat atabilirsiniz... (M. Öztürk meâlî)

Meâl denilerek âyetin altına yazılan bu Türkçe kelimeler ve cümleler âyetteki kelimelerin ve cümlelerin hemen hiçbirinin karşılığı değildir. Bu düpedüz ulemânın söylediğini Allah'ın kelâmının yerine koyarak âyetlerin altına yazmaktır. Şu da var ki yukarıdaki mealde parantez kullanmadan yazılan “ilkin - fayda etmezse - bununla da yola gelmezlerse” gibi ilâveleri ulema biraz daha insaflı davranarak hiç olmazsa parantez içinde yazmıştır.

Âyette hem “ilkin - fayda etmezse - bununla da yola gelmezlerse” gibi kelimeler zaten yoktur hem de tertip bildirmeyen وَ (ve) edatından dolayı bu kelimeleri âyete ekleyerek emirleri bir sıraya dizmenin imkânı yoktur.

Daha önceki bölümlerde وَ (ve) edatının kullanım şekilleri ile alâkalı olarak detaylı bilgiler aktarmıştık. Bu edatın, üç tane emir fiilin aynı anda yani birlikte yapılmasını bildiren bir edat olduğu aslında tüm ulemâya mâlûmdur. Fakat kadınları -ki buna kendilerini doğuran anneleri de dâhildir; erkeğe secde etmekten son anda kurtulan, büyük fitne, şeytanın kementleri, aklı az olan, gözetilmesi ve dâima üzerinde bir âmirin bulunması gereken varlıklar olarak tanımlayan ulemâ, âyette geçen وَاضْرِبُوهُنَّ (vadribuhunne) kelimesine “onları dövün” mânâsı vermeyi daha en baştan kararlaştırdıkları için âyetin metni buna müsâade etmemesine rağmen kafalarının içindeki karanlık düşünceleri değiştireceklerine âyeti değiştirmeyi daha uygun görmüşlerdir.

Âyetin gramer yapısından çıkmamasına ve az önce yaptığımız alıntıda bizzat kendileri de bunu itiraf etmesine rağmen ulemâ, âyette geçen emirlerin bir tertibe göre olması gerektiğini söylemiştir. Oysa bir tertibe göre olmaları her üç emrin de anlamını yitirmesine sebep olacaktır. Arkasından, yatakları ayırmanın -ki ifadenin anlamı bu değildir-, onun da arkasından dayağın -ki kelimenin de anlamı bu değildir- ve birazdan açıklanacağı gibi en so-

nunda da hiçbir hakka sahip olmadan sokağa atılmanın geleceğini bilen bir kadına söylenen söz tatlılıkla bile söylene asla *vaaz* olmayacaktır. Bu durumda, kadının hakikaten de söylenen söze ikna olarak mı vazgeçtiğini yoksa iki yüzlülük yaparak mı ikna olmuş gibi yaptığını anlamanın imkânı yoktur. Hatta bu durumda kadın zorla iki yüzlülüğe sevk edilmiş olacaktır. Âyetin gramer yapısından çıkmamasına rağmen âyetin meâlini sanki bir sıralama varmış gibi göstermek, insana bulaşan hastalığı iyileştirmeye değil tam tersi bir yandan o hastalığı mutasyona uğratmaya öte yandan iki yüzlülük gibi başka bir hastalığı ortaya çıkarmaya sebep olacaktır.

Az önce yaptığımız alıntılarda ulemâ bu âyetten, nüşûzundan vazgeçmeyen kadının evlilikten ve aile bağlarından doğan hukukunun -ki buna nafaka dâhildir- tamamen elinden alınacağına, ona hiçbir hak ve hukuk tanınmadan sokağa atılacağına dair hükümler çıkarmıştı. Şimdi onların bu hükümlerine ve onların mantığına göre âyetteki emirleri bir tertib çerçevesinde sıralayalım.

Arka planında, en sonunda her türlü haktan mahrum bırakacağınız, kollarından tutup sokağa atacağınız, fakat bunun öncesinde dayak atacağınız, bunun da öncesinde yataklarınızı ayıracağınız, nüşûzundan korktuğunuz kadınlara “*vaaz*” verin.

Kadın, yatakları ayırmayı çok rahatlıkla kaldırabilir, dayak yemeyi de kaldırabilir ama her türlü haktan mahrum olmayı nasıl kaldırabilir ki? Böyle bir sıralamada kadını nüşûzdan vazgeçirecek olan şeyin yataklarda yalnız bırakılma veya dayak yeme korkusu değil her türlü haktan mahrum kalma korkusu olacağı gayet açıktır.

İşte bu durum kadını kendi ailesi içerisinde ömür boyu süren bir korkuya mahkûm edecektir. Çünkü bu karanlık akıllı ulemâ nüşûzu, “kadının kocası eve girdiğinde ayağa kalkmaması, çağırdığında ‘buyur efendim’ diyerek gelmemesi, emirlerini seve seve gönülünden yerine getirmemesi ve güler yüzle kocasının yatağına girmemesi” olarak tanımlamıştır. Kocasına “buyur efendim” demediğinde kolundan tutulduğu gibi sokağa atılıp her türlü haktan mahrum edileceğini bilen bir kadının artık onurlu bir şahsiyet ortaya koymasının imkânı yoktur. Hayatı boyunca hiç bitmeyen bir korkuyu her an yaşayan kadının bırakın şahsiyet sahibi olmasını

normal insan olarak kalması bile mümkün değildir. Bu âyetteki emirleri Yüce Allah'ın bildirdiğine göre değil de “âyetin zâhîrin-den bunların hep birlikte uygulanması gereken emirler olduğu anlaşılabilir” diyerek (hâşâ) Allah'ın kelâmını düzeltmeye çalışan bu ulemânın emirleri bir tertibe getirmesi, aslında kadın türünü kıyamete kadar sürecek bir zindana tıkmaya anlamına gelmektedir.

Nisâ 34. âyette peş peşe gelen üç emir (فَعِظُوهُنَّ وَاهْجُرُوهُنَّ فِي الْمَضَاجِعِ وَاصْزُوبُوهُنَّ) (*fe'izûhunne vehcurûhunne fî-lmedâci'i vadribûhun(ne)*) biri olmazsa diğeri devreye giren emirler değil, üçünün de aynı anda yapılması gereken ve biri yapılmaz ise diğerlerinin de işlevini yitirdiği emirlerdir. Burada her üç fiile de anlamını veren emir fiil en baştaki فَعِظُوهُنَّ (*faizuhunne*) kelimesidir. Bu kelimenin anlamının “muhatapı kötü bir şeyden engelleyip iyi şeye yöneltme amacıyla içinde korkutma ve uyarma da bulunan, yumuşakça söylenen sözler” olduğunu belirtmiştik. Buna göre âyette peş peşe gelen üç emir de “muhatapı kötü bir şeyden engelleyip iyi bir işe yöneltmek” temeline oturmak zorundadır ve biri kâr etmezse diğeri devreye girecek şekilde değil, hepsinin birlikte olması gerekmektedir.

Daha önce bu âyetin Nisâ 15. âyetle birlikte anlaşılmasının zorunlu olduğunu ortaya koymuştuk. Nisâ 15. âyette nüshûzu (fahişatı) dört şahitle tespit edilen kadınların “ev hapsine” alınmaları emredilmektedir. Nisâ 34. âyet ise ev hapsine alınan kadınlara nasıl davranılacağını düzenlemektedir. Her iki âyet de Nisâ Sûresi'nin başından beri anlatılan konuların devamında gelen âyetlerdir. Bu âyetlerde kadın ve erkeğin sahip olduğu mallar üzerindeki haklarının işlendiği görülecektir. Fakat tüm bu haklar, kadın ve erkeğin normale göre davranması ile geçerli hâle gelir. Taraflardan birinin normalin dışına çıkan davranışları onların bu haklarında bir eksilmeye sebep olacak mıdır? Bu konularda şu sorular açıkta kalmaktadır:

1- Zina yapmayan ama fahiş hareketlerde bulunduğu dört şahitle tespit edilen bekâr, evli veya dul kadınların doğal olarak sahip oldukları haklarında bir eksilme getirecek midir?

2- Evli ama çocuk doğurmamış bir kadının zina yapmış olduğu dört şahitle tespit edilmesi durumunda ailenin ortak malları üzerindeki haklarında bir eksilme olacak mıdır?

3- Evli ve çocuk doğurmuş bir kadının zina yaptığı dört şahitle tespit edilmesi durumunda bu kadının ailenin ortak malları üzerindeki haklarında bir eksilme olacak mıdır?

Ulemâya göre bu sorular, sorulamayacak kadar abes sorulardır. Çünkü onlar bırakın kadının fahişatını; “erkek eve girdiğinde ayağa kalkmaması, çağırdığında ‘buyur efendim’ diyerek gelmemesi, kocasının emirlerini canı gönülden seve seve yerine getirmemesi, kocası yatağına çağırdığında cinsel ilişki kurmaktan imtina etmesi” durumunda bile kadının hiçbir hakka sahip olmadan kapı dışarı edilebileceğini söylemektedir. Onlara göre bunlar büyük günahlara denk davranışlardır.

Kadının Serkeşliği Dolayısıyla Kullanılabilecek Haklar:

Bu husus böylece sabit olduğuna göre, şunu bil ki: Aziz ve Celil Allah, Kitab-ı Keriminde açıktan açığa dövmeyle, yalnız burada ve bir de büyük hadleri gereken suçlarda emretmiştir. Böylelikle onların, kocalarına olan masiyetleri ile büyük günah işlemekle ortaya çıkan masiyeti eşit tutmuş gibidir. Bu konuda da imamlar (İslâm devletinin yetkililerine değil) görevi ve yetkiyi kocaya vermiştir. Yüce Allah’ın kadınları kocalara emanet olarak vermesi, bu konuda kocalara güvenmesi sebebiyle de şahit ve beyyineye gerek kalmaksızın, hâkimlere değil de kocalara bu yetkiyi vermiştir.

El-Mühelleb der ki: Kadınların cima hususunda kocalarından imtina etmesi dolayısıyla kadınları dövmeyle caiz kılmıştır. Ancak hizmette bulunmaması hâlinde kadının dövülmesinin vücubu hususunda ihtilaf edilmiştir. Kıyasa göre, cima hususunda imtina etmesi hâlinde dövmek caiz ise kocanın kadın üzerinde hakkı olan maruf ile hizmet dolayısıyla da dövmesini vacip kılmaktadır.

İbn Huveyzlmendâd der ki: Serkeşlik etmek, nafaka hakkını da evlilik dolayısıyla sahip olduğu bütün hakları da ortadan kaldırmır. Serkeşlik göstermesi hâlinde kocanın iz bırakmayacak şekilde te’dib edici bir sûrette serkeşliğinden vazgeçinceye kadar dövmesi, öğüt vermesi, yatağından ayrı durması caizdir. Serkeş-

likten dönecek olursa, bütün hakları geriye döner. Aynı şekilde te'dibin gerektirdiği her bir davranış da böyledir. Kocanın karısını te'dibi caizdir. Bununla birlikte üstün kadının te'dibi ile aşağılık birisinin te'dibinde durum farklıdır. Üstün kadının te'dibi kınamaktır. Aşağılık kadının te'dibi ise kırbaçtır.

Peygamber (s.a.v)'da şöyle buyurmuştur: "Kamçısını asıp da aile hâlkını te'dip edene Allah rahmet buyursun." (el-Azizi, es-Siracu'l Münir, II, 291)

Yine şöyle buyurmuştur: "Şüphesiz Ebu Cehm omuzundan asasını bırakmayan kişidir. (Müslim, Talak 36; Ebu Davut, Talak 39; Tirmizi, Nikâh 38; Nesai, Nikâh 23; Darimi, Nikâh 7; Mu-vatta, Talak 67)

İbnü'l-Münzir der ki: İlim ehli baliğa olmaları bütün hanımların nafakalarının kocalarına ait olduğu ve bunun vücubunu ittifakla kabul etmişlerdir. Bundan tek istisna ise kocasına karşı serkeşlik eden ve ondan imtina eden kadındır.

Ebü Ömer (İbn Abdi'l-Berr) der ki: Gerdeğe girişinden sonra karısı kendisine serkeşlik eder üzerinden, hamile olması hâli müstesna, karısının nafakası sakıt olur. Şu kadar var ki; serkeşlik eden kadının nafakası hususunda İbnü'l Kasım, fukaha topluluğuna muhâlefet ederek onun da nafakasının vacip olduğunu kabul etmiştir. Serkeşlik eden kadın, kocasına itaatle dönecek olursa, bundan sonra da o kadının kocası üzerindeki nafaka hakkı sakıt olmaz. Hastalık olsun, ay hâli olsun, lohusalık olsun, oruç, hac, kocasının yanında bulunmaması, sözünü ettiğimiz hususların dışında, haklı ya da haksız kocasının ondan uzak durması gibi bütün hâllerde kadının kocası üzerindeki nafakası sakıt olmaz.

(Kurtubî; el-Câmi' li-ahkâmi'l-Ķur'ân; c.5.s 177-179)

Bir sıralamaya göre yapılması bildirilen emirlerde zararı en fazla dokunan emir ön plana çıkacak, diğerleri anlamını tamamen yitirecektir. Sonunda her türlü haktan mahrum kalınacak bir süreci başlatan "vaaz" tatlılıkla da söylene ikna olunacak bir söz olmaktan çıkıp şahsiyeti tamamen yok eden korku, şantaj ve tehdit edici sözlere dönüşecektir. Kadın, kulağına gelen tatlı sözleri değil o tatlı sözlere uymazsa tepesinde Demokles'in kılıcı gibi duran her türlü haktan mahrum kalma ve dayak yeme sürecini dikkate ala-

caktır. Bu durum, o kadını iyi söze ikna olan bir mümine değil iyi söze ikna olmuş gibi davranan bir münafığa çevirecektir.

Ulemânın ortaya koyduğu bu yaşam biçimini göz önüne getirdiğimizde yine bir anneden doğan her kız çocuğu; kocası eve geldiğinde ayağa kalkmaması, çağırdığında “buyur efendim” diyerek gelmemesi, güler yüzle kocasının yatağına girmemesi durumunda her türlü haktan mahrum bir şekilde sokağa atılma korkusuyla yaşayan bir annenin sütünü emecek ve bununla büyüyecektir. Evlenme çağına geldiğinde ise tıpkı annesi gibi aynı korkuları ömür boyu kendisine yaşatacak bir adamla evlenecektir.

Böylesi karanlık ve Cahiliye anlayışlarına kutsallık kazandırmak için âyetlerdeki kelimeleri bile görmezden gelen, yeri geldiğinde âyete cümleler ekleyen ve yeri geldiğinde kelimelere en olmadık mânâlar veren ulemânın yazdıklarını âyetin tefsiri veya meâlî diyerek okuyan insanların ortaya çıkan bu derin adaletsizliği (hâşâ) Allah’ın emrettiğini düşünerek İslâm’ı ilkel insanların dini olarak görmemelerinin imkânı yoktur. Bunları bir kenara bırakarak âyetin kelimelerini anlamaya çalışalım.

Anlamaya çalıştığımız (فَعِظُوهُنَّ وَاهْجُرُوهُنَّ فِي الْمَضَاجِعِ وَاضْرِبُوهُنَّ) (*fe’izûhunne vehcurûhunne fî-lmedâci’i vadribûhun(ne)*) cümlesi ile ilgili bilinmesi gereken ilk şey daha önce de belirttiğimiz gibi, verilen emirlerin biri kâr etmezse ikinci aşamaya, ikinci aşama da kâr etmezse üçüncü aşamaya geçme şeklinde bir sıralama bildirmemiş olmasıdır.

İkinci olarak, en başta (فَعِظُوهُنَّ) “vaaz edin” emrinin bulunmasından dolayı diğer emirlerin içeriğinde tehdit, şantaj, darp ve hak mahrumiyeti gibi zorlama belirtecek herhangi bir şeyin olmaması gerektiğidir. Çünkü Yüce Allah Nisâ Sûresi’nin 15. âyetinde, fahişatı dört şahitle tespit edilerek ev hapsi cezası verilen kadınların aleyhine değil lehine bir yol açacağını belirtmiştir. İşte bu cümle kadınların aleyhine olan bir süreci değil lehine olan bir süreci bildirmektedir. (فَعِظُوهُنَّ) (*fe’izûhunne*) “Onlara vaaz edin” kelimesi onların lehine olan bir emirdir. Nihâyetinde ev hapsine alınan kadın iyi bir iş yaptığı için değil nüşûz yani fahişat yaptığı için bu cezaya çarptırılmıştır. Ona içinde şantaj, tehdit, hakaret, aşağılama olmayan sözler söylemek, kadına getirilmiş bir sınırlama

değil tam tersi kadının nüşûzundan birebir etkilenen ailenin diğer bireylerine getirilen bir sınırlamadır. Yani bu emirle, kadının nüşûzundan birebir etkilenen ailenin diğer bireylerinin onun aleyhine olabilecek bir söz ve davranış göstermesi yasaklanmıştır.

Hemen belirtelim ki bu emirler sadece evli olan kadınlarla alâkalı değildir. Çünkü âyette “nüşûzundan emin olduğunuz eşleriniz/karılarınız” denilmemektedir. Zaten âyetin iç bağlamında konu hep ‘en-Nisâ’ kelimesi üzerine bina edilmiştir ve bu kelime bir erkeğe eş olmuş kadınları değil insan türünün dişil olanlarının tamamını kapsamaktadır. Öyleyse devamında gelen emirlerin de bağlama uygun olarak anlaşılması gerekmektedir. Yani bu *وَاهْجُرُوهُنَّ فِي الْمَضَاجِعِ (vehcuruhunne fil medacii)* emri de sadece kocası olan kadınlarla değil, nüşûz yapmış bekâr, evli veya dul her kadınla alâkalı olmak zorundadır.

وَاهْجُرُوهُنَّ (vehcuruhunne) ifadesindeki kelime *هَجَرَ (hacera)* kökünün cem-i müzekker emir kipidir. Kur’an’da 31 kez geçen bu kelimenin anlamı; “terk etmek, bırakmak, -den uzaklaşmak, uzak durmak, ayrı durmak” şeklindedir (*İlyas Karslı/ Yeni Sözlük s.2137*). Maddi veya manevi her türlü uzaklaşma bu kelime ile ifade edilmektedir. Meselâ, karısını boşamayıp sadece uzak duran, ayrı duran adam için ‘*hacera zevcete hü*’ denmektedir.

Cümlede mef’ûlü fih olarak geçen *فِي الْمَضَاجِعِ (fi’l medacii)* kelimesi *ضَجَعَ (decea)* kökünden türemiş bir isimdir. Kur’an’da 3 kez geçen bu kelimenin fiil olarak anlamı; “yanı üzere yatmak, yan üstü uzanmak, yan üstü yaslanmak” şeklindedir. Kelime âyette çoğul isim olarak geçmektedir ama bazı kıraatlerde bu kelime tekil olarak *مَضْجَعٌ (medcaun)* şeklinde de geçmektedir. Kelimenin tekil olarak *مَضْجَعٌ (medcaun)* şeklindeki kalıbı hem mef’ûlü fih (ism-i zaman/ism-i mekân) hem de *mim*’li mastar kalıbıdır. Genel olarak “yatak, pansiyon, yatılacak yer, yatakhane, koğuş” anlamına gelen bu kelime, taşıdığı tüm anlamlarda “yatma yerini” işaret etmektedir.

Âyetteki *وَاهْجُرُوهُنَّ فِي الْمَضَاجِعِ (vehcuruhunne fil medacii)* ifadesine “yatma yerlerinde onları yalnız bırakın” şeklinde bir anlam verilebilmesi mümkündür. Biraz önce de belirttiğimiz gibi bu emir sadece evli olan kadınların kocalarına, eşleriyle cinsel ilişki

kurmamaları emri değildir. Bununla beraber bu emir sadece evli olan kadınların kocalarına, eşlerinden uzak durmaları şeklinde kabul edilse bile bekâr bir kızın veya dul bir kadının zaten kocaları olmadığı için ayrıca bunlar için “bekâr kızlarla veya dul kadınlarla cinsel ilişki kurmayın” şeklinde bir şey söylenmesinin anlamı yoktur.

Bu emir sadece evli olan kadınlar için verilmiş olsaydı baştan beri tüm kadınları kapsayacak şekilde gelen هُنَّ (*hunne*) zamirlerinin içeriğinde bir değişime yol açacaktı. Âyetin gramer yapısında böyle bir değişimin yani tüm kadınlardan sadece evli olan kadınlara geçiş yapıldığını bildiren hiçbir emâre yoktur. Öyleyse kelimelere verilecek anlamların tüm kadınları kapsayacak şekilde olması gerekmektedir.

Bu durumun kadınların nüşûz yani fahişat yapmasından dolayı ortaya çıktığı unutulmamalıdır. Fahişat kelimesi daha çok cinsel içerikli kabahatleri bildiren bir kelimedir. Bir kadının fahişatının tespit edilmesi onun zina yaptığı anlamına gelmemektedir. Fakat öte yandan fahiş hareketlerde bulunan bir kadının dört şahitle zina yaptığına tespit edilememesi, o kadının zina yapmadığı anlamına da gelmemektedir. Fahişat yaptığı için kadına verilen bu ev hapsi sadece onu cezalandırma amacı taşımamaktadır. Aynı zamanda kadının hamile olup olmadığının anlaşılması amacı da taşımaktadır. Bir erkekle uygunsuz bir biçimde yakalanan bekâr, evli veya dul bir kadının bundan öncesinde cinsel ilişkide bulunmadığının hiçbir garantisi yoktur. Cinsel ilişkilerin bir hamilelikle sonuçlanacak olması ihtimali her kadın için geçerli bir durumdur. İşte bu durumda evli veya bekâr olsun bir kadının hamile olup olmadığının anlaşılması ancak iddet müddetini beklemekle ve bu iddet müddeti süresince hiç kimseyle cinsel ilişkiye girmemesiyle mümkündür.

Evli olan erkeklerin kendi eşlerinden uzak durması anlaşılır bir durumdur ama bu emrin bekâr veya dul kadınları kapsamı nasıl olacaktır?

Bekâr veya dul olan kızlarının bir erkekle uygunsuz bir şekilde yakalanmış olması her aile için yüz kızartıcı bir durumdur. Bu durumda aileler nüşûzu tespit edilen evli olmayan kadınlarını, kendisiyle nüşûz hâlinde yakalanan erkeklerle evlendirme gibi bir

durum ortaya çıkacaktır. İşte *وَأَهْجُرُوهُنَّ فِي الْمَضَاجِعِ* (*vehcuruhunne fil medacii*) ifadesi nüşûzundan dolayı ev hapsi cezası verilmiş kadınların evlendirilmemesi gerektiğini de söylemektedir. Çünkü böylesi bir durumdan dolayı çözüm olarak başvurulana nikâh özgür bir seçim değil bir zorlama olacaktır. Hiçbir ailenin temeli mecbûriyetler üzerine kurulamaz. Kaldı ki nüşûz yapan kadınların veya kızların bu hareketleri aklı başında olarak yapmadıkları, nefsanî ayartmalar sonucunda yaptıkları da gayet âşikârdır. Böyle bir durumdan dolayı evliliğe zorlanan her kadın ve hatta her erkek için o evlilik mutluluk kaynağı değil ömür boyu bitmeyecek pişmanlık kaynağı olacaktır. Bu durumda olan kadınların hamile olmaları bile evlilik sebebi değildir. Çünkü kadının hamile kalmasından dolayı evlenmesi ne erkeğin ne de kadının zina günahını yıkayıp tertemiz hâle getirecektir. Evlilik öncesinde “nasıl olsa evleneceğiz” denilerek yapılan zinalar da yaşananı zina olmaktan kurtaramayacaktır. Bir kadın ve erkeğin nikâh akdi yapmalarından bir dakika öncesinde “nasıl olsa bir dakika sonra evleneceğiz” diyerek cinsî münasebette bulunmaları bile o işi zina olmaktan çıkarmaz.

Nüşûzundan dolayı ev hapsi cezasına çarptırılmış evli kadınların kocalarına cinsel ilişkiden uzak durmalarının emredilmesinin amacı da ne kadını ne de kocayı cezalandırmak içindir, kadının başkasından hamile kalıp kalmadığının anlaşılması içindir. Çünkü evli bir kadının başka bir erkekten hamile kalması bambaşka bir hukukun ortaya çıkmasına sebep olmaktadır. Bu durum iyice açığa çıkmadan kocanın çoktan başka bir erkekten hamile kalmış karısıyla cinsî münasebette bulunması gayet mümkündür yani ihtimal dışı değildir.

Başkasıyla zina hâlinde yakalanmış kadın için her şey ayan beyan ortada olduğu için bu bekleme süresi zaten vardır. Kur'an, bırakın zina yapmayı boşanmış bir kadının bile başka bir erkekle evlenebilmesi için iddet müddetini şart koşmuştur.

(Netameli konular olduğu için vereceğim örneklerden dolayı okuyucudan özür diliyorum.)

Fahişat zina değildir ve kadının fahişatından dolayı ona zina cezası uygulamak mümkün değildir. Meselâ, bir kadının bir erkekle cinsî münasebet olmadan yaptığı cinsellik fahişattır. Bu şekilde

dört şahitle yakalanan bir kadına zina cezası verilemez. Çünkü o dört şahit zinaya değil başka bir şeye şahit olmuştur. Bu şekilde yakalanan kadın ve erkeği “bunları yapan zina da yapmıştır” diyerek zinakar kategorisine sokmak ve o hükümleri uygulamak mümkün değildir. Evet, zina yapmış olmaları muhtemeldir ama zina yapmamış olmaları da muhtemeldir. Meselâ, bir erkekle bir kadını öpüşürken dört şahitle tespit etmek zinayı tespit etmek demek değildir. Birbirleriyle öpüşecek, sarılıp koklaşacak, oynaşacak kadın ve erkeğin zina yapmamış olduklarını da zina yapmış olduklarını da söylemenin imkânı yoktur.

Yüce Allah’ın kesin çizgilerle belirlediği sınırı aştıkları için her ikisinin beyanları da güvenilirliğini yitirmiş demektir. Dolayısıyla bu konudaki hukukun işlemesi de onların beyanları üzerinden olmayacaktır. İşte tüm bu durumların açığa çıkması *وَاهْجُرُوهُنَّ فِي الْمَضَاجِعِ* (*vehcuruhunne fil medacii*) emrinin yerine getirilmesi ile mümkün olacaktır.

Peki bu durum, nüşûzu dört şahitle tespit edilmiş ve ev hapsi cezası verilmiş kadının lehine mi yoksa aleyhine midir?

Nüşûz hâlinde yakalanmış olmasına rağmen kendisine hiçbir şiddet ve dışlamanın uygulanmaması, aile bireylerine ‘sadece vazgeçirmek için tatlı sözler söyleme’ emrinin verilmesi bile bu durumun tamamen kadının lehine bir durum olduğunu gösterir. Kadının nüşûzunun ailenin bireylerinde açtığı yara kadının durumundan çok daha ağır bir yaradır. Böyle derin bir yara açmış olmasına rağmen bekâr ve dul olan kadınların sırf nüşûzlarından dolayı evliliğe zorlanmaması, evli olan kadınların ise muhtemel hamilelikten doğacak haklarının açığa çıkması için kocasının onunla cinsî münasebette bulunmaması kesinlikle kadının lehine bir durumdur.

Tüm bunlardan sonra âyetteki *وَاهْجُرُوهُنَّ فِي الْمَضَاجِعِ* (*vehcuruhunne fil medacii*) ifadesine nüşûz yapmış bekâr, dul ve evli kadınları kapsayacak şekilde mânâ verilmesi gerektiği anlaşılmaktadır. Bu açıklamalar ışığında ifadeye daha isabetli olduğuna kanaat getirdiğimiz şu mânâ verilmelidir. **“Yatma yerlerinde onları yalnız bırakın.”**

Tekrar ifade edelim ki bu emir sadece evli olanlara eşleriyle cinsî münasebette bulunmama emri değildir. Bununla beraber kocası olmayanların da bu olaydan dolayı evlendirilmemesi anlamına da gelmektedir.

Buraya kadar yaptığımız açıklamalara “Yüce Allah bu kadar önemli bir konuda daha açık ve daha kolay anlaşılır cümleler kuramaz mıydı da kelimeleri bu kadar zorlayarak anlam arayışına giriyorsunuz.” denilerek itiraz edilebilir.

Bu itirazı mâkul bir itiraz olarak kabul etsek bile haklı bir itiraz olarak görmemiz mümkün değildir. **Çünkü bu âyetin anlaşılmasının veya zor anlaşılmasının sebebi âyetin kelimelerine sadâkat göstermeyen meâl ve tefsir yazarlarının tasavvurlarda yer etmesinden kaynaklanmaktadır.** Yoksa âyet gayet açık ve sade cümlelerden oluşmaktadır ama bu sâde anlama ulaşmak için kelimeler etrafında oluşturulmuş sahte anlamların ayıklanması gerekmektedir. Bir âyet hakkında bu kadar uzun açıklamalar yapma zorunluluğu da işte bu nedendendir. Meselâ şu meâlleri ele alalım:

Nisâ 4/34

الرِّجَالُ قَوَّامُونَ عَلَى النِّسَاءِ بِمَا فَضَّلَ اللَّهُ بَعْضَهُمْ عَلَى بَعْضٍ وَبِمَا أَنْفَقُوا مِنْ أَمْوَالِهِمْ فَالصَّالِحَاتُ قَانِتَاتٌ حَافِظَاتٌ لِّلْغَيْبِ بِمَا حَفِظَ اللَّهُ وَالَّتِي تَخَافُونَ نُشُوزَهُنَّ فَعِظُوهُنَّ وَاهْجُرُوهُنَّ فِي الْمَضَاجِعِ وَاضْرِبُوهُنَّ فَإِنْ أَطَعْنَكُمْ فَلَا تَبْغُوا عَلَيْهِنَّ سَبِيلًا إِنَّ اللَّهَ كَانَ عَلِيمًا كَبِيرًا

Allah'ın insanlardan bir kısmını diğerlerine üstün kılması sebebiyle ve mallarından harcama yaptıkları için erkekler kadınların yöneticisi ve koruyucusudur. Onun için sâliha kadınlar itaatkârdır. Allah'ın kendilerini korumasına karşılık gizliyi (kimse görmese de namuslarını) koruyucudurlar. Baş kaldırmısından endişe ettiğiniz kadınlara öğüt verin, onları yataklarda yalnız bırakın ve (bunlarla yola gelmezlerse) dövün. Eğer size itaat ederlerse artık onların aleyhine başka bir yol aramayın; çünkü Allah yücedir, büyüktür. (Diyanet Vakfı meâli)

Erkekler kadınları gözetirler. Zira ALLAH herbirine farklı yetenekler ve özellikler vermiştir. Nitekim erkekler evin ge-

çiminden sorumludur. Erdemli kadınlar, (Tanrı'nın yasasına) boyun eğen ve ALLAH'ın korumasını emrettiği (onur ve iffetlerini) tek başlarına bile olsalar korurlar. İffetlerinden endişe duyduğunuz kadınlara öğüt verin, yataklarınızı ayırın ve nihâyet onları çıkarın. Size itaat ederlerse onlara karşı bir yol aramayın. ALLAH Yücedir, Büyüktür. (Edip Yüksel meâli)

ERKEKLER kadınların koruyup gözeticisidirler; çünkü Allah erkeklerle kadınları farklı alanlarda üstün yeteneklerle donatmıştır; bir de erkekler servetlerinden harcama yapmaktadırlar. Dürüst ve erdemli kadınlar hem (Allah'a) boyun eğen, hem de Allah'ın koruduğu (iffeti, eşlerinin) yokluğunda da koruyan kadınlardır. Sadâkatsizlik etmelerinden çekindiğiniz kadınlara gelince: onlara önce öğüt verin, sonra yataklarında yalnız bırakın, nihâyet darp edin! Ardından size itaat ederlerse, aşırı giderek onlar aleyhine bir yol benimsemeyin! Allah, gerçekten yücedir, büyüktür. (Mustafa İslamoğlu meâli)

Allah, insanları birbirinden üstün kıldığı ve mallarından harca(yıp kadınların geçimini sağla)dıkları için erkekler, kadınlar üzerinde yöneticidirler. Bundan dolayı iyi kadınlar ita'atkar olup, Allah'ın kendilerini korumasına karşılık (Allah'ın verdiği başarı ile) gizliyi korurlar (kocalarına asla ihanet etmezler). Hırçınlık, etmelerinden korktuğunuz kadınlara öğüt verin, yataklarda onlara sokulmayın, onları dövün. Eğer size ita'at ederlerse artık onların aleyhine başka bir yol aramayın. Çünkü Allah yücedir, büyüktür. (Süleyman Ateş meâli)

Erkekler, kadınların koruyucusudurlar. Bu, Allah'ın her birine diğerinden üstün özellikler vermesi ve erkeklerin mallarından (eşleri için) harcamaları sebebiyledir. İyi kadınlar, Allah'a itaat edenler ve Allah'ın korumasına karşılık yalnızken kendilerini koruyanlardır. Boşanıp gitmesinden korktuğunuz kadınlarınıza öğüt verin, yataklarından ayrılın ve kendilerini rahat bırakın Sizi gönülden kabul ederlerse onlara karşı başka bir yol aramayın (boşanma-

ya kalkmayın). Allah yücedir; büyüktür. (Süleymaniye Vakfı meâli)

Erkekler kadınları, Allah'ın kendilerine onlardan daha fazla bağışladığı nimetler ve sahip oldukları servetten yapabilecekleri harcamalarla koruyup gözetirler. Dürüst ve erdemli kadınlar; gerçekten Allah'ın korunmasını buyurduğu mahremiyeti koruyan, sadık ve itaatkâr kadınlardır. Serkeşliklerinden endişe ettiğiniz kadınlara gelince, onlara önce nasihat ediniz, sonra yattıkları yatakta yalnız bırakınız; yine de itaat etmezlerse onları geçici olarak evden uzaklaştırınız. Bundan sonra itaat ederlerse, onları incitmekten kaçınınız. Allah gerçekten yücedir; büyüktür. (Bayraktar Bayraklı meâli)

Bu müellifler Nisâ 34. âyetinin altına bu meâlleri yazmak için şunları yapmışlardır:

- 1- Tüm eril ve dişil insanları kapsaması gereken *er-Rical* ve *en-Nisâ* kelimelerinin anlamlarını daraltarak “bir kadına koca olmuş erkek” ve “bir erkeğe eş olmuş kadın” yapmak.
- 2- *Faddala* kelimesine “üstünlük, farklı yetenek” gibi hiç olmayan mânâlar vererek sadece erkeklere tahsis etmek.
- 3- *Ba'dehum ala ba'din* cümlesinde “kadın erkekten” veya “erkek kadından” şeklinde bir kullanım yokken “erkekler kadınlardan üstündür” hâline çevirmek.
- 4- *Enfaku* kelimesi lâzım bir fiilken müteaddî anlam yüklemek.
- 5- *Emvalihim* kelimesindeki *hum* zamiri cümlenin en başındaki *er-Rical* ve *en-Nisâ* kelimesine dönmesi gerekirken galibiyet kuralı müzekker gelen zamiri sadece erkeklere (*er-ricale*) has kılmak.
- 6- Genel ifadeler kullanan bir üslûba sahip olmasına rağmen *sâlihât* kelimesine sadece “mümin kadınların iyisi” anlamını vermek.
- 7- Sadece *kanitaton* şeklinde gelen kelimeye ‘*lillah*’ kelimesini ekleyerek ‘*kanitaton lillahi*’ hâline çevirmek.

- 8- *Ellati* ile başlayan cümle müptedâ haber çatısına sahip olmasına rağmen cümleyi fiil cümlesine çevirmek.
- 9- Cümlede özne olan '*ellati*' ifadesine “kadınlara” veya “kadınlara gelince” şeklinde mânâ vererek özne olan kelimeyi nesneye çevirmek.
- 10- Cümlede olmamasına rağmen ve genel ifadeler kullanılmasına rağmen '*nüşûzehunne*' kelimesine “kocasına karşı gelen hırçın kadınlar” mânâsı vermek.
- 11- *Nüşûz* kelimesine “dikbaşlılık ve serkeşlik” mânâsı vermek.
- 12- Cümlelerin haberinin emir cümlesi olmasına ve başında bir '*fa*' olmasına hiç aldırmamak.
- 13- “Emin olmak, kesin kanaat getirmek” mânâsına gelen ve kesinlikle “korkmak, endişe etmek” gibi mânâlar vermenin imkânsız olduğu '*tehafune*' ifadesine “korktuğunuz” anlamı vermek.
- 14- '*Kum*' zamirleri sebebiyle toplumsal bir sorumluluktan bahsettiği anlaşılan cümleyi “kocalara” has bir duruma çevirmek.
- 15- Tertip ve sıralama bildirmesi imkânsız olan '*ve*' edatını '*fa*' edatına çevirmek.
- 16- Âyette olmayan ve olması da mümkün olmayan “önce, eğer vazgeçmezlerse sonra, eğer yine vazgeçmezlerse” şeklinde kelimeler/cümleler eklemek.
- 17- Kadının aleyhine bir durumun olamayacağı daha en baştaki '*faizuhunne*' kelimesinden belli olan bir cümleyi kadının aleyhine olacak şekle sokmak.
- 18- “Dövün, salıverin, boşayın, rahat bırakın, geçici olarak evden uzaklaştırın, darp edin” anlamlarının verilmesinin imkânsız olduğu '*darabehunne*' kelimesine bu şekilde mânâlar vermek.

Bu noktada yine de hepsinden daha isabetli bir çalışma yaptığımızı, tek doğru meâlî verdiğimizizi asla iddia etmiyoruz. Sadece bir itiraz geliştirmeden önce işte bu meâllerin zihinlerde oluşturu-

duğu anlamlardan kurtulunması ve âyetin kelimelerine sadâkatin temel alınması gerektiğini söylüyoruz. Âyetin gramer yapısına ve kelimelerine sadık kalınarak yapılacak her çalışmadaki muhtemel hatalar anlayış gösterilebilir ve kolaylıkla düzeltiler hatalardır. Fakat âyetin gramer yapısı ile âyetteki kelimelerin temel anlamlarına sadık kalmadan âyette olmayan kelimeler ve cümleler ekleyerek yapılan meâllerdeki hataların, ne anlayış gösterilecek tarafları ne de kolayca düzeltiler olanağı vardır. Bu meâllerin oluşturduğu anlam dünyasında gezinerek kaynak gösterilecek her itiraz, yukarıda uzun uzun alıntı yaptığımız tefsirlerdeki anlatımları destekleyen itirazlar olacaktır. Çünkü mevcut meâller ve onların arka planı; kadını erkekten daha az akıllı, erkeğin memuru, şeytanın kementleri, güçsüz, korunmaya muhtaç, gerekirse dövölerek terbiye edilmesi gereken, erkek çağırıldığında “buyurun efendim” diyerek koşa koşa gelmesi gereken varlıklar olarak gören o tefsirlerdir.

Kur'an'ı Kur'an ile anlama temeline oturan, âyetlerin gramer yapılarına ve kelimelerine sadık kalınarak yapılan her eleştiri ve itirazlar hazine değerinde kıymetlidir. Yapılan tüm çalışmaları boşa çıkaracak olsa bile bu tür haklı ve yürütöllemeyen itirazlara uymak Kur'an ahlakının gereğidir...

10- Labirentten Çıkış...

Âyette geçen *وَاضْرِبُوهُنَّ* (*vadribuhunne*) ifadesine “onları dövün” şeklinde mânâ verilmesinin imkânsız olduğunu buraya kadar yaptığımız açıklamalarda birçok kez ifade ettik. Bu kelimeye “dövün” mânâsı verilmesinin imkânsız olduğunu söylememizin sebebi böyle bir mânânın kelimenin sözlük anlamları arasında olmamasından değildir. Tam tersi “vurmak, dövmek” kelimenin en temel anlamlarındandır. Bu kelimenin böyle bir mânâyâ gele-meyeceğinin delilleri; âyetin konusu, gramer yapısı ve sûrenin en başından beri kullanılan kelimeler ve cümlelerdir.

Hangi dilde olursa olsun kelimeler; anlatılan konu ve kurulan cümleler üzerinden anlaşılacak zorundadır. Herhangi bir cümledeki herhangi bir kelimeyi bağlı bulunduğu diğer kelimelerden kopararak veya bağlı bulunduğu cümlenin gramer yapısını umur-samayarak anlamak mümkün değildir. Nisâ 34. âyet; “isim, zamir, şibh-i fiil, fiil, harf, edat” cinsinden 60 bağımsız unsurun belli ku-rallar çerçevesinde bir araya gelmesiyle oluşmuş bir âyettir. Bu bağımsız birimlerin tamamı birbirine bağlıdır ve hiçbirine diğer-lerinden bağımsız anlam tespiti yapılamaz. Cümle kuruluşların-daki tutarlılık ve anlatım gücü de zaten bu temel yapı üzerinden anlaşılır.

Geleneksel ulemânın bu âyet üzerinden miras, mal bölüşümü ve nafaka konuları da dâhil olmak üzere kadının sahip olduğu

haklarla ilgili ‘zulüm’ denebilecek fıkıhlar çıkardığını uzun alıntılar yaparak göstermeye çalıştık. Ulemâ ‘zulüm’ denebilecek bu fıkıhları; âyetin gramer yapısını ve isnat ilişkilerini olduğundan başka göstererek ve âyetteki kelimelere kendi oluşturdukları kur-gular çerçevesinde mânâ vererek yapmıştır. Âyetin en başından beri ulemânın yaptığı ilkesizlikleri görmezden gelerek meseleyi *وَاضْرِبُوهُنَّ* (*vadribuhunne*) kelimesine verilecek sözlük anlamlarına bağlayıp ortadaki zulmün sadece kadının dövülmesi ile alâkalı olduğunu söylemek devekuşu gibi kafayı kuma gömmektir.

Ulemânın bu âyet üzerinden ortaya koyduğu “Kocalar karılarının âmiridir; erkek, akıl ve güç yönünden kadından üstündür; iyi kadınlar kocalarına itaatkârdırlar.” gibi anlayışlar devasa bir zulmün temelini oluşturan cümlelerdir. Ulemâ, işte bu anlamlara yaslanarak erkeğin kadını tedip etme, dövme ve en sonunda da her türlü haktan mahrum bırakarak kapı dışarı etme yetkisine sahip olduğunu söylemiştir.

En başından beri birçok kere söylediğimiz *وَاضْرِبُوهُنَّ* (*vadribuhunne*) kelimesine “onları dövün” mânâsını vermenin imkânsızlığı, ulemânın güya âyetteki kelimelere yaslanarak oluşturduğu böylesi bir fikhın Allah tarafından emredilmiş olduğu yaklaşımının imkânsızlığına dayanmaktadır.

Bir kere zaten âyette geçen *فَعِظُوهُنَّ وَاهْجُرُوهُنَّ فِي الْمَضَاجِعِ* (*fe'izûhunne vehcurûhunne fî-lmedâci*'i *vadribûhun(-ne)*) cümlesinin meâl ve tefsirlerde geçtiği gibi (*nüşûzundan korktuğunuz kadınlara*) “*önce öğüt verin, eğer nüşûzlarından vazgeçmezlerse sonra yataklarınızı ayırın, o da kâr etmezse onları dövün*” şeklinde bir karşılığı yoktur. İkincisi; bu cümle “karı-koca” ilişkilerinden bahsetmemektedir çünkü âyetin başında geçen *en-Nisâ* ve *er-Rical* kelimelerinin “karılar-kocalar” şeklinde anlamları yoktur. Üçüncüsü; cümledeki üç emir, “biri kâr etmezse diğerine geçin” şeklinde değil, “üçünü birlikte yapın” şeklindedir. Dördüncüsü; cümledeki üç emirden biri yapılmazsa veya yanlış yapılsa diğerleri de anlamını yitirecek emirlerdir. Beşincisi; aynı anda yapılacak üç emirden birinin şiddet, baskı, tehdit, şantaj gibi şeyleri dışlayan *فَعِظُوهُنَّ* (*faizuhenne*) olması *وَاضْرِبُوهُنَّ* (*vadribuhunne*) kelimesinin “darp edin, dövün, tokat atın” şeklinde bir

mânâya sahip olmasını imkânsız kılmaktadır. Altıncısı; dövmek, tokat atmak veya darp etmek bir had cezasıdır. Had cezalarının ne şekilde ve ne kadar uygulanacağını bildirilmemiş olması imkânsızdır. Çünkü bu durumda kadına bir tokat atmak da kemikleri kırılana kadar vurmak da ‘darabe’ olacaktır. Yedincisi; had cezalarının mahkemesiz, bireylerin kendilerinin savcı-hâkim ve cellât olduğu bir temele oturtulması imkânsızdır. Sekizincisi; bu emirlerin kadınların aleyhine olacak herhangi bir durumu ortaya çıkarması imkânsızdır.

Sadece âyetin kendi bağlamında bile *وَاضْرِبُوهُنَّ* (*vadribuhunne*) kelimesine “darp edin, tokat atın, dövün” şeklinde bir mânâ vermenin imkânsızlığına dair getirdiğimiz bu kadar delilin üstüne bir de insan onurunu her şeyin üstüne koyan Kur’an’ın söylediklerini eklersek kelimeye “darp edin, dövün, tokat atın” şeklinde mânâ veren ulemânın ne kadar büyük bir aymazlık içinde olduğu anlaşılmaktadır.

İşte bunları görmezden gelerek konuyu sadece *وَاضْرِبُوهُنَّ* (*vadribuhunne*) kelimesinin sözlük mânâsı üzerinden çözmeye kalkışmak diğer zulümlerin hepsine göz yummak demek olacaktır. Nitekim sayıları az da olsa hem geçmişte hem de günümüzde meseleyi *وَاضْرِبُوهُنَّ* (*vadribuhunne*) kelimesinin sözlük mânâlarına indirgeyerek çözmeye çalışanlar olmuştur. Ancak bunların sadece *وَاضْرِبُوهُنَّ* (*vadribuhunne*) kelimesine başka bir sözlük mânâsı atayarak meseleyi çözeceklerini sanmaları, âyetin diğer kelimelerini de tahrif etmelerine yol açmıştır. Meselâ, bu konu hakkında en fazla çalışma ortaya koyanlardan olan şu müelliflerin meâllerine ve düşüktükleri dipnotlara bakalım:

Nisâ 4/34

الرِّجَالُ قَوَّامُونَ عَلَى النِّسَاءِ بِمَا فَضَّلَ اللَّهُ بَعْضَهُمْ عَلَى بَعْضٍ وَبِمَا أَنْفَقُوا مِنْ أَمْوَالِهِمْ فَالصَّالِحَاتُ قَانِتَاتٌ حَافِظَاتٌ لِّلْغَيْبِ بِمَا حَفِظَ اللَّهُ وَالَّتِي تَخَافُونَ نُشُوزَهُنَّ فَعِظُوهُنَّ وَاهْجُرُوهُنَّ فِي الْمَضَاجِعِ وَاضْرِبُوهُنَّ فَإِنْ أَطَعْنَكُمْ فَلَا تَبْغُوا عَلَيْهِنَّ سَبِيلًا إِنَّ اللَّهَ كَانَ عَلِيمًا كَبِيرًا

Erkekler, hanımlarını koruyup kollamakla görevlidirler. Bu, Allah’ın her birine diğerinde olmayan üstünlükler vermesi^[19] ve erkeklerin mallarından (eşleri için) harcamala-

rı^[2] sebebiyledir. İyi kadınlar, Allah'a içten boyun eğen ve Allah'ın korumasına karşılık^[3*] kimse görmezken de^[4*] kendilerini özenle koruyanlardır. Sizi boşamaya kalkmasından^[5*] korktuğunuz kadınlarınıza gönül alıcı sözler söyleyin, yatakta onlardan ayrılın^[6*] ve onları rahat bırakın^[7*]. Sizi gönülden kabul ederlerse^[8*] onlara karşı başka bir yol aramayın. (Süleymaniye Vakfı meâli)²³*

^[1*] Bazı konularda erkekler, bazı konularda da kadınlar üstündür. Bu farktan dolayı biri diğerinin eksikliğini tamamlar. Bu sebeple taraflardan biri diğerine özenmemelidir.

^[2*] Mehir sorumluluğu ve aileyi geçindirme sorumluluğu (Bakara 2/233; Nisâ 4/4, 24; Talak 65/6).

^[3*] Allah'ın kadını koruması, kadının zina ettiğini iddia eden kişinin 4 şahit getirme zorunluluğu (Nisâ 4/15; Nûr 24/4,6,13), evi geçindirme sorumluluğunun erkeğe ait olması, kadının evlilik ve boşanma hukukunun mehir ile maddi güvence altına alınmış olmasıdır (Bakara 2/229, Nisâ 4/20-21).

^[4*] “Kimse görmezken” anlamı verdiğimiz kelime li'l-ğayb= للغيب'dir, fi'l-ğayb = في الغيب'takdirindedir. Gayb, “beş duyuyla algılanamayan” şey için kullanılır. Görülmeyen, duyulmayan yani şahit olunmayan şey insanlar için gaybdır. Kadınların zina suçunun sabit olması için dört şahit aranır (Nisâ 4/15). Demek ki âyette “lil gayb” ifadesiyle, şahitlerin olmadığı durumdan bahsedilmektedir. Kötü kadınlar bunu fırsat bilip ahlaksızlık yapabilirler. Ama iyi kadınlar, Allah'a içten boyun eğdikleri için bunlardan uzak dururlar.

^[5*] “Boşamaya kalkmasından” anlamı verdiğimiz kelime nüşûz = نُشُوز'dur. Gideceği zaman kişinin oturduğu yerden hafifçe kalkması anlamındadır (el-Ayn). Bir âyet şöyledir: “Ey inanıp güvenenler! Size toplantılarda “Yer açın!” denince yer açın ki Allah da size yer açsın. “Nüşûz edin = Kalkın!” denince de kalkın ki Allah, içinizden inanıp güvenenler ile kendilerine ilim verilenlerin derecelerini yükseltsin. Allah, yaptıklarınızın iç yüzünü

23 Meâl yazarları âyetteki en son cümle (إِنَّ اللَّهَ كَانَ عَلِيمًا كَبِيرًا) (inna(A)llâhe kâne 'aliy-yen kebîrâ(n))'ı galiba sehven unutmuşlardır.

fe'izûhunne vehcurûhunne fî-lmedâci'i vadribûhun(ne) cümlesine hem geleneksel anlayıştan hem de günümüzdeki birçok meâl yazarından farklı olarak “**sizi boşamaya kalkmasından korktuğunuz kadınlarınıza gönül alıcı sözler söyleyin, yatakta onlardan ayrılın ve onları rahat bırakın**” mânâsını vermişlerdir. Evet cümleye bu mânâyı veren meâl yazarları kadını dayak yemekten kurtarmışlardır ama bunu cümlelerin gramer yapısını ve diğer birçok kelimeyi hem görmezden gelerek hem de tahrif ederek yapmışlardır. Çünkü her ne kadar diğerleri gibi cümleye “nüşûzlarından vazgeçmezlerse önce – yine nüşûzlarından vazgeçmezlerse sonra – hâlâ vazgeçmezlerse bu sefer” şeklinde cümleler eklememiş olsalar da verdikleri mânâ yine bir tertip ve sıralama olduğunda anlamlıdır. Yoksa üç fiilin aynı anda yapılması durumunda meâlde kurulan cümle anlamsız olacaktır. Aynı anda vaaz verip aynı anda yatakları ayırıp aynı anda onları rahat bırakmayı yerine getirmek mümkün değildir. Dahası kelimeye verilen “rahat bırakın” anlamı âyetteki ‘nüşûz’ kelimesinin “boşanıp gitmek” anlamı taşıması durumunda bir mana ifade eder. Oysa ‘nüşûz’ kelimesinin “boşanıp gitmek” gibi bir mânâsı yoktur. Kelimenin “boşanıp gitmek” anlamı olduğunu kabul etsek bile نُشُوزُهُنَّ (*nüşûzehunne*) kelimesine “sizi boşamasından” şeklinde mânâ verilmesi imkânsızdır. Çünkü hem ifadede “siz” kelimesi yoktur hem de ifade bir isim tamlamasıdır. Böyle bir anlamın verilebilmesi için ifadenin fiil cümlesi olması, fiilin müennes olması ve bir de eril “siz” (*kum*) zamirinin mef’ûl (nesne) olarak gelmesi gerekmektedir. Fakat ifadede bunların hiçbirisi yoktur.

Aynı şekilde, âyetin en başındaki ‘*er-Rical*’ ve ‘*en-Nisâ*’ kelimelerine “erkekler hanımlarına” şeklinde mânâ vererek eril ve dişil türün tamamını kapsayan kelimeleri “karılar-kocalar” anlamına indirgemişlerdir. Âyetin en başındaki kelimeleri bu şekilde değiştirince ister istemez devamındaki meseleleri de “karı-koca” ilişkileri bağlamına bağlamak zorunda kalmışlardır. Bunlara göre ‘nüşûz’; evli kadınların kocalarını boşamaya kalkışmalarıdır ve devamındaki kelimeler de bu temele göre anlam kazanmaktadır. Yani eğer kadın kocasını boşamaya kalkışırsa erkek ona öğüt verecek, hemen yatağını ayıracak ve kadını rahat bırakacaktır. İyi de neden? Ya kadın boşanma isteğinde haklıysa ve öğüt verilmesi ge-

reken kadın değil de erkekse? İyi de ya kadın boşanacak olmasına rağmen yatağını ayırmak istemiyorsa? Sonra “rahat bırakın” demek ne demektir? Onlara engel olmayın mı, onlara ilişmeyin mi, onlara baskı uygulamayın mı, onlarla cinsî münasebet kurmayın mı, onlara vurmayın mı? Hadi diyelim ki bunlardan birini seçtik, bu sefer de anlamı “muhatapı kötü bir şeyden engelleyip iyi olana yöneltmek için söylenen söz” olan فَعِظُوْهُنَّ (*faizuhenne*) kelimesi sorun olacaktır. Çünkü boşanmak; istenmeyen bir durum olsa da yapılmaması için engellenmesi gereken bir durum asla değildir.

Bu meâl yazarlarına göre cümle, bir kocanın karısını boşanmaktan vazgeçirmesi temeli üzerine kuruludur. İyi ama “yatakları ayırmak” boşanmaktan vazgeçiren değil tam tersi boşanmayı hızlandıran veya kabullendiren bir adım olmayacak mıdır? Üstelik meâl yazarları cümleye “sizi boşamasından korktuğunuz karılarınıza” diyerek başlamıştır. Yani kadın boşanacağını söylememiş, boşanma sürecini başlatmamıştır. Sadece koca bundan korku duymaktadır. Karısının kendisinden ayrılacağından korkan veya karısının hareketlerinden bunu sezen erkeğin üzerine düşen, karısını düzeltmekten daha çok kendisini düzeltmektir...

Evet, bu meâl yazarları وَاضْرِبُوْهُنَّ (*vadribuhunne*) kelimesine “onları dövün” mânâsını vermemişlerdir ama bu mânâyı vermek için hem âyetin gramer yapısını hem de kelimeleri futursuzca tahrif etmişler, içinden çıkılmaz daha başka sorunların oluşmasına yol açmışlardır. Çünkü bu meal yazarlarına göre mesele sadece kadının dövülmesi veya dövülmemesi meselesidir.

En başından beri bu âyetin karı-koca ilişkilerinden değil, kadın ve erkek türü arasındaki hukukun temelinden bahsettiğini ortaya koymaya çalıştık. Âyetin son cümlesinin de bu hukukun işleyişini bozacak nitelikte davranış sergileyen kadınların hukuku ile alâkalı olduğunu ortaya koymaya çalıştık. Hemen bir önceki وَاهْجُرُوْهُنَّ فِي الْمَضَاجِعِ (*vehcuruhunne fil medacii*) ifadesinin evli olan kadınları yataklarında yalnız bırakmaktan bahsetmediğini, evli olsun veya olmasın nüşûz yapmış her kadının cinsel birliktelikten uzak tutulması ile alâkalı olduğunu söylemiştik. Eğer nüşûz yaptığı dört şahitle tespit edilmiş ve ev hapsi cezası verilmiş kadın evli ise kocası onunla herhangi bir cinsî münasebette bulunmayacak, eğer evli

değilse herhangi bir toplumsal baskıdan dolayı nüşûz eylemini gerçekleştirdiği erkekle de evlendirilmeyecektir. Tecavüzcüsü ile evlenmek zorunda bırakılan binlerce kadını göz önüne aldığımızda verilen bu emrin ne kadar derin bir yarayı sardığı çok daha iyi anlaşılacaktır.

Bir kısım ulemânın Nisa 34. âyeti, tahrif yoluyla “kadınların dövülmesi” temeline oturtması ile diğer bir kısım ulemanın yine tahrifle âyeti bu kez “kadınların dövülmemesi” temeline oturtması aynı şeydir... Tahrif; kim tarafından ve ne adına yapılırsa yapılsın tahriftir. Asıl olan; kelimeleri tahrif ederek istenilen anlama getirmek değil Yüce Allah’ın kelimeleri nereye götürüyorsa oraya gitmektir. Kadınların dövülmemesi gerektiğini anlamak için hiçbir âyete ihtiyaç yoktur. Yüce Allah’ın tertemiz bir fitrat üzerine yarattığı insan eğer sadece kendi fitratına yaslanarak “güçsüz” olanlara karşı güç kullanmanın “ahlaksızlığını” anlamıyorsa bir değil milyon tane âyet olsa bile kâr etmeyecektir. Eğer Yüce Allah’a imân ettiğini söyleyen herhangi bir kişi veya herhangi bir topluluk, erkeğe göre daha savunmasız ve daha güçsüz olan kadınların dövülüp dövülmemesi ile alâkalı ilâhî bir düzenlemeye ihtiyaç duyuyorsa o kişi veya topluluk ya fitratlarını yok etmiştir ya da Yüce Allah’ı hiç tanımamıştır. Dünyanın en ilkel topluluklarında bile kadınlara karşı güç kullanmak, sırf geçimsizliğinden dolayı onları dövmek çirkin bir davranış olarak görülmüş ve hâlâ da görülmektedir. Kadınların dövülmeyeceğini anlamak için ne imânâ ne kitaba ne âyete ne de başka bir şeye ihtiyaç vardır. Bunu anlamak için sadece ve sadece insan olmak yeterlidir.

Nisâ 34. âyetin sırf hırçınlık veya geçimsizlik yaptığı için kadının dövülmesinden bahsettiğini söyleyebilme sefilliğinin gramerle, i’râbla, kelimelerin mânâlarına dikkat etmemeyle, Kur’an’ı anlamamayla veya başka bir şeyle hiç alâkası yoktur. Şu dünya üzerinde iki ayağı üzerinde gezen, bir kadından doğmuş herhangi bir insan; Kur’an hiç gönderilmemiş olsa bile kendisini veya çocuklarını doğuran kadını dövmeyi aklından geçirmenin ne kadar alçaltıcı bir şey olduğunu anlamamışsa ayetler böylesine kâr etmeyecektir.

Bırakın âyetin kelimeleri üzerinden kadının dövülmeyeceğini ispatlamayı, kadın dövülecek mi dövülmeyecek mi tartışmasını yapmak bile sefilliktir. Bu âyetin kadının dövülmesinden bahsetmediğini söylememize ve Allah'ın izniyle bunu ortaya koymamıza rağmen böylesi bir konuyu açmış olmak bile zuldür. Bırakın bir kocanın karısını dövmesini, güçlü olan erkeğin güçsüz olan erkeğe haklı bile olsa güç kullanmasının ne kadar sefil bir davranış olduğunu anlamak için “âyet beklemek” kendini bilen bir insan için tarifsiz bir sıkıntıdır.

Bir tarafta âyetteki kelimeleri tahrif ederek, gramer yapısına hiç aldırmadan, “*Âyet kadının dövülmesinden bahsediyor; tarihte kadın dövülebilirdi ama şimdi geliştik, kadının dövülmesinin ne kadar kötü bir şey olduğunu anladık, bu âyet kadının dövülebileceğine inanan Arap toplumu için kendisine uygulama zemini bulan bir âyetti ama şimdi uygulama zemini yoktur, bu yüzden âyet tarihseldir.*” diyerek Kur'an'ın ölü bir metin olduğunu ispatlamaya çalışan tarihselcilerin; diğer tarafta da tıpkı onlar gibi âyetin kelimelerini ve gramer yapısını tahrif ederek, “*Hayır efendim, bu âyet kadının dövülmesinden değil boşanıp gitmesinden bahsediyor; dolayısıyla âyet tarihsel değil evrenselidir.*” diyerek güya âyetin hükmünü geçerli kılmaya çalışan sözde evrenselcilerin olduğu bir tartışmanın tarafı olmadan sadece Allah'ın hudutlarını savunmak, kavranması zor ve oldukça ince bir çizgi.

Bugün için ne kadar güçlü deliller ortaya konulursa konsun müktesebatın kemikleştirdiği şaşkınlık yaklaşım bu bulguları dikkate almayacaktır. Halbuki kadının dövülüp dövülmeme meselesinin ilimle, bilimle, soğukkanlılıkla, araştırmayla uzaktan yakından hiçbir alâkası yoktur. Sadece vicdanla, insan olmayla alâkası vardır ve görülüyor ki bunlar da maalesef yitirilmiştir.

Kur'an'da 58 defa geçen *وَاضْرِبُوهُنَّ* (*vadribuhunne*) kelimesine gelince en temel anlamı “vurmak, dövmek” anlamına gelen bu fiil, önündeki ve arkasındaki kelimelere göre ve hatta harf-i cer'le gelip gelmemesine, mef'ûlünün hangi kelime olduğuna göre farklı anlamlara gelebilen bir kelimedir. Nisâ 34. âyette *وَاضْرِبُوهُنَّ* (*vadribuhunne*) şeklinde geçen kelimeye en ilkesiz yaklaşımları “vur-

mak, dövmek” anlamını verenler değil, vermeyen meâl yazarları göstermektedir:

Onları geçici olarak evden uzaklaştırınız. (B. Bayraklı)

Ve nihâyet onları çıkarın. (Edip Yüksel)

Sonra bir süre ayrılın. (Erhan Aktaş)

Ve kendilerini rahat bırakın. (SV meâli)

Ve nihâyet onları evden çıkarın/bulundukları yerden başka yere gönderin. (Y. N. Öztürk)

Bu meâl yazarlarının hepsi de “kadının dövülmesine karşı olduklarını” hem sözlü hem de yazılı olarak söyleyenlerdir. Bunların bir kısmına göre *وَاضْرِبُوهُنَّ* (*vadribuhunne*) kelimesi “kadınları evden çıkarmak”, diğer bir kısmına göre ise “kocaların evden çıkması” mânâsına gelmektedir. Bir diğerine göre ise ne kadınlar evden çıkacak ne de kocaları. İkisi birbirini rahat bırakacak, biri diğerine ilismeyecektir. Bir tek kelime ama birbirine taban tabana zıt üç anlam ortaya çıkmaktadır. Öte yandan bu meâl yazarlarının hepsi de kelimeye Kur’an’da -tekil ya da çoğul- emir fiil olarak geçtiği diğer yerlerin tamamında “vurmak” anlamını vermişlerdir. Anlaşılan o ki onları bu mânâyı vermeye sevk eden şey kelimenin ya da âyetin kendisi değil kitlelerine şirin gözükme sevdasıdır. Zaten bu anlamlara nasıl ulaştıklarına dair Kur’an’dan delil getirmedikleri gibi âyetin gramer yapısıyla alâkalı olarak da herhangi bir çalışma ortaya koymamışlardır. Bunlar da âyetin gramer yapısını tıpkı kelimeye “dövmek” mânâsı verenler gibi ele almış ve tüm toplumu ilgilendiren bir meseleyi “karı-koca kavgalarına” indirgemişlerdir.

Nisâ 34. âyetindeki kelimenin “dövmek” anlamına gelmediğini söyleyenlerden biri olan Prof. Dr. Mehmet Okuyan, *Kur’an’da Çok Anlamlılık* adlı kitabında kelimenin anlamları ile ilgili şu açıklamaları yapmıştır:

ضرب Kökünden kelimeler Kur’an’da 58 yerde geçmektedir. Darabe veya darb kelimesinin anlam dünyası ile ilgili olarak kaynaklarda şu bilgiler yer almaktadır: “Darabe veya darb kelimesi, rızık hayırlısını aramak, yolculuğa çıkmak, yerine getirmek, hızlı yürümek, rızık temini için seyahat etmek, yüz çevirmek, bir yönden başka yöne döndürmek, yerine getirmek, engel olmak, mahrum etmek, kazanmak, istemek, yüzmek, yaratılıştaki

şekil, herhangi bir şeyin bir türü, çeşidi, bölümü, benzeri, her şeyin uzun olanı, sık ağaçlı vadi, katı beyaz bal, çise, zayıf cüsseli kişi” anlamlarına geldiği gibi, “tutmak, zor altında kalmak, terk etmek, zaman geçmek, yürümek, karıştırmak, dikmek, para basmak, mühür kazımak, müddet belirlemek, hisse ayırmak, vergi koymak, alçaltmak, bozguna uğratmak, ayırmak, meyletmek, alıştırmak, tekrarlamak, vurmak, çarpmak, atmak, ateşe vermek, buğdayı başağından ayırmak, bombardıman etmek, müzik aleti çalmak, müzik yapmak, yazmak, akrebin sokması, incitip harekete geçirmek, ayırmak, ayrılmak, zorla kabul ettirmek, kovmak, defetmek, bırakmak, terk etmek, vazgeçmek, iptal etmek, kaçınmak, hareket etmek, hareket ettirmek ve sefere çıkmak” gibi anlamlara da gelmektedir. Ayrıca darabe kelimesinin namazla kullanılınca “kılmak”; çadır ile kullanılınca “dikmek”; gece ile kullanılınca “uzamak”; soğuk ve rüzgâr ile kullanılınca “isabet etmek, zarar vermek”; yol ile kullanılınca “yol açmak” anlamları da vardır.

İbn Faris ve Ezheri’nin ifadelerine göre bu kelimenin adabe kalıbındaki anlamlarından biri de “evde ikamet etmek” şeklindedir. İbnu’l-Kutîyye, darabe fiiline “zorlamak ve zayıflatmak” mânâsı vermiştir. Ayrıca bu kelimenin “düşkün bırakmak ve elem vermek” mânâları da kaynaklarda yer almaktadır.

(Prof. Dr. Mehmet Okuyan; Kur’an’da Çok Anlamlılık, s.403)

Müellifin belirttiği gibi ‘darabe’ kelimesinin anlam yelpazesi oldukça geniştir. Mâmâfih M. Okuyan’ın sıraladığı anlamlardan birçoğunun kelimenin harf-i cer’li kullanımıyla ortaya çıkan anlamlar olduğu notunu da düşmek gerekmektedir. Her fiilde olduğu gibi eğer bu fiilden sonra bir harf-i cer varsa kelime ona göre anlam kazanmaktadır. Meselâ, ‘darabe fi’ şeklinde gelirse yolculuğa çıkmak; ‘darabe fi’l emr’ şeklinde gelirse ortak olmak; ‘darabe ala’ şeklinde gelirse “baskı yapmak, empoze etmek, kısıtlamak, engel olmak”; ‘darabe an’ şeklinde gelince “yüz çevirmek, vazgeçmek”; ‘darabe ile’ şeklinde gelince “meyletmek”; ‘darabe le’ şeklinde gelince “aramak”; ‘darabe bi’ şeklinde gelince “katmak, karıştırmak” gibi mânâlar kazanmaktadır.

Harf-i cer’li kullanımlarında bu gibi anlamlara gelen kelime, harf-i cer’siz kullanımlarında mef’ûlüne göre de farklı anlamlar kazanabilmektedir. Meselâ; ‘darabe’r rakame’l kıyasiyye’ şeklin-

de bir mef'ûlü olunca “rekor kırmak”; ‘*darabe hissaten*’ olunca “kota uyguladı”; ‘*darabe meselen*’ olunca “misal verdi”; ‘*darabe'l cerese*’ olunca “zili çaldı” gibi anlamlara gelebilmektedir. Aslına bakılırsa kelimenin harf-i cer'siz kullanımlarının hepsinde verilen mânâların “vurmak” anlamlarına çok yakın olduğu görülmektedir.

Az önce yaptığımız alıntıda M. Okuyan'ın da belirttiği gibi bu fiil birlikte kullanıldığı kelimeye göre yani mef'ûlüne göre farklı anlamlara gelebilmektedir. Fakat Nisâ 34. âyetinde kelimenin mef'ûlü hem bir zamirdir ve hem de kelime harf-i cer'siz gelmiştir. Eğer kelimenin mef'ûlü başka anlam vermemizi gerektirecek bir kelime olsaydı o takdirde mef'ûlüne göre anlam verilebilirdi ama *وَاضْرِبُوهُنَّ* (*vadribuhunne*) ifadesinde öyle bir durum yoktur.

İşte bu durum kelimeye anlam vermeyi çıkmaza sokmaktadır. Çünkü normal şartlarda *وَاضْرِبُوهُنَّ* (*vadribuhunne*) şeklinde geçen bu kelimeye hiç tereddütsüz “onları dövün” mânâsı verilmesi şarttır. Ama bu kelime, üç emrin aynı anda yapılmasını zorunlu hâle getiren bir cümlemin parçasıdır. Verilen üç emrin birbiriyle çelişmeden, biri diğerini yok etmeyecek yapıda olması gerekmektedir. Verilen bu üç emirden biri *فَعِظُوهُنَّ* (*faizuhunne*) olunca diğer emirlerden hiçbirinin “şiddet” içermemesi gerekmektedir. Çünkü daha önce de birçok kereler açıkladığımız gibi “şiddet” ve “vaaz” kelimeleri asla yan yana gelmemesi gereken iki kelimedir. Şu *وَالَّتِي (تَخَافُونَ نُشُوزَهُنَّ فَعِظُوهُنَّ وَاهْجُرُوهُنَّ فِي الْمَضَاجِعِ وَاضْرِبُوهُنَّ)* (*vellâti tehâfûne nuşûzehunne fe'izûhunne vehcurûhunne fi'l-medâci*)'i *vadribûhun(ne)* cümlesinin yapısında üç emir fiilin bir sıralamaya göre yapılacağını bildiren herhangi bir şey de yoktur. Daha önceki sayfalarda müfessirlerin âyetteki emirleri bir sıraya göre getirirken “âyetin zâhirinden bu emirlerin aynı anda yapılması gerektiği anlaşılabilir” diyerek emirleri “Önce şunu, eğer kâr etmezse sonra bunu, o da kâr etmezse daha sonra şunu yapın.” şekline çevirdiklerini, böyle yaptıktan sonra da cümleye âyetle olmayan birçok kelimeleri de eklediklerini aktarmıştık. Âyetin kelimelerine sadık kalınmadıktan sonra ulaşılabilecek anlamların hiçbir kıymet-i harbiyesi yoktur. Çünkü asıl olan kelimelere sadâkattir. Üstelik âyetin gramer yapısını önemsemeyip müfessirlerin söylediklerini kabul etsek ve tıpkı onlar gibi *وَاضْرِبُوهُنَّ* (*vadribuhunne*) kelimesine “on-

ları dövün” mânâsı versek bile çıkmazdan kurtulmuş olunmamaktadır. Çünkü üçüncü aşamasında dayak olan bir söz asla “vaaz” olmaz ve bu durumda kişi birinci aşamadaki vaaza ikna olduğu için değil üçüncü aşamadaki dayaktan korktuğu için sadece siner.

Peki bu açmazdan çıkmak için ne yapmalıyız?

Gündeme getirdiğimiz bu açmazın sadece bizim tarafımızdan fark edilmesi mümkün bir şey değildir. Çünkü Kur'an'a meâl yazacak kadar bilgileri olan meâl ve tefsir yazarlarının cümlelerin bu durumunu görmemiş olmaları imkânsızdır. Meselâ, tarihselci söylemine bu âyeti de âlet eden Prof. Dr. Mustafa Öztürk'ün içinde *وَاضْرِبُوهُنَّ* (*vadribuhunne*) kelimesinin geçtiği cümleye verdiği meâli ele alalım:

...وَالَّتِي تَخَافُونَ نُشُوزَهُنَّ فَعِظُوهُنَّ وَاهْجُرُوهُنَّ فِي الْمَضَاجِعِ وَاضْرِبُوهُنَّ *Dik başlılık ve hırçınlığından yıldığınız, yuvayı yıkacağından kaygılandığınız karılarınıza gelince, onlara ilkin öğüt verin. Öğüt fayda etmezse onları yataklarında yalnız bırakabilirsiniz. Bununla da yola gelmezlerse onlara tokat atabilirsiniz.*

Cümleye böyle bir meâl veren Prof. Dr. Mustafa Öztürk:

- 1- Cümlelerin yapısının müptedâ-haber çatısında olduğunu, *الَّتِي* (*ellati*) ism-i mevsûlünün cümlelerin müptedâsı olduğuna delil olduğunu, dolayısıyla cümlelerin öznesinin sonuna “karılarınıza+a” şeklinde bir “-a” sesi ekleyerek “nesneye” dönüştürülemeyeceğini fark etmemiş midir?
- 2- Cümlede de âyette de ve hatta âyetin öncesinde ve sonunda da “karılar” şeklinde bir kelimenin olmadığını fark etmemiş midir?
- 3- Meâline yazdığı “karılar+ınıza” kelimesinin âyette hiç olmadığını ve “karılarınıza” kelimesinin Arapça karşılığının ‘*ezvacekum*’ olduğunu bilmemekte midir? Dahası meâline yazdığı “karılarınıza” şeklindeki kelimenin bir isim tamlaması olduğunu, böyle bir kelimenin âyette hiç olmadığını fark etmemiş midir?
- 4- Müptedâ-haber cümlesinin yapısına aykırı olarak haberin bir emir fiil olduğunu fark etmemiş midir?

- 5- Haber cümlesi bir yandan sıra dışı olarak emir cümlesi ile başlamaktaayken diğer yandan fiilin başında bir *'fa'* edatı olduğunu fark etmemiş midir?
- 6- Arka arkaya verilen üç emir arasındaki edatın sıra ve tertip bildirmesi mümkün olmayan *'ve'* edatı olduğunu fark etmemiş midir?
- 7- Aradaki tertip bildirmeyen edata rağmen sanki cümlede bir sıralama varmış gibi cümleyi “önce bunu, eğer kâr etmezse sonra şunu, o da kâr etmezse şunu yapın” şekline sokarken yaptığının cümleyle alâkası olmadığını fark etmemiş midir?
- 8- Mümkün değilken cümledeki emir fiilleri sıraya dizmesine göz yumsak bile âyette olmayan “yuvayı yıkacağından kaygılandığınız-karılarınıza gelince-ilkin-öğüt fayda etmezse-bununla da yola gelmezlerse” cümlelerinin âyette olmadığını fark etmemiş midir?
- 9- Âyetteki *وَاضْرِبُوهُنَّ* (*vadribuhunne*) kelimesinin “tokat atabilirsiniz” şeklinde çevrilemeyeceğini, kelimenin taşıdığı mânânın “tokat, tekme, yumruk, kafa, kırbaç kullanılarak yapılan her vurma şekli”ni kapsadığını fark etmemiş midir?

Bunlar sadece son cümleyle ilgili olan sorulardır. Âyetin başından beri yapılanları yani âyete âyette olmayan hangi kelimelerin eklediğini, hangi kelimelere kendi anlamları değil de başka anlamlar verildiğini belirtmiştik. Yukarıdaki mealin müellifi de izinden gidilen ulemâ da diğer meâl yazarları da bunların hepsini fark etmiş olmalıdır.

Fark etmesine fark etmişlerdir ama acı olan, Yüce Allah’ın tertemiz âyetlerinden böylesi Cahiliye anlayışları ve zulüm üzerine kurulmuş fıkıhları ortaya çıkaran sebepleri irdelemek yerine kendilerinden önceki ulemânın yaptıklarını sorgulanamaz doğrular kabul ederek ve tarihselciliğe sığınarak âyetleri tarihte kalmış ölü bir metin olarak göstermeyi ve bu uğurda canla başla ömür harcamayı daha tercih edilebilir görmektir.

Âyet üzerinden oluşturulan müktesebâtın Kur’an’ı anlama gayretinde olanları çıkmaza soktuğu kesindir. Fakat bir çıkmaz-

dan kurtulmanın yolu; çıkışı olmayan başka çıkmazları birbirine ekleyerek labirentler oluşturmak değildir. Bu çıkmazdan kurtulmanın yolu; âyete âyetle olmayan kelimeler eklemek, âyetin gramer yapısını hiçe saymak, âyetteki kelimelere aslî anlamlarının dışında (hiç olmayacak) mânâlar vermek değil, müktesebat adına her ne varsa sorgulamak ve sadece Kur'an kelimelerinin imkânlarına ulaşmaya çalışmaktır.

Kur'an, Allah'a ve âhiret gününe imân eden her Mü'min için dokunulmaz bir kitaptır. O'nun herhangi bir kelimesini veya harfini değiştirmek her Mü'min için tahammül edilmesi imkânsız bir davranıştır. Fakat tam burada sıradan insanların pek bilmediği ama ilim çevrelerinin tamamının çok çok iyi bildiği bir durum devreye girmektedir. **Sıradan insanların dokunulmaz kabul ettiği Kur'an'a çoktan dokunulmuş, “değiştirilemez” denilen binlerce kelimesi zaten çoktan değiştirilmiştir.** İlim çevrelerinin “farklı kıraatler” adı altında tanımladığı ilmî disiplin; noktalamaları ve harekelemeleri farklı olan yirmi değişik okuyuşu temel almaktadır. Üstelik bu farklı okuyuşlar, tefsir ilminin zenginliği olarak da kabul edilmiş, müfessirler bu farklı okuyuşlar üzerinden yeni ve farklı açılımlar geliştirebilmişlerdir. Nitekim tefsirlerinde gramer tahlillerine epey yer veren Zemahşerî, Râzî, Kurtubî vs. gibi müfessirler bu farklı okuyuşlardan oldukça bol bir şekilde yararlanmışlardır. Bu farklı kıraatlerde sadece noktalamalar ve harekelemeler değil, aynı zamanda âyet sayıları da farklıdır. Nitekim önceki sayfalarda buna dair bir istatistik vermiştik. Hatta aradaki fark bundan da ötedir. Bazı kıraatlerdeki âyetlerde kelime ve cümle eksikliği veya tam tersi olarak fazlalığı vardır. Buna dair birkaç örnek verelim:

Abdullah bize, Abdullah b. Said, Yahya b. İbrahim b. Süveyd en-Nehai ve Eban b. İmran en-Nehai vasıtasıyla şöyle dediğini rivayet etti:

Eban: Abdurrahman b. el-Esved'e:

“Sen Fatiha, 1/7. âyeti الضَّالِّينَ وَ غَيْرِ الْمَغْضُوبِ عَلَيْهِمْ وَ صِرَاطَ الَّذِينَ عَلَىٰ هَدًى مِّنْ أَمْنٍ... şeklinde okuyorsun dedim, dedi.

Abdullah bize, Muhammed b. Abdullah b. el-Hasen, Sehl, Ali b. Müseher, el-Ameş ve İbrahim vasıtasıyla el-Esved ve Alka-

me'nin Ömer b. Hattâb'ın arkasında namaz kıldıklarını ve (Fa-tiha'ı) bu şekilde okuduğunu rivayet etti.

(İbn Ebû Dâvûd; Kitâbü'l-Mesâhif, s.77)

Meselâ bu rivayete göre elimizdeki mushaflarla Ömer b. Hat-tâb'ın okuyuşunu karşılaştırırsak şöyle olmaktadır:

Ömer b. Hattâb kıraati...

صِرَاطَ مَنْ أَنْعَمْتَ عَلَيْهِمْ غَيْرِ الْمَغْضُوبِ عَلَيْهِمْ وَ غَيْرِ الضَّالِّينَ

Âsım b. Behdele hafs kıraati...

صِرَاطَ الَّذِينَ أَنْعَمْتَ عَلَيْهِمْ غَيْرِ الْمَغْضُوبِ عَلَيْهِمْ وَلَا الضَّالِّينَ

Bu iki kıraat arasındaki fark sadece noktalama ve harekeleme değil tam tersi kelime eksiltme ve çoğaltma şeklindedir. Ömer b. Hattâb kıraatında (مَنْ) (men) şeklinde olan ism-i mevsûl Âsım'ın hafs kıraatında (الَّذِينَ) (ellezîne) şeklinde geçmektedir. Ömer b. Hattâb kıraatında olan ikinci (وَغَيْرِ) (vegayri) kelimesi Âsım'ın hafs kıraatında (وَلَا) (velâ) şeklinde geçmektedir.

Nisâ 24. âyetinde elimizdeki Âsım'ın hafs kıraatında (فَمَا اسْتَمْتَعْتُمْ بِهِ مِنْهُنَّ) (femâ-stemta'tum bihi minhunne) şeklinde geçen cümle Übey b. Kâ'b kıraatında (فَمَا اسْتَمْتَعْتُمْ بِهِ مِنْهُنَّ إِلَىٰ أَجَلٍ مُّسَمًّى) (femâ-stemta'tum bihi minhunne ilâ ecâlin musamman) şeklinde geçmektedir (Kitâbü'l-Mesâhif s.79). Yani Übey b. Kâ'b kıraatinde fazladan (إِلَىٰ أَجَلٍ مُّسَمًّى) (ilâ ecâlin musamman) cümlesi vardır. Bu onun fazlalığı mıdır yoksa Âsım'ın eksikliği midir? Bu da ayrı bir bahsin konusudur.

Bakara 198. âyet;

لَيْسَ عَلَيْكُمْ جُنَاحٌ أَنْ تَبْتَغُوا فَضْلًا مِنْ رَبِّكُمْ... (Leyse 'aleykum cunâhun en tebtêgû fadlen min rabbikum) ... Âsım hafs kıraati.

لَيْسَ عَلَيْكُمْ جُنَاحٌ أَنْ تَبْتَغُوا فَضْلًا مِنْ رَبِّكُمْ فِي مَوَاسِمِ الْحَجِّ... (Leyse 'aleykum cunâhun en tebtêgû fadlen min rabbikum fî mavâsimi âlhajji) ... İbn Mes'ûd kıraati. (Kitâbü'l-Mesâhif s.80).

İbn Mes'ûd kıraatında olan (فِي مَوَاسِمِ الْحَجِّ) (fî mavâsimi âlhajji) cümlesi Âsım'ın hafs kıraatında yoktur.

Görüldüğü gibi kıraatler arasında bırakın noktalama ve harekeleme farklılıklarını cümle eksiklikleri veya fazlalıkları bile vardır. Kur'an'ın kitaplaşma sürecini konu edinen İbn Ebû Dâvûd'un *Kitâbü'l-Mesâhif* adlı çalışmasında hem nokta ve hareke farklılıklarına hem de kelime ve cümle farklılıklarına dair yüzlerce örnek bulmak mümkündür.

Bu rivayetleri aktarmamızın sebebi onları temel alarak meseleye yaklaşmak değildir. Bizim rivayetler üzerinden gelen bilgilerle bulduğumuz tek yer Kur'an'ın aslının noktasız ve harekesiz olduğudur. Günümüzde Kur'an'ın noktasız ve harekesiz nüshaları epey sayıda mevcuttur ama kimse onlara meraklı olmadığı için sadece müzelerde turistlere sergilenmesi amacıyla kullanılmaktadır. Oryantalistlerin hazırladığı *Corpus Coranicum* programında otuza yakın nüsha bulunmaktadır. Sadece Türkiye'de Prof. Dr. Ekmeleddin İhsanoğlu'nun ve eski Diyanet İşleri Başkanı Prof. Dr. Tayyar Altıkulaç'ın başkanlığını yaptığı IRCICA (İslâm Tarih, Sanat ve Kültür Araştırma Merkezi) şemsiyesi altında el yazmalarından yedi tanesini²⁴ kitaplaştırmıştır. Çok da uzun olmayan bir zaman önce Yemen'in başkenti Sana'daki Camiu'l-Kebir (Ulu Câmi)'nin tavan arasında çuvallara tıkmış hâlde çürümeye terk edilmiş el yazmaları üzerinde çalışma yaparak onların çok küçük bir kısmını gün yüzüne çıkaranlar da yine Alman müsteşrikler olmuştur.

Harekesiz ve noktasız yazılmış el yazmaları hakkında; Ebû'l Esved ed Düelî ile başlayıp Âsım b. Behdele ile sürdürülen ve yaklaşık 400 yıl devam eden Kur'an'ın noktalanması ve harekelenmesi süreçlerinden sonra ortaya çıkan nüshalar arasındaki farkların tespiti ile bu farkların manâya olan etkileri çok daha kapsamlı ve çok daha büyük bir çalışmanın konusudur.

Bu konuyu açmamızın sebebi, Nisâ 34. âyet üzerinde müktesebat eliyle oluşmuş labirentten çıkmak için Kur'an'ın noktasız ve harekesiz hâlinin sunduğu imkânı görmezden gelmeyerek bilakis konuyu aslına rücu ettirme isteğimizdendir. Daha önceki sayfalar-

24 Allah'a hamdolsun ki biz de bu nüshalardan yedi tanesinin kitaplaşmış hâlini edinmiş bulunmaktayız ve çalışmalarımızda bunlardan çok sık olarak yararlanmaktayız.

da Nisâ 34. âyetin Mısır Meşhed nüshasında aşağıdaki gibi yazıldığını aktarmıştık:

Nisâ 4/34

الدَّحَالُ قَوْمٌ عَلَى السَّيِّئِ مَا فَكَّرَ اللَّهُ تَعَالَى عَلَيْهِمْ وَ مَا أَعْمَلُوا
مِنْ أَعْمَالٍ فَالصَّالِحِينَ وَ حَمَلُوا الْعِصْيَانَ مَا حَمَلَ اللَّهُ وَلَهُ عَاقِبَتُ
سُوءِهِمْ وَ عَذَابُهُمْ فِي الْمَصْخَرِ وَ أَعْدُوهُمْ فَإِنَّ أَعْدَاءَكُمْ
فَلَا تَعُوذُوا مِنْهُمْ سِوَا اللَّهِ كَانُوا كُفْرًا

(Kahire Meşhedi Nüshası)

Yine yukarıda; Meşhed nüshasında فَالصَّالِحِينَ وَ حَمَلُوا الْعِصْيَانَ şeklinde geçen üç kelimenin, Âsım kıraatinde (فَالصَّالِحَاتُ قَانِتَاتٌ حَافِظَاتٌ) (fe-ssâlihâtü kânîtâtun hâfîzâtun) şeklinde, İbn Mes'ûd Kıraatî'n-de ise (فَالصَّوَالِحُ قَوَانِيتُ حَوَافِظُ) (fe-ssevâlihu kavânîtin havâfîzun) şeklinde geçtiğini de aktarmıştık.

Biz de yukarıdaki el yazmasında bu (وَ أَعْدُوهُمْ) şekilde geçen kelimenin Âsım kıraatinde olduğu gibi وَ اضْرِبُوهُمْ (vadribuhunne) şeklinde değil de وَ اضْرِبُوهُمْ (vasribuhunne) şeklinde okunması durumunda müktesebat eliyle oluşturulmuş labirentten çıkma imkânımızın olup olmadığına dikkat edilmesi gerektiğine inanıyoruz.

Daha önce defalarca ifade ettiğimiz gibi; âyetteki فَعِظُوهُمْ (faizuhunne vehcurûhunne fî-lme-dâci'i vadribûhun(ne)) bu üç emirden bir tanesinin فَعِظُوهُمْ (faizuhunne) olması, diğer emirlerin hiçbir şekilde “şiddet, tehdit, baskı, zorlama” içeriği taşıması gerektiğini göstermektedir. Üç emri birbirine atfeden aradaki edatın tertip bildirmeyen وَ (ve) edatı olması ise hepsinin birlikte yapılmasını zorunlu hâle getirmektedir. Tüm bunları göz önüne aldıktan sonra Âsım b. Behdele'nin hangi gerekçeye dayanarak koyduğunu bilmediğimiz noktayı sorgulamak yerine, âyete kelimeler sokuşturarak Cahiliye fıkıhları üretenlerin izinden gitmenin ve âyeti bambaşka bir hâle sokmanın geçerli ve tutarlı bir açıklaması asla yoktur. Âsım'ın koyduğu noktayı sorgulamak yerine, âyetin gramerini bozmak, âyete âyetten olmayan kelimeler sokuşturmak ise tam bir çelişkidir.

Hemen belirtelim ki Âsım'ın koyduğu o noktayı sorgulamak Kur'an'ı sorgulamak değil, hangi temel üzerine ve hangi

gerekçelerle Kur'an'ı noktlayıp harekelediğini hiç bilmediğimiz Âsım b. Behdele'yi ve yaptığı işi sorgulamaktır.

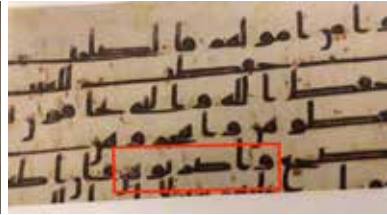
Öte yandan Âsım b. Behdele'nin koyduğu o noktanın sorgulanmasını tekfir etmeye hazır ve hiçbir şekilde konuyu anlamak gibi derdi olmayan kitleye, yukarıda sadece üç örneğini aldığımız -ki yüzlercesi vardır- *Ömer b. Hattâb, Übey b. Kâ'b, İbn Mes'ûd kıraatlerini* tekrar okumalarını ve dahası *Kitâbü'l-Mesâhif*'i okumalarını tavsiye ederiz.

Yine de bütün bunlara rağmen hiçbir şekilde yaptığımızın tek doğru olduğunu iddia etmiyoruz. Biz sadece Nisâ 34. âyet bağlamında müktesebâtın oluşturduğu labirentten çıkmak için uğraşıyor, bunun için rivayetlere veya karanlık akıllı ulemânın tefsirlerine ve hiçbir ilkesi olmayan yaklaşımlarına değil Kur'an'a sarılıyoruz.

El yazmalarında (و اصْرِبْهُنَّ) şeklinde geçen bu kelimeyi (vasribuhunne) şeklinde okuduğumuzda labirentten çıkma imkânımız olacak mıdır?

Kahire Meşhedi Nüshası

Topkapı Nüshası

Kök harfleri و اصْرِبْ olan kelime; “çok istenen bir şeyi yapmıyıp kendini tutmak, başka bir şeye dönüşün diye bir şeyin durumunda hiçbir değişiklik yapmadan, ona hiçbir müdâhalede bulunmadan beklemek” anlamına gelmektedir. Meselâ; kaka yapması gereken çocuğun kaka yapmamasına ‘sarabe’s sabıyyu’ denmektedir. Yine “yavrusuna vermesi gereken sütü vermeyip memesinde bekleten hayvan için ‘sarabe’l lebene fi’d dar’i’, yeniden yeşeren toprak için ‘saribeti’l ard’, ekşimeye bırakmak için sütü azar azar tulumda biriktirmeye ‘istarabe’l lebene fi’, fakirlerin barındığı,

durumlarını muhafaza ettiği yere ‘sırbun’, kuruduktan sonra tekrar yeşeren bitkiye ‘sarabetün’ denmektedir.

Bu kelimenin bütün anlamları; yapılması gerekeni yapmadan, durumunda herhangi bir eksiklik veya fazlalık meydana getirmeden o şeyin değişmesini beklemek anlamında bulunmaktadır. İçilmesi gereken sütü içmeyip, kendi hâlinde ekşimeye bırakmak o süte dokunmayıp kendi kendine değişmesini beklemektir.

Kelimenin bu anlamlarını göz önüne aldığımızda وَاصْرِبُوهُنَّ (vasribuhunne) ifadesi **“Baskı uygulamadan, zorlamadan, hak ve hukuklarında herhangi bir eksikliğe gitmeden onları rehabilite edin/doğal hâline döndürün.”** şeklinde bir anlama ulaşmaktayız. İşte bu anlam ne âyetin gramer yapısına müdâhale etmeye ne de âyete âyetten olmayan kelimeler eklemeye ihtiyaç bırakan, hem de siyak ve sibakıyla son derece uyumlu bir anlamdır.

Peki bu anlamı Âsım kıraatindeki وَاصْرِبُوهُنَّ (vadribuhunne) okuyuşuna göre vermenin imkânı var mıdır? Ya da daha önce aktardığımız şu meâl yazarları gibi anlamlar verilebilir mi?

Onları geçici olarak evden uzaklaştırınız. (B. Bayraklı)

Ve nihâyet onları çıkarın. (Edip Yüksel)

Sonra bir süre ayrılın. (Erhan Aktaş)

Ve kendilerini rahat bırakın. (SV meâli)

Ve nihâyet onları evden çıkarın/bulundukları yerden başka yere gönderin. (Y. N. Öztürk)

Kesinlikle verilemez... Çünkü Edip Yüksel ve Bayraktar Bayraklı’nın verdiği meâller zaten kadının, kendisine herhangi bir hak vermeden sokağa atılması gerektiğini söyleyen ulemânın görüşleridir. Üstelik âyette, ne *“onları geçici olarak evden...”* şeklinde ne de *“ve nihâyet...”* şeklinde anlam verebilecek kelimeler vardır. Erhan Aktaş’ın verdiği mânâyı verebilmek için de fiil ile mef’ûl arasında bir ‘an’ harf-i cer’i olması gerekmektedir ve âyette o ‘an’ harf-i cer’i yoktur. SV meâlinin verdiği anlam ise zaten hiç mümkün değildir. Çünkü bu kadınlar nüşûz yapmış kadınlardır. Bu rahatsız durumu oluşturan zaten onlardır. “Onları rahat bırakın” demek “bırakın nüşûzlarına devam etsinler” anlamına gele-

cektir. Gerçi SV meâlinin yazarlarının *وَاصْرِبُوهُنَّ* (*vadribuhunne*) kelimesine “ve kendilerini rahat bırakın” anlamı vermelerinin sebebi daha önce geçen *وَالَّتِي تَخَافُونَ نُشُوزَ* (*vellâtî tehfâfûne nuşûz*) cümlesine “sizi boşamaya kalkmasından korktuğunuz kadınlarınıza” şeklinde mânâ vermiş olmalarıdır ki böyle bir çıkarımın ele alınacak tarafı yoktur. Y. Nuri Öztürk’ün verdiği alternatifli meâl de üzerinde durulmaya değecek bir meâl değildir.

Daha önce de belirtmiştik. ‘*Darabe*’ fiili mef’ûlüne, önündeki harf-i cer’e ve cümledeki diğer kelimelere göre anlam kazanabilen bir kelimedir. Ama el yazmalarında **(و اَصْدَوْر)** şeklinde geçen bu kelimenin Âsım kıraatinde olduğu gibi *وَاصْرِبُوهُنَّ* (*vadribuhunne*) şeklinde okunması durumunda “onları dövün” şeklinde bir anlam verilmesi şarttır. Çünkü hem harf-i cer yoktur hem de mef’ûlünü direkt almıştır.

Buraya kadar yaptığımız tüm bu açıklamalardan sonra el yazmalarında **(و اَصْدَوْر)** şeklinde geçen bu kelimeyi *وَاصْرِبُوهُنَّ* (*vasribuhunne*) olarak okumanın yine Kur’an’ın imkânlarından faydalanmak olduğunu söylemekteyiz. Buna göre âyetin bu cümlesinin anlamı şu şekilde olmaktadır.

وَ إِنْ تَمْسِكُو اللَّتِي (تَخَافُونَ نُشُوزَهُنَّ) فِي الْبُيُوتِ فَعِظُوهُنَّ وَاهْجُرُوهُنَّ فِي الْمَضَاجِعِ وَاصْرِبُوهُنَّ

“*Eğer nüşûzundan emin olduğunuz kadınları evlerde tuttuysanız onları doğru olana yönelten sözler söyleyin, yatma yerlerinde onları yalnız bırakın, haklarını eksiltmeden rehabilite edin.*”

Âyetin kendi metninde ve meâlde koyu renkle gösterdiğimiz kelimeler Nisâ 34. âyetinde yoktur. Fakat hem müptedâ-haber çatısında olan cümlelerin haberinin emir fiil olması hem de o fiilin başında bir ‘fa’ edatı olması cümlede hazfedilmiş bir şart fiili ve şart edatı olduğunun delilidir. Adına “*fasiha fa’sı*” denilen bu edatın özelliği; geldiği cümlede gramer kuralı gereği “şart edatı ve şart fiilinin hazfedilmiş” olmasıdır. Yani bu tür cümle yapılarında edatı ve fiili gizlemek bir tercih değil gramer kuralı gereğidir. Hazfedilen şart edatı ve fiilini, görevleri sonra ile önce arasında bağ kurmak olan âyetin başındaki ism-i mevsûlün takibini yaparak

Nisâ 15. âyetten tespit etmiş, önceki bölümlerde geniş açıklamalar yapmıştık.

Buraya kadar yaptığımız açıklamalar üzerine Nisâ 34. âyetin tamamına verilmesi gereken daha isâbetli mânâ şöyle olmalıdır:

Nisâ 4/34

الدَّحَالُ قَوْمٌ عَلَى السَّاءِ مَا فَضَّلَ اللَّهُ بَعْضَهُمْ عَلَى بَعْضٍ وَبِمَا أَنْفَقُوا مِنْ أَمْوَالِهِمْ فَالصَّالِحَاتُ قَانِتَاتٌ حَافِظَاتٌ لِلْغَيْبِ بِمَا حَفِظَ اللَّهُ وَالَّتِي تَخَافُونَ نُشُوزَهُنَّ فَعِظُوهُنَّ وَاهْجُرُوهُنَّ فِي الْمَضَاجِعِ وَاصْذُوبْنَ فَإِنْ اطَّاعَكُمْ فَلَا سَعَا خَلَسَ سَبِيلًا إِنَّ اللَّهَ كَانَ عَلِيمًا كَدِيدًا

(Kahire Meşhedi Nüşhası)

الرِّجَالُ قَوَّامُونَ عَلَى النِّسَاءِ بِمَا فَضَّلَ اللَّهُ بَعْضَهُمْ عَلَى بَعْضٍ وَبِمَا أَنْفَقُوا مِنْ أَمْوَالِهِمْ فَالصَّالِحَاتُ قَانِتَاتٌ حَافِظَاتٌ لِلْغَيْبِ بِمَا حَفِظَ اللَّهُ وَالَّتِي تَخَافُونَ نُشُوزَهُنَّ فَعِظُوهُنَّ وَاهْجُرُوهُنَّ فِي الْمَضَاجِعِ وَاصْذُوبْنَ فَإِنْ اطَّاعَكُمْ فَلَا تَبْغُوا عَلَيْهِنَّ سَبِيلًا إِنَّ اللَّهَ كَانَ عَلِيمًا كَبِيرًا

(Âsım b. Behdele Kıraati)

Allah'ın onların (kadın ve erkeğin) bazısını bazısına göre çoğalabilir hâle getirmesinden dolayı erkekler de kadınlara göre ortaya çıkarlar ve devamlılıklarını sağlarlar, (her ikisinin de ortaklaşa sahip oldukları) kendi mallarından talep sahibi olmaları buna (kadının çoğalabilir olmasına) göredir. (Çoğalma konusunda) Dürüst olan kadınlar Allah'ın belirlediği ülkelere göre o gayb'ı oldukları gibi koruyarak üzerlerine düşeni yapanlardır. Eğer nüşûzundan emin olduğunuz kadınları evlerde tuttuysanız onları doğru olana yönelten sözler söyleyin, yatma yerlerinde onları yalnız bırakın, haklarını eksiltmeden rehabilite edin. Eğer gönüllü olarak size uyarlırsa artık onların aleyhlerine olacak bir yöntem aramayın. Hiç şüphesiz ki Allah, Aliyyen Kebiran'dır.

Buraya kadar çalışmamız Nisa 4/34 ayeti çerçevesinde kadın kimliği üzerinden oluşturulmuştur. Unutulmamalıdırki kadın, nüşûz eyleminin sadece bir tarafıdır. Bu durumda söz konusu eylemin diğer muhatabı erkek için de ayrı bir çalışma ortaya konması gerektiği açıktır...

Her durumda sığınağıımız; günahlarımızdan ve hatalarımızdan dolayı bağışlanma dileyeceğimiz tek merci Yüce Allah'tır. Onun tertemiz dininin ve insana huzur veren dosdoğru yolunun kıyame- te kadar yeterli ve tek kaynağı Kur'an'dır.

Bir kısım ulemânın Nisa 34. âyeti, tahrîf yoluyla "kadınların dövülmesi" temeline oturtması ile diğ er bir kısım ulemanın yine tahrîfle âyeti bu kez "kadınların dövülmemesi" temeline oturtması aynı şeydir... Tahrîf; kim tarafından ve ne adına yapılırsa yapılsın tahrîftir. Asıl olan; kelimeleri tahrîf ederek istenilen anlama getirmek değı l Yüce Allah'ın kelimeleri nereye götürüyorsa oraya gitmektir. Kadınların dövülmemesi gerektiğini anlamak için hiçbir âyete ihtiyaç yoktur. Yüce Allah'ın tertemiz bir fitrat üzerine yarattığı insan eğer sadece kendi fitratına yaslanarak "güçsüz" olanlara karşı güç kullanmanın "ahlaksızlığını" anlamıyorsa bir değı l milyon tane âyet olsa bile kâr etmeyecektir. Eğı r Yüce Allah'a imân ettiğini söyleyen herhangi bir kiğı veya herhangi bir topluluk, erkeğı e göre daha savunmasız ve daha güçsüz olan kadınların dövölüp dövölmemesi ile alâkalı ilâhî bir düzenlemeye ihtiyaç duyuyorsa o kiğı veya topluluk ya fitratlarını yok etmiştir ya da Yüce Allah'ı hiç tanımamıştır. Dünyanın en ilkel topluluklarında bile kadınlara karşı güç kullanmak, sırf geçimsizliğinden dolayı onları dövmek çirkin bir davranış olarak göröl müş , hâlâ da göröl maktadır. Kadınların dövölmeyeceğini anlamak için ne imânâ ne kitaba ne âyete ne de başka bir şeye ihtiyaç vardır. Bunu anlamak için sadece ve sadece insan olmak yeterlidir.

HMA YAYIN

Nisa 34. Âyet Bağlamında **"KUTSANMIŞ DAYAK"**

ELEKTRONİK
KİTAP

ISBN : 978-605-68047-2-4

www.tuvavadisi.org

(Kitabı ücretsiz olarak sitede okuyabilirsiniz.)